

ÖN SÖZ

Güz

'06

onsozdergisi@gmail.com ayışığı kitap dizisi

TÜM DÜNYA İŞÇİ VE EMEKÇİ HALKLARINA İLAN EDERİM Kİ;

İnsanlığın binlerce yıllık birikimlerini ve doğayı talan eden ve geleceğimizi karanlık bir sona doğru sürüklemeye çalışan emperyalizmin her türlü saldırılarına karşı;

1. Dolaylı ya da dolaysız hiçbir şekilde, emperyalizmin dünya işçi ve emekçi halklarına karşı yürüttüğü savaşın içinde yer almayacak, savaş için yürütülen propagandanın bir parçası olmayacağım.

2. Bütün dünya emekçilerinin, hiçbir ayırım gözetmeksizin birliğinden ve mücadelesinden yana tavır alacağım. Ayrımcı tüm düşünce ve politikaların karşısında yer alacak, dünya işçi ve emekçi halklarının bir parçası olduğumu daima hatırlayacağım.

3. İnsanlığa ve onun geleceğine karşı olan her türlü düşüncüyü, yozlaşmayı ve çürümeyi teşhir edecek ve bu düşüncelerin yaygınlaşmasının karşısında duracağım.

4. Dünya işçi ve emekçi halklarını uyuşturmayı, korkutmayı, sindirmeyi ve birbirlerine düşürmeyi amaçlayan her türlü düşünce ve davranışa karşı yaşadığım her yerde mücadele edeceğim.

5. Hiçbir emperyalist ya da kapitalist devletin emekçileri temsil etmediğinden ve ona karşı kurulmuş sistemler olduğundan yola çıkarak, emperyalist savaşa katılan ya da destek veren tüm emperyalist ya da kapitalist devletlerin karşısında olacağım.

6. Tüm askeri ya da ideolojik saldırılara karşı durabilmek, doğruları yalanlardan ayırabilmek için, gelişmemin önünde duran hiçbir engeli tanımayacak, insanlığın gelişmesini engellemek için oluşturulmuş, emekçilerin politikalarını ve düşüncelerini suç sayan tüm faşist yasaların ve düşüncelerin karşısında olacağım.

7. Doğanın ve insanlığın birikimlerini temsil eden tarihi eserlerin ve halklara ait olan doğal kaynakların talan edilmesinin, insanlığın geleceğine yönelik saldırılar olduğundan hareketle, sorumsuzca ya da bencil çıkarlarla yağmalanmasının karşısında duracağım.

8. Bugünü yaratan ve geleceği kuracak olan emekçilerin ileriye atacakları her adımda yanlarında olacak, kapitalizmin insanlığın geleceği olmadığını, olamayacağını bilerek, umutsuzluğa ve yılgınlığa karşı mücadele edecek, edenlerin yanında olacağım.

AYIŞIĞI
SANAT
MERKEZİ v
KİTAP DİZİSİ

kültür / sanat / edebiyat

Genel Yayın Yönetmeni
Songül Yücel

Yazı Kurulu
Songül Yücel
Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım

Ofset Hazırlık
Kapak tasarımı
Şahin Yüce

Baskı: Ser Matbaası
Mücellit: Ser Mücellit
0212 565 17 74

İstanbul
İstiklal Cad. Rumeli Han
88/11 Kat: 6 Tel: 0212 249 44 43

İzmir
1337. Sk.No:18
Tel: 0232 446 35 14 Çankaya

Antep
Atatürk Bulvarı Bey Mahallesi
No:6/7 Kat:3 Şahinbey Tel: 0 342
230 38 74

istanbulayisigi@gmail.com
onsozdergisi@gmail.com

ÇINGİ

Merhaba Dostlar;

Söz verdiğimiz gibi güzün ilk yapraklarını dökmeye başladığı günlerde biz de sizinle buluşmaya geldik. Biz bıraktığımız gibiyiz, ustanın dediği gibi, ustalaştık biraz daha taşı kırmakta...

Daha önceki sayımızda belirttiğimiz gibi bu yıl ki dört sayımızın dosya konusunu, '77 1 Mayıs'ın 30. yılı dolayısıyla "işçi emeğiyle eylemiyle değiştirir" dörtlemesine ayırdık. Dörtlemenin ilki olan "işçi" konusunu dosya bölümünde ele aldık.

Güze girerken yazın ortasında sıcakları, alevlerin sıcaklarının bastırıldığı gündemler ve gelişmelerle karşıladık. Siyonist İsrail'in, emperyalizmin desteğiyle Filistin'den sonra Lübnan'ı da kana bulaması ve Hitlervari açıklamalarıyla bir kez daha sarsıldık. Ortadoğu halklarının direnişi ile tüm dünyanın bir anda çalkalanması, emperyalistlerin girdikleri bataklıktan çıkma çarpınışları hepimizin gözleri önünde yaşandı. Emperyalizmin 3. Paylaşım Savaşı yalnızca sınıflarası çatışmaları yükseltmekle kalmadı kendi iç çatışmalarını da derinleştirdi.

Gün geçmiyor ki bir kesim daha "ben de varım" diye sokaklara dökülmesin. Ordu'da yüzbin fındık işçisinin bir araya geldiği eylem gündeme damgasını vurdu. Fındık işçileri, tüm kesimlere, tarım işçilerinin, "bize yaşamı topraktan sunan ellerin", bugüne kadar olduğu gibi, yeni bir dünya isteyen ve araçlarını kuşanmaya da hazır eller olduğunu, bir kez daha gösterdiler.

Ayışığı ve Ekin Sanat Merkezleri olarak, 3. Konferansımızı tamamladık. "Yabancılaşmanın Sanata Yansıması" konusunu dostlarımızın da katılımıyla daha derinlemesine irdeleme fırsatı bulduk. Önsöz'ün son sayfalarında 4 gün süren konferansımızın notlarını bulabilirsiniz. Bizler bu konferansla bilgilerimizi ve bilincimizi yeniden gözden geçirdik. Dört gün boyunca, geceleri de devam eden söyleşilerimizde, sorularımızı ve cevaplarımızı paylaştık.

Katkılarınız ve destekleriniz ışığında yolumuza devam ediyoruz. Dergimizin ulaşmasını istediğiniz kitapevlerini bizlere bildirirseniz, kısa sürede irtibata geçip, sizlere ulaşmanın yollarını açabileceğiz.

Aralık ayının ilk gününde kış sayımızda buluşmak dileğiyle...

Estetik

Sıla Erciyes

8-11

İnceleme

Sanata Dair Notlar

D. DAĞLI

12 - 14

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

Ben Kimim

Temade ÇINAR

15-18

AYIŞIĞI
SANAT
MERKEZİ

Konferans

Sosyalizm Ve Sanat

19-26

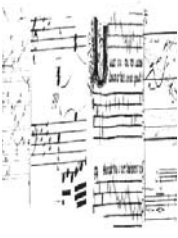

Deneme

Hangi Soruyu Sormalı İnsan

Cemre CAN

27-29

Araştırma

Piyanonun Tarihi

Grup Emege Ezgi

30-31

Şiir

Çelişki

Bahar Derin

32

dosya

Proletarya:

Çetin Çarpışmaların Sınıfı

D. DAĞLI

35-37

Eugene Pottier

38-39

Proletarya:

Yok olan ve Kendi

Kendini Yok Eden Özel

Mülkiyet

Özgür GÜVEN

40-42

Bir İşçinin Günlüğü

Kazım DEMİR

43-45

Vezüv Dağındaki Ateş

Ergül ÇİÇEKLER

46-47

Hayde Göreyim Seni

Atilla Oğuz

48-49

Devrimci İşçi Şair:

Nikola Vaptsarov

50-51

İşçi Edebiyatçıları

52-53

Haymarket

54

Türkiyede 1 Mayıs

55-56

Öykü
Kızıl Kıyamet Kopmuş
Ruhan MAVRUK

58-59

Şiir
İssiz Ada ve Savaş Zırhlısı
Ruhan MAVRUK

60-61

Öykü
Sokak Lambası

62-63

Öykü
Ateşin ve Sevdanın Zaferi

64-65

Öykü
Ateş Böceği Ol Sen

66-67

Gezi Notları
Munzur

68

Zindan Türkü Söylüyor
Kırlangıç Çeçeği

69

Anıları Yazmak Onları Ölümden
Kurtarır / Ay Dolunay

70

Kendileri Küçük, İdealleri
Büyük Dev Yürekli Çocuklar

Hasan ŞAHİNGÖZ

71-72

AYIŞIĞI SANAT MERKEZİ

Konferans

Giriş

73-74

Konferans

Sonuç Bildirgesi

75

Sanat Tarihi

76

İlkçağ Sanatı

77

Feodalizm ve Sanat

78-80

Kapitalizm ve Sanat

81-83

Enver Gökçe

84-86

Yabancılaşma

87-89

Yabancılaşmanın Sanata
Yansıması

Cengiz GÜNDOĞDU

90-91

Gerçekçiliğin Tarihi

92-96

Aysunumuz Ayışığımız İçin

“Savaşımız burada başlamadı” diye haykırıyordu yürekler 19 Aralık sonrası götürüldükleri F Tipi hücrelerden... “ve elbet burada bitmiyor” diyerek, geleceğe akışın dört günlük zindan savaşlarından sonra ölüm orucuna yatırdılar bedenlerini...

Zindan duvarlarını aşan bir türkü yükseldi... öyle duyulmadık, öyle dokunulmadık bir türkü... yaşamın türkülenmesi... yaşamın ölümle dansıydı...

Nisan yağmurları Haziran sığınağına Aysun’umuzun çılgınlığıyla merhaba dedi... 26 Haziran 2001 tarihinde eyleminin 183. gününde Aysun Bozdoğan yoldaşımız ölümsüzleşti. Zindan bir kez daha türkü söyledi, Ayışığı’mızın kadife sesinden...

O gündün bugüne zindan türküsü söylemeye devam ediyor... Ölüm orucu eyleminde 122 canımızı sonsuzluğa uğurladık. Aysun’umuz şahsında tüm ölüm oruçlarını anmak için Taksim’de Rumeli Hanın önünde bir basın açıklaması düzenledik.

Aysun’umuz, Ayışığı’mız, Genç Ekin Sanat Merkezinin güleç yüzlü, çalışkan fedakar ve son derece mütevazı emekçisiydi. Hiç zor değildi onun yürekleri fethetmesi... tüm bu mütevaziliğinin altında, dipten dibe dalgalanan Akdeniz’in asi dalgaları duyulurdu... Toroslar kadar dik, Toroslar kadar güçlü bir yoldaşı o.... Müzik grubunun tohumları onun çabalarıyla atıldı... Genç Ekin’le başlayan sanat merkezi çalışmalarımız bugün Ayışığı olarak devam

edebiliyorsa, bunun için Aysun’umuza çok şey borçlu olduğumuzu biliyoruz. Sanatımızla daima onların yanı başında olacağımızı bir kez de düzenlediğimiz basın açıklamasıyla ilan ettik.

AYIŞIĞI SANAT MERKEZİ

2006-2007
çalışma dönemi
atölye çalışmalarımıza
katılmak isteyenler,
kayıtlarını 15 Eylül’e
kadar yaptırabilirler

gitar
bağlama
tiyatro
modern danslar
şiir
felsefe
estetik
halk oyunları
sinema

“77 1 Mayıs’ının 30. yılında Taksim’e” kampanyası çerçevesinde sinema atölyemiz 20 filminden oluşan işçi filimleri gösterimi yapacaktır. Her cuma saat 19.00’da yapılacak sinema günlerine tüm dostlarımızı bekliyoruz

DEVİRİMCİ SANAT SUSTURULAMAZ

Tohum Kültür Merkezi’nin Taksim’de Fransız Kültür Merkezi önünde yaptığı basın açıklamasına Ayışığı Sanat Merkezi olarak bizde katıldık. Yapılan açıklamaya göre, “Fransa emperyalizmi, Paris Halkıyla Dayanışma Derneğini ve dernek üyelerinin evlerini keyfi bir şekilde basarak 6 kişiyi “teröre maddi destek sunmak” gibi uyduruk bir gerekçeyle göz altına almış, 1 Temmuz tarihinde çıkardıkları mahkeme tarafından biri serbest bırakılmak üzere bahsi geçen derneğin 5 üyesi hiçbir hukuksal delil olmadığı halde tutuklanmıştır. Tutuklananlar arasında, devrimci sanatı yaygınlaştırmaya çalışan, yurt içinde ve yurt dışında çalışmalarını sürdüren Grup Şiar’ın solisti Yetiş Yalnız’da bulunmaktadır.”

Aydın ve sanatçılar, devrimci demokratik kurum ve kişiler olarak devrimci sanata ve onun uygulayıcılarına yönelik saldırıların karşısında olduğumuzu bir kez daha bir çok aydın sanatçı ve kurumun imzasının bulunduğu bu metni bizde imzalayarak, düzenlenen basın açıklamasına katıldık.

Devrimci Sanat Susturulamaz.

Grup Emeğe Ezgi'nin Grevdeki Akmercan İşçilerine Ziyareti

Türkiye işçi sınıfına selâm!

Selâm yaratana!

Evet, biz de işçi sınıfını selamlamaya devam ediyoruz... İşçi sınıfı yoğun bir süreçten geçiyor. İşten atılıyor, maaşları verilmiyor, eziliyor, baskı görüyor, düşük ücret alıyor... Direniyor, hakkını istiyor, grev yapıyor, birleşiyor, kolluk güçleri ile savaşıyor...

Onlar çocuklarına şeker, onlar eve bir lokma ekmeğe götürmek istiyorlar, onlar insanca yaşamak istiyorlar. Aldıkları ücretle kira mı ödesinler, elektrik, su, telefon parasını mı ödesinler...

Bu işçilerden çok var ülkemizde, her yerde rastlayabiliriz. Ama direngenlikleriyle, kararlılıklarıyla, bilinçlenmeye açık o kadar işçi var ki...

Hepsini selamlıyoruz...

Gazi Mahallesinde 10 Temmuz günü greve çıktığı Akmercan Temizlik İşçileri...

Bizde bu direnişe bir ses bir soluk olmak için 30 Temmuz 06 da Ayışığı Sanat Merkezi ve Grup Emeğe Ezgi olarak destek ziyaretinde bulunduk.

İlk başta önlükler giyildi, dövizler açıldı... "Zaffer direnen emekçinin olacak", "Akmercan işçisi yalnız değildir" sloganları atıldı. Daha sonra grev çadırına ge-

çildi. Burda hoş bir işçi havası vardı.

Emeğe Ezgi'nin getirdiği erzaklar verildi. Sohbetlerin ardından Grup Emeğe Ezgi söyledikleri türkülerle, marşlarla, halaylarla işçilerin ve destek ziyaretine gelenlerin beğenisini topladı. Ve tekrar sohbetler başlamıştı. 1 Mayıs'la ilgili sohbetlerin ardından çaylar içildi. Artık gitme vakti gelmişti. Yalnız olmadıklarını devamlı ziyaretlerine geleceğimizi söyledikten sonra "Yaşamın işçilerin mücadele birliği", "Akmercan işçisi yalnız değildir" sloganlarıyla ayrıldık.

Konferansımızın 2. günü Sarıgazi Ekin Sanat Merkezi emekçilerinin mahkemesindeydik. Bir basın açıklaması yaparak tutuklamaları protesto ettik:

"21 Şubat 2006 tarihinden bugüne F tipi zindanda tutulan Sarıgazi Ekin Sanat Merkezi emekçilerini desteklemek, sanata kurulan komployu protesto etmek için buradayız...

Ünlü ozan Shekspare'in dediği gibi 'bir ülkenin türkülerini yakanlar yasalarını yapanlardan daha güçlüdür'. Biz bu gücümüzü tarihsel haklılığımızdan alıyoruz. Çürüyüp gitmekte olan kapitalist sisteme ve onun temsilcilerine karşı tüm yüreğimizle, bilincimizle haykırıyoruz: Umudumuz Kavgada Kavgamız Sanatımızla...

Devrimci sanat son sözünü söylemedi daha. Tarih kesin hükmünü verdiğinde devrimci sanatçılarda bugün yargılandıkları mahkeme

salonlarını şiirleriyle, şarkılarıyla yıkacak, güneşli elleriyle yeni, yep yeni bir dünya kuracaklar. Orada herşey sanatın yaratıcılığına ve estetik değerlere yaraşır olacaktır...

Bugün insanlığın ulaştığı düzeye aykırı olan sömürü sistemi tüm estetik olmayan şeyler gibi dünyanın üzerinden silinip gidecektir. Hiçbir güç, hiçbir saldırı, hiçbir komplo, onu bu akıbetten kurtaramayacaktır."

Ayışığı antep

Bir fincan türk kahvesi eşliğinde sıradan sohbetler yapmak hatta insanlar üzerine yorumlarda bulunmak, tartışmak, paylaşmak... Ne de güzeldir verimli günlerin yorgun günbatımlarında Ayışığı... Bazen bir yağmur yağar, bizim arka balkon toprak kokar, biz yaşadığımızı duyumsarız... Çay içeriz, mektup yazarız... En efkarlı sigaralar o balkonda sarılır... Hasret dolu konuşmalar yapılır... Bir de vazgeçilmezimiz Lülü... O bizim kuşumuz... Özgür...

Kendi tercihi bizi seçmek, ona iyi bakıyoruz... Diğerlerinden koruyoruz... Sevildiğini biliyor, eee canlı ne de olsa anlıyor... Neyse ki polis ona kimlik sorup “o Ayışığına gitme” demedi... Belli mi olur burası Türkiye!!!

Temizliğe önem veririz her daim derleriz toplarız... Bir lokma yemeğe beş-on sandalye çekeriz, iki-üç kaşık ya düşer ya düşmez, biz paylaşınca sanki doyarız... Bulaşık genellikle en isteksiz olanındır, yani yeni gelen erkeklerden biri... Ayışığında en zor iş Serpil’in gününü değiştirmektir... Hep içimizden bir şeyler kopar kopar... O bize her günü farklı hissettirir...

Bize bulgur gelir... sebze, yoğurt, salça... bazısı dolma yapıp gönderir... Genç arkadaşlar şaşırır, “burda yemekte mi yiyorsunuz?” diye... Gelen çabuk alıştır Ayışığına, çayını kendi alır, güler yüzle karşılanır, dergi, gazete, kitap okur... Kendini anlatır, kendini bulur Ayışığında... Dertler dinlenir, ağlayanlar için her daim bir

dost omuzu mevcuttur... Çözüm arayanlara ağrı kesiciden daha etkili çözümler sunulur...

Ayışığında öyle müzikler yapılır ki herkesin elinde bir alet, özgürce söylenir ezgiler... Felsefe yapılır, bazen tartışmalar sertleşir, bazen gülmekten kriz geçirilir... Her odasında bir üretim her masasında ayrı sohbet... Gelenler kocalarını en iyi burada şikayet edebilir... Sevgililerini en özgür bize anlatabilir, duygularını paylaşabilir... Kimse yadırganmaz... En ilginç sorular hoşgörüyü cevaplandırır, ta ki soru işaretinin yerini anlamlı bakışlar alıncaya dek...

Gelin hep birlikte üretilim...

DENİZLERİN EZGİSİYİZ

Burjuvazinin yozluğu, ahlaksızlığı, gericiliği insanlara benimsetmek için kullandığı burjuva sanatın alternatifini üretmek, halkların değerlerini, ezilenlerin uğradığı saldırıları ve bu durumlarından nasıl kurtulabileceklerini anlattı devrimci sanatçılar. Pablo Neruda, Frida Kahlo, Nazım Hikmet, Ahmet Arif ve niceleri... Sömürü dünyasının altında kalanların sesi olup, onların mücadelesini sanat cephesinde üstlendiler.

Denizler, idam sehpasına neden götürüldü ise Nazım Hikmet de o yüzden yurdundan kovuldu, Viktor Jara'nın bilekleri de o yüzden kesildi. Çünkü burjuvazi, diğer alanlarda süren işçi sınıfı hareketlerinin sanatla destekleneceğini, işçilerin, yoksul köylülerin bu şiirlerle, bu şarkılarla bilinçleneceğini biliyordu; tıpkı bugün de bildiği gibi.

Devrimci sanatçıların zindanlara kapatılmasında, kat-

ledilmesinde amaç ne ise, halka dayatılan televolelerin, popstarların, anlamsız video kliplerin yayılmasının amacı da odur. Denize Ezgi'nin varlık nedeni. topluma dayatılan bu yoz kültüre karşı savaşmak ve, işçi sınıfının müziğini üretmektir.

Denize Ezgi olarak 2004 yılında, Antep Ayışığı Sanat Merkezi bünyesinde çalışmalarımıza başladık. İstanbul ve İzmir'de düzenlenen Küba Dostluk Günlerinde sahneydedik. Bunun yanında kavga alanlarında da işçilerin yanında olduk. Grevler ve oturma eylemlerinde işçi ve emekçilere seslendik. Sevda Aydın özelinde tüm devrimci sanatçılara yapılan saldırı sonrası Antep'te “Sevdalara Türküler Söylüyoruz” etkinliğinde sevdanın ve mücadelenin ne olduğunu anlattık. Antep'te 1 Mayıs alanında Antep işçi ve emekçileriyle birlikte olduk. Ve son olarak 4 Haziran gecesi Antep'teki Amfi Tiyatro'da “Halkın Denizi Denizleşen Halkla” etkinliğinde Deniz'leşen Antep halkıyla birlikte Deniz'i Yusuf'u ve Hüseyin'i bir kez daha andık ve yaşattık.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in coğrafyamızda önünü açtıkları devrim dalgasını daha da güçlendirmeyi, onların idam sehpasından haykırdıkları gibi Kürt ve Türk halklarının mücadele birliğini örecek işçi sınıfına bu önderlerin yolunu, robotlaştırdıkları bu sistemden kurtulmanın gerekliliğini, toplumcu-gerçekçi sanat anlayışı ile anlatmayı Denize Ezgi kendine görev edinmiştir.

Sanat bir mücadeledir. Ve Denize Ezgi bu mücadelede her zaman işçi sınıfının ve ezilen halkların yanında, onların kültürleriyle yer alacaktır.

12-13 Ağustos tarihleri arasında Caddebostan Kültür Merkezi Ankaralı tiyatro sanatçıları ağırladı. Bizde davetliydik Simurg oyunlarının Sivas katliamı için hazırladıkları oyuna. Oyun Ankara Sanat Tiyatrosu ve Ankara Ekin Tiyatrosu oyuncularının desteğiyle hazırlanmış. Oyunun yönetmeni Cengiz Sezgin amaçlarını şöyle açıklıyor: “Amacımız orada yaşanan acıları tazelemek değildir. İnsanları yeniden göz yaşına boğmak yerine onüç yıldır sorulması gerekenleri tiyatro sahnesine taşımak ve yeni bir platform oluşturmaktır. Tiyatro sanatının una gücünün yeteceğine inanarak yola çıktık. Oyunun yazarının da bizzat olayların içinde bulunmuş olması ve böyle bir metni oluşturması bize güç verdi, yorumda önümüzü açtı. Sonuç olarak biz burada ‘tiyatro’ yapmayacağız, gerçek bir kesit sunmaya çalışacağız.”

Oyun yazarı Serdar Doğan Sivas katliamının bir tanığıdır. 34 insanımızın, sanatçımızın katledildiği Madımak Otel’de kardeşi Serkan’la birlikte o da varır. Tanıklığı anlatmak bir görevdir artık onun için ve Simurg oyunuyla bu görevini yerine getirir.

Sivas katliamının belgesel bir oyunudur Simurg. Bu niteliğiyle oyun gerçekten hedefine ulaşmıştır. Madımak Otel’in camına fırlatılan ilk taşın çıkardığı ses bir kez de tiyatro sahnesinden yükselerek sarstı oyunu izleyen bizleri...

Yaşanılan katliamların, yaratılan devrimci değerlerin sanatın diliyle yeniden üretilmesini ve insanlara ulaştırılmasını önemli gören bir sanat merkezi olarak Simurg Oyuncularının bu çabasını ayakta alkışladık.

Karamsar cümlelerle umudu aradığını söyleyen şair Haydar Gündüz’ün kitabı Umuda Ezgili Şiirler, bir şairin ilk kitabı olmanın sevincini yansıtıyor. “Benim şiirlerim;/Henüz uçmamış bir kuşun kanatları kadar acemi ve ürkek/Ve aynı zamanda, yılların olgunlaştırdığı/bir bedenin, üzerindeymiş gibi ağırca./Benim şiirlerim;/Benim diyebileceğim tek şey aslında./Benim fikrimin ve ellerimin ürünü onlar.”

Zamanla gelişecek, olgunlaşacak bir süreci kendine açmış durumda şair Haydar Gündüz. O aynı zamanda yine karamsar cümlelerle umudu anlatan kısa filmin yönetmenidir. Sanat dünyasına, bir kısa film ve bir şiir kitabıyla katılan Haydar Gündüz’e sanat serüveninde başarılar diliyoruz.

Ayıışığı Olarak Ortadoğu halklarının yanındayız

20-09-2006 Kadıköy

26-09-2006 İstiklal cad.

Sanat

Sıla Erciyes

Estetik

Estetik terimi, 18. yüzyılın ortalarından bu yana kullanılmakta olmasına rağmen, estetik tartışması daha eskilere dayanmaktadır. 18. yüzyıldan önceki felsefeciler de, estetik üzerine tartışma yürütmüşlerdir. Güzellik tartışması, Platon'un hocası Sokrat'la başlamasına rağmen, estetiğin babası olarak Platon kabul edilmiştir. Aristoteles, Platon'un gökyüzüne çıkardığı dünyayı yeryüzüne indirmiş, Platon'un öne sürdüğü sığ görüşleri, onun, sanatı, insanların siyasal, töresel, dinsel eğitiminde kullanmasını bir yana atarak, sanatın, eğitici, arındırıcı, eğlendirici ve haz verici birçok özelliği olduğuna vurgu yapmıştır. Yalnızca hoşlanma ile sanatın açıklanamayacağını belirtmiştir.

Tanımları genelleştirip sınırlayan Aristo'nun, "güzel nedir" tartışmasındaki etkisi uzun yıllar sürmüştür. Bu etkiyi kırmayı başaran Schiller ve Goethe olmuştur. Goethe, Aristo'nun üç birlik kuralını yıkarak, destan, dram ve lirik bir eserde, aynı anda olabileceğini vurgulamıştır. "Sanat özgürlüğün kızıdır" diyen Shiller, paranın ortaya çıktığı dönemde sanatın durumunu şu çarpıcı ve güzel sözlerle ifade ediyor; "Para herkesin taptığı bir puttur. Bütün yetenekler/kuvvetler menfaate tutsak olur, kişisel çıkarlar öne geçer. Sanat yerlerde sürünür. Aşk bile ahlakın pençesinde yok oldu gitti. İnsan kendine yabancılaştı. Toplumsal bir yürek çarpıyor. Toplum yozlaşmış bir hasta. İnsan bu duruma nasıl geldi, nasıl çıkacak".

Peki tüm felsefe tarihi boyunca tartışılmış, sanatın temel sorunu olmuş olan estetik nedir? Kısaca gerçekliğin insanlar tarafından estetik özümsemesinin bilimi denilen estetik, insanın çevresinde gelişen, insanın kendi pratik etkinliği içinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan, sanatta kendini değişik biçimlerde ortaya koyan, bu anlamda estetik değerlerin zenginliğini araştıran bilimdir. Kagan'a göre estetik, "dünyanın insanlar tarafından estetik özümlemesinin, toplumda sanatsal kültürün gelişmesinin ve yapısının genel yasalarının bilimi. İnsanın pratik etkinliğiyle yarattığı ve gerçekliği yansıtan, sanat biçiminde kendini ortaya koyan ve eserde saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini araştıran bilimdir."

Estetik biliminin en önemli araştırma konusu güzel olandır. Bizim, bir sanat eserine güzel diyebilmemiz için onda hangi özelliklerin cisimleşmiş olması gerekir? Yaratılan her ürüne güzel diyebilir miyiz? Değerlendirme yaptığımız şey bir sanat eseriye, o zaman, estetik bir kategori olan güzellikten bahsediyoruz demektir. Yoksa burada söz konusu olan dış güzellik, hoş olan, ahlaki olan vb. gibi kategoriler değildir. Günlük yaşamda sıkça kullandığımız "güzel" sözcüğü, bizim öznel duygularımızın bir ifadesinden başka bir şey değildir. Estetiğin ilgilendiği, araştırdığı güzellik ise bu değildir.

Bir sanat eserinin estetik bir değer olduğuna karar vermek için hangi kriterleri kullanacağız? Estetik değer dediğimizde ne anlamamız gerekir? Estetik değer, kendini, güzel-çirkin, yüce-bayağı, trajik-komik gibi kategorilerde ifade eder. Bir sanat eserinin estetik bir değer olup-olmadığına karar verirken bu kategorilerden birine uyması gerekir. Güzel-olan ile çirkin-olan, yüce-olan ile

bayağı-olan, trajik-olan ile komik-olanın birliği sorunu... Bunlar arasında diyalektik bir ilinti sorunu vardır. Güzel-olan, sanatın hep odak noktasına oturtulmuş, diğerleri güzelliğin yan unsurları olarak algılanmıştır.

Güzelliğin özünü kavramak için girişilmiş ilk çabalara, Pythagorascı okula bağlı Yunan filozoflarında rastlanır. Bu filozoflara göre, “güzel-olan doğanın bir nesnel yasası olup, kendini maddi nesne biçimindeki yapıda belli eden şeydi”. Ortaçağ estetiğinde de Rönesans’ta da 18.yy estetiğinde de karşımıza çıkmıştır. Güzelliğin özü, ‘orantı’, ‘ölçü’, ‘simetri’, ‘uyum’ ya da ‘çoklukların birliği’ olarak tanımlana gelmiştir.

İngiliz estetikçi Edmund Burke, Kagan’ın kitabından öğrendiğimize göre, güzel olanı nesnenin belli ölçüleri, yan çizgileri, biçimi ve renginin değişmesi gibi, belirgin özelliklerin bir toplamı olarak tanımlamıştır. Ortaçağ düşünürlerine göre, dünya ölçü, ritm ve uyum içinde olduğundan, güzellik, tanrı tarafından oluşturulmuş bir şeydi. Bir kusursuzluktu. Platon güzel olanı ideal olana bağladığı için ideal olanı da mutlak ideye bağlamıştır. 16. ve 18. yüzyıl maddeci felsefecileri ise güzelliği, onların tam tersi olarak, doğa yasasının bir görünüş biçimi olarak tanımladılar. 18. ve 19. yüzyılda Avrupa felsefesinde oluşan öznel idealizm, 20. yüzyıl burjuva felsefesini de etkilemiş ve bu estetikte kendi yansımaları bulmuştur. Onlar güzel-olanı, hiçbir nesnel koşullanmaya uğramayan bireyin duyuları olarak tanımlamışlardır. Algılanan nesnelere, hiçbir bağımlılık olmadan, bireyin öznel algısından ibaret olduğunu söylemişlerdir. Diderot ise, nesnel olana vurgu yapmış ama nesnel-öznel olarak iki tip güzellik olduğunu belirtmiştir. Ama daha sonra Platon’un idealist anlayışına geri dönmüştür. Aydınlanmacıların öznel ve nesnel arasındaki ilişki sorununda yaptıkları çabalar, onların, metafizik düşünme tarzları nedeniyle çözülememiştir. Bu konuda ileriye doğru atılmış ilk adım Çernişevski tarafından yapılabilmştir.

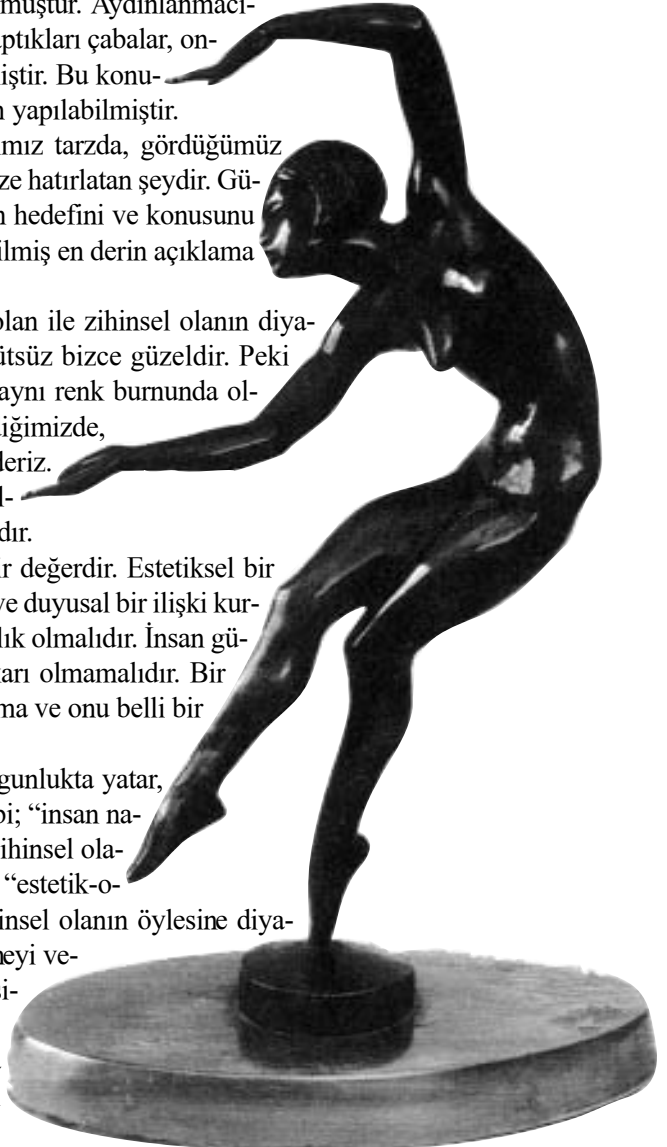
Çernişevski, “güzel-olan, hayattır hayatı anladığımız tarzda, gördüğümüz varlık güzeldir, güzel, hayatı dile getiren ya da hayatı bize hatırlatan şeydir. Güzel-olan, bizim idealimizi, dileklerimiz ve sevgimizin hedefini ve konusunu dile getiren şeydir”der. Maddeci estetik öncesi yapılabilmştir en derin açıklama Çernişevski’nin açıklaması olmuştur.

Estetik-olan, nesnel-olan ile öznel-olanın, maddi-olan ile zihinsel olanın diyalektik birliğidir. Kırmızı renk güzel midir? Hiç tereddütsüz bizce güzeldir. Peki ama, bu kırmızı, güzel bir kızın yanağında değil de, aynı renk burnunda olsaydı, bize güzel görünür müydü? Vücut güzelliği dediğimizde, insan vücudunun orantısı, biçimi, görünüşünü kastederiz. Manevi güzellikte ahlaki kriterler devreye girer. Güzel-insan ideali, her yönüyle uyumlu olarak gelişmiş insandır.

Güzellik yararlılık değildir, ondan türemiş özel bir değerdir. Estetiksel bir durumun ortaya çıkması için insanın nesneyle dolaysız ve duyusal bir ilişki kurması gerekir. Estetik bir durum olması için çıkar-dışılık olmalıdır. İnsan güzel bir nesneye gereksinme gösterir ama ondan bir çıkarı olmamalıdır. Bir nesnenin güzelliğinden duyulan haz, o nesneye sahip olma ve onu belli bir yolda kullanma isteğinden kaynaklanmaz.

Güzellik, gerçek -olanla ideal- olan arasındaki uygunlukta yatar, aynı zamanda uygunsuzluğunda. Kagan’ın belirttiği gibi; “insan nasıl biyolojik-olan ile toplumsal-olanın, maddi olan ile zihinsel olanın birbirine karşılıklı geçişi ve çelişkin birliği ise, “estetik-olan”da, nesnel-olan ile öznel-olanın maddi-olan ile zihinsel olanın öylesine diyalektik birliğidir.” Değer, özneye olan ilintisi içinde nesneyi verir bize, değerlendirme ise, öznenin nesneyle olan ilintisini...

Güzel-olan ile çirkin-olanı önce, insanda, doğada ve sonra da, insan eliyle yaratılan ikinci doğada, yani

nesneler dünyasında, ardından da sanat dünyasında ele alacağız. Belli bir ırkta güzelliğin vazgeçilmez belirtisi, başka bir ırkta çirkinlik ölçütü olarak alınabiliyor. Kalın dudaklar, kıvrıkcık saçlar, siyahlar için güzelliğin simgesi iken, bu durum beyazlarda tam tersi olabiliyor, sarışın ve mavi gözlü olmak ve ince zarif hatlara sahip olmak güzelliğin ölçütü olarak kabul ediliyor. Ya da çalışma koşullarının zorunlu sonucu olan, toprakla uğraşan insanların ellerinin, ayaklarının büyük olması, onlar için emeğin ve güzelliğin simgesi iken, çalışma yaşamından uzak bir burjuva için, çirkinliğin ve kabalığın göstergesidir. Onun için, sıcak sudan soğuk suya girmeyen ince narin eller güzelliğin simgesidir. Tüm bunlardan da anlaşılacağı gibi insan güzelliği görecektir.

Anaerkil dönemde, kadının doğurganlığına yüklenen anlam, kendini, ana tanrıça heykellerinde büyük kalçalar, kocaman göbek ve dolgun göğüsler olarak ifade etmiştir. O dönemin insanı için güzelliğin simgesi olmuştur. Ataerkil düzene geçişle birlikte, şu anda bize vahşi görünen maskeler, yüzlerini ve vücutlarını boyamaları, o dönem insanı için güzelliğin ölçüleriydi. Maske takarak, vücudunu boyayarak, doğada güzel olarak gördüğü nesnelere özdeşleşmeye çalışıyordu. Gerçek-olanın ideal-olana yaklaştırılması vardır burada. Feodalizmle birlikte insan güzelliği Hıristiyanlığın da etkisiyle, günah, bayağı, çirkin görülmüş, insanın manevi yanı, öte dünyaya erişme çabası, güzelliğin simgesi olmuştur. Rönesans'la birlikte, ortaçağın bu karanlık yanı yıkılmıştır.

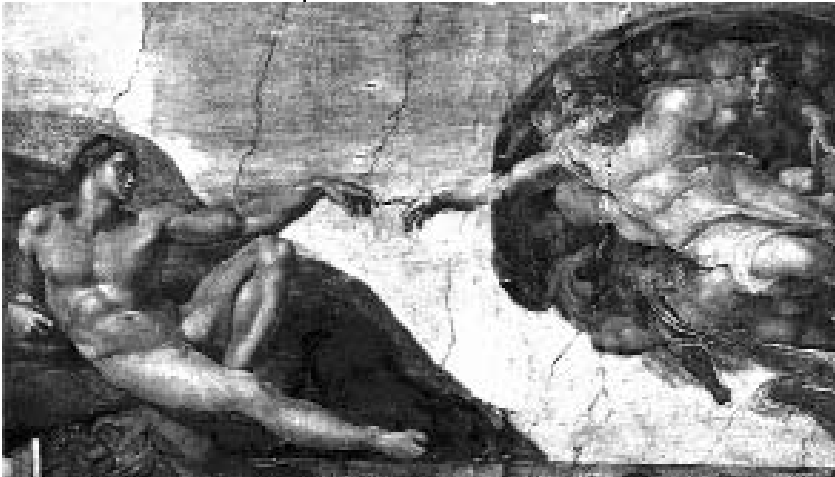
Raphael

Her çağ, gerçek dünya denildiğinde kendi ideallerine, sınıfsal çıkarlarına uygun bir dünya tasarlamıştır. Onun için güzel-olan her çağda, o çağın egemen olan sınıfının ideallerine uygun olmuştur. O nedenle güzel-olan sürekli değişmiştir. İşte tam da bundan dolayı güzel-olanın mutlak yasalarını arayanların çabaları sonuç vermemiştir. Çünkü güzel-olan tarihe koşullanmış ve tarih değiştiğinde değişime uğramıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, aralarında büyük ayrımlar olmasına rağmen, Rönesans ile ortaçağ, ortaçağ ile antik çağ anlayışında ortak olan bir yan vardır, o da, insanın çalışmasının dışında ele alınmasıdır. İnsan ne kadar çok çalışmadan soyutlandıysa o kadar güzel olarak algılanmıştır. Onlara göre, insanı bayağılaştıran, çirkinleştiren, insanlıktan çıkaran şey çalışmaktır. Ancak toplumcu sanat anlayışı, bu köklü anlayışı aşabilmiş, emeği, çalışmayı yücelterek, estetik bilinçte büyük bir değişim yaratmıştır.

İnsanda olduğu gibi, doğada da güzel-olan, gerçek-olanla ideal-olanın birbiriyle uygunluğudur. Doğada varolan bir şey eğer insanın ihtiyaçlarına yararlı ise güzeldir, değilse çirkindir. Aslan'da gördüğümüz güçlülük, bizi ona güzel dedirtirken, Çakalın çıkarıcılığı, onu bizim gözümüzde çirkin yapar. Bir insana aslan gibi delikanlı dediğimizde, onun yiğitliğine vurgu yaparken, çakal gibi adam dediğimizde o insanın çirkin yanına, çıkarıcı yanına vurgu yaparız.

Michalengelo

İlkçağ insanı hiç manzara resmi yapmamıştır. Onların sanatı dediğimizde hepimizin hemen aklına gelen, mağara duvarlarına çizilen hayvan figürleridir. Oysa o aynı insanlar, doğadaki birçok olaya tanıklılar. Onlar güneşi, bulutları, gölleri, ağaçları da görüyorlardı, ama estetik bir değer olarak hayvanları çiziyorlardı. Ne zaman ki tarım gelişti, işte o zaman doğanın diğer güçlerini estetik olarak algılamaya başladı ilkçağ insanı, ilkçağ sanatçısı.

Hıristiyanlıkla birlikte, dünya küçümsenerek öte dünya kutsanmış, cennet yüceltilmiştir. İnsanların yeryüzündeki güzelliklerden zevk alması şehvet olarak kabul edilmiş, dünyasal-olandan tiksinti duyan insanlar, öte dünyaya yöneltilmiştir. Rönesans'la birlikte, güzelliğin, öte dünyada olduğu görüşü aşılmış, yeryüzü güzelliği öne çıkarılmıştır. Toplumcu düzenle birlikte, doğayı dönüştüren, tekniği egemenliği altına alarak, doğayla uyumlu hale getiren insanın gözüyle bakılmıştır doğaya.

Nesneler dünyasında güzellik-çirkinlik sorununa da aynı şekilde bakabiliriz: Güzel-olan ile ideal-olanın uyumu birbiriyle uygunluğu. Nesnelere insan eliyle yaratılırlar, o nedenle güzelliğini buradan alır. Bir nesne yaratılırken, kendi amacına ne kadar uygun yaratılıyorsa o kadar güzeldir. Yuvarlak değil de, kare biçiminde yapılacak bir top bize güzel gelir mi? Nesnelere güzellik kaynağını ustalıkta buluruz. Güzelliği yaratan şey ustalaktır. Kagan, demek ki diyor, "ustalık insanların kendi yaratıkları nesnelere biçimce en yüksek dereceden bir iç düzenlilik verebilme yeteneği, yani biçimleşmiş olanı biçimlenmiş-olana, biçimsiz -olanı yapıcı organlaşmış olana, düzene konmamış olanı düzene konmuş olana dönüştürebilme yeteneğidir. Ustalığın ölçütü, yapıp ortaya konan bir nesnenin, kendi pratik işlevini başarıyla yerine getiriyor olması değildir yalnızca ayrıca vazgeçilmez olarak, o nesnenin biçimsel yapısı, dış görünüşü biçimi de ustalığın bir ölçütüdür."

Peki sanatta güzellik-çirkinlik dediğimizde ne anlamalıyız? Sanat, doğanın, insanın, nesnelere güzelliklerini yeniden yaratır. Bir sanat yapıtının mutlaka estetik bir değer taşıması gerekir. Eğer bu değer yoksa, o sanat eserinin zihinsel, eğitsel, ahlaksal, bilimsel açıdan yarar sağlamasını beklemek hata olur. Sanatta öz ve biçim arasındaki diyalektik ilişki sorunu da buradan kaynaklanmaktadır.

Bir sanat yapıtı, eğer güzellik açısından insanlara sevinç vermiyorsa, bir sanat eserinden beklenen zihinsel, eğitsel, bilimsel değerlerini de insanlara ulaştıramaz. Buradan bir sanat eserinin yalnızca estetik haz vermesi gerekir sonucunu çıkarmamak gerekir. Sanatta öz ve biçim sorununa daha sonra geleceğimiz için bu konuyu fazla açmadan burada bırakalım. Sanat yalnızca dünyamızda güzel olan nesnelere ve onların görünüşleriyle yetinemez. Sanat aynı zamanda çirkin-olan ile bayağı olanı da yeniden yaratır. Ama bu yaratımda anlatılan çirkinlik bile olsa onda güzellik olmalıdır. Güzel-olan bir şeyi yeniden yaratırken, sanat, insanda sevinç duygusunu daha da yükseltmelidir. Çirkin-olan şey ele alındığında dahi, güzel-olanda anlatılmak zorundadır. Çöküşme sanatı denilen burjuva sanatı çirkin-olanı yadsınmak bir yana, olumludur. Burjuva kültürün yaşadığı derin bunalım ve çürüme, çirkin olandan haz duyulmayı getirmiştir. Salvador Dali'nin resimleri buna bir örnektir. Dali, çirkinliği, ustalıklı bir incelikle çizmiştir. Çöküşme sanatında çirkin-olanın estetikleştirilmesine karşı toplumcu-sanatta çirkin-olanın ortadan kaldırılması vardır.

Sanatta güzellik-çirkinlik sorununa kısa bir giriş yaptıktan sonra, bu konuyu daha geniş incelemek üzere diğer sayımıza bırakıyoruz. Ayrıca estetik değer kategorisine giren, yücel-olan ile aşağı-olan, trajik-olan ile komik-olan, estetik olan ile sanatsal-olan arasındaki ilişkiyi de diğer sayımızda ele alacağız.

Salvador Dali

İnceleme

D. DAĞLI

Sanata dair notlar

ELEŞTİRİYİ SONUNA KADAR GÖTÜREBİLMEK İÇİN

Burjuva toplumun sorunları ve çözüm yolları üzerine yapılan tartışmalar var. Tartışmayı yürüten bir taraf, burjuva toplumun doğrudan savunucuları, diğerleri, bu topluma eleştirel yaklaşan küçük-burjuvaların temsilcileri, ya da sosyalistler. Tartışma konuları; çevre sorunu, konut sorunu, kent mimarisi, ekonomi ya da başkaları... Burjuva toplumun gelişimiyle birlikte sorunları da artınca, çözüm yolları bulmak için yapılan tartışmalar da yoğunlaşıyor. Burjuvazi bu tartışmaları demokrasinin gereği saysa da, biz durumun böyle olmadığını biliyoruz. Emekçi kitleler, tartışmalarda gündeme getirdikleri sorunları çözme doğrultusunda pratik adım attığı zaman, biz bu burjuva demokrasinin nasıl bir şey olduğunu çok iyi biliriz. Burjuva çıkarlar tehlikeye girdiğinde, burjuva saldırganlığın nasıl gemlenemez ve sınırsız olduğunu, emekçi kitleler yaşamlarından tanır. Ayrıca, sermayenin faşizmi bile demokrasi olarak gösterdiği bilinmez şey değildir. Neyse, işin bu tarafı, ele alacağımız konuyu pek ilgilendirmiyor. Burada bizi ilgilendiren, sisteme eleştiri yöneltenlerin, bu tartışmalardaki durumudur.

Tartışmalarda varolan toplumun savunusunu yapanlar, düzenin motoru olan sermayenin çıkarlarını ve olası politikalarını çok rahatlıkla, saldırgan bir üslupla ortaya koyabiliyor. Hatta tartışmalarda kendine güvenle bir üstünlük bile sağlayabiliyor. Buna karşın orta sınıfın çıkarlarını gündeme getirenlerin ara sıra halkın çıkarlarını da ele aldıkları oluyor. -Kapitalizmi ve yarattığı sorunları irdelediklerinde, eleştirilerini ve önerilerini tutarlıca sergileyemiyorlar. Başka bir söylemle, kapitalizmin üstüne üstüne gidemiyorlar. Kapitalizmin yıkımlarından, insanlık dışı koşullarından, acımasızlığından, yabancılaşmış bireyciliğinden ve tüm bunların temelindeki baskı ve sömürüden söz ediyorlar. Onlar, sistemin kendisini hedef alamadıkları için tartışmaları yarı yolda kalıyor, tartışmada inisiyatif ele geçiremiyorlar. İpliği bu kadar pazara çıkmış burjuvazi karşısında bozguna uğramak için insanın gerçek anlamda küçük-burjuvazinin temsilcisi olması gerekiyor. Burjuvazi karşısında ki bozgun küçük-burjuvazinin tarihsel konumuyla açıklanabilir.

Büyük sermaye, dünya mali sermayesinin çıkarları doğrultusunda, büyük kentlerde geniş kapsamlı bir yıkıma girişince, buna karşı tepkiler de, tartışmalar da arttı. Burjuvazinin yıkım politikasına eleştirel yaklaşanlar, bu politikanın insanlık karşıtı içeriğini sergilerken; aynı zamanda, halktan yana insani görüşleri dile getiriyorlar. Sistemin çevre politikası, konut politikası ve mimari anlayışı eleştirinin ve aklın süzgecinden geçiriliyor. Burjuvazinin yöneliminin insanlık için nasıl bir yıkım getireceği de uzun uzun anlatılıyor. Buna karşın getirdikleri öneriler, yine bu sistemin çerçevesini aşmıyor. Özel mülkiyetin olduğu bir yerde konut politikasının, çevre politikasının ve mimarinin insanın yararına olabileceğini sanıyorlar. Sisteme dokunmadan, sonuçlarının kalkmasını istiyorlar. Oysa ki, özel mülkiyete dayalı bir toplumda, metanın, sermayenin, paranın egemen olduğu bir yerde, ne konut sorunu çözülür, ne insan-doğa uyumu sağlanabilir, ne de mimari uygulanabilir. Kapitalizmin bünyesinde, mevcut yerleşim tarzı çerçevesinde bu sorunlar çözümlenemez. Her şeyden önce burjuva toplumun devrim-

Kapitalizmin yıkımlarından, insanlık dışı koşullarından, acımasızlığından, yabancılaşmış bireyciliğinden ve tüm bunların temelindeki baskı ve sömürüsünden söz ediyorlar. Onlar sistemin kendisini hedef alamadıkları için tartışmaları yarı yolda kalıyor, tartışmada inisiyatif ele geçiremiyorlar.

ci dönüşümü gerekiyor. Var olan yerleşim biçiminin değişme zorunluluğu var. Yani yeni bir yerleşim biçimi gerekiyor. Kent-kır ayrımı ve karşıtlığının olduğu, kentlerin egemen olduğu ve sermayenin gelişimine göre şekillendiği bir toplum biçiminde, mevcut yerleşim tarzından başka bir şey yapılamaz. Burjuva toplumsal biçim içinde, konut sorunu daha büyük bir sorun haline geliyor, kent-kır karşıtlığı iyice derinleşiyor. Kentlerdeki yaşam çekilmez oluyor, çevre ise gün gün yok oluyor. İşte kapitalizmin geldiği yer burası.

Kapitalizme karşı eleştiriyi sonuna kadar götürebilmek için küçük-burjuva konumdan değil, proletaryanın devrimci konumundan hareket edilmelidir. Küçük-burjuvazinin kapitalizm karşısında getireceği öneriler, modası geçmiş küçük-mülkiyetçilik (mülkiyete bireysel sahip olma). Yalnızca proletarya kapitalizmi aşan bir perspektife ve anlayışa sahiptir.

DÜZENE DÖNEN AYDINLAR

Son dönemlerde, burjuva düzene dönen aydınların sayısında belli bir artış gözlemleniyor. Sorunu sınıflar ilişkisi temelinde ele alamayanlar, her şeyi yalnızca iradi nedenlere bağlarlar. Emekçi halka bağlanıp, ona hizmet etmeyen aydınlar, burjuvaziyle çeşitli yollarla ilişkilerini sürdürürler. Sınıflar ilişkisinde bir değişim, emekçi kitleler aleyhine bir durumun doğduğunu hisseder hissetmez, zaten düzenle sürdürdükleri ilişkilerini iyice güçlendirir, bağlarını pekiştirirler. Proletarya ile burjuvazi arasında bu gidiş-gelişleri taraflardan birinin kesin zaferine kadar sürer.

Proletarya ile kapitalistler arasındaki sınıfsal güç ilişkilerinin değişiminin aydınlar üzerindeki etkisini en iyi 12 Eylül yıllarında gözlemlenebilir. Askeri faşist diktatörlükle birlikte, o güne dek ortaya çıkmış olan devrimci durumun göstergelerinden biri, yani halk kitlelerinin aktif eylemlerinde belirli bir düşüş görüldü. Kitlelerin aktivitesi, faşist devlet terörüyle bastırıldı. Devletin egemenlik sistemi, bu yolla, geçici bir süre için güvenceye alınmış oldu. Ancak devrimi gündeme getiren koşullar ortadan kaldırılamamış, sadece baskı altına alınmıştı. Fakat, görünürde olan bu durum bile aydınların, düzene uyum sağlamalarına yetmişti. Hiç şüphesiz, bu dönem direngen, mücadeleciler aydınlar da vardı, ve onların yaptıkları tarihe geçti. Mücadeleciler aydınlar halk gövdesine güçlü bağlarla bağlanmışlardır. Sınıflar ilişkisini emekçi halk lehine değiştirmek yerine, kendi dışındaki sınıflar güç ilişkisinin durumuna göre tavır belirleyenler, hiçbir zaman etkin bir güç olamazlar. Etkin güç, devrimci güç, proletaryadır ve sınıf mücadelesini sonuna dek tutarlı götüreceği olan da odur. Aydınlar, proletarya ile burjuvazinin dışında, onlardan yanında ayrı ve bağımsız bir güç değildir. Bu sınıflardan birinin sınıfsal konumuna bağlanarak hareket ederler.

Sınıflar mücadelesi evrenseldir, alanı da tüm dünyadır. Sınıflar mücadelesinin dünya düzeyindeki genel gidişi, sınıfların durumuna göre tutumunu belirleyen aydınların durumunu büyük ölçüde etkiler. 90'lı yıllarda sosyalist dünyada yaşanan büyük tahribat ve karşı-devrimin geçici üstünlüğü, aydınların kitleler olarak burjuvaziye yönelmelerini getirdi. Kapitalist düzen, kapitalizmin 'sonsuzluğu' yeniden keşfedilmişti. 'Şimdi kapitalist sistem güçlü, ondan yana tavır almak gerek', demeye başladı aydınlar. Sosyalist sistem güçlüyken de ondan etkilenmiş ve sosyalizmden yana tavır almışlardı. Oysa ki sosyalizm henüz toplumsal bir sistem değilken, sosyalizmden yana tavır almanın her türlü dışlanmışlık ve baskıya uğrama anlamına geldiği zamanlarda sosyalizmden yana kararlıca tavır alan pek çok aydın bulunuyor. Halk arasında adları yaşayan aydınlar da bu mücadeleciler aydınlarıdır. Halkların ortak bilinci tarihsel bir süzgeç görevini görür, herkesi yerli yerine oturtur.

Toplumun iki temel ve karşıt sınıfı olan proletarya ile burjuvazi arasında gidip gelmeleri, aydınların küçük-burjuva sınıfsal konumundan kaynaklanıyor. Aydınlar yaşam koşulları nedeniyle küçük-burjuvadır, yoksa eğitim ve kültür durumlarıyla, dükkancıdan, küçük mülk sahibinden farklı bir konumdadır. Sermayenin büyümesiyle birlikte,

Sınıflar mücadelesi evrenseldir, alanı da tüm dünyadır. Sınıflar mücadelesinin dünya düzeyindeki genel gidişi, sınıfların durumuna göre tutumunu belirleyen aydınların durumunu büyük ölçüde etkiler. 90'lı yıllarda sosyalist dünyada yaşanan büyük tahribat ve karşı-devrimin geçici üstünlüğü, aydınların kitleler olarak burjuvaziye yönelmelerini getirdi.

Halk kitlelerine, onların kurtuluş davasına karşı, bir kez burjuvazinin yanında yer aldın mı, artık düzen güçlerinin bir oyuncağı durumuna düşersin. Egemenlerin gözünde itibarın artar, ama halkın gözünde alçalmış birisindir artık. Düzenin kaptanları, önlerinde yerlere kadar eğilen bu kimseleri proletarya ve halk hareketine karşı bir silah olarak sonuna kadar kullanır. Bu nedenle, düzen güçleri içerisinde yerini alan bu tip kimseleri teşhir etmek ve niteliklerini göstermek devrimci güçlerin daima bir görevidir.

aydın kesimin az bir gurubu burjuvalaşırken, büyük çoğunluğu emekçi kitle ile aynı sosyal konuma itilir. Bu yönüyle kendilerini emekçi halktan sayarlar. Fakat eğitim ve yaşam koşulları sebebiyle kendilerini onlardan ayrı olarak görürler. Eğer aydınların küçük burjuva yaşam koşullarını unutursak o zaman sağ hataya düşeriz. Ama aydınların her geçen gün proletaryanın toplumsal durumuna doğru itildiğini görmez, halk kitleleriyle birlikte hareket etme çabalarını kavramaz ve bu mücadelede bugüne kadar yaptıkları olumlu katkıları görmezsek, o zamanda sol sekte bir hataya düşmüş oluruz. Devrimci proletarya, aydınlarla ortak hareket etme, onları mücadeleye çekmek için kesin bir çaba harcarken, onların sınıfsal durumlarını ve sosyal hareket biçimini de göz önünde tutar.

Aydınların davranış biçimi, küçük burjuvaların hareket biçiminden ayrı değildir: Bireycilik. Burjuvazinin otoritesine karşı çıkarken, proletaryanın ortak otoritesini ve disiplinini de kabul etmez. Kendisiyle aynı konumda olan gruplarla da ortak bir hareket oluşturamaz. Düşüncede ve davranışta kendisini mutlaka belli edecek ve öne çıkaracak şekilde hareket eder. Örgütlülüğe yatkınlık göstermez, örgütlü olmayı 'bağımsızlığı'ni yitirmek olarak görür. Örgütlü işçi hareketinden tamamen uzak kalmaz, ama, ortak bir denetimi de kabul etmez. Eğitim ve kültür düzeyi nedeniyle işçi saflarına birikimlerini taşır, fakat, bu saflara bireyciliği de taşır. Bu yüzden, komünistler, proletarya hareketi içine taşınan küçük-burjuva bireyciliğe, disiplinsizliğe ve diğer olumsuz eğilimlere karşı sürekli ideolojik bir mücadele verirler.

Kapitalist düzene çeşitli biçim ve düzeyde başkaldırırlar, bu düzene tekrar döndüklerinde, ilk yaptıkları şey, şimdiye kadar savundukları ve mücadelesini verdikleri ne varsa, tümüne karşı bir karalama kampanyası açmak olmuştur. Kendilerini ancak bu yolla düzene kabul ettirebilirler. Burjuvazi kendilerine 'şunu şunu yapın' diye bir liste sunmaz; burjuvazi demese de onlar bu konuda ne yapılması gerektiğini bilirler. Ama, bir kere bu yola girildi mi, nereye kadar düşüleceği belli olmaz. Halk kitlelerine, onların kurtuluş davasına karşı, bir kez burjuvazinin yanında yer aldın mı, artık düzen güçlerinin bir oyuncağı durumuna düşersin. Egemenlerin gözünde itibarın artar, ama halkın gözünde alçalmış birisindir artık. Düzenin kaptanları, önlerinde yerlere kadar eğilen bu kimseleri proletarya ve halk hareketine karşı bir silah olarak sonuna kadar kullanır. Bu nedenle, düzen güçleri içerisinde yerini alan bu tip kimseleri teşhir etmek ve niteliklerini göstermek devrimci güçlerin daima bir görevidir.

Önceki dönemde, salt şiir okudu diye ya da yazdığı için büyük baskılara uğrayan insanlar, ne oldu da bugün burjuvazi tarafından kabul ediliyorlar. Bunun başlıca nedeni, halk kitlelerinin mücadelesinin süreklilik kazanması ve bu mücadelenin yok edilemeyeceğinin egemenler tarafından da anlaşılmasıdır. Bu gerçeğin anlaşılmasıyla birlikte sermaye, kitle mücadelesini 'kabul edilebilir sınırlar içinde' tutma politikası izlemeye başladı. Aydınlarla yaklaşımı da bu çerçevededir. Halk hareketi ve aydınların mücadelesi bu sınırları aştığı an, burjuvazinin en ağır terörüyle karşılaşacağı açık. Kaldı ki, bu topraklarda, halk kitleleri üzerinde terör çeşitli biçimlerle süreklidir. Devrimci halk hareketi ve militan aydınların mücadelesi daima burjuva sınırları ve çitleri parçalayarak öteye gitmiştir. Burjuvazi, 'kabul edilebilir sınırlar içinde' hareket edenlere ılımlı yaklaşırken, devrimci harekete karşı ise terör ve katliamla yaklaşmıştır. Burjuvazi, devrimci harekete zarar verebilecek, en azından onu köstekleyecek aydınlar ve reformist oportünist kesimleri bu nedenle el üstünde tutuyor.

Burjuva sınırlılık, sanatçının, edebiyatçının, bilimle uğraşanların sanatını ve düşüncesini kısıtlar. En yetenekli olanları bile, burjuva bakış açısından ötürü, yeteneklerini sonuna kadar geliştiremez. Sanat ve düşünme yeteneği de dahil, insanın tüm yetenekleri tam anlamıyla komünizmde gelişme olanağına kavuşur. Özgür sanatsal yaratım, ancak özgür insani koşullarda serpilip gelişir. İnsanlık bu büyük hedefe, proletaryanın devrimci sınıf konumundan hareket ederek ulaşabilir ve ulaşacaktır.

Ben Kimim ?

Temade ÇINAR

yabancılaşmaya karşı beyin egzersizleri

Kimi zaman daha sık, kimi zaman daha az sorduğumuz ama mutlaka sorguladığımız bir soru bu. Farkında olarak ya da olmayarak. “Ben kimim”... “Burada ne işim var”... “Ne yapıyorum”... “Ne idim ne oldum”... ya da benzeri soruları kendisine sormamış bir insan ancak iki yaşını henüz bitirmemiş olan-dır.

Aslında yaptığımız iş, oturduğumuz yer, giydiklerimiz, yediklerimiz, çevremiz, ailemiz bize kim olduğumuzu söyler. Ama sadece bunlar yeterli mi? Varolduğu çevre-den değilmiş gibi yaşamaya çalışanlar, o çevreyi birçok yönleriyle aşmış olanlar, daha da önemlisi özendikleri kesimin kimliğine bürünenler ya da kendilerini onlardan sanan-lar... Son derece basit bir sorunun bu kadar karmaşıklaşması yabancılaşmanın ve yoz-laşmanın zeminlerini döşemesi, incelemeye ve üzerinde biraz egzersiz yapmaya değer olmalı.

Her birey, sınıfının ve sınıf çıkarlarının farkına varabilirse sorun hallolur mu? Bu farkındalık insanı bilinçli bir yönelişe ve çözüm olmaya götürür mü? Şu an yaşadıklarımıza bakacak olursak yabancılaşmaya karşı durabilmek için kısa yollardan uzak durmakta fayda var. Ama bu demek değil ki karmaşık, bilim dışı dehlizlere dalıp çıkmayaca-ğız. Bilimsel bakış, bize, bugün yaşadıklarımızı yorumlama olanağı sağlarken, kalıp halinde uygulanacak hazır formüller vermekten de kaçınıyor. İnsanı ya da yaşamını oluşturan olayları, temelleri tek tek ele aldığımızda tabii ki çözümlene çok daha kolay olacaktır. Ancak, bu yolla sağlıklı bir sonuca ulaşmak neredeyse imkansızdır. Çıktığımız noktaya ulaştığımız yer bizi şaşkınlığa uğratabilir. Çünkü yaşamda her şey birbiriyle son derece bağlantılı ve birbirini etkilemekte. Yoksa faşizmin tabanındaki emekçi ke-simleri nasıl açıklayabiliriz? Bir markaya sahip olmak için maaşından daha fazlasını verenleri nereye koyabiliriz? Sefalet içindeki ülkesinden çıkıp “bilimsel” araştırmala-ryla emperyalizmin savaşına yeni kimyasal, fiziksel ya da biyolojik silahlar kazandı-ran bilim insanını nasıl anlatabiliriz?

Kim olduğumuz sorusu, her zaman bu kadar net sonuçlarıyla çıkmıyor karşımıza. İnsanın yarattığı değerlerin, onu egemenliği altına almasıyla başlayan ve para ilişkile-rinin bütün insani ilişkileri parçalamasıyla devam eden, günlük yaşantının içine, çoğun-lukla da biz farkında bile olmadan yerleşmiş, bizi biz yapan parçalar... Bazen nasıl yer-leştiklerini bilmediğimiz gibi, çoğu zaman onları bulup çıkarmak ve kurtulmak da ol-dukça iyi bir birikim, zorlu ve inatçı bir irade gerektiriyor.

Yüzyıllardır süregelen düşünce sistemleri yaşamın kendisinde önemli yanılgılar oluşturmuş. Güzel-çirkin anlayışımıza, beğenilerimize, yönelimlerimize, davranışlarımıza yön vermiş. Bugün sıkça karşılaştığımız olaylara eleştirel gözle baktığımızda ve ar-kasındaki görünmeyen kısmı açığa çıkarmak için kazdığımızda, kendi aleyhimize ge-liştirdiğimiz düşünce sistemimizle karşılaşmamız hiç de zor değil. Hatta eleştirel göz-ümüzden uzaklaştığımız anda yeniden bilincimize hücum etmeleri de...

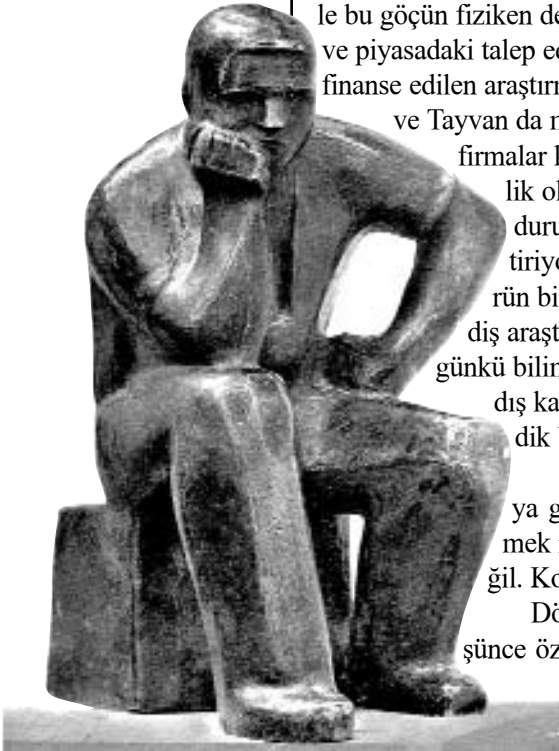
Kim olduğumuzu belirleyecek küçük adımlarımız, bizi istediğimiz ya da isteme-dığımız bir yere taşıyabilir. Şöyle bir düşünelim; birbirine beş kilometre mesafede iki şantiye kuruluyor. Amaç bir tren yolu döşemek. Öyle ki orta yerde buluştuklarında raylar ucuca gelmelidir. Bunlardan birisi hayatta karşımıza çıkan, bizim kontrolümüz

Enkine
m
a
i
e
n
s
o
v
v
o
d
m
i
s
w
i
s
-
j
e

En
Sermimin

K
to

men
kimim

dışındaki ama kendi içinde işleyiş yasaları olan yaşamın tesadüfleri olsun. Diğer yandan döşenen raylar ise bizim yaşam karşısında takındığımız tavırlar olsun. Her metrede bir milim saptığımızda orta yere geldiğimizde birbirinden metrelerce uzakta ayrı yönlere götüren raylarla karşılaşmamız kaçınılmaz. İşte bu noktada “ben kimim?” sorusu çıkacaktır karşımıza. Tıpkı bu hatayı yapan bir mühendise “ben nerede hata yaptım?” sorusunu sorduracağı gibi... Tabii bu durumun bedeli ağır olacağı gibi tela-fisi de her zaman mümkün olmayacaktır.

Kendiliğinden bir bilinçle yaşayanlarda ise durum daha vahim olabilir. Hatta zararları yalnızca kendisi için değil, bütün insanlık için bir felaket olabilir. Hiroşima’ya atılacak atom bombasını taşıyan ve bırakan pilotun geldiği nokta hiç de küçümsenemez. Patronun ispiyoncusu, işkenceci, devrimci her türlü unsuru linç etmek için fırsat kollayanların her biri, ulusal ya da dini ayrımcı düşünceleriyle, çocuklarını yetiştiren ebeveynler ve daha çoğaltabileceğimiz örnekler, bu insanların kim olduğunu sorgulamaya itiyor bizi. Doğrudan insanlığa zarar veren davranışlar kadar, dolaylı davranış biçimleri geliştirenler ve yollarını hazırlayanlar da en az onlar kadar önemli.

Kim olduğumuz sorusunu samimiyetle cevaplandırabilmek için yaşam karşısında aldığımız tutumları gözden geçirmek, kısaca hangi tarafta yer aldığımızı ve davranışlarımızın hangi tarafın çıkarlarına hizmet ettiğini belirlemek zorundayız. Sonra da karşımıza çıkan her olayda bu belirlememizi ne kadar yerine getirdiğimizi tekrar tekrar sorgulamalıyız. Burjuvazi için ölüm-kalım meselesi olan bu sorgulamayı, yetiştirdiği uzman kadrolarla birlikte sürekli kılması, sermayesinin geleceği için ne kadar gereklirse, emekçi kesimlerin geleceği için de o kadar gereklidir. Hatta emekçilerin dünyaya, doğaya ve insanlığın gelişimine karşı sorumlulukları burjuvazinin hiç duymayacağı ve kimseye bırakılamayacak kadar da yüksek bir sorumluluk...

Bu durumu daha iyi açıklığa kavuşturmak için, “ben kimim” sorusunun cevabını vererek yola çıkması bütün insanlığı ve doğayı etkileyecek olan bilim insanlarına yüzümüzü dönelim. Kendi ülkelerinde çalışma alanı ve ekonomik kazanım bulamayan ve onlara daha yüksek olanaklar sağlayan ülkelere göç eden sanatçılar, bilim insanları... yani beyinler...1960-1990 arası gelişmiş ülkelere bilimsel çalışma yapmak için göç edenlerin sayısı 245.000’den 1.178.000’e çıkmış. Biliyoruz ki gelişen teknoloji ile bu göçün fiziken de olması şart değil. Kendi ülkesinde yaşarken de proje üretebilir ve piyasadaki talep eden şirketler yoluyla satabilir. Hatta büyük şirketler tarafından finanse edilen araştırmaların sayısı hiç de azımsanacak gibi değil. G. Kore, Singapur ve Tayvan da mühendislik bilimlerinin araştırmalarının % 80’nini dış kaynaklı firmalar karşılıyor, finanse ediyor. Tabii bu finansman, endüstriye yönelik olduğu için temel bilimlerde bu ülkeler son derece geri kalmış durumdadır. Unesco’nun raporu bile, bu konudaki kaygıları dile getiriyor: “Bilim adamları, giderek araştırmanın yalnızca özel sektörün bir yatırımı gibi gördükleri bir duruma itilmektedirler; oysa bu dış araştırmanın herkesin iyiliğine yönelmesi gerektiği şeklindeki bugünkü bilim anlayışına ters düşmektedir.” Hatta bu durumu yaratmak için dış kaynaklı firmalar, devletle işbirliği yapıyorlar. Önce Devlet istedik bir alandan el çekiyor, firmalar da giriyorlar.

1978’de 11 ülkeden 6500 araştırmacının katıldığı bir araştırmaya göre, bilim insanları öğrenimleri bittikten sonra ülkelere dönmek istiyorlar. Kalmayı isteyen çok küçük azınlık, başarılı olanlar değil. Konfor için kalanlar.

Dönmek isteyenlerin temel beklentileri, kendilerine uygun iş, düşünce özgürlüğü, yüksek düzeyde araştırma olanakları ve iyi bir yaşam standardı. Gen haritasını bulan üç yüz kişilik araştırma ekibinin çoğunluğunun göçmenlerden oluştuğunu düşünürsek durumun vahameti ortaya çıkar. Şimdi bu gen uzmanlarının, belki de sa-

dece genetik tedavi için çalıştıklarını düşünürken, kendi ülkelerini yok oluşa götüren biyolojik silahların yapılmasındaki katkılarını düşünmek bile içler acısı. Göçün zorluklarının ortada olduğu bu süreçte kişisel olarak onları suçlamak ve ne olursa olsun kendi ülkelerinde kalmalarını dayatmak da sorunu çözmiyor. Bilimin gelişimi karşısında olmaksızın zaten yaşamın kendisine aykırı olurdu. Bu durumda, samimi bir bilim insanının, “ben kimim?” sorusunu sorduğu zaman, dünyanın felakete uğradığı zamandan daha önce olmalı. Edinimlerini geleceği kuracak olanların kullanımına sunmadıkça kendisinin de bir geleceği olmayacaktır. Elbette ki araştırma ihtiyacını, yaşamının temeline koymuş bu insanlar, üretimlerini emekçilerin çıkarına kullanmak için yalnızca ulusal değil, evrensel bir sorumluluk da taşımaları. Yoksa ABD’li bilim insanlarını bu sorumluluğun dışında tutmak doğru olmaz. Burada sözünü ettiklerimiz, saflarını açıkça burjuvaziden yana alanlar değil. Gen haritasının bulunmasından sonra açıklama yapan bir kadın genetik uzmanı, “19. yy kimyanın zaferiydi, barut kullanıldı, 20. yy fiziğin zaferiydi, atom bombası kullanıldı, 21.yy biyolojinin zaferi olacak” diyor kameralara gururla. Herhalde kendisinin de bırakın bir insan, bir biyolojik varlık olduğunun bile ayırında değil diye düşünmeden edemiyorsunuz.

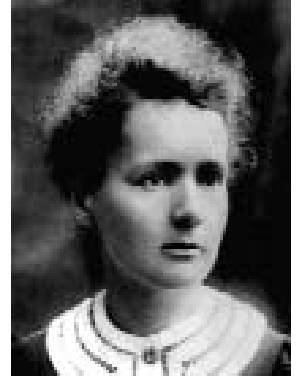
Herhalde “ben kimim” sorusuna hayatının her yönüyle cevap vermiş bilim insanlarından biri de Marie Curie’dir. Marie, bütün zorlu yaşamına rağmen, radyumu bulduğunda bilgilerini ve radyumunu diğer bilim insanlarıyla sınırsızca paylaşmış, kendisine önerilmiş “patenti” reddederek, rahat ve sorunsuz yaşayacağı bir hayatı reddetmiştir. “Radyum bir elementtir, o, doğaya aittir, kimseye ait olamaz” diyen Marie, daha sonra ihtiyacı olduğunda, radyumu temin edebilmek için üç ayını harcamış olmasına rağmen bu tavrından hiç taviz vermemiştir. 1.Dünya savaşında röntgen çekimi için seyyar araba konvoyları oluşturmuş, anatomi öğrenerek, cephede çalışmaya gitmiştir. Nobel ödülünü alan ilk kadın olmasının yanında, İkinci nobel ödülüne rağmen akademiye alınmamış, ama o, bilgilerini paylaşma ihtiyacıyla ve kadınların bilim dünyasında yollarını açmak için kendi okulunu kurmuştur. Bulduğu ilk elemente, ülkesinde süren bağımsızlık savaşını desteklemek için “Polonyum” adını veren Marie, hayatı boyunca hep olması gereken yerde olarak, bizlere bir bilim insanının nasıl olması gerektiğini göstermiştir.

Karşımıza, bu soru, bir çok defa ulusal kimlik arayışlarıyla çıkar. Bir ulusun diğeri karşısında aşağılanması ve dışlanması yarattığı öfke, son derece haklıdır da. Ancak bu öfke, kendi çıkarlarına karşı hatta burjuvazinin çıkarlarına hizmet eder bir şekilde dönüşebilir. Bu kez kendi ulusunu diğerlerinin üstünde görmesi, yaşadıklarından, diğer ulusların emekçilerini sorumlu tutması, İsrail emekçilerinin yaşadığı sonuç, bu trajedinin örneği olabilir. Ya da ulusal savaşlarını sınıfsal temellere oturturamayan tüm halkların yaşadığı çıkışsızlık olduğu gibi büyük bedellerle yürüttükleri savaşlarını sadece kültür savaşıyla sınırlandırılmış bulabilirler. Irak’ta yaşananlar tüm insanlara örnek olmalı. İşgal altındaki bir ülkenin insanların etnik ve dini çatışmaya girmeleri kadar büyük bir körlük olabilir mi?

Bazen insan, “ben kimim” sorusunun cevabını bir grubun içinde arayabilir. Kendisini mesleğiyle, bir futbol takımıyla, mal varlığıyla, doğduğu şehirle, dini yönelimiyle, ya da cinsel kimliğiyle tanımlaması önemli saptamalardan bazıları aslında. Bu soruyla yüzleşmenin, burjuvaziye vereceği ölümcül zararları göz önüne getirecek olursak, burjuvazinin bu soruya ulaşmamızın ya da cevabı bulmamızın önüne ne kadar çok engel çıkaracağını ve çıkardığını açıkça görebiliriz. Büyük kitleler, kendi içlerinde ve birbirlerine karşı ne kadar küçük parçacıklara bölünebilirse o kadar iyidir burjuvazi için. 3.Dünya Yeniden Paylaşım Savaşı, kimlik sorununun ortaya çıkarttığı yönelimleri daha da netleştiriyor. Fransa’da ve ABD’de büyük çaplı olmak üzere, dünyanın her yerinde karşılaştığımız göçmen ayaklanmaları, sadece ulusal ezilmişliğin değil aynı zamanda sınıfsal olarak mülksüzleştirilmiş olmanın da bir sonucu. Her geçen gün yaşamın dışına atılanlar çoğalıyor ve diğer atılmışlarla birleşiyor. Ama bu dümdüz bir çizgi değil. Yaşama bir yerinden

“Radyum bir elementtir, o, doğaya aittir, kimseye ait olamaz”

Marie Curie

tutunabilmiş olanlar da eskisinden daha fazla sarılıyorlar tutunduklarına. Yaşamın dışına atılmamak için... Böylece her iki kesim de karşılıklı tavır alıyorlar. Hedeflerini şarşıp birbirlerine düşüyor ve istedik davranışla, karşı çıkarlara hizmet etmiş oluyorlar.

Hep karşılaşırsız, kol emeğiyle çalışanlar diğerlerinin işinin daha kolay olduğunu, bütün gün oturduklarını söyler, diğerleri, kol emeğiyle çalışanları vasıfsız görür. Bir meslek grubu diğeri üstünde üstünlük kurmaya çalışır. Kananlar, işten atılan arkadaşlarının atılma gerekçelerinin haklılığını tartışır.

Peki ya bizlerin sorumlulukları daha mı az? Biz, kendi farkımıza varıncaya kadar geçen her dakikada dünyada neler olduğunu hepimiz görüyoruz. Kimlik sorularını kendisine soranlar, her zaman bu soruyla yüzleşmeye hazır olmuyor ne yazık ki. Oysa, bu güne kadar gelmiş insani birikim, cevapları her geçen gün daha fazla ortaya koyuyor. Kimi zaman kaçtığımız için kimi zaman kısa vadeli çıkarlarımızın peşine takıldığımız için körleşiyoruz.

“Ben kimim” sorusuna cevap arayanlar için hepimizin tuzağına düştüğü birkaç örnekle konuyu somutlayalım. Yeni bir yasa çıkıyor, ilk önce kimleri kapsadığını soruyoruz. Son dönemde bolca karşılaştığımız birilerinin kazanılmış haklarını budayan bu yasa, bizi kapsamıyorsa rahatlıyoruz ve derin bir oh çekiyoruz. Oysa “biz bir bütünün parçasıyız, ona yapılan bana da yapıyor demektir, bugün ona, yarın bana” diye düşünüp yola çıkmak çok beklenir bir şey değil. Bakıyoruz bu nedenle küçük gruplar halinde her yerde grevler, yürüyüşler, eylemler... Sonra bir gün gelip bizim kapımız çalındığında “kimse bana sahip çıkmıyor” diye içerleriz. Aynı konu, tüm haksızlıklarda, dünyada olup biten her olayda yinelenir. “Ben ne yapabilirim ki?” diyenleri duyuyor gibiyiz değil mi? Oysa, bu soru şöyle sorulsa, cevap vermek hiç de zor olmayacaktı: “Biz ne yapabiliriz?”

Sokakları dilencilerle dolu bir memlekette, herhalde bu soru kafamızın içinde zonklamalı. Dilenen kişiye bir şey vermek onu, bu makus tarihe mahkum etmek demek. Üstelik kendi insanlığımız adına da utanç duymamız gereken bir durum. “Neden o dilenen de ben veren, verebilen durumundayım?” Yanından kulaklarınızı ve gözlerinizi kapatıp hızla geçip gitmek istersiniz ve belki de artık görmemeyi ve duymamayı başarabilirsiniz ama bu daha acı bir sonuç. Bir insanın, yaşamak için başka insanların aşağılamalarına ya da tepeden bakmalarına maruz kalması, sadece onun için değil, tüm insanlığın utancı. Hatta ondan çok dışındakilerin.

Başka bir örnek; uzun bir yolculuğa çıkıyorsunuz. Yanınıza oturanın nasıl birisi olmasını istersiniz? Bütün gün çalışmaktan yorgun düşmüş, üstü başı makine yağları ve fabrika kırıyla batmış, kaba saba, iri yarı bir işçi mi, yoksa muhtemelen, bütün gününü kuaförde geçirmiş, son derece bakımlı ve ince davranışlı, pahalı giyimli birisi mi? Örneği uçlaştırmak düşüncüyü de uçlara kadar taşıdığı için önemli. Ama aslında her ikisine de rastlamak olası. Üstelik günlük yaşamda ikincilerin “ye kürküm ye” türünden daha fazla yakınlık, saygı ve nezaketle karşılaştıklarına tanık oluruz. Oysa, yaşamı üreten işçilerimizle konuşurken kimse kendisine çeki düzen verme ihtiyacı duymaz.

Bunun gibi tartışmamız gereken pek çok konuyla günlük yaşantıda karşılaşırsız. Boyacı çocuk neden ellerini saklamak zorundadır? Parası çıkışmayan kişiye marketlerde neden tavır alınır? Fakirlik mi zenginlik mi utançtır? Tartışmayı bu kez açık bırakmakta fayda var. Yabancılaşmaya karşı beyin egzersizleri sadece kimlik sorununda değil, yaşamda karşılaşılabileceğimiz her konuda, yapmamız ve hatta yaymamız gereken bir tartışma. Daha fazla deneyime ve daha fazla birikime ihtiyacımız olduğu kesin. Çevremizdeki insanlarla tartıştıkça konuların zenginliğinin farkına varacak, birbirimizden öğrenecek ne kadar çok şeyimiz olduğunu daha iyi anlayacağız. Belki de kim olduğumuzu kendi içimizden çok çevremizde aramamız gerekir.

SOSYALİZM ve sanat

Bu yazı Ayışığı Sanat
Merkezinin 3.
konferansına
sunulmuştur

Şimdi gözlerimizi yumalım ve hep birlikte bir hayale dalalım: Moskova'da ki Bahruşin Tiyatro Müzesi'ndeyiz. Devrimden sonraki yıllarda yeni seyircilerin "istilası"na uğrayan tiyatro ve konser salonlarının soluk fotoğrafı dikkati çekiyor. Bu fotoğraflarda asker kaputu giymiş sakallı adamların, denizci giysisi içindeki bahriyelilerin, eli tüfekli adamların, Rus gömlekleri giymiş köylü delikanlıların, başları mendille bağlı kızların, yaldızlı koltuklarda ve localarda oturduklarını görüyoruz. Yine bu fotoğraflardan birinde Kışlık Sarayının çok süslü bir odası görülüyor; daha bir gün önce, yüksek saray erkanından başka kimsenin giremediği bu odada şimdi işçiler ve köylüler kaputlarıyla oturmuş Mozart'ın Requiem'ini dinlemektedirler. Aynı şey Bolşoy Tiyatrosu'nda da oluyor. Devrimin birinci yılı için verilen konserde Beethoven'ın ve Çaykovski'nin yapıtları askerlerden oluşan bir dinleyici kitlesine çalınıyor.

Şimdi yavaş yavaş gözlerimizi açalım. Müzik hala kulaklarımızda değil mi? Kendimizi işçi ve emekçilerle birlikte Mozart, Beethoven ya da Çaykovski dinlerken düşleyebiliyor muyuz? İşte sosyalizmde kültür ve sanat her şeyden önce bu düşün gerçeğe dönüşmesi anlamına geliyordu. Lenin'in "tüm sanat hazinelerini çalışanlara açmak" ilkesi gereğince, devrimden sonraki ilk yıllarda, açlık ve yıkım içinde olunmasına rağmen kültür ve sanat faaliyetleri devlet desteğinde başlatıldı. Sanata özel bir fon ayrıldı. Örneğin iç savaşın en şiddetli yıllarında bile Sovyet Hükümeti Bolşoy Tiyatrosu'nı desteklemeyi sürdürdü. Beş ay süren 1918-1919 tiyatro mevsimi boyunca kıtlık içindeki genç Sovyet hükümeti, tiyatronun açığını kapatmak için zayıf bütçesinden 4 milyon ruble ayırdı. Bu Lenin'in yeni sosyalist kültürün geçmiş çağların kültürel birikiminden elde edilmiş bütün hazinelerin yasal mirasçısı olduğu yolundaki inancını yansıtıyordu. Sanatın elit bir kesimin işi olduğuna dair inanış, daha doğrusu kapitalizmin bu yönde insanlara verdiği bilinç, sosyalizmle birlikte çürütüldü. Kitlelerin sanata, sanatın da kitlelere yaklaştırılması, sosyalist devletin aldığı kararlarla hayata geçirildi. Sosyalist sanatın ilkelerini tartışırken Lenin, "sanat halkındır" diyordu, "sanatın kökleri geniş işçi kitlelerinin en yoğun olduğu yerde bulunmalıdır. Sanat kitlelere ulaşabilmeli ve onlar tarafından sevilmelidir. Kitlelerin duygularını, düşüncelerini, istemlerini birleştirmeli, onları yüceltmelidir. Onların içinde yatan sanatçıyı canlandırmalı ve onlara gitmelidir."

Lenin'in bu yaklaşımı ondan yıllar sonra başta Sovyetler Birliği olmak üzere, birçok sosyalist ülke tarafından temel alınmış ve daha da geliştirilmiştir. SBKP 24. Kongresi "Komünizm, nasıl uygun malzeme ve teknik temel olmadan düşünülemezse, yüksek bir kültüre ve eğitim düzeyine ulaşmış, toplumsal görev duygusu taşıyan, iç dünyası zengin insanlar olmadan da düşünülemez" belirlemesinde bulunuyordu.

Ekim Devrimi ve sosyalizmin yaşanmış olan pratiği ile ilgili olarak kültür-sanat politikalarına yeniden döneceğiz. Ve daha sonra günümüzde sosyalist Küba'da kültür-sanat alanında yapılan çalışmalara değineceğiz, ama şimdi biraz daha geriye gidelim ve teorik soyutlama düzeyinde Marx ve Engels'in konuya ilişkin düşüncelerini ele alalım.

Sanatın kökleri geniş işçi kitlelerinin en yoğun olduğu yerde bulunmalıdır. Sanat kitlelere ulaşabilmeli ve onlar tarafından sevilmelidir. Kitlelerin duygularını, düşüncelerini, istemlerini birleştirmeli, onları yüceltmelidir. Onların içinde yatan sanatçıyı canlandırmalı ve onlara gitmelidir.

Salt kendi iç yasalarından yola çıkılarak, sanat ve edebiyatı anlamak mümkün değildir. Sanat da tıpkı diğer üst yapı kurumları gibi toplumsal bir bilinç biçimidir ve toplumsal varlığa bağlı olarak anlaşılabilir ancak. Üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki karşılıklı ilişkiler, bunların gelişim süreçleri dikkate alınmadan sanat üzerine bir fikir yürütmek mümkün olmayacaktır. Sanatın özün ve gelişmesi ancak tarihin akışı içinde açığa çıkar; sınıf çelişmelerinden ve savaşlarından etkilenir. Aynı zamanda da onun bir anlatımıdır.

Marx ve Engels, “insanı biçimlendiren çevreyse o çevrenin insanca bir çevre haline getirilmesi gerekir” düşüncesinden hareket etmişler ve bu anlamda sanata çok önemli bir misyon yüklemişlerdir. Marx ve Engels, bireysel olarak da sanata ilgi göstermişlerdir. Marx da Engels de şiirler yazmış, hatta Engels birara ciddi ciddi şair olmayı düşünmüştü. Sosyalizmin büyük ustaları belki birer şair ya da edebiyatçı olamadılar ama yazdıkları eserlerle insanlığın en güzel şiirlerini söylediler. Komünist Manifesto’yu duyan bir işçinin ağzından dökülen “Kim bu bizim türkümüzü bizim kadar güzel söyleyen bu adamlar” sözleri her şeyi bütün yalınlığıyla göstermeye yetiyor.

Marx ve Engels, sanatı özellikle iki açıdan gelişime uğratmışlardır: 1) Sanatın ve sanatçının gelişimini diyalektik materyalist bir görüşle açıklamaları (Marksizm öncesi idealistçe sınırlamalar bunu yapmaya engeldi) 2) Sanatın ve estetiğin toplumun dönüşüme uğratılmasıyla (devrimlerle diyelim) bağımlı kılınmasıdır.

Marx’ın sözleriyle söyleyecek olursak, “dünyanın (sanatın ve sanatın gelişmesinin) yalnızca açıklanması değil aynı zamanda dönüşüme uğratılması; yani sanatında toplumun yeniden örgütlendirilişi mücadelesinde yer alışı ve insanoğlunun sanatsal gelişmesi ile estetik eğitiminin yeni bir toplumsal sistem kurulması çıkarlarıyla tutarlı hale getirilmesi..”

Marx ve Engels’e göre salt kendi iç yasalarından yola çıkılarak, sanat ve edebiyatı anlamak mümkün değildir. Sanat da tıpkı diğer üst yapı kurumları gibi toplumsal bir bilinç biçimidir ve toplumsal varlığa bağlı olarak anlaşılabilir ancak. Üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki karşılıklı ilişkiler, bunların gelişim süreçleri dikkate alınmadan sanat üzerine bir fikir yürütmek mümkün olmayacaktır. Sanatın özün ve gelişmesi ancak tarihin akışı içinde açığa çıkar; sınıf çelişmelerinden ve savaşlarından etkilenir. Aynı zamanda da onun bir anlatımıdır.

Biliyoruz ki, maddi üretimin değişime uğramasıyla zihinsel üretimler de değişime uğrar. “Her çağda egemen düşünceler, egemen sınıfların düşüncesi olmuştur.” Bu, tamı tamına sanat içinde geçerlidir. Sanatın gelişimi de sınıfların, dolaşısıyla toplumların gelişimiyle paralellik içinde olmuştur.

Engels, Maymundan İnsana Geçişte Emegin Rolü yazısında “ ancak emek yoluyla... insan eli mükemmellik derecesine ulaşabilmiş (aynı şekilde beyni de demek gerekiyor herhalde-bn.) Raphael tablolarını, Thorald heykellerini, Paganini müziğini (bunlara Monet’in, Goya’nın, Gogh’un, Mikangelonun tablolarını, Beethoven’ın, Vivaldi’nin, Bach’ın, Rahmaninov’un müziğini de eklemek gerekiyor - bn) mucizevi biçimde ortaya koyabilmiştir”

Buradan sanatın doğrudan ekonomik sisteme bağlı ve edilgen olduğu sonucu çıkarılmamalı. Son kertede bu doğrudur elbette, ama sanatın da maddi üretim üzerinde etkide bulunduğu, bulunacağı gözardı edilmemeli.

Kapitalizmde bütün ürünler hızla meta haline alırlar, sanatsal üretimde bu gelişmeden payını almıştır; o da bir meta üretimi haline gelmiştir. Sanatçının emeği, kapitalist sistemde, değişim değeri ile ölçülür. Kapitalist toplumda bir yazar “düşünce ürettiği sürece değil, yayın evini zengin ettiği sürece, ya da bir kapitalistin yanında ücretli emekçi olduğu sürece üretici bir emekçidir”. Lenin’in dediği gibi özel mülkiyete dayalı bir toplumda sanatçı piyasa için meta üretir. Marx, “basın özgürlüğü” üzerine tartışmalar makalesinde, “kendini ticaret düzeyine indiren basın özgür müdür acaba?” diye soruyor ve “yazar, pek tabii yaşayabilmek ve yazabilmek için para kazanmalıdır, para kazanmak için yaşayıp yazmamalıdır. Beranger ‘Ben şarkı yazmak için yaşıyorum/Beni kovarsanız eğer mösyö/Yaşamak için şarkı yazarım’ demektedir.” Bu aşağı yukarı, kapitalist sistemde kendi emeğine yabancılaşmış olan tüm sanatçıların ortak kaderidir. Ve daha önemlisi kapitalist sistemde üzerinde bilinçli bir denetim kurulmadığı sürece kimse bundan kendisini kurtaramaz. Burada unutulmaması gereken şudur: herhan-

gi bir ürün gibi sanatın nesnesi de, yani “güzelliğin yasalarına göre” yaratılmış bir nesne de “sanat duyusu olan ve güzellikten haz alabilen bir izleyici kitlesi doğurur. Onun için üretim, özne için bir nesne üretmekle kalmaz, ama nesne için de bir özne üretir.”

Marx ve Engels, sanatı gerçekliği bilmenin yollarından biri olduğu kadar yansıtmanın yollarından biri olarak da ele almışlardır. Bu düşünceyi geliştiren Lenin, “insan bilinci gerçekliği yalnızca yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda onu yaratır-da” der. İçinde bulunduğumuz çevrenin insanileştirilmesi başka türlü mümkün olamazdı. İnsanlar, kültür ve sanat üretiminde bulunarak, bunları insanlara yansıtarak, insanları yeniden biçimlendirmişler ve onları dönüşüme uğratmışlardır.

Burada bir parantez açıp, “gerçekliğin yansıtılması”nda kültür ve sanat alanında ortaya çıkan yanlış bir yaklaşıma dikkat çekmek istiyoruz. Gerçekliğin olduğu gibi yansıtılması adına varolanın sadece bir fotoğrafını çekmekle yetinmek, aşırı yalınlaştırma ve hatta basitleştirme değildir. Bunu maocu sanat anlayışında görebiliriz. Onlar gerçekliğin sanat yoluyla yeniden yaratılmasını değil, “basit ve anlaşılır” olması için olduğu gibi yansıtılmasını tercih ederler. Olay ve olgulara derinlemesine ve çok yönlü bakmamak, karşıtları donuk ve değişmez algılamak her konuda olduğu gibi sanat anlayışlarında da maocuları kalıpcı, basitleştirici yapmıştır.

“Gerçeklik” eğer bir süreç içerisinde, hareket halinde ele alınmazsa mutlaklaştırılır. Onun “iyi” yanlarının alınıp, “kötü” yanlarının atılması ise Marx’ın deyi-miyle diyalektik hareketin yarıda kesilmesidir. Oysa bir sanat eseri, gerçekçi olma iddiası taşıyorsa, gerçekliği süreç içerisindeki değişimleriyle birlikte vermeli ve sanat yoluyla o “gerçeklik” üzerinde etkide bulunmalıdır.

Devrim yoluyla burjuva gerçeklik, sosyalist gerçekliğe dönüştükçe kültür ve sanat da yeni bir gerçeklik akımına ihtiyaç duymuştur. Bunun en özlü anlatımı toplumsal gerçekçiliktir. Bütün bir toplumu ele alan ve onu bütünsel olarak değişime uğratmayı hedefleyen toplumsal gerçekçilik...

Sovyetler Birliğinde, edebiyat anlamında bu akımın öncülüğünü tartışmasız Maksim Gorki yapmıştır. Gorki, aynı zamanda Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde de yer almış ve “partili sanatçı” kavramını da ilk defa kendi yaşamıyla literatüre sokmuştur. Gorki, çocukluk ve gençlik yıllarında işçilik yapmış, Rusya’yı baştan başa dolaşmış. Bu sırada tanıdığı insanları olayları eserlerinde yansıtmıştır. Gorki’yle birlikte artık kitleler ve hatta onların aynasında sınıflar edebiyat ve sanatın konusu olmaya başlamıştır. İlk defa toplumsal ilişkileri içinde insanlar, kahraman olarak öne çıkmaya başlamışlardır. “insan” demektir Gorki, “ne kadar güzel ve ne kadar gurur verici!”.

Ön planda bir işçi ailesini, arka planda ise 1905 devrimini anlattığı Ana romanı, ilk defa edebiyatta sosyalist işçilerin, devrimcilerin anlatıldığı bir roman olmuştur. Daha sonra Pudovkin tarafından filme çekilen bu roman hakkında Lenin, 1907 yılında RSDİP’in 5. Kongresinde Londra’da karşılaştıklarında Gorki’ye “bu kitap tam zamanında yetişti” demiştir. Lenin, bu vurgusuyla aslında edebiyatın, devrimin gelişiminde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu da göstermiş oluyordu.

Devrimden hemen sonraki yıllarda Sovyet edebiyatındaki ortak yön devrime yönelik romantik bir duygululuktur. Sovyet edebiyatında başlangıçta varolan bu romantik eğilim esinini, devrim hareketinin kendiliğinden gücünden değil, bu hareketin güçlü soluğundan, onun kitlesel karakterinden, yeni bir yaşam tarzına yönelen milyonlarca insandan ve onların büyük coşkusundan alıyordu. Bunlara çekilen büyük acıları ve gösterilen büyük fedakarlıkları da katmak gerekiyor. Acılardan geçerek tadılan coşku iki kat değerli oluyordu. Örneğin, daha sonraki yıllarda Nikolay Ostrovski’nin yazdığı ve kendi yaşam öyküsünü anlattığı “Ve Çeliğe Su Verildi” romanı bu türden bir eserdir. Romanın kahramanı Pavel Korçagin, yakalandığı amansız hastalığa rağmen yaşamdan kopmayan, partisine, devrime ve sınıfa

Sovyetler Birliğinde, edebiyat anlamında bu akımın öncülüğünü tartışmasız Maksim Gorki yapmıştır. Gorki, aynı zamanda Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde de yer almış ve “partili sanatçı” kavramını da ilk defa kendi yaşamıyla literatüre sokmuştur.

FYODOR VASILIEVICH
GLADKOV
CEMENT

Translated by A. S. Arthur & C. Ashleigh

bağlı inançlı bir komünisttir. Güçlülere karşı komünist inatçılığı, acılarını yenen insanın moral üstünlüğü, yeni insanı simgeler adeta. Onun öyküsünü okurken duyduğumuz coşku, acılarına karşı duyduğumuz yakınlık ve dayanıklılığına duyduğumuz hayranlık içiçe geçer. Burada belirtmeliyiz ki, bu dönemin kahramanları kitlelerin enerjisini kendinde somutlaştıran ve yoğunlaştıran insan olmuştur.

Sovyet edebiyatı yeni bir toplum kuran, bu toplumun karşılaştığı sorunları çözen, halkın geçirdiği süreci yansıtan bir edebiyat olmuştur. Örneğin Solohov'un Ve Durgun Akardı Don romanı bu sürecin en iyi anlatıldığı eserlerden birisidir. Yine Gladkov'un Fabrika romanı, Serafimoviç'in Demir Tufanı romanı bu türden, yeni yaşamı kuran yeni insanların anlatımıdır. Bu dönem, edebiyat deyim yerindeyse devrimin nabız atışlarını dinliyordu ve gördüğü, duyduğu her şeyi "çocuk dudaklarıyla" anlatma göreviyle karşı karşıyaydı. "Bütün burjuvalar kahrolsun diye evrensel yangını körükleyeceğiz" diyordu büyük Sovyet şairi Aleksandr Blok. Onun gibi Vahtangov'da yeni bir dünyanın müziğini önceden duymuştur. Vahtangov, Ekim Devriminin ilk günlerinde halk tiyatrosuna içten inanan, bu tiyatroyu savunan, tutkuyla yeni yollar arayan biri oldu. Salon sanatının kendisiyle halk arasında oluşturduğu duvarı yıkan yine Vahtangov oldu. O da tıpkı A. Blok gibi halka ve devrime kulak verilmesi gerektiğini, ayrıca bunlara karşı insanın tüm yaratıcı benliğiyle duyarlı olması gerektiğini söylemiştir. Sovyet tiyatrosunu kuranlar arasında (Stanislavski, Meyerhold ve Vahtangov'u "kurucular" olarak saymak gerekiyor) devrimci tiyatro sanatının anlam ve amacının yalnızca halka güçlü bir birlik oluşturmakta yattığını anlayan ilk kişi Vahtangov oluyor.

Vahtangov aynı zamanda gerçek halk tiyatrosu ilkelerini ilk ortaya atan kişi oluyor. "Sahnede halkın fırtınalı ruhu canlandırılmalıdır" diyordu. "Tiyatro halkın ruhunda yankılanmıyorsa, halkın yüreğinden doğmuyorsa, değerini uzun süre koruyamaz... Sanatçı yaratıcı gücünü halktan almalıdır. Halkı, tüm yaratıcı varlığımızla dinlemeli, düşünmeli ve duymalıyız".

Meyerhold ise eski imparatorluktan kalan Aleksanderinski Tiyatrosu'nun yönetmeniydi. Yeni yönetim hemen kurulmadan komünist partisine girmişti Meyerhold.

Burada da bir parantez açalım ve devrimden sonra deyim yerindeyse sıfırdan başlayarak bir proletarya kültürü yaratmayı hedefleyen proletkültçülerden bahsedelim.

Proletkültçüler, devrimden önce varolan tüm kültürel mirası reddederek, yeni, köksüz bir kültür yaratmayı savunuyorlardı. Daha önceki kültürü yoksayarak, ya da yok ederek yeni bir sayfa açmayı herşeye en baştan başlamayı öneriyorlardı. Eskiye ait herşeyi yıkıp yeni baştan kurma düşüncesi, herşeyden önce diyalektik gelişime tersti. Hangi aşamada olursa olsun varolan kültür ve sanat geçmiş dönemlerin birikimleri üzerinde yükseliyor olacaktır. "Marksizm, komünizmin nasıl insan bilgisinin bir toplamından ortaya çıktığına kendisi bir örnektir" diyor Lenin. Ve özel bir "proleter kültür" yaratılmasına ısrarla karşı çıkıyor. "Kapitalizmin arkada bıraktığı bütün bir kültürü ele alıp, sosyalizmi bu kültürle kurmamız gerekir" diyor ve 1920 Aralığında proletkültçülerin eylemlerini eleştiren bir karar metninin onaylanmasını sağlıyor.

"Ancak tüm insanlığın gelişmesiyle yaratılmış kültürün tam bir bilgisi dönüşüme uğratılması sonucu bir proleter kültürün yaratılabileceği açıkça kavranılmadıkça bu sorunda çözülemez" diyor, "Proletarya kültürü havadan inmez, kendilerini proleter kültür uzmanı sayanların bir buluşu değildir. Hepsi saçmadır bunların. Proletarya kültürü, kapitalist, toprak sahibi ve bürokratik toplumun boyunduruğu altında insanoğlunun biriktirdiği bilginin mantıklı bir gelişmesi olmalıdır. Bütün bu yollar proleter kültüre varmayı sağlamıştır; sağlamaya da devam edecektir"

Bütün burjuvalar kahrolsun diye evrensel yangını körükleyeceğiz
Aleksandr Blok

Şimdi parantezi kapatalım ve kaldığımız yerden devam edelim.

Meyerhold, Vahtangov’la birlikte Sovyet tiyatrosunun gelişimine en büyük katkıları yapmıştır. Onun en çok tepki duyduğu şey sıradanlıktı. Bu nedenle de çubuğu çoğu zaman tersine büküyordu. Ve bunu yaparken bazen ölçüyü da kaçırabiliyordu. Biçim konusunda girdiği kimi denemeler eleştiri alıyordu; sahnenin bütünlüğünü bozduğu iddia ediliyordu. Buna rağmen, sanatta bilgiçliğe, körü körüne taklide ve yalancı gerçekçiliğe karşı tepkisi öz olarak devrimciydi. Meyerhold’un zaman zaman fırtınalı duygularla yüklü, zaman zaman da soğukkanlı ve akılcı arayışlarında seyirciler devrim çağrısının yankılarını, savaş çağrısını duyuyorlardı. Meyerhold, ajitasyon ve siyasal tanıtma tiyatrosunun mimarıdır. Geniş açık alanlarda on binlerce seyirciyle, binlerce kişi tarafından oynanan baş döndürücü oyunlar sahneye koymuştur.

Sovyet tiyatrosu çoğu kez sosyalist bir ülkede yaşamın sanatla tarihe geçirilişi olarak adlandırılmıştır. Ajitasyon tiyatrosunun devrimci içeriği ya da halkın ruhsal silahlanmasındaki rolü su götürmez. Sovyet tiyatrosu daha sonraki yıllarda içerik bakımından zenginleşmiş, ayrıntılarda dahi düzenli, duygusal derinlik taşıyan ve kendi ideallerini yeni komünist toplumun kurulmasıyla bağdaştıran insana ağırlık verilmiştir. Ve böylece sanat yoluyla, komünizmin kurulmasının yalnızca yüce bir amaç için çalışıp durmak değil, insan duygularının yüce kültürüne erişme olduğu bilince çıkarılmıştır. Sanat giderek sadece bir araç olmaktan çıkmış ve bir amaç haline almıştır. Çünkü toplum ve bireylerin gereksinmelerini estetik bakımdan da karşılamanın bir güvencesi haline gelmiştir. Sanatı insanların yaşamına esin katmasıyla, onu güzelleştirmeye devam etmiş, en güç zamanlarda insanlara savaşma azmi vermiştir.

2. Paylaşım Savaşı sırasında, Sovyet sanatçılar topluluklar oluşturarak cepheye gitmişlerdir. Cepheye askerlere oyunlar oynamışlar, konser vb. vermişlerdir.

İgor İlyinski “Kendim Üzerine” adlı kitapta “Cepheye giderken orada hiç kimsenin biz sanatçılarla uğraşmayacağını sanmıştım açıkçası; cepheye gönderilmemize canım sıkılıyordu; orada onların başına dert olacaktık. Savaşa katılmayacaktık ama askerlerin tayınlarına, ulaşım araçlarına, yiyeceklerine vb. ortak olacaktık. Çok geçmeden yanıldığımı anladım. Birkaç gün içinde bu turların nedeni önemli olduğunu kavradım. Birlikler bizi, tüm ülke halkının duygularının temsilcisi olarak görüyorlardı. Kardeş sevgisi, onların çektikleri acıdan doğan üzüntü, hiçbir şeye aldırılmaz. Kararlı gözüpeliğinden doğan bir kıvanç vardı içimizde. Havacılar, ya da harekattan dönen birlikler, çoğu zaman dinlenmeden ya da yemek bile yemeden gösteriye koşuyorlardı. Gösterilerde onlara yeni kahramanlıklar esinleyen sözler duymakla kalmıyor, evin havasını duymak, gevşemek, gülmek gösteri sahnesinin tüm halkımızın çok sevdiği, çok biçimli yaşamıyla özdeşleşmek ve ona katılmakla yetiniyorlardı çoğu zaman” diyordu. Böylece “silahlar konuşurken esin perilerinin sustuğunu söyleyen eski inanç bir kez daha yalanlanmış oldu” Burada 1969 yılında Sovyetler Birliğinde 500’ün üzerinde tiyatro olduğunu, bunların herbirinin yılda 300’den fazla gösteri düzenlediğini 1960 yılında tiyatro mevsiminde bir milyar kadar kişinin tiyatroya gittiğini not ederek geçelim.

Sovyet tiyatrosu kadar önemli bir başka sanat dalı da Sovyet sinemasıdır. Ve hatta denilebilir ki Sovyet sineması kimi dönemler tüm sanat dallarının önüne geçmiştir.

Devrimden doğan yeni gerçeğin özümlemesi ve bu gerçeği içerecek yeni bir dilin yaratılmasında sinemanın özel bir yeri olmuştur. 1929 yılında çekilen Potemkin Zırhlısı bugün hala tüm zamanların en iyi filmi olarak kabul ediliyor. Gerek kamera tekniği, gerek konunun işlenişi olarak, dönemin zor koşullarında çekilmiş olan bu film, baştan sona insanı etkisine almakta ve adeta seyirciyi içine çekmektedir. Potemkin Zırhlısı’nda yönetmen Eisenstein olayların dışında değildir, büyük bir

Heine

Gogol

bilgenin tepeden bakan tutumu içinde de değildir; başkaldıranların karşısında duygusal bir hayranlığa da kaptırmaz kendini. Kahramanların arasına bırakmıştır kendisini; onlardan birisidir; onların savaşımını benimsemiştir. Böylece seyredenlere olanlara katılmanın yoğun coşkusu tattırır. Biz filmi seyredenlerde zirhlıda ve Odessa sokaklarında geçen olaylara katılırız; bize ateş edilmektedir. Vakulınçukla birlikte bağırırız: “Kardeşlerim! Kime ateş ediyorsunuz?” Elimizde silahla bekliyormuş gibi buluruz kendimizi. Amiralin bölüğüne karşı başlatılan savaşa katılmaya hazırızdır. Selam bölüğü kızıl bayrağın altından geçerek öteki gemilerden gelen aynı sınıftan kardeşlerimizce karşılanırken zaferin coşkusu duyarız. Kaçımız anne vurulduktan sonra merdivenlere doğru giden o bebek arabasını tutmak için yerimizden seğirtmişizdir kimbilir.

Konu ve yargısı bakımından Potemkin Zirhlısı epik bir filmidir. Ve Lenin’in “kalabalık sahnelerde halkın varlığını duymak” gerektiğine sahnedeki kitlelerin ‘gerçek insanlar’ dan oluşması gerektiğine dair görüşlerini destekler niteliktedir. Eisenstein’in görüşüne göre sinemanın gücü duyulara yaptığı etkiydi. Ve bu etki ideolojik bir sonuç yaratıyordu. Eisenstein şöyle yazıyordu: “Mantık dili ile imge dili arasındaki kan davasına ‘diyalektik dili’ kullanarak, yalnızca entelektüel sinema son verebilir; biçim bakımından bütünüyle yeni, geniş, somut, bir toplumsal temele dayanan, entelektüel sinema en öğretici en duygusal türden sinema”

Eisenstein’in devrime bağlılığı, onun tüm yaşamını ve duygularını etkilemiş ve olguların derinliğine inerek özünü yakalamasına neden olmuştur.

Lenin’in edebiyat için söylediği sözleri, diğer sanat dalları için genellemek mümkündür: “Bu edebiyat özgür olacaktır. Çünkü sürekli yenilenecek gücünü kar hirsından ve çıkarılıktan değil sosyalizm düşüncesinden ve emekçilere duyulan sevgiden alacaktır”

Eisenstein gibi, Pudovkin ve Dovjenko gibi yönetmenler bunun canlı örnekleri olmuştur. Dovjenko’nun Arsenal filmi, devrimin ve devrimci kitlelerin epik düzeyde verilmesinin bir örneğini teşkil etmiştir. Tarihi kişilerin yaşamında özetlemiştir.

Buradan yeniden Sovyet edebiyatına dönecek olursak, Sovyet edebiyatının güçlü bir miras üzerinde yükseldiğini görürüz. Şöyle bir isimleri saymak bile ne kadar devasa bir kültür hazinesiyle karşı karşıya olduğumuzu göstermeye yeter: Puşkin, Lermantov, Belinski, Çernişevski, Gogol, Çehov, Nekrassov, Turgenyev, Herzen, Tolstoy, Dostoyevski ve Gorki. Her biri klasikleşmiş eserlerin sahibi dünya klasik edebiyatının köşe taşı olmuş bu isimler, yeni Sovyet sanatını esinlendirmişlerdi ve sadece Sovyetler Birliğindeki insanları değil dünyanın birçok yerindeki insanları da sanata yöneltmişlerdir.

“Sovyetçiler mağrurdurlar, biz burjuvalara tepeden bakarız” diyen Mayakovsky’i yaratan bu kültürel mirastır. Tabii onu şair olarak dünyaya getiren 1917 Ekim Devrimi olmuştur. O, devrimden hemen sonra haykıracaktır: “Yoldaşlar, siperlere, yürek ve ruhlardan kurulu siperlere” ve yine Mayakovsky’dir “kalemnin süngü olmasını” isteyen şair. Onun şiirlerinde gümbür gümbür bir orkestra çalar. Devrim senfonisini çalan bir orkestra düşünün. “Bedenin titreşimlerinde bile sevgili Cumhuriyetlerimizin kızıl renkleri yanmalı” diyordu. Ve devrim onun isteklerini gerçek kılmak istercesine tüm sosyalist cumhuriyetleri tek bir çatı altında birleştirdi; ulusal çitleri aştı. Tüm ulusların kültürünü ortak bir potada yoğurdu ve yeni bir sosyalist kültür olarak biçimlendirdi. Yokolma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir çok kültüre hayat verdi. “Uluslararası kültür, ulusal olmayan kültür demek değildir” diyordu Lenin. Her ulus kendi özelliğini bütüne aktarmış ve kendisini geliştirmiştir.

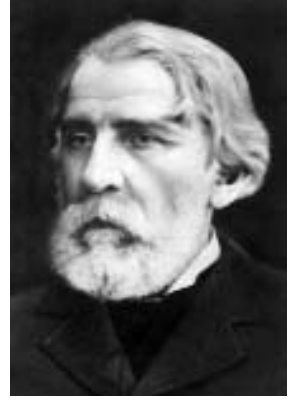
Burada bir parantez daha açıp “kültür devrimi” üzerinde durmak gerekiyor. Özellikle Çin’de 1960’lı yılların ikinci yarısında gündeme gelen ve büyük tartış-

malara neden olan “Büyük Proleter Kültür Devrimi” üzerinde kısaca da olsa durmakta yarar var. “Büyük Proleter Kültür Devrimi” Mao’cu, “sosyalizm üstten aşağı kurulur” mantığının bir uzantısı olarak gündeme gelmiştir. Mao henüz hayattayken ÇKP tarafından başlatılan bu hareketle henüz altyapısı gelişmemiş olan bir ülkede üstten aşağı sosyalizm kurulmaya çalışılmıştır. “Burjuva karargahları bombalıyoruz” anlayışıyla yürütülen bu kampanya, partinin kendi içinde bir “temizlik” hareketine dönüşmüştür. Zaten parti içinde biri burjuva biri proleter olmak üzere iki sınıfsal çizginin varolduğunu ve bu iki çizginin bir savaşım halinde olduğunu savunan bu anlayış tarihi de kendisiyle başlatma hevesine kapılmıştır. Oysa “kültür devrimi” kavramı Mao’dan yıllar önce ve doğru temellerde Lenin tarafından gündeme getirilmiştir. Lenin Clara Zetkin’le bir konuşmasında “Kızıl Ekim, ... başlamakta olan ekonomik devrimde temellenen ve onunla sürekli etkileşim halinde olan kültür devrimine en geniş ölçüde olanak sağlamıştır” diyor, “çeşitli uluslardan ve ırklardan çeşitli kültür düzeylerinden milyonlarca insanın yeni bir yaşama doğru ilerleyişini düşünün. Sovyet hükümeti, çok büyük bir görevle karşı karşıyadır. Birkaç yıl ya da birkaç on yıl içinde yüzyıllardır birikmiş kültür yanlışlıklarının düzeltilmesi gerekecektir... Kitlelerin genel kültür standardını yükselmesiyle Sovyet sanatını, bilimini ve teknolojisini geliştirecek yetkin, tükenmez güçlerin yetiştirilmesi için sağlıklı ve sarsılmaz bir temel atılacaktır. Proletaryanın yönetimi ele geçirmesiyle kültür devrimi için gerekli en önemli koşul sağlanmış bulunuyoruz. Bu kitlelerin uyanması ve kültüre özlem duymasındır” diyor. Başka bir tartışmada da, “eğer sosyalizmin kurulması için belli bir kültür düzeyine ulaşmak zorunluysa niye ilkin o belli kültür düzeyine erişebilmenin önkoşullarını devrimci yoldan gerçekleştirmekle işe başlamayalım?” diye soruyor Lenin. Bunun anlamı çok açık, bir kültür devrimine başlamadan önce onun koşullarını oluşturmak gerekiyor. Eğer üretim ilişkilerinin geri olduğu bir yerde devrim yapmışsanız bir “kültür devrimi”nden önce ele alınması gereken başka sorunlar olacaktır. Çin koşullarında 15-20 yıllık bir dönemde bu sorunların yeterince ele alındığını söyleyenler çıkacaktır mutlaka ama “kültür devrimi” sırasında yaşanan sorunlar bunun böyle olmadığını göstermiştir.

Bu parantezi de buradan kapatıp tartışılan başka bir konuya geçelim. Bu devrimden hemen sonra Sovyetler Birliğinde tartışılan partili-partisiz edebiyat konusudur. Bolşevik Partinin “partisiz edebiyat” a kesinlikle karşı olduğu biliniyor. Ve hatta Lenin bunu “kahrolsun partisiz yazarlar!” sloganıyla ifade ediyor. 1905 yılında yazdığı makalede “...edebiyat, proletaryanın genel davasından bağımsız, bireysel bir girişim olamaz kesinlikle. Kahrolsun partisiz yazarlar! Kahrolsun edebiyatın üstün insanları! Edebiyat, proletaryanın genel davasının bir parçası haline gelmeli, bütün proletaryanın politik olarak bilinçli bütün öncüleri tarafından harekete geçirilen o tek ve büyük sosyal-demokrat(yani komünist-bn) mekanizmanın ‘küçük bir çarkı ve vidası’ olmalıdır.”

Yine aynı yerde Lenin, şunları da söylüyor: “Edebiyatın, mekanik bir ayarlamaya yada aynı bir düzen içine konmaya, çoğunluğun azınlık üzerinde baskı yaratmasına açık olmadığı su götürmez bir gerçektir. Bu alanda kişisel girişkenliğe, bireysel eğilimlere, düşüncelere ve hayal gücüne, biçim ve içeriğe kesinlikle daha geniş yer verilmesi gerektiği de kuşku götürmez. Bunların hiçbirisi yadsınamaz; ama bütün bunlar proletarya partisi davasının edebi cephesinin, öbür cepheleriyle mekanik bir biçimde bir tutulamayacağını gösterir sadece. Ancak bu da burjuvaziye ve burjuva demokrasisine yabancı ve garip gelen, edebiyatın mutlaka, ister istemez, sosyal demokrat parti (komünist parti-bn) çalışmasının bir ögesi olması gerektiğini, bu çalışmanın bütün öbür öğelerine ayrılmaz bir biçimde bağlı olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz”

Lenin, “burjuva-anarşist bireyci” akımlara karşı tüm yaşamı boyunca mücadele yürütmüştür. “özgürlüğü” istediğini söylemek ve yapmak olarak anlayan kişi-

Turganyev

Tolstoy

lere karşı, onların dilediğini söylemek ve yapmakta özgür olduklarını ama parti- nin de bu kişilerle bir arada olmama özgürlüğü olduğunu söylemektir. “O ‘mutlak özgürlük’ denilen şey ya bir burjuva palavrasıdır, ya da (bir dünya görüşü olarak anarşizm tersine çevrilmiş burjuva düşüncesi olduğu için) anarşist bir palavradır.” diyerek, bu tür görüşlere karşı duyduğu derin öfkeye dile getirmektedir.

Şimdi burada duralım ve yeniden sosyalizmde sanatın gelişme çizgisi üzerinde duralım: müzik alanında da sosyalizm büyük gelişmelere öncülük etmiştir. Bir Rus atasözünde dendiği gibi “yeni zamanlarda yeni ezgiler gerek”ir. Genç Sovyet Cumhuriyeti’nin bestecileri devrimin moral etkisiyle bir çok başarılı esere imza atmışlardır. “Şarkı Söyleyen Yarınlar”ı hazırlamak için ölümsüzleşenlerin anlarına bağlı kalmışlar ve ezgileriyle insanlara sosyalizmin yaratıcı gücünü göstermişlerdir. Aram Haçarturyan, başta Spartaküs uvertürü olmak üzere bir çok ölümsüz eser vermiştir. Şostakoviç ve Prokofiev’in yetenekleri ve eserleri ise aradan geçen bunca zamana rağmen insanları büyülemeye devam ediyor.

Günümüzde Sosyalist ülkelerde sanat, insanın çok yönlü gelişimi için başarıyla uygulanmaktadır. Özellikle Küba’da kültür-sanat alanında yoğun bir çalışma yürütülmektedir. İnsanların özgürce yaratımı önündeki tüm engeller kaldırılıyor. Küba’nın sosyalist insanları özgürce yaratabiliyor, yarattıklarını herkesle paylaşıyor ve paylaşılanları tartışabiliyor. Sonuçta daha gelişkin eserler ortaya çıkabiliyorlar. 1959 yılında Fidel ve diğer yoldaşlar iktidarı ele geçirdikten sonra sanat ve edebiyat devletin en çok ilgilendiği alan oldu. Kültür Merkezleri bünyesinde sanat okulları açılıyor.

Bu Kültür Merkezleri, sanat galerilerini, sinema salonlarını ve kütüphaneleri yönetmekte ve denetlemekle, müzik, dans, drama ve sanat eğitimi vermekle ve sanatı kullanarak ahlaki, sosyal ve siyasi değerler kazandırmakla yükümlüler. Küba devlet başkanı Fidel Castro 2001 yılında yaptığı konuşmada, 306 Kültür Merkezine, 292 Müzeye ve tüm halka açık 368 halk kütüphanesine ve 181 sanat galerisine sahip olduklarını söylüyor.

Bunun yanı sıra çocuklar için pionerler(öncüler) evleri var. Çocuklar burada seçtikleri herhangi bir sanat dalında, yaratıcılıklarını sonsuzca geliştirerek faaliyet yürütüyorlar. Dans ederek resim yapıyorlar örneğin. Ellerinde görsel sanatlar için gerekli olan boya, fırça, renkli kağıt, makas, heykel hamuru vb. malzemeler olmasada onlar edindikleri plastik şişe, bira kutusu, midye kabuğu vb. ile harikalar yaratıyorlar ve bu yaratımlarını resim sergisinde gösteriyorlar.

Küba kültüründe en belirleyici öğe müzik, “Her yerde her an müzik var. Yaşayabilmemiz için müzik gerekli” diyorlar. 1700 yılında Küba’ya getirilen Afrika’lı köleler, İspanya gitarı ile Afrika davulunu birleştirerek salsa müziğini bulmuşlar. Ve Küba’nın her yerinde bugün salsa müziği eşliğinde büyük bir mutlulukla dans eden insanları görmek mümkün.

Küba’da kurulan Lenin Park’ta sanat galerileri, anfî tiyatro ve sinemalar bulunuyor. İnsanlar bunlardan parasız yararlanabiliyorlar. Sosyalist Küba Devleti, insanların kültür ve sanata özendiriyor.

Puro fabrikalarında puro saran insanlara ya müzik dinletiliyor ya da birisi kitap okuyor diğerleri dinliyor. Tercih edilen kitaplar ise Küba’nın ulusal şairi Jose Marti dışında, dünya klasikleri vb. oluyor. Gabriel Garcia Morquez Küba’da en çok okunan yazar.

Sosyalizmin kültüre verdiği önem bugün Küba’da en canlı haliyle görülüyor. 70 yıllık sosyalizm pratiğinin kültür ve sanat anlamında aldığı yolu ise tamamıyla anlatabilmek için sayfalar yetmez. Ancak geriye düşüşten kısa bir süre önce Sovyet halkının dünyanın en fazla tiyatroya, baleye, klasik müzik konserlerine giden, en fazla gazete ve kitap okuyan halkı olduğunu(nüfusuyla orantılı olarak) söylemek sanırız bütünü görebilmemiz için küçük bir ipucu verir.

Jose Marti

Deneme

Cemre CAN

HANGİ SORUYU SORMALI İNSAN...

Yaşanılardan kaçarak kurtulmaya çalıştığımız bir dünyada; emir kipleriyle başlayan, ünlemlerle devam eden ve soru işaretlerine ramak kalmışken, bir anda el freni çekilmiş bir araba gibi susmayı başardığımızdan bu yana, insanlığımdan çok şey yitirdik... sokakta ürkek adımlarla ilerlerken bir an durun ve insanlığın sesini dinleyin!.. içindeki çocuğu yitirmek üzere olan akranlarımızı fark edeceksiniz...ve şansınız varsa; kollarınızı yeniden sıvayıp yitirdiklerinizi bulmak üzere yola devam edeceksiniz... ama nasıl?

Hepimizin yaşamlarında bir soru olmalı mutlaka... ya da bir soru'n... noktasını-virgülünü, hatta konuştuğun dili hiç kimse anlamasa da hep yinelediğin, döne döne cevabını aradığın hatta uğruna yandığın-kül olduğun bir soru olmalı... cevabı bulmak için biraz serinkanlı olmaya da gerek yok aslında, soruların yakınlığında ya da uzaklığında da değil yanıtlar...

Bir insan ömrünü neye vermeli mesela, ya da insan nasıl sevmeli ülkesini? Bunca pislüğün, rezaletin ortasında kendindeki insan yanı çıkarabilmek için hangi yöne bakmalı?

Gecekonduların yıkılmalarında bir çocuk düşleyin, yıkılmak üzere olan bir binanın tam orta yerinde enkaz yığını gözleriyle size bakarken; bir eliyle kendisini yakmayı göze almış anasının elinden tutarken, ona yaşamın tomurcuklarda verdiğini açıklayabilecek bir cevap bulabilmek için: hangi soruyu sormalı...

Davranış bozukluğunun bir gelenek halini aldığı ülkemizde insanlar neşe içinde bir futbol fanzini yaşarken, havaya sıkılan kurşunlardan, daha yolculuğunun ilk durağında ki bir bebenin balkonda uyurken öldüğünde örneğin, hangi soru gelmeli aklımıza...

Açlıktan ve sevgisizlikten esmerleşmiş bir delikanlının sırtındaki teneke kutularını satmaya götürürken, son model bir arabanın altında kaldığında, güya adına devlet büyükleri dediğimiz şahsi-İtlerin olayı ört bas etmek için taktığı maskelere tükürmek istediğimizde...

Sokaklarımızda yalınayak gezen çocuklarımız ve ömründe bir kez olsun dondurma yiyememiş bebeklerimiz varken, her birimizin evinde olmazsa olmaz televizyonlara rastlamak bir gelenek halini almışken, şimdi son model cep telefonlarıyla "işte hayat bu kardeşim" diyen aptal insanlarla karşılaştığımızda...

Kendilerine yabancı bir dille, ne ve kim için küfürler yağdırdıklarını da bilmeden, ağızlarından köpükler saçsa saçsa; yürekleri kadar genç çocukları düşüncelerini açıkladıkları için linç etmeye kalkanları gördüğümüzde...

Kendilerine yabancı bir dille, ne ve kim için küfürler yağdırdıklarını da bilmeden, ağızlarından köpükler saçsa saçsa; yürekleri kadar genç çocukları düşüncelerini açıkladıkları için linç etmeye kalkanları gördüğümüzde...

Kadınların besili hayvanlar gibi yetiştirildiği, ürkek adımlarla paranoyaklaştırıldığında, tecavüze uğradıklarında... tecavüzcüleriyle evlendirilmeye çalışıldıklarında... katledildiklerinde...

Yanaklarına annesinin rujunu allık niyetine kullandı diye cinnet geçiren bir babanın, kızının kafasına kurşunlar yağdırdığında ve ekranlarda önemsiz bir haber gibi izlemeye alıştığımızda... ve üstelik para karşılığı “oğlum erkek oldu amcası” dediğini duya duya, bile bile hangi soru gelmeli aklımıza...

kadınların besili hayvanlar gibi yetiştirildiği, ürkek adımlarla paranoyaklaştırıldığında, tecavüze uğradıklarında... tecavüzcüleriyle evlendirilmeye çalışıldıklarında... katledildiklerinde...

Tüm bu olanların karşısında, içimizdeki çocuk ağlamaya başladığında olanca gücümüzle onu pataklayıp yaşamaya çalışan yanlarımızı katlettiğimizde...

daha fazla para kazanmak uğruna onlarca çürük bina-okul yapıp içinden binlerce ceset çıktığında...

kadın, erkek, diri diri cezaevlerinde yakıldıklarında insanlığımızı ellerimize alıp ertesi gün hiç bir şey olmamış gibi davranmaya çalıştığımızda ve hayvanlaşmayı başardığımızda...

ölüm orucu eylemlerinde, insanların yüreklerine gözlerini dike dike “yok öyle bişey bunlar kesin içerde yemek yiyorlardır” dediğinde ve ölümsüzleşenlerin sayısının 122’ye ulaştığını güç bela devrimci basından öğrendiğimizde...

hakkımız olanı istediğimizde, insan olmanın yükümlülüklerini yerine getirmek için yola çıktığımızda ve vatan haini olarak ilan edildiğinizde...

yiyecek bir lokma ekmek için etinizi insan pazarına sürdüğünüzde...

içki masalarında bu ülkeden bir halt olmadığına karar verildiğinde; sizde madem öyle, kendinizi vurdumduymazlık masalarına vurduğunuzda...

bebelerimiz daha üçünde-beşinde terörist olmaya meyilli ilan edildiklerinde ve umudun en güzel yerinden; yüreklerinden kurşunlanarak cenaze arabalarına bindirildiklerinde...

ve hayata gülümseyerek tutunabilmek uğruna evladının yanı başında bir baba katledildiğinde ve Uğurlarımız yaşamak için direndikçe ardı arkasına kurşunlar yağdırdıkça çocuk bedenine...

cinselliği alınır satılır bir metaya dönüştürdüğünüzde ve aşk denilen uygarlık kendini diri diri yaktığında...

Hangi soruyu sormalı insan...

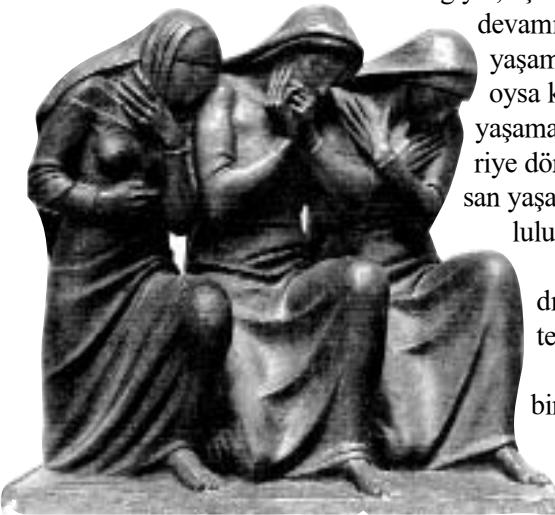
Fakat soru sorma zorunluluğu yoktur insanın... evrimini tamamlamış olanındır bu sorumluluk... müebbet bir hapislik duygusudur içeride yatan vahşiyi insanlaştırmak... bu acayip karmaşayı her gün yeniden anlamlandırmaya çalışmak sorumlulukla zorunluluk arası bir mesafededir... sorumluluk varsa zorunluluk yoktur... zorunluluk varsa sorumluluk yoktur...

sevgiyle, aşkla örülmüş bir duvar değildir yaşam... rasgele başlayan bir ilişki devamında bir alışkanlık haline gelir ki; o zaman insan umutları için mi yaşamalı yoksa yaşamak için mi umut etmeli diye söylenir durursun... oysa ki nefes almak bir zorunluluktur, umut etmekse bir sorumluluk... yaşamak için yaşamı sevmek gerekmez... bir kez doğmuşundur ve geriye dönecek bir yer yoktur artık... o halde neye dayanarak geçirmeli insan yaşamını... nasıl umutlandırmalı içindeki zorunluluğu... nasıl sorumluluk sahibi olmalı...

Nedir “gece kondu” evlerinin “yıkım” anlarında, emekçi kadınların ve erkeklerin bebelerinin gözleri önünde ölüme gitmek istemelerinin nedeni...

nedir mesela çürütülmeye çalışılan bir dünyada “alınır-satılır” bir “kadın” olmanın değeri...

“12 yaşında 13 kurşun”la gülüşü havada asılı kaldığında nedir ölümünün bedeli...

tecavüze uğramanın, katledilmenin, işkenceye alınmanın, Türk topraklarında Kürt olmanın bedeli nedir... ya Kürtlerle omuz omuza çarpışmak isteyen bir Türk olmanın bedeli...

kadını erkeği diri diri yakmanın bedeli ne olmalıdır...

ne olmalıdır çoğalan yoksulluğumuza cevabımız...

ömrünü açlığa yatırmak örneğin... açlık bir öfkedir... yazamazsın onu... sözcükleri, cümleleri yoktur... bir öfke, patlamış bir volkan, bastırılmaz bir yaşama sevgisidir aynı zamanda, isyanın sözsüz saldırı halidir, çekimli kelimeleri sevmez açlık... ya açsındır ya da tok...

olurları yoktur zorunluluğun... sorumluluğunda birazı... ya yaşam denilen kutsal varoluşun sorumluluğunu yüklenirsin yada çeker gidersin kuytu bir köşede zorunluluk halinin çekimli zamanlarıyla baş edersin...

kimse kimseyi kurtaramaz... zaten kimse kimseyi kurtarmayacak... herkes biz olduğunda yada insanlık biz olmak istediğinde o zaman hep bir ağızdan tek bir memeyi emmek için çıkılacak yola...

ben denilen nankör, biz olarak yaşamı kurtaracak... o yüzden hemen, derhal, şimdi, şu an geçmişte kaldı... hala daha dikiz aynandan acaba benden başka kimse var mı diye bakıyorsun...

Kaybedecek hiçbir şeyi kalmamış insanlar da tanırız yaşamlarımızda... kaybedecek hiç bir şeyi kalmamış insanların neye saldırdıklarını da bilirsiniz o halde...

sizden istedikleri onların cesaretini kıran bakışlarımız, ekmeklerini ellerinden alan mücevherleriniz, sofrada yediğiniz jambonlarınız değildir... pırlantalar gibi parlattığınız etleriniz, kalın cüzdanelerinizde değildir...

insanlığımızdır istedikleri... azıcık insan olabilmeniz içindir vahşice suratlarınıza haykırmaları...

kaybedecek hiçbir şeyi kalmamış insanlar daha fazla korkusuz yada daha fazla cesur değildirler...

yeterince dayak yemiş çocukları da bilirsiniz... başımın bir yanı hep diğer tarafa eğiktir... yada silahları her an telaş halinde yüreklerinizde patlamaya hazır bir volkan... kimi "insanlar" için tiksinti verici olan bu durum, bir tutumun sonucudur... hangimizin içinde başı diğer tarafa yatmamış bir çocuk yok...

hangimiz iğrenmiyoruz cesaretsizliğimizden... susmalardan, görmemelerden, duymamalardan... o kadar çok dayak yedik ki; yanı başımızda kanlar içinde yatan umudu göremez oldu gözlerimiz... eksik kaldı cümleler...

yaşları büyütülerek idamlara yatırılan bir halkız bizler...

Bir tomurcuğun en haz verici anında, nefesi boğazına düğümlenen bir deniz sancısıyız... gecenin en karanlığında insanlıktan utandırılmış bu masum çocuk biziz... bedenindeki kurşunlarla ay ışığının gölgesinde kurşun askercilik oynayan çocuklar bizim cesaretsizliğimiz...

Can hıraş bir çanın uğultusundan da öğrenilir nasıl isyan edileceği... başka dillerde, başka başka topraklarda yaşarken de... ya da yırtılmış pabucunun altını tükürüğüyle yapıştırmaya çalışan bir çocuğun elleri de isyan etmek için yeterlidir... dalında solmuş bir çiçekte patlamalar yaratabilir...

En olmadık yerde söylenmiş bir şarkıdır isyan... insanın devrim halidir...

Çürümüş bir gülüşün arkasına saklanmaktan bıkmadın mı Ey İnsan!...

İnsan olmak zor zanaat velhasıl... çocuk kalmak daha da zor...

Gecenin en karanlığında insanlıktan utandırılmış bu masum çocuk biziz...bedenindeki kurşunlarla ay ışığının gölgesinde kurşun askercilik oynayan çocuklar bizim cesaretsizliğimiz...

Grup Emeğe Ezgi

Piyano'nun Kökeni

12.yy'da Asya'dan gelme iki çalgı, timpanon ve psalterion piyanonun kökenini oluştururlar.

Timpanon: telleri gerili bir tahta kutudur ve bu tellere tahta çubuklarla vurularak çalınır.

Psalterion: tellerin çekilmesiyle, mızrapla çalınan bir çalgıdır. Bugünkü kanun bu aletin gelişmiş halidir. Göğüste tutulur.

Ve bu çalgılara teller sayısında tuşlar eklenerek klavye mekanizması oluşturulur. Böylece timpanon "klavikord"a, psalterion ise "epinet"e dönüşür.

Klavikord: titreşime dayanan, parmakta tuş üstündeki dokunuşun duyarlılığına göre ses üreten bir çalgıdır. Bu aleti o dönemde burjuva ailelerin genç kızları kullanmış genellikle...

Klavikord Rönesans döneminde (15.yy ortaları) çalınmaya başlanmıştır.

Altınçağ'da klavikord ve epinet artık ses yoğunluğu güçsüz çalgılardır. Bu nedenle nota başına iki tel takılır. Epinet değişikliğe uğraması sonucu "klavsen"i doğuruyor. İki klavyeli bu çalgı, epinetin bir aşamasıdır.

Klavikord, 18.yy başında yerini piyanoya bırakır. Zamanla tüm klavyeli çalgılar piyano gibi hem hafif hem de güçlü sesleri duyurabilen bir çalgıda odak noktasına ulaşır.

Piyano

Sözlükte "gürültüsüz, yumuşak" anlamına gelen bu sözcükte andığımız çalgının asıl adı İtalyanca "pianoforte"dir.

Piyanoya forte ve piano gibi karşıt gürlükte iki nitelenin bir arada yakıştırılması, sert sesler kadar yumuşak sesleri de ayrıcalıkla duyurabilme yeteneğindedir. Piyanodan önceki klavyeli çalgılar ses gürlüğünü yükseltip alçaltma yeteneğinden yoksundur. Piyano ise hem yumuşak hem de güçlü dinamikleri yorumlayabilir.

1709'da Floransa'da Cristofori tarafından yapılan 4 oktavlık ilk piyano, "yumuşak ve sert sesleri duyurabilen klavsen" olarak adlandırılır.

1726'da Alman org ustası Silbemann'ın yaptığı iki piyano, J.S.Bach'a sunulur. Bach, 1746'da Kral Frederich'in sarayında bu çalgıyla bir konser verir. İlk piyanolar uzun süre klavsen görünümünü koruyan kare biçimi çalgılardır. Mekanizmasını değiştiren bugünkü biçimine yaklaştıran Avusturyalı Stein ve Amerikalı Behrent olmuştur. Piyano için ilk kez 1970 yılında Muzio Clementi eser yazdı. Bugün duvar piyanosu dediğimiz şekli 1800'lerde ortaya çıkar. Johann Christian Bach, Carl Philippe Emanuel Bach, Mozart, Clementi ve Cramer ile yeni çalma teknikleri gelişir.

Beethoven kendi fırtınalı duygularındaki dinamik değişkenliği yansıtabilme için özel mekanizma öngörür ve ilk kez sesleri uzatmaya yarayan pedaldan yararlanır.

Romantik bestecilerin karmaşık imgelerini duyurabildiği için romantizmin en gözde çalgısı piyano oldu.

JOHANN SEBASTIAN BACH

Barok müziği denildiği zaman, hiç kuşkusuz akla ilk gelen isimlerden birisi Johann Sebastian Bach, 21 Mart 1685’ de orta Almanya’da Eisenach’da dünyaya gelir. Anne ve babasının ölümü üzerine abisi Johann Christoph’un yanına taşınır. Aile soyundakilerinin tümünün müzik içgüdüğü, sanat sevgisi ve müzik yaratıcılığı hep onda toplanmıştı. Abisi orgcudur. Abisinden klavyeli çalgılar öğrenir. Eski bestecilerin yapıtlarını örnek alarak kendini geliştirir.

1700’de Lüneburg’da St.Michael Kilise korosuna katılır. 1703’de Arnstadt’ın yeni kilise orgcusu olur. 1705’te zamanın ünlü orgcusu Bextehude’nin orgunu ve öğütlerini dinlemek için 320 km yolu yürüyerek Lübeck’e gider. Burada üç ay kalır. Tekrar döndüğünde Arnstadt’daki işe istemeyerek döner. Kilise yetkilileri Bach’ın ilahilere aşırı süslü garip notalar getirdiğini, uzun süre işe gelmediğini söyleyerek işten çıkarılır. Bunun üzerine Bach Mühlhausen’de orgculuğa başlar ve burada kuzeni Maria Barbara ile evlenir.

1707’nin sonlarında Weimar’a gider. Bura da 9 yıl boyunca saray orgculuğu yapar. İki çocuğu olur. Carl Philipe Emanuel ve Wilhem Friedermann’dır. Bunlar ileride besteci olacaklardır. Burada bir türlü müzik yönetmenliği yetkisi verilmez. Daha sonra, saray orkestrası orgculuğu(1708) saray orkestrası yöneticiliği(1714-1717) yaptı.

1723 yılında Leipzig Thomas Kilisesi’ne koro ve müzik yöneticiliği ve Leipzig Üniversitesi Müzik Bölümü Başkanlığına getirildi ve ömrünün sonuna kadar bu görevi sürdürdü. Tüm bu yıllar içinde günde en az 30-35 sayfa müzik yazdığı bilinmektedir.

Bach, birçok şekillerde yüzlerce eser verdi ama bunların bir kısmını kendi yakmış, bir kısmında kaybolmuştur. Buna rağmen günümüze kadar sayısız eseri ulaşmıştır. Bunların içinde en ünlüsü Brandenburg Konçertolarıdır. Bach’ın müziğinde inanılmaz bir zeka ve akıl görürüz. Eski dini müziklerden, zamanın popüler armonik müziğine kadar, çoğu zaman bunların senteziyle, hatta kontrpunta çeşitlemeleriyle Bach’ın müziği apayrı bir dünyadır. Barok dönemi izleyen klasik dönemin ortaya çıkmasında hiç kuşkusuz en önemli isim Johann Sebastian Bach’tır. Bach sülalesi 1580’den başlayarak 19.yüzyıla kadar pek çok meslekten müzisyen çıkartmıştır. Tam 53 Bach isminin orgcu, koro yöneticisi ya da şehir bandocusu üyesi olarak kaydı vardır.

Bach ilk org eğitimini babasından alır. Kardeşleri, kuzenleri ve yeğenleri de müzisyendir. Genç yaşta mum ışığında ya da ay ışığında çalışarak diğer bestecilerden nota kopya etmesi, aynı zor koşullarda kendi bestelerini yazması gözlerini zayıflatması, 1749’da görme duyusunu yitirmesine neden olur. Ameliyatlar bir sonuç vermez. Yalnız ölümünden 10 gün önce görmeye başlasa da ani bir felç ile, 28 Temmuz 1750’de, 66 yaşında ölür.

Bach’tan sonra onun oğulları da müzik dünyasının ünlüleri arasına girerler: Carl Philipe Emanuel (1714-1782)-Bach’ın beşinci çocuğu ve üçüncü oğludur. Büyük Frederik’in sarayında klavsencilik yapar. Sonat biçiminin gelişmesine katkıda bulunarak, 200’den fazla klavyeli çalgılar sonatı besteler. Diğer oğlu Johann Christian (1735-1782) İngiltere’ye yerleştiğinden İngiliz Bach olarak anılır. 1754’te İtalya’ya gider, ardından katolik olur; üç perdelik İtalyan tarzı operalar besteler. 1763’te ilk Londra operası olan Orione’yi sahneler ve Kraliçe Charlotte tarafından baş müzisyen olarak atanır. Bu arada İngiltere’ye gelen genç Mozart’a bir baba gibi davranmış, yeni icat edilen piyanoyu tanıtmıştır. Johann Christian Bach’ın yapıtlarındaki melodik zenginlik Mozart, Haydn ve Beethoven’i etkilemiştir.

Johann Sebastian Bach’ın ölümünden sonra öğrencilerinden biri, mezarı başında arkadaşına şöyle demişti; “Biliyor musun, bizim ihtiyar o kadar alçak gönüllü idi ki dehasının kıymetinden bile haberi yoktu. Dünyanın onu tanıyıp değerini anlaması için aradan belki de yüzyılların geçmesi gerekecek”

Çelişki

Bugün günlerden çelişki

Bir o yana, bir bu yana

Sanki İngiltere'nin okyanus sahilinde

bir dalgayım

Geliyoruuuuuum... Gidiyoruuuuuum...

Yükseliyoruuuuuum... Alçalıyoruuuuuum...

Böyle zamanlarda insanın memur olası geliyor

Düz bir çizgi, ne iniş var, ne yokuş

Her şey belirgin, hiçbir sürprize yer yok

Sakin bir hayat, ve tehlikesiz

Oysa varolmanın temel kuralı değil mi ki

Çelişki içtedir, yenilik getirir

Ama isterler ki ya ak ol ya kara

Yaşamak oysa, biraz da ölmektir.

Ölmekse yaşamla birlikte anlamlı

"2 kere 2, 4"; kapıları yavaş ört

Bulut beyaz, gece kara;

20'nde kendine bir eş ara

3 - 5 çocuk, sonra torun;

soru sormaktan sakın ha korun!"

Kalıplar kırılıyooor!

Yaşasın çelişki var

Geliyoruum, gidiyoruum

Bakin aklımdan neler geçiyor

İçimde beni heyecanlandıran
sorular var

Ben insanım, bilmek istiyorum

Bilmek istiyorum, ben insanım

Ve ben insanım, çelişkilerim var

İyi ki de var, onlarla büyüyorum

Kalıpları kırmaktan korktuğum an

Aslında onları kırmayı düşünüyorum

Düşünüyorum kalıpları kırmayı

Hem nasıl düşünüyorum

Geliyoruum, geliyorum.

Bahar DERİN

dosya

Haber şöyle geldi işçi B'ye:
O memlekette durum umutsuz
İşçi B, sordu:

- Orada hiç bir işçi yaşamıyor mu?

PROLETARYA...

Burjuvazinin mezar kazıcısı...

İşçi ne kadar çok üretirse, o kadar az tüketecek nesnesi vardır; ne kadar çok değer yaratırsa, o kadar çok değerden düşer ve saygınlığının azaldığını görür, ürünü ne kadar biçimliyse, işçi o kadar biçimsizdir, nesnesi ne kadar uygarsa, işçi o kadar barbardır; iş ne kadar us işi olmuşsa, işçi usdan o kadar yoksunlaşmış ve doğanın o kadar kölesi durumuna gelmiştir (...) emek zenginler için tansıklar, ama işçi için yoksunluk üretir. Saraylar ama işçi için inler üretir. Güzellik ama işçi için solup sararma üretir. Emegın yerine makineleri geçirir, ama işçilerin bir bölümünü barbar bir çalışma içine atar ve öteki bölümünü de makine durumuna getirir. Us, ama işçi için budalalık, aptallık üretir.

Karl Marx

*Tüm bu zenginlikleri yaratan kim?
Kim her gün daha fazla yoksullaşan?
Sabahları gün ağarmadan yollara çıkıp...
Akşamın karanlığında yorgun düşen kim?
Yarattığı zenginlik tarafından yaşamdan kovulan,
hor görülen, korkulan, saldırıya uğrayan,
hakları gasp edilen, baskı ve işkence gören,
işsizlik tehdidiyle boyun eğmeye zorlanan,
birbirine düşürülen, adaletten yoksun bırakılan kim?
Hepimiz biliyoruz tüm bu soruların cevaplarını...
Patronu, işçisi, emeklisi, köylüsü, öğrencisi,
askeri, polisi, yaşlısı, genci, kadını, erkeği...
Herkes biliyor...
Dünyanın tüm zenginliklerini var eden
kafalar ve kollar birleştiğinde neler olabileceğini...
Patron korkuyla, emekçiler umutla bekliyor o günü...
Yalnızca bekliyor mu?
Tabi ki hayır!
Patron hazırlanıyor o günü geciktirmek için;
Devleti, askeri, polisi, cezaevleriyle hazırlanıyor.
Bizi birbirimize düşürecek
içimize korku ve güvensizliği ekecek yollar arıyor.
Bizi uyuşturacak,
gerçeklerden uzaklaştıracak yöntemler geliştiriyor.
Akı kara, karayı ak gösterecek araçlar yaratıyor.
Emekçiler hazırlanıyor!
Deneylerden, sınamalardan geçiyor,
her gün yeni sorularına yeni cevaplar buluyor.
Önderlerini yaratıyor, uzlaşanı, boyun eğeni atıyor.
Akıyor, patlıyor, direniyor, tartışıyor...
geleceği yaratıyor...*

Geleceği yaratacak olan işçi sınıfı ÖNSÖZ olarak dosyamızın konusu oldu. "işçi emeğiyle eylemiyle değiştirir" diyerek, dört ayrı bölümde sorunu irdeleyeceğiz. Söylenmesi gereken daha çok söz olduğuna eminiz. Bizim eksik bıraktıklarımızı okurlarımızın tamamlanması isteğimizdir. Bundan sonraki dosyalar için yazılarınızı bekliyoruz.

PROLETARYA:

Çetin Çarpışmaların Sınıfı

D. DAĞLI

Proleter kavramında, zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeyleri yoktur, durumu verilidir. Proletarya aynı zamanda, burjuvazinin mezar kazıcısıdır. Eski dünya ona yoksulluk ve kapitalist kölelik getirir, ama aynı zamanda bu dünyayı yıkacak sınıfsal konuma ve güce sahiptir. Kendinden sınıf olarak kapitalizmin bir sınıfıdır. Kendisi için bir sınıf olarak geleceği kuracak bir sınıftır. Proleter bir sınıf olarak, kendisini kaldıracak tek sınıftır. Buraya varana dek sınıf mücadelesinin en çetin süreçlerinden geçer.

Proletarya uzun dönemi kapsayan sınıf savaşımına emeğin kurtuluşundan değil, emeğin korunmasından başlar. Emeğin korunması, emeğin kurtuluşunun önkoşuludur. Emeğin korunması ise öncelikle çok uzun olan çalışma saatlerinin düşürülmesi demektir. Yani normal bir işgünü için mücadele. Normal bir işgünü 19. yüzyılda 8 saatti. 8 saatlik çalışma proletaryanın hedefiydi. Normal işgünü günümüzde haftalık 28 saate kadar inmişti. Kapitalistler şimdi bunu yeniden uzatmaya çabalıyorlar. Dünyada genel kabul görmüş olan 8 saatlik işgünü olmakla birlikte, pratikte buna uyulmuyor. İşçiler dünyanın birçok yerinde daha fazla çalıştırılıyorlar. Kapitalizmde sınıf savaşımının özeti şudur: Proletarya normal bir işgününü kabul ettirmek için yüzyıllarca süren, açık ya da örtülü iç savaşlardan geçmek durumunda kaldı.

Normal bir işgünü için mücadele sınıf savaşımının ilk ve en uzun

OKUMUŞ BİR İŞÇİ SORUYOR

Yedi kapılı Teb şehrini kuran kim?
Kitaplar
yalnız kralların adını yazar.
Yoksa kayaları taşıyan krallar mı?
Bir de Babil varmış
boyuna yıkılan,
Kim yapmış Babil'i her seferinde?
Yapı işçileri
hangi evinde oturmuşlar
Altınlar içinde yüzen Lima'nın?
Ne oldular dersin duvarcılar
Çin Seddi bitince?
Yüce Roma'da
zafer anıtları dikenler?
Sezar kimleri yendi de
kazandı bu zaferleri?
Yok muydu
saraylardan başka oturacak yer
Dillere destan olmuş
koca Bizans'ta?
Atlantis'de,
o masallar ülkesinde bile,
Boğulurken insanlar
uluyan denizde bir gece yarısı,
Bağırıp imdat isterlerdi
kölelerinden.
Hindistan'ı nasıl aldıydı
tüysüz İskender?
Tek başına mı aldıydı orayı?
Nasıl yendiydi Galyalıları Sezar?
Bir ahçı olsun
yok muydu yanında onun?
İspanyalı Filip ağladı derler.
Batınca tekmil filosu.
Ondan başkası acaba ağlamadı mı?
Yedi Yıl Savaşı'nı
ikinci Frederik kazanmış ha?
Yok muydu ondan başka kazanan?
Kitapların her sayfasında
bir zafer yazılı.
Ama pişiren kimler zafer aşını?
Her adımda fırt demiş
fırlamış bir büyük adam.
Ama ödeyen kimler
harcanan paraları?

İşte bir sürü olay sana
Ve bir sürü soru.

Bertold Brecht

KANTER İÇİNDE

*Yapıcılar türkü söylüyor
Yapı türkü söyler gibi
yapılmıyor ama.
Bu iş biraz zor.
Yapıcıların yüreği
bayram yeri gibi cıvılcıvılcı
ama yapı yeri bayram
yeri değil.
yapı yeri toz toprak.
Çamur, kar.
Yapı yerinde ayağın
burkular
ellerin kanar.
Yapı yerinde ne çay her
zaman şekerli
her zaman sıcak,
ne ekmek her zaman pamuk
gibi yumuşak
ne herkes kahraman
ne dostlar vefalı her
zaman.
Türkü söyler gibi
yapılmıyor yapı
bu iş biraz zor,
zor ama
yapı yükseliyor,
yükseliyor.
Saksılar konuldu
pencerelere
alt katlarında.
İlk balkonlara güneş
taşıyor kuşlar
kanatlarında.
Bir yürek çarpıntısı var
her putrelinde
her tuğlasında
her kerpicinde.
Yükseliyor,
yükseliyor yapı
kanter içinde.*

NAZIM HİKMET

dönemini kapsar. Çalışma saatleri sorunu hem proletarya için hem de kapitalistler için çok önemli. Çalışma saatlerini sınırlandırmak işçiler için biraz nefes almak, emeği korumak için önemli. Kapitalistler için ise, çalışma saatlerini uzatmak daha fazla artı-değer üretimi için önemli. Çalışma saatleri üzerine kavga, iki sınıfın ekonomik karşıtlığının mücadele alanına yansımalarıdır. İki sınıfın birbirleri karşısındaki konumunu belirleyen nokta, işçinin emeğinin ürünü olan değerden bu iki sınıfın ne oranda pay alacağıdır. Ya da işçi çalışma saatlerinin ne kadarını kendisi için kullanacak, ne kadarını kapitalist kullanacak. İşçinin kendisi için kullanacağı toplumsal gerekli emek zamanı ne kadar düşürülürse- ki sermayenin eğilimi bu yöndedir- sermayenin elkoyacağı artı-emek zamanı o oranda artar. Yani parasal ifadesiyle, ücretler düşerken, sermayenin karı artıyor. Artı-değer (kar) arttığı için ücretler düşmüyor, tersine ücretler düştüğü için artı-değer (kar) artıyor. İşçilerin sefaleti derinleşirken, kapitalistlerinse serveti iyice büyür. Demek ki, artı-değer oranı ya da sömürü oranı, iki sınıfın birbirleri karşısındaki konumunu belirliyor. Eğer işgününün uzunluğu belli ise, bu durumda kapitalistler, belli olan işgünü içinde çalışmanın yoğunluğunu ve verimini artırır. Bu ise, makinenin, tekniğin geniş ölçüde kullanılması demektir. Göreli artı-değer üretimi denilen bu sistemde, işçi kısa süre içinde her yönden yıpranır, ömrü daha kısa olur. Bu nedenle işçiler, yalnızca çalışma saatlerinin düşürülmesi için mücadele etmekle kalmazlar, kısa süre içinde yıpranıp gitmemek için çalışma temposu (yoğunluğu)nu düşürmek için de mücadele verirler. Aynı şekilde, çalışma saatleri düşürülürken, ücret ve başka ekonomik hak kaybı olmaması için de zorlu bir çaba içinde olurlar. Yine kadın ve çocuk emeğinin sınırlandırılması için de proletarya kapitalist sınıfla kıyasıya bir çarpışmaya girmiştir ve girmektedir. Kapitalizm geliştikçe, sermaye büyüdükçe, proletarya ile kapitalistler arasındaki çekişmeler derinleşir ve keskinleşir. Bu ise, iki sınıf arasındaki sınıf savaşımının yoğunlaşması ve şiddetlenmesi demektir. İki sınıfın ekonomik karşıtlığı, politik alana, estetik, sanat ve ideolojik alana yansır.

Proletaryanın kendinden sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için sınıf düzeyine geçiş sürecinde olsun; kendisi için sınıf aşamasında olsun, tüm bu süreç boyunca sınıf savaşımı genelleşip, daha bir şiddetli boyut kazandı. İşçilerin makinalara karşı başkaldırısı esasında kapitalist ilişkilere duyulan öfkenin ifadesinden başka bir şey değildi. Makineler kapitalist nitelikleriyle işçiyi işsiz bırakıp, yaşamdan kovuyor. Makinelere karşı baş-

kaldırı, onların ardındaki kapitalist ilişkilere başkaldırıydı ve bu başkaldırıları sınıf savaşımının belli tarihsel gelişme dönemini kapsar. Proleter sınıf savaşımı gitgide kapitalist egemenliğe yönelmeye başlar. Kapitalist egemenliğe karşı ayaklanma 19. yüzyılın son yarısına doğru başlayıp, 20. yüzyılın tümü boyunca artarak ve artarak sürdü. Proletaryanın bu dönem boyunca giriştiği eylemler ve eylemlerdeki kahramanlığı tarihe geçti.

Kapitalist sınıfın, proletaryaya karşı genel saldırısı, katliam ve terörü sınıf savaşımının yoğunlaşmasıyla birlikte, en üst düzeye, tırmandırıldı. Proletarya kapitalist egemenliği tehdit edecek düzeye ulaşır-ulaşmaz, burjuvazi tüm düzen güçlerini saldırıya geçirir. Bu aşamadan sonra sorun yalnızca ücretlerin yükseltilmesi sorunu olmaktan çıkmış, ücretlilik sisteminin ortadan kaldırılmasına dönüşmüştür. Toplum ise ücretli emeğe dayanıyor. Bu anlamda emeğin kapitalist kölelikten kurtuluşu demek, ücretli emeğe dayanan toplumun yıkılması demektir. İşte sermaye, varlığı ücretli emeğe dayanan tüm güçleri, emekçi sınıfa karşı harekete geçirir. Bu mücadele kendisini iki partide bulur; düzen partisi ve Komünist partisi. Savaşım emek güçleriyle emeğe dayanan güçler arasındadır. Proletarya, tüm düzen güçlerinin ağır ve şiddetli saldırılarının orta yerinde ilerlemek zorunda kalmıştır. Emeğin ve insanlığın kurtuluşu uğruna girişilen devrimci mücadele böylesine ateş hattında geçmiştir.

İki sınıf, iki dünya savaşa tutuşunca, bu savaşımın yalnızca politik alanla sınırlı kalmayacağı, mücadelenin tüm alanlarına yayılacağı açıktır. Proletarya ile kapitalistler arasındaki savaşımın tarihine bakıldığında, bunun hangi alanlarda sürdüğü net olarak görülür: politik alan, sanat, estetik, ideolojik mücadelenin tüm biçimleri. Yeni dünya eski dünyayla savaşımı her alanda kazanarak, eskinin egemenliğinden kurtulur ve özgür olur. Mücadelenin bu kadar sancılı geçmesinin nedeni, bu savaşımın sonunda, bir sömürücü sınıfının yerine başka bir sömürücü sınıfın geçmesi biçimindeki tarihteki devrimlerden farklı olarak sınıfların ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir devrim olmasından ileri geliyor. İnsanın insanı sömürmesini ve insanın insan üzerindeki egemenliğini ortadan kaldıracak böyle bir dünya, ancak eski sınıflı dünyaya karşı her alanda şiddetli bir mücadele vererek kurulabilir.

Evet, daha yüksek bir toplum biçiminin yeni bir dünyanın dayanağı maddi önkoşullar, kapitalist toplumun içinde gelişir. Ve kapitalizm daimi hareket şekli, karşıtını yaratmaya doğrudur. Materyalist tarih anlayışı bunu berrak bir biçimde ortaya koyar. Ancak eski toplumdan yeni bir topluma geçiş devrimci bir sınıf tarafından gerçekleştirilir. Kapitalist toplumu yıkıp, sınıfsız bir toplumu kuracak olan devrimci sınıf proletaryadır. Sınıfların kaldırılması gibi bir hedef proletarya gibi devrimci ve disiplinli bir sınıf olmadan gerçekleşemez. Eski toplumun bağrında doğan her yeni toplumun, tamamen ortaya çıkması için, devrimci sınıfın eylemlerine, militanlığına ve kahramanca girişimlerine gereksinim duyar. Proletarya, devrimci bir sınıf olarak, tüm bu özelliklere sahiptir. Sınıf savaşımının bugüne değin süren uzun pratiğiyle bu özellikleri yaşama geçirmiştir. Zaferleri kadar yenilgileri de amacına ulaşmak için büyük bir birikim sağlamıştır. O büyük amaç proletaryanın devrimci mücadelesiyle gerçek olacaktır.

Gorki için...

“Kendi etinden bir ağız yarattı kendisine Rusya, kendi dilinden kendi sözcüsünü, kendi içinden bir adamı, bu yazar, Rusya’nın kendi yazarı ve kendi sözcüsü, Rus halkının yaşamını, horlanmış, ezilmiş, canını yitirmiş Rus emekçisini bütün insanlık bilip öğrensin diye ortaya çıktı Rusya’nın dev ana rahminden...”

Stefan Zweig

EUGENE POTTIER

Pravda, sayı 2, 3 Ocak 1913 / Lenin

Enternasyonal

uyan artık uykudan uyan
uyan esirler dünyası
zulme karşı hıncımız volkan
bu ölüm-dirim kavgası

yıkalım bu köhne düzeni
biz başka alem isteriz
bizi hiçe sayanlar bilsin
bundan sonra herşey bizim.

bu kavga en sonuncu
kavgamızdır artık
enternasyonal'le
kurtulur insanlık

tanrı, patron, bey, ağa, sultan
nasıl bizleri kurtarır
bizleri kurtaracak olan
kendi kollarımızdır

Ünlü proleter marşı Enternasyonal'in yazarı, Fransız işçi şair Eugene Pottier öleli, geçen yılın, yani 1912'nin Kasımında 25 yıl oldu.

Yazdığı bu şarkı, bütün Avrupa dilleri ile öbür dillere çevrilmiştir. Hangi ülkede olursa olsun, kader onu nereye sürüklerse sürüklesin, kendi ülkesinden uzakta, lisansız, arkadaşsız, kendini ne denli yabancı hisse-derse hissetsin, sınıf bilincine sahip bir işçi, Enternasyonal'in o tanıdık, ezgisiyle bir çok arkadaş ve dost edinebilir kendine.

Bütün ülkelerin işçileri, kendi savaşlarının öncüsü olan proleter şairin şarkısını kendilerinin olarak kabul etmişler ve onu bütün dünya proletaryasının şarkısı haline getirmişlerdir.

Şimdi de bütün dünya işçileri Eugene Pottier'in anısını saygıyla anıyor. Enternasyonal yazarının karısı ve kızı hayatta olup, tıpkı onun bütün

yaşamı boyunca olduğu gibi, yoksulluk içinde yaşıyorlar. Pottier 4 Ekim 1816'da Paris'te doğdu. İlk şarkısını bestelediği zaman 14 yaşındaydı; şarkısının adı da "Yaşasın Özgürlük"tü. 1848'de, işçilerin burjuvaziye karşı giriştikleri büyük savaşta, barikatlar arasında dövüşen bir savaşçıydı.

Yoksul bir ailede dünyaya gelmişti Pottier. Bütün yaşamı boyunca da yoksul kaldı; önce paketleme işleri, sonra da kumaş üzerine desenler çizerek ekmeğini kazanan bir proleter olarak yaşadı.

1840'tan sonra Fransa'da yer alan bütün büyük olaylara, Fransa'nın burjuvazisini ve burjuva hükümetini suçlayan, işçilere birleşme çağrısında bulunan, geri kalmış insanları uyandırmaya çalışan kavga şarkılarıyla karşılık verdi.

O görkemli Paris Komün'ü günlerinde (1871), Pottier, Komün'e üye seçildi. 3600 oydan 3352'sini aldı. İlk proletarya hükümeti olan Komün'ün bütün etkinliklerine katıldı.

Komün'ün çöküşü Pottier'yi önce İngiltere'ye, sonra da Amerika'ya

kaçmak zorunda bıraktı. Ünlü şarkısı Enternasyonal, 1871 Haziranında, denilebilir ki, o Kanlı Mayıs yenilgisinin hemen ardından yazılmıştır.

Komün ezilmişti, ancak Pottier'nin Enternasyonal'i Komün'ün fikirlerini bütün dünyaya yaydı, şimdi de her zamankinden daha çok, dimdik yaşıyor.

1876'da, sürgündeyken, Pottier, Amerikan işçilerinden Fransız işçilerine adlı bir şiir yazdı. Bu şiirde, Pottier, kapitalizmin boyunduruğu altında yaşayan işçileri, yoksulluklarını, çektikleri ezici zorlukları, sömürmelerini ve davalarının önünde sonunda zafere ulaşacağına olan inançlarını anlatmaktaydı.

Pottier, Fransa'ya dönüp de İşçi Partisi'ne yeniden katıldığı zaman, Komün'ün üzerinden dokuz yıl geçmişti. Şiirlerinin birinci cildi 1884'te, Devrim Şarkıları adını taşıyan ikinci cildi ise 1887'de yayınlandı.

İşçi şairin öbür şarkıları ölümünden sonra yayımlanmıştır.

8 Kasım 1887'de Parisli işçiler, Eugene Pottier'in cenazesini, kurşuna dizilen Komüncülerin gömülü olduğu P'ere La Chaise mezarlığına taşıdılar. Polis, kızıl bayrağı ele geçirmek için kalabalığın üstüne vahşice saldırdı. Cenaze alayına büyük bir kalabalık katılmıştı. Her yandan "Yaşasın Pottier" çığlıkları yükseliyordu.

Pottier yoksulluk içinde öldü. Ama arkasında, hiç kuşkusuz, insanın kendisinden daha çok yaşayacak bir anıt bıraktı. Devrim şarkılarını yayanların en büyüklerinden biriydi. İlk şarkısını bestelediği zaman, sosyalist işçilerin sayısı onu geçmezdi. Şimdi ise Eugene Pottier'in o tarihi şarkısını on milyonlarca proleter söylüyor.

isyan ateşini körükle
zulmü rüzgarlara savur
kollarının bütün gücüyle
tavı gelen demire vur

bu kavga en sonuncu
kavgamızdır artık
enternasyonal'le
kurtulur insanlık

hem fabrikalar,
hem de toprak
her şey emekçinin malı
tufeyliye tanımayız hak
her şey emeğin olmalı

cellatların döktüğü kan
bir gün onları boğacak
bu kan denizinin ufkundan
kızıl bir güneş doğacak

bu kavga en sonuncu
kavgamızdır artık
enternasyonal'le
kurtulur insanlık.

1800'ler...

“İngiliz fabrika işçilerini dinleyin bir, saçlarınız diken diken olacaktır. Ne korkunç işkenceler, ne akıl almaz eziyetler! Ne soğukkanlı bir bar-barlık, öte yanda, ne korkunç bir yoksulluk! Sanırsınız firavunların piramitleri yapıyor, Mısırlıların kırbaçları altında Yahudiler çalışıyor. Değil tabii, sadece Bay Smith'in iplikleri ile Bay Jackson'ın iğleri yapıyor. Ayrıca şu da var, bir kötü davranma, bir suç değil bu, her şey yasaların kesin sınırları içinde yapıyor. Dersiniz ki İngiliz işçisinden daha talihsizi yoktur herhalde, ama bir bakıyorsunuz, yeni bir makine icat olmuş, hadi bu kez ağır işte çalışan beş altı bin insan bir anda kovuluyor, tümü günlük geçiminden oluyor...”

Puşkin

PROLETARYA:

*“yok olan ve kendi kendini
yok eden özel mülkiyet”*

Özgür GÜVEN

Kapitalizmin bir yanda zenginlik biriktirenken öte yanda, emekçi sınıfa ait geniş yığınlarda müthiş bir yoksulluk ve sefalet biriktirdiğini Marx'tan önce de görenler oldu. Bunların önerebildikleri ütopyik sosyalizmden öteye gitmedi. Marksizmin kurucuları Marx ve Engels'in, ütopyik sosyalistlere eleştirileri olduğu kadar, onlardan öğrendikleri de oldu. Burada bunlardan iki temel yanın altını çizmekle yetineceğiz. Birincisi, ütopyik sosyalistlerin yanlışlığı özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasında sonuna kadar gidememeleri; buna bağlı olarak ikincisi de özel mülkiyeti ortadan kaldıracak asıl güç olan proletaryayı ve proletaryanın tarihsel görevini anlayamamalarıdır. Elbette bunu yapabilmek kapitalizmin gelişim düzeyiyle ilgilidir, sınıflar mücadelesiyle ve bu konuyu ele alan düşünürlerin felsefi yaklaşımıyla ilgilidir.

Ütopyik sosyalistlerde ortak olan şey, gelecek toplum olarak kurguladıkları ütopyalarını, mevcut nesnel koşullar ve sınıf mücadelesiyle bağlantılı diyalektik bir gelişim sürecine değil, kendi hayali kurgularına dayandırmalarıdır. Kendi ütopyasını hayata uygulama konusunda en ileri giden Owen oldu. Owen'de kapitalist toplum koşullarında ve onun içinde böyle bir denemeye giriştiği için, kapitalizmin üretim, pazar, rekabet gibi kendi işleyiş yasaları karşısında bu hayalini gerçekleştirememiştir.

Marx öncesi kapitalizmin eleştirisinde en ileri giden Proudhon oldu. Ancak Proudhon'da bu eleştiriyi sonuna kadar götürmedi. Bütünü yıkmak, ortadan kaldırmak yerine, Marx'ın sözleriyle “elde bulundurma biçimi altında” özel mülkiyeti onayladı, kabullendi.

“Bütün insanal yapıtların kökenleri, hatta devlet ve din gibi en yükseklerinin bile, insandadır ama toplumsal ilişkilerin gelişmesi sonucu, insanı egemenlikleri altına alan ve sonunda onu kendi kendine yabancılaştıran erkler durumuna gelirler” diyor Marx. (Elyazmaları, s.152)

Özel mülkiyette kökenini insandan alır; insanın evriminin belirli bir aşamasında ortaya çıkan özel mülkiyet, insanın bir etkinliği olarak var oldu. Bu anlamıyla, özel mülkiyetin varoluş gerçeği, tarihsel bir olgu olmasıdır.

“İnsan etkinliğinin gelişmesine bağlı bulunan özel mülkiyet, belli bir aşamada insan etkinliğinin yadsınması, yani bir saçmalık durumuna gelir. Bu kez onun yadsınması tarihsel bir zorunluluk olur, çünkü tarih bir saçmalığa varmaz.” (Elyazmaları, s.50)

İnsan emeğinin bir ürünü olan özel mülkiyet, emeğin üretkenliği ve üretici güçlerin gelişiminin belirli bir aşamasında, emek ürünlerinin birikiminin gerçekleşmesiyle bir zenginlik haline geldi: Zenginlik olarak özel mülkiyet, birikmiş emektir, cansız emektir. Ama aynı zamanda özel mülkiyet zenginlik olarak var olurken yoksulluk olarak da vardır; yani özel mülkiyet canlı emektir, emekçi sınıfın yoksulluğudur.

Tarih boyunca özel mülkiyet zenginlik ve yoksulluk olarak köleci toplum-

da da feodal toplumda da varoldu. Özel mülkiyet, kendi gelişiminin sonunda bugün artık gelebileceği en son aşamaya gelmiş bulunmaktadır. Çünkü artık tüm zenginlik sermaye biçimine dönüşmüştür, bugünkü güncel ekonominin, tekelci ekonominin tamamı birikmiş emek olarak bir zenginliktir, ancak sermaye olarak varolan zenginliktir. Özel mülkiyetin zenginlik olarak sermaye biçimindeki bu varlığı kendi varoluşunun bir gereği, önkoşulu ve sonucu olarak yoksulluk olarak özel mülkiyeti, proletaryayı da zorunlu kılar. Özel mülkiyetin bugün ulaştığı evredeki ilişkileri hem sermaye olarak, hem de emek olarak ilişkilerdir; aynı zamanda da emekle sermayenin karşılıklı ilişkileridir.

Emek-sermaye, bir diğer söylemle proletarya-burjuvazi organik bir bütünü oluşturur. Bu da her ikisinin hem bir arada olmasını hem de birbirleriyle mücadelesini kaçınılmaz kılar. Bu çelişki, kapitalizmin temel çelişkisidir ve kapitalizm var oldukça bu çelişki de var olacaktır. Bu çelişkide iki yan, proletarya ve burjuvazi. Burada önemli olan karşıt kutuplarda yer alan bu güçlerin konumudur; sermaye (burjuvazi) bu durumun devam etmesini, birikmiş emeğin canlı emeği egemenlik altında tutmasının devam etmesini ister. Bu nedenle çelişkinin tutucu yanındır, olumlu yanındır.

Bütün zenginliklerin yaratıcısı olan emek ise mülkiyet ilişkisinin asıl kaynağı olduğu halde kendi ürününden koptuğu, ona karşıt bir konumda bulunduğu ve hatta kendi emek ürününün egemenliği altında her gün hem geçim araçlarından hem de insanlığından biraz daha yoksullaştığı için bu durumun sona ermesini, bu çelişkinin çözümünü ister; bu nedenle çelişkinin olumsuz yanındır, yıkıcı yanındır.

“Proletarya, proletarya olarak, kendi kendini kaldırmak ve böylece bağımlı bulunduğu, onu proletarya durumuna getiren karşıtı, yani özel mülkiyeti de kaldırmak zorundadır. Proletarya çelişkinin olumsuz yönü, çelişkinin yüreğindeki tasa, yokolan ve kendi kendini yok eden özel mülkiyettir” (**Marx-Kutsal Aile**)

İnsanın insanlaşmasında temel olgu emek olduğu halde, bugün sermayeye dayalı üretim sisteminde, işçinin emeği işçiye karşıt, düşman bir nesnede somutlaşır. Bu nedenle insanı insanlaştıran emek, artık insanın yaratıcı güçlerinin gelişmesi, gerçekleşmesi değil, tam aksine, yaratıcı güçlerinin sürekli yitirilmesi, körelmesi haline gelir; emek artık insanı insanlığından çıkarır. İşçi çalışma zamanının, emek etkinliğinin dışında kendisini daha özgür, daha rahat hisseder. Ki bu, yemek yeme, içme, üreme gibi her canlının doğal, zorunlu yaşam etkinliğidir. Bu anlamıyla insani gelişme durur, hatta geriye gider: İnsanı insanlaştıran emek, sermaye olarak karşısına çıkar çıkmaz onu insanlığından uzaklaştırmaya başlar.

Özel mülkiyetin gelişim sürecinde emek de kölelikten ücretli köleliğe bir evrim geçirir. Kapitalizm koşullarında işçi emeğinin nesnesi, artık onun için erişilebilir olmaktan çıkmıştır. Öyle ki, bırakalım emek ürünlerini, emek araçları dahi artık bir başkasının özel mülkiyeti olarak karşısına çıkar.

İşçinin kendi etkinliği olan emek, artık işçiye karşıt bir konumda onu egemenliği altına almış olduğundan toplumsal gereksinmeler açısından işçi nasıl ki basit bir üretim aracı, emekgücü metaı, değişen sermaye haline gelmişse; işçi açısından da üretim, kendi zorunlu gereksinmelerini karşılamak için boyun eğdiği bir yük haline almıştır. İşçi kendi emek etkinliğinde kendi yaratıcı güçlerinin serpilip gelişmesini değil, sadece kendi yaşamını sürdürebilmek için boyun eğmesi gereken bir güç görür. Çalışmasının amacı sadece geçim araçları, yaşam araçları olur.

Marx, kapitalizmin işleyiş yasalarını açıklarken, işçiyi nasıl kendi emek etkinliğinin sonuçlarından ayırarak, emeğin özgür ve evrensel bir etkinlik olma niteliğini bozduğunu ve böylelikle doğa ile insan arasındaki ilişkileri de değiş-

2000'ler...

“İşçi depoları”nda bir araya getirilmiş olan, renkleri, dilleri, kültürleri farklı 27 milyon insanın kapitalizmin dayattığı kölelik koşullarında, yarınından eminsiz, örgütsüz, azgınca sömürülmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun işçi ve emekçilerin yaşadıkları birbirinin aynıdır; mutlak artı-değer sömürüsü için çalışma saatleri uzundur, örneğin Srilanka’da on dört saat, Endonezya’da on iki saat, Filipinlerde on iki saat... Haftanın altı ya da yedi günü çalışılmaktadır ve yetişmesi gereken sipariş olduğunda saat ve günün hiçbir önemi yoktur, tek önemli şey, siparişin yetişmesidir. Mesaiye kalmayı reddetmek, kapının önüne konmak demektir. İşçilerin sözleşmeleri beş ay ya da daha kısa sürelidir. Sözleşmenin yenilenmesi tamamen kapitalistin tasarrufundadır. İşçilerin büyük çoğunluğu on yedi ile yirmi beş yaşları arasında bekar kadınlardan oluşmaktadır ve bunların birçoğu kırsal kesimden göç etmiştir. Ailelerinden uzakta, sağlıksız barakalarda yaşamaktadır. Bu kadınlar, genellikle, yirmili yaşlarının ortalarında “çok yaşlı” oldukları ve parmaklarının artık yeterince çevik olmadığı gerekçesiyle işten atılmaktadır. Çocuklu işçilerin maliyetlerinden ve sorumluluklarından kaçan kapitalistler, hamile kadınların iş başvularını kabul etmedikleri gibi, kadınlara 28 günlük sözleşmeler yapılmaktadır ve bu süre içinde hamile kaldığı anda işine son verilmektedir. Bazı Maguiladoraslarda kadınlar regl olduklarını aylık ped kontrolü gibi aşağılayıcı uygulamalarla ispatlamak zorundadırlar.

Otuz Kuruş

Bizim yemekhaneyi
bilmeyen yok.
Tüm yapı işçileri toplanır burda
Oturur, karınlarını bir güzel
doyururlar.
Kimi limonata içer, kimi bira.
Ne lüzum var
başka lokantaya gitmeye.
Hepimiz için, senin için,
benim için,
girişin solunda,
köşede bir büfe var:
Al istediğini, burda sensin satan,
hem bu iş öylesine basit ki,
ellerinden biri tezgahtar,
öbür elin müşteri.
Karşı masada
bir küçük kutu var,
dükkanın kasasıdır bu kutu.
Diyelim, bir bira için,
kendiliğinden ödersin parasını,
gene verirsin kendi kendine
üstünü paranın
Böylece kontrol eder seni
senin vicdanın.

Vicdanına bir kuşku girdi mi,
gider sorarım müdür David'e:
"Kasa durumu bugün nasıl?
Önemli bir açık var, değil mi?"
Ama o, gücenik, azarlar beni:
"amma yaptın ha, der,
bu kadar da hakaret olur mu?
Oysa ben, dün akşam,
yaparken kısa hesabını,
bir kağıt parçası buldum
kasada,

tirdiğini, sonuçta insanın insan olarak varlığını, böylelikle insanlar arasındaki toplumsal ilişkiyi insanal ilişki olmaktan çıkarıp, metalar-nesnelere arasındaki ilişkiye dönüştürdüğünü açıklar.

Emek ürünü olan özel mülkiyet sadece insanı insana değil, bizzat kendi kendisine de yabancılaştırmıştır. Bu öyle bir düzeye ulaştı ki, insanın hem kendi varlığını sürdürebilmesi hem de doğa-insan ilişkisinin sağlıklı bir temelde yeniden kurulabilmesi için şimdi özel mülkiyeti ortadan kaldırmak bir zorunluluk olmuştur. Bu insani toplumun kuruluşu, sadece işçi sınıfı açısından değil, genel olarak insanın kurtuluşu açısından da bir zorunluluk olmuştur. Çünkü insanın evriminin tarihsel gelişimi içinde ortaya çıkardığı bütün kölelik ilişkileri, artık ücretli emek köleliği biçimini aldığından, "insanın tüm köleliği, işçinin üretim ile ilişkisinde içerildiği ve bütün kölelik ilişkileri bu ilişkinin çeşit ve sonuçlarından başka bir şey olmadığı için" işçi sınıfının kurtuluşu, aslında tüm insanlığın kurtuluşunu kapsar.

Ekonominin evrimi, insanın evriminin bir başka alandaki ifadesidir. Ekonominin kendi işleyiş yasaları ve evrimi de, aslında özel mülkiyeti kendi kaçınılmaz sonuna, yok oluşuna doğru götürür. Ancak bu süreç, kendi gerçek varoluşuna ve iradesine rağmen gelişen kendiliğinden bir evrimdir. Çünkü özel mülkiyetin evriminin gelip dayandığı kapitalizm koşullarında, kendisi istese de istemese de varoluşunun hem önkoşulu hem de sonucu olarak proletaryayı yaratır. Proletarya özel mülkiyetin mezar kazıcısıdır ve tarihin önüne koyduğu bu görevi ya yerine getirecek ya da kendisiyle birlikte insanlığın ve doğanın yokoluşuna seyirci kalacaktır.

Komünist devrim, proletaryanın nihai zaferi ise daha önceki tüm toplumsal devrimlerden temel bir farklılık içerir. Daha önceki tüm devrimlerde zaferi kazanan sınıf, yeni kurulan toplumsal sistemin egemen sınıfı olarak yeni çelişkinin olumlu yanı, tutucu yanı haline geliyordu. Ancak proletaryanın zaferi kazanması için hem karşıtı olan burjuvaziyi hem de kendi kendisini ortadan kaldırması, yani hem zenginlik olarak özel mülkiyeti hem de yoksulluk olarak özel mülkiyeti; sınıfları ortadan kaldırması gerekir. Yoksa proletaryanın zaferi yarım kalacaktır.

"Sonuna değin gelişmiş proletaryada tüm insanlığın, hatta insanlık görünüşünün soyutlanması, pratik olarak tamamlanmış bulunur; güncel toplumun tüm yaşam koşulları, en insan dışı yanlarıyla, proletaryanın yaşam koşullarında yoğunlaşmış bulunur. Proletarya da insan, gerçekte kendi kendini yitirmiş, ama aynı zamanda bu yitirmenin teorik bilincini de kazanmıştır; üstelik artık ne sakınabileceği ne de allayıp pullayabileceği sefalet, kendini ona önüne geçilmez bir biçimde zorla kabul ettiren sefalet -zorunluluğun pratik dışavurumu- onu böylesine bir insanlık dışılığa karşı doğrudan doğruya başkaldırmaya zorlar; bu nedenle proletarya kendi kendini kurtarabilir ve zorunlu olarak kurtaracaktır da. Nedir ki o kendi öz yaşam koşullarını kaldırmadan kendi kendini kurtaramaz. Güncel toplumun, kendi öz durumunu özetlediği tüm insan dışı yaşam koşullarını kaldırmadan da kendi öz yaşam koşullarını kaldıramaz. Proletaryanın o sert, ama güçlendirici emek okulundan geçmesi boşuna değildir. Söz konusu olan şu ya da bu proleterin ya da hatta tüm proletaryanın bir an için hangi ereği tasarladığını bilmek değildir. Söz konusu olan proletaryanın ne olduğunu ve bu varlık uyarınca tarihsel olarak neyi yapmak zorunda kalacağını bilmektir. "Onun ereği ve tarihsel etkinliği, güncel burjuva toplumun tüm örgütlenmesinde olduğu gibi kendi öz durumunda da elle tutulur ve bozulmaz bir biçimde çizilmiş bulunmaktadır." (Marx-Kutsal Aile, s.59)

BİR İPÇİNİN GÜNLÜĞÜ

Kazım DEMİR

Belki kendi gerçeğine yabancıydı ama bir o kadar da yakındı... günlüğünde bir işçi, sararmış fotoğraflar gibiydi yada siyah beyaz dönemindeydi hayatın... karda yürüyen beyaz bir kedi gibi görülmeyen ama varolandı... uyanıyor bütün pası sökerek, ıslıl ıslıl parlayarak, yeniden kendini yaratıyor... zulme inat bataklıklarda açan çiçekler gibi nasırlı elleriyle dünyaya şekil veriyor... proletarya haykırarak, çalışan üreten geleceği yaratan...

06.08.2001

Mahmut henüz 12 yaşında... ufak tefek getir götür işlerine bakıyordu... Geçen gün baktım ki Mahmut sac kesme presinde sac kesiyor. Küçük bedeniyile yalpalaya yalpalaya sacı zar zor zaptediyor. Patron bakıp bakıp sırtıyor... içim acıyor garibime... sigortamız yok, ücretimiz çok az... Mahmut'a sordum, "okula gitmen gerekmez mi?" diye, "babam inşaatta amele, bir gün çalışır, beşgün iş bulamaz, ne edelim ekmek parası ağam..."

Dün acı tablonun sonunu getiren haberi aldım. Mahmut parmağını prese kaptırmış, acele hastaneye götürmüşler, yakında çalışan işçi söyledi, özel hastaneymiş gittikleri yer, çünkü devlet hastanelerinde sigortası olmadığı anlaşılırmış Mahmut'un... kopan parmak parçası öylece presin altında duruyor... baktıkça ürperiyorum, içim parçalanıyor.

Bu yaşta eklemek kavgası... ne olursa olsun, ben çocuklarımı böyle işyerlerinde süründürmeyeceğim...

12.05.2002

Çok yorucu bir iş gününü geride bıraktık... servise doğru ilerlerken daha yeni farkına vardım yorulduğumun... arkadaşım Yılmaz gün boyunca bir tek kelime bile konuşmadı. Gözleri ağlamaklıydı...

Ertesi gün yine aynı şekilde işe gelince dayanamayıp sordum... çocuğu hastaydı, şu anda da hastanedeymiş... hastaneye gidemiyordu çünkü izin alamıyordu... ay sonuydu, cebinde bir kuruş bile yoktu... gitseydi hastane masrafını nasıl ödeyecekti... bütün arkadaşlara söyledim, her kes cebinde ne varsa verdi... topladığımız paraları Yılmaz'a verdik... önce almak istemedi... zorlayınca aldı, yüzündeki o sevinç herşeye değer... verdiğimiz paralar yetmemişti... meğer çocuğu parası ödenmediğinden

*aldım kağıt parçasını elime,
utanarak bakıyorum kağıda,
okuyorum kağıtta şunu:
"Borçluyum on kuruş daha"
Borçlu bir işçi atmuş
imzasını da.*

*Yiyeceğini yemiş ve ödemiş,
ama çıkışmadı sanmış parası.
Baktım, kasada hiç açık yoktu.
İşte size bir adam,
çıkışmadı sanmış parası,
bir senet bırakmış kasaya,
Kutunun üstüne eğmiş başını,
müdür bugünkü parayı
saymakta.*

*Hesap bitince parlar gözleri:
"Kasada otuz kuruş fazla.
Ne kadar mutluym, sorma.
Sanki dünya kapitalizmi
tam bu saatte
yıkılmış gibi*

*Gurur duyuyorum sizinle
ey yapı işçileri!*

*Ey Batı,
al dürbünü de elime bak,
ülkem benim ne denli zengin,
bu kadar değerli değildir
Nevyork, Lonrda, Paris
bankaları.*

*Yeni bir ahlak kurulmuş
ve yeni insanlar yaşıyor
yurdumda benim,
yurdumun en büyük sermayesi
işte bu otuz kuruş."*

Penyu Penev - Bulgaristan

ŞAIR İŞÇİDİR

Bağırılar şaire:

“Bir de torna tezgâhı başında
göreydik seni.

Şiir de ne?

Boş iş.

Çalışmak, harcımız değil
demek ki...”

Doğrusu

bizler için de

en yüce değerdir çalışmak.

Ve kendimi

bir fabrika saymaktayım ben de.

Ve eğer

bacam yoksa

İşim daha zor demektir bu.

Bilirim

hoşlanmazsınız boş lâftan

kütük yontarsınız kan ter içinde,

Fakat

bizim işimiz farklı mı sanırsınız

bundan:

Kütükten kafaları yontarız

biz de.

Ve hiç kuşkusuz

saygıdeğer bir iştir balık

avlamak

çekip çıkarmak ağı.

Ve doyum olmaz tadına

balıkla doluyorsa hele.

Fakat

daha da saygıdeğerdir şairin işi

balık değil, canlı insan

yakalamadayız çünkü.

hastanede rehin tutuluyormuş, bunu bize söylememişti... paranın bir kısmını verince çocuğu taburcu etmişler, diğer kalanına da senet imzalatmışlar... ertesi gün, solan yüzü sanki çiçeklenmişti... hepimize tek tek teşekkür etti... ondan çok ben mutlu oldum... keşke olsaydı da tamamını verebilseydik.

01.06.2003

Bugün pazar... diğer pazarlardan farkı, çalışmıyor olmamdı... sabah biraz geç uyandık, eşim çayı demlerken ben de peynirleri doğruyordum... dört kişlik ailemiz tastamam sofradaydı... zaman kaygım olmadan, ağız tadıyla kahvaltımızı yaparken, makine seslerinin yerine kuş cıvıltılarını dinliyordum... doğrusu huzur veriyordu insana... kahvaltının ardından çocuklarla odadan odaya koşuşturduk, oyunlar oynadık... onlardan çok ben mutlu oldum desem yeridir... Evi darmadağın ettik... eşim önce öfkeli öfkeli baktı... yüzümüzdeki mutluluğu görünce oda bize katıldı... sonra çay demleyip parka gittik... çocuklar oynarken banklarda oturan çocukların sevincine ortak olurcasına keyifle çayımızı yudumluyorduk... zaman çok çabuk ilerliyordu... bir günlüğüne de olsa bütün sorunlarımızı ertelemiştik...eğer bu bir rüya ise uyanmak istemiyorum.....

25.10.2003

Eve varır varmaz bir kum çuvalı gibi yığılı kaldım... aç olmama rağmen yemek yemeye mecalim yok... işyerinde müdür, bir işçiye ana-avrat küftetti... işçi birşey diyemedi... gözleri ağlamaklı oldu üç çocuk babası, 35 yaşındaki işçinin... bir makinanın şartelini bile açıp kapatamıyor şerefsiz müdür... birara başka bir işçiye böyle hakerette bulunmuş, işçi, kendisine karşı gelince işten atılmıştı... işten atılan işçi müdürün arabasının önünü kesmiş, müdürün kafasında iki tane bira şişesi kırmıştı... müdür aldığı darbeye bir ay işe gelememişti... yine de aynı hakaretlerden vazgeçmedi... doğrusu görevine bağlı bir adam... bir işçi maaşının altı katını alıyor şerefsiz yalaka... ben bakımcı olduğum için bana pek birşey diemiyor ama ne olursa olsun canımın pahasına karşı koyarım... birgün çalışmazsam öbür gün aç kalacağımı bilmeme rağmen....

14.12.2004

Ellerimin yaraları sızlıyor... hele bir de gece olunca sanki dikenler batıyor... uyuyamıyorum... parmaklarım yamuk yumuk... parmak bitimleri nasırlı... sol elimin orta parmağına, altı metre boyunda, kare şeklinde bir demir düştü... yaklaşık iki santim sadece derisi tutuyordu... demirleri yüklediğimiz araba çalışır durumdaydı... sigortam yoktu... hemen beni anlaşmalı oldukları bir doktora götürdüler... kopan parmağımı dikti, içine iki tane platin sapladı. İlk önce ağrıyı hissetmedim, sonrasında ağrıdan duramadım... birbuçuk ay işe gidemedim... zorla da olsa paramı almayı başardım... korkuyorlardı şikayet ederim diye... ilaç paralarını, pasuman paralarını da aldım, ama parmağım hiç bir zaman sağlam parmaklarım gibi olmayacaktı... parmağı kopan arkadaşlarımın ise hiç bir zaman parmakları olmayacaktı.

05.02.2005

İşçi servisinde bir işçi birşeyler anlatıyordu... cennet dedikleri yer o olsa gerek... bir ülke varmış, ev kirası yok, elektrik, su faturası yok... ulaşım bedava... sağlık bedava... insanlar çalışıp, eşit bir şekilde paylaşırlarmış... üstelik insanlar okumayı-yazmayı sever, tiyatro ve sinemaya gidermiş... herkes çocuğunu okutabiliyormuş... nasıl olur... bence imkansız birşey... ya başka bir gezegende ya da cennette... ha birde insanların yüzünde gülümseme eksik olmazmış... bizde hiç yok... geçen gün bir arkadaşına gülümseyerek selam verdim... sonra geldi bana dedi ki, "sen niye benle dalga geçiyorsun?" acaba ordaki insanların hepsi bir biriyle dalga mı geçiyor? hiç sanmıyorum... bence gülümsemek güzel birşey.....

12.5.2005

Bugün serviste bir işçi anlatıyordu; bin sekizyüz bilmem kaç olduğunu hatırlamıyorum Amerika'nın Şikago Eyaletinde iş şartlarının insani boyutlara getirilmesi için direnen işçileri ve 1 Mayısın doğuşunu anlatıyordu.

O işçilerin bazıları asılmış ama onların haklı mücadelesini ardındakiler devam ettirmişler... evet, şu anda iş yerlerimizde kötü iş koşullarıyla yüz yüzeyiz... bunun dahası bir çok şeyin farkında olamamamız... basın yayın organları dayattığı yoz kültürle beyinlerimizin içini boşaltıyor... insanları birer meta haline getiriyor... tabiki en büyük destekleri sermaye, aynı zamanda en büyük çıkar payını alan da... bütün bu etkenler bizi yıldırmmalı... haklı mücadelemize devam etmeliyiz... elbette işçi sınıfı kazanacak... doğrusu çok etkilenmişim... iş arkadaşım beni gerçekliğimle yüzleştirmişti.

02.2.2006

Artık kitap okuyorum... hemen hemen hiç televizyon izlemiyorum... okudukça bilinçleniyor, mevcut sorunların üzerine büyük bir kararlılıkla yürüyorum... bunu bilinçli işçi arkadaşına borçluyum... okuduklarımı arkadaşlarımla paylaşıyorum... aralarında umursamayanlar da yok değil... işçi sınıfı kendi kavgasına sahip çıkmak zorundadır...

Bilinçli arkadaşımı, insanları biliçlendirdiği için işten çıkardılar... birisi ispiyonlamış... bir gün çalışmasa aç kalacak durumdayken bile, pes etmemeli... mücadelemizin ana kaynağının bu olduğunu bilmeliyiz... bizi ne zamana kadar işten çıkaracaklar... göz dağı baskılara yenik mi düşeceğiz... bu günkü kazanımlarımız çocuklarımızın geleceğidir. Artık iş yerinde gruplaştık... bir işçi derneği açılmış, pazar günü işe gitmeyip dernekte toplanacağız.

Ve doğrusu

işlerin en zorlusu

*yanıp kavrularak demir ocağının
ağzında*

su vermektir kızgın demire.

Fakat kim

aylak olduğumuzu söyleyerek

sitem edebilir bize;

*Beyinleri perdahlıyorsak eğer
dilimizin eğesiyle...*

Kim daha üstün, şair mi?

yoksa insanlara

Pratik yarar sağlayan

teknisyen mi?

İkisi de.

*Yürek de bir motordur çünkü
ve ruh, onun çalıştırıcısı.*

Eşitiz bizler

şairler ve teknisyenler.

Vücut ve ruh emekçilerimiz

aynı kavganın içinde

Ve ancak ortak emeğimizle

bezeriz evreni

marşlarımızı gümbürdeterek

Haydi!

laf fırtınalarından

ayırılım kendimizi

bir dalgakıranla.

İş başına!

Canlı ve yepyeni

bir çalışmadır bu.

Ve ağızkalabalık söylevci takımı

değirmene yollansın dosdoğru!

Unculuğa!

Değirmen taşı döndürmeye

laf suyuyla!

MAYAKOVSKI

Ergül ÇİÇEKLER

Denizin İşçileri

*Valparaiso'da
davet etti beni
denizin işçileri:
ufak tefek ve haşindiler,
ve onların kavrulmuş yüzleri
Pasifik Okyanusu'nun
coğrafyası gibiydi:
kocaman suların derininde
bir girdaptılar onlar,
bir dalganın kası,
fırtınada deniz kanatlarından
bir sürüyüdü onlar.
Onları
yoksul küçük tanrılar
olarak görmek güzeldi
yarı çıplak,
yetersiz beslenmiş;
güzeldi
görmek onları kavgada
ve hızla yürürken
yandaki
okyanusun
insanlarıyla,
başka sefil limanların
erkekleriyle,
ve güzeldi içitmek onları,*

Akdeniz kıyılarında yaşamış çok eski uygarlıklardan biri de Fenikelilerdir. Mutlaka hatırlayacaksınız onları, hani süslü püslü resmi tarih kitaplarında onlardan bahsedilirdi, “yürekli denizciler” “usta gemiciler” ve “yiğit savaşçılar”, sonra bir de “mimarideki görkemli eserler”, evet tarih yani süslenmiş tarih onları böyle anlatır. Baştan söyleyelim bu yazıda bu süslü tarihle çelişen şeyler bulabilirsiniz.

Fenikelilerin son kaleleri Kartacaydı. (M.Ö. 1300-100) ve Genç Roma Cumhuriyetince uzun savaşlar sonunda yenilerek yok edilmişti... Kartaca sitesi büyük bir gönenç içinde yaşadı, gerçektede denizcilikte, zanaatta ve mimaride iyidiler. Özellikle Fillerin kullanıldığı orduları düşmanlar için kahrediciydi. Ama gene de Kartacanın gönençinin asıl sebebi “insana benzeyen şey” yani kölelerdi. Kartaca gönenci Afrikanın altınıyla besleniyordu. Peki bu altını bu site nasıl elde ediyordu? Çok basit.

Önce Kartaca Ordusu dağlı (barbar) kabilelere baskınlar yapıyor ve erkekleri (tabi asiller içinde güzel kadınları da) köle yapmak için esir alıyorlardı. İkinci aşamada köle daracık bir kuyu olan altın madeni girişinden bir iple aşağıya indiriliyordu. Ne zaman ve nasıl mı yukarı çıkarılıyordu, köle bir daha asla bu delikten dışarı çıkamazdı. O ve diğer köleler ölene değin altın madeninde çalışırlardı. Tabi koşullar nedeniyle, ışiksiz azıcık bir yemekle ve kirli maden havasıyla fazla yaşayamazlardı. Sağ kalanlar öleni madenin bir köşesine gömer ve yukarıya durumu bildirmezlerdi. Böylece ölenin yemeği de onlara kalırdı... Yukarıda ki görevliler çıkan altın miktarının azaldığını görünce, epey bir kölenin öldüğünü anlardı. Ve böylece Kartacanın gönenci için ordu, yeniden dağlı kabilelere doğru sefere çıkar, yeni kölelerle dönerdi.

Günümüzde ise koşullar çok farklı, ama diğer yandan da bazı şeyler çok benzemiyor mu eski köleci dönemlere. Örneğin modern de olsa bir köle var ve onun emeği sömürülüyor mu? Gerçi Kartaca ordusu onları dağlardan tutup getirerek zorla kuyulara doldurmuyor ama kuyular gene de doluyor ve ölene kadar kuyuda kalmıyorlar, ne büyük şans! Ama gene de kuyularda ölüyorlar!....

Ha tabii birde özgürlük meselesi var. İşçilerin “hepsi özgür” denir, “kimse zorla çalıştırılmıyor ki genel kabul gören bir anlayış. Ya da insanların çabucak inandığı koca bir yalan. Sormak lazım özgürse bu insanlar, gerçekten özgürseler ne diye cehennem kadar derin kuyularda ölüyorlar! Neden yanıyorlar grizu patlamalarında, neden ezilip kavrulup

boğuluyorlar. Elbette kılıç ve mızrak zoruyla doldurulmuyorlar o kuyulara, ama görünmeyen bağlar var. Görünmeyen zorluk zorbalık, ki bunlardı özgür insanı ücretli köle yapan...

Şimdi Kartaca Ordusunun görevini açlık tehdidi görüyor ve tutup madenciye kursağından (eşi, anası, çocuğu yemek yiyebilsin diye) atıyor kuyulara. Mecbur çalışmaya, hoşuna gitsede gitmese de, anasına sövseler de, hor görüp aşağılasalar bile mecbur o çalışmaya, üreterek, çalışarak, kinli bir kan damlayacak yüreğine... Kan dolu yüreğiyle çalışacak. Çalışmazsa eskisi gibi ölmeyecek bir kılıç darbesiyle, hayır şimdi ki köleler ağır ağır öldürülür, yavaş yavaş, ki durana değin kalbi tadarlar onlarca ölümün acısını, tadar acıyı, tadarlar istemeseler de. Önce sevdiklerini yitirecek, açlıktan ölecek anası ve bebese. Yetersiz beslenme diyecekler cinayetin adına, çocukları ölecek gözlerinin önünde. Ve son çare eşi satacak kendi etini, bir kilo et birkaç kilo domates için. Peki ne kalacak geriye yaşamak için, ne... İşte bu yüzden kahredici ve yavaş olacak işsiz madencinin ölümü....

Eskiden köleler yakıp yıkıp isyan ederlerdi, öyle anlar oldu ki imparatorlukları dize getirdiler. Koca heybetli orduları yendiler, şehirleri yakıtılar... Ama bir eksikleri vardı, neyi yıkmak istediklerini biliyorlardı fakat yıktıklarının yerine ne koyacaklarını bilmiyorlardı... Spartaküs bile Romayı yok ederse, yerine ne koyacağını bilmiyordu. Çağdaş köle ise bu noktada öncellerinden ayrılıyor. Çünkü o yıktığının yerine ne dikeceğini iyi biliyor. Bunu ilk Paris'te öğrendi 1871'de göğsünde kızıl karanfillerle ayakta ölürken ve 1917'de St Petersburg ve Moskova da kolunda kızıl bantlarla, sonra Stalingrad önlerinde ve Hitlerci ordunun başına katyuşaları yağmur gibi yağdırırken.... çağdaş köle kendi geleceğini nasıl yaratacağını artık iyi biliyor.

Kolay olmuyor tabi ve hiç kolay olmayacak bu özgürlük serüveni, düşman benzemiyor Roma lejyonlarına, onlar gibi değil bir iki manevrayla kılıçtan geçir yere ser lejyonları ve kazan, artık böyle savaşılmıyor. Ama yenilmez de değiller genede ve yeniliyorlar da zaten ama artık uzun sürüyor savaşlar. Ve en başta çağdaş kölenin inanması gerekiyor önderlerine ve de geleceğe.

Açlık sürüyor, gönencide yeni Kartacaların ve "hala kuyularda ölüyor köleler" deyip kapılmayın umutsuzluğa. Uzunsu yol, zorluğa yapılacak en doğru şey gücünü buna göre ayarlamaktır. Bakın artık eli boş dönüyor Kartaca Ordusu, dağlardan ve madenlerden kavga şarkıları yükseliyor... Sürüyor çağdaş kölelerin özgürlük serüveni. Vezüv dağındadır ateş hiç sönmedi, oysa çoktan yıkılıp gitti Roma...

*aynı dili konuşuyordu
hepsi de,
İspanyollar ile Çinliler
Baltimore'de ve Kronstadt'da
konuşulan dili.*

*Ve
Enternasyonal'i
söylediklerinde
ezgiledim içimden:
yüreğimden kopan
bir ilahiyi,
'Kardeşler' diye
seslenmek istedim onlara,
ama şarkıya dönüşen
tek bir şefkat
vardı bende
onların
şarkısıyla
ağzımdan denize ulaşan.
Beni
kendilerine eşit saydılar,
güç dolu bakışlarıyla
kucakladılar beni,
tek bir sözcük söylemeden
baktılar bana
ve şarkı söylediler.*

Pablo Neruda

KAĞITTAN İŞÇİLER

Binlerce yeşil göz
Gözler İnanna'nın
düşlerini.
Sedir ormanlardan,
Gilgamesh'le Enkidu'nun
elleriyle
kesilen ağaçlarla,
yükseldi İnanna'nın
mabedi.
Aşka dair şiirler,
henüz kıl tabletlerde
yazılıyordu,
papirüslerde sırada
bekliyordu.
Tık tak makineleşti hayat,
ağaç kesildi,
kağıt oldu.
Hayatımıza girdi kağıt,
çöp oldu,
toplandı nasırlı ellerle.
Çuvaldan arabaya girdi,
terledi bedenler,
utangaç gülümsediler.
Birikti yığın oldu,
hurda kağıtlar,
taşındılar fabrikalara,
önce kazana atıldılar,
suyla birlikte,
döne döne hamur oldular.
Hamur aktı eleklere,
yol aldı silindirlere,
nasırlı eller
yine kan ter içinde.
Pişti hamur,
kağıt oldu,
makastan geçti,
şekil aldı.
Yine başa döndü zaman,
nasırlı ellerde aynı telaş.
Atilla Oğuz

HAYDE GÖREYİM SENİ

Atilla OĞUZ

G ünün ilk saatleriydi. Gece, sessizlik içinde çekip gitmişti dünyanın başka bir tarafına. Şimdi kimbilir o karanlık yerlerdeki kuytulara belki de bir gül sessizce kızzılığını toprağa vermiş, başka bir gül büyütecek. Ve gülümseyecek. Yine birileri selamlayarak yol kenarındaki güzel çiçeği, "merhaba merhaba" diyerek güzel günler ekecekler yüreklerine. İşte dünyanın başka bir ucunda gün gözlerini, aydınlık dağıldı hücre hücre her dokusuna yaşamın ve yaşamı daha güzel, birlikte kardeşçe yaşamak için. Taze taze güller, çiçekler büyüyor, dünyanın her yerinde güneşin şavkını içene dek. Fabrikaların bacaları gece gündüz tütmekte; hiç durmadan binlerce hatta yüzbinlerce, milyonlarca, milyarlarca emekçinin kolları, hiç durmadan bir makine gibi çalışmakta. Kimileri, üç vardiya, karşılığında bir ekmek bir tas çorba. Güneşin ve denizin tadı uzak bir sevdadır milyonlarca emekçiye... hatta lükstür de, çünkü ondan önce iş güvenliği, eğitim, sağlık ve yaşamın olmazsa olmaz temel ihtiyaçları bile güvence altında değil. Yani paran varsa var. Yoksa yok. Bütün bunlar milyonlarca işçinin, emekçinin kafasını hiç rahat bırakmazlar. Bu düşüncelerle sabah evlerinden çıkarlar. Büyük bir çoğunluğu isteksiz adımlarla giderler mecburi oldukları işlerine, işte yine vardiya değişme saati, yine karanlıklara doğru başlayan bir serüven. Haydi göreyim seni gönülsüz mecburi oyuncu rolünü iyi yap. Belki ilerde başka oyunlarda oynarsın. Kimbilir, kimbilir sen hükmedemediğin yaşama hükmetmeyi öğreninceye kadar daha ne kadar yol yapacaksın başkasının yaşamı için. Evet, bütün sorun sende değil. Ey emekçi, ey işçi-köylü dostça yaşayabileceğin dünyanın farkındadır birileri. Ve onlar için yaşamın sonu demektir o güzel dünya. Ve seni kollarına mahkum etmeleri de bundandır. Gözlerindeki perdenin aralanmasını istemezler. Onlar isterler istedikleri kadar görebilsin istedikleri şeyleri. Ve sen, siz, biz ey dünya emekçileri: ne zamana kadar buna katlanacağız. Evet, daha ne kadar sürecek bu sefillik. Kimi kimi bekliyoruz? Şu binaları göğe yükselten, fabrika bacalarını tütüren bu kollarımız bizim için ne zaman bir şeyler yapacak. Kimi zaman dalgın dalgın işinin başında kaybolup gidersin. Bir ses çağırır seni. Vakit öğleyin oldu. Yemek vaktidir. İşte yine o acımasız yaşamın kollarındasın. Ahlanırsın vahlanırsın ve kimi zaman şakaya vurup unutmaya

çalışırsın. Zorla da olsa gülümsersin. Yaşamın dayanılmaz yaşama sevincini yaşarsın. Aklında başka dünyalar, kardeşlikten, dostluktan yana.

Güneş yine dünyanın başka bir yerine doğru çalmaya başladı. Yani biz dünyanın başka bir yerine gittik ve orası işimiz gibi karanlık ama biliriz yine gideceğiz o aydınlık dünyanın başka bir yerine. Şimdi daha çok gülümsüyorum. Çünkü doğanın diyalektiği bir anlamda senin ve yaşamın da diyalektiğidir aslında. Sen de, ben de bizler de her an değişiyor ve geliyoruz. Ama kaçımız bunun farkındayız. Evet, hangimiz farkındayız? Varabildik mi farkına? Elbette her gün ilerliyoruz her gün biraz daha farkına varıyoruz. Ve yapıyoruz hayat felsefesini kendimizce, dilimizce... Yine de inanmıyoruz. Böyle gelir böyle gider diyenlere daha çok inanıyoruz veya yaşamın zorlukları bizi buna mecbur mu ediyor? Kimbilir, belki de yine de bir şeylerin farkındayız. Görüyoruz, duyuyoruz düşünebiliyoruz. Evet, yeniden yaşamı yaratabiliriz, yeniden kurabiliriz bu dünyayı. Hatta bütün sınırları kaldırırız aradan ve tüm renkleri bir tuvale koyarız. Yani gün olur bizde boyundurukları kırarız. Evet, kırarız. İnanın bir gün kıracağız.

Derken akşam oldu. Paydos saati... Üstünü başını değiştirir ve istemsiz adımlarla evin yolunu tutarsın. Hem evin yakın diye yaya girersin yola. Düşünür, düşünürsün minik çocuğunu ve eşini. Hiçbir zaman istediklerini, yani istedikleri zaman fazla fazla alamadın. Kahredersin böyle aptalca yoksulluğa. Her zaman çalışıyorsun ama elde sıfır avuçta sıfır. Lanetler yağdırırsın böyle kadere ve yaşama. Sabahın köründe kalkar kuru ekmele birkaç zeytinden oluşan kahvaltını yapıp yine o bildik senaryoyu oynamaya başlarsın. İstemsiz istemsiz yolu adımlarsın. Ve kimbilir şimdi hangi kuytu bir köşede, taze bir gül solmakta ve kimbilir daha başka bir yerde bir tomurcuğun güne durduğunu. Kaç kişi anlayabilir? Bu devrimin farkına varan kaç insan var? Sen de gülümsersin. Çünkü rolün seni bekliyor. Haydi, her zamanki gibi yine oyna oyununu. İşte yaşam tıpkı bir tiyatro sahnesi gibidir. İyi oynarsan alkışlanır, iyi oynamazsan yuhlanırsın ya da sevilmezsin, istenmezsin. Hadi göreyim seni, sizi, bu sefer iyi oynayın.

Güneşin kızılığ gri bulutların arasında kaybolup gidiyor. Gün dünyanın başka bir yerine gidiyor. Başka bir yerin gecesi de bize geliyor.

Kapitalizmin yarattığı çürümüş, yozlaşmış kişilik tipine karşı, sanat, kendi saf ve doğal tipini yaratır. Haşek'in Aslan Asker Şwayk ve Charli Chaplin'in Şarlo tipi bu türün temel örneklerindendir.

Bu tipler, Hint filmlerinin "A-vare"sinde, Türk filmlerinin Kemal Sunal'ında Hoolywood filmlerinin Leorel-Harloly'sinde hep karşımıza çıkar.

Haşek'in, sanat dünyasını ve yaşamlarımızı bu kadar yaygın bir şekilde etkileyen Aslan Asker Şwayk'ı, karşısına çıkan sorunları kıvrak zekası ve sevimliliğiyle aşmaya çalışan bir karakterdir.

Haşek'den sonra Charli Chaplin'de sanat dünyasına böyle bir tip kazandırır: ŞARLO Toplumsal sistemin hiçbir kurallıyla bağdaşamaz bu tip. Saflığı ve doğallığı onda kanıksadığımız bir özgüven oluşturur. Başına sürekli sorun açar ama bunlardan her seferinde bir oyunla çıkmayı başarır. Burjuva dünyasına kafa tutan, haddini bilmez bu yoksul işçi ya da işsiz, kendini aşağılayanlarla alay eder. Kendine büyük gelen ceketini, büyük gelen pantolonunu gururla taşır. Yırtık ayakkabısını, yamalı pantolonunu sergilemekten hiç çekinmez. Hikayeler, toplumsal dersler verilerek sonlanır.

FABRİKA

Fabrika. Baş duman duman
bulut

Halk cahil,
hayat ağır, sıkıcı.

Hayat maskesiz ve makyajsız
hurlayan, azgın bir köpek.

Savaşacaksın bıktıp usanmadan,
ve direneceksin yılmadan,
bir dilim ekmek
koparabilmek için

kulaklarını dikmiş
bu kuduz köpeğin dişlerinden.

Kayışlar şaklıyor salonlarda,
her köşede

sesi dişlilerin.

O kadar boğucu ki hava,
olanaksız
ciğerlerini doldurmak,
derin bir solukla.

İki adım ötede bahar yeli
talazlıyor tarlaları, güneş ışıl ışıl...
Göğe

yaslanıyor ağaçlar,
gölgeleri
fabrikanın duvarlarına.

Ama nasıl da yabancı
ve gereksiz burada,
hepten unutulmuş
şu tarla!

Bir el fırlatıp atmış çöp kutusuna
mavi gökyüzü hülyalarını.
Çünkü bir an düşmek dalgalara,
bir an yumuşaması yüreğin,
yok yere gitmesi demektir
güçlü

işçi
ellerin

işçi
devrimci
şair

Nikola

Bulgar şiirine ilk kez işçilerin sınıfsal psikolojisini sokan Vaptsarov, içerikte ve biçimde yenilikler yaratmış bir şairdir. Vaptsarov işçi şair olarak işçi sınıfının koşullarını, istemlerini, bu sınıfın savaşımını şiirlerinde ele alır. Onun şiirlerinde işçiyi, dünyaya özgürlüğü getirecek mavi tulumuyla dolaşırken buluruz. Hem de faşizmin azgın saldırıları altında... Vaptsarov sınıfının gerçek bir evladı, fabrika işçisi, lokomotif ateşçisi ve teknisyendi... O açlığa çocuğunu vermiş bir baba, seven bir eş olarak geçecektir tarihe.

Vaptsarov'un şiirinde inanç ve kavga duygusunu bir arada ve güçlü bir şekilde buluruz ve bunları o kadar sade bir dille anlatmıştır ki, onda sadelik bir güce dönüşmüştür. Bazen okuruyla, bazen yoldaşlarıyla, bazen hayatla, bazen de kendisiyle kavga ederken, sohbet ederken buluruz onu.

Düşmanına, "Söyleyin lütfen, neyle saldıracaksınız/Kurşun?/Hayır! Yararsız!/ Durun! Kurşununuz beş para etmez!/İnancım/zırhla kaplıdır göğsümde/ve bu zırha işleyecek/kurşun/icat edilmemiştir henüz!/icat edilmemiştir!", diye haykırır İnanç şiirinde.

Çevresindeki her varlıkla sohbet eden Vaptsarov, alınteri döktüğü fabrikayla "ve sen, fabrika, bir de/kat kat/duman ve kurum/yağdırıyorsun üstümüze./Boşuna! Sensin bize kavgayı öğreten/Ve biz indireceğiz/güneşi yanı başına./Çalışmaktan yüzü kararmış/bunca insanı/ezinç içinde geçen/fabrika/yorulmaz bir yürek var sende/binlerce yürekle birlikte çarpan." diyerek konuşur ve onda gizli olan güce güvenini ortaya koyar Fabrika şiirinde.

"Hayat için/her şeyi yapabilirim./Uçabilirim gökyüzünde/bir deney uçağıyla/içine girebilirim patlayacak bir roketin,/bir başıma/çok uzak bir gezegeni/arayabilirim/boşlukta" diyen Vaptsarov bu kadar bağlı olduğu yaşamla kavga etmekten çekinmez.

Yaşam kavgasının aramızdan aldığı insanların hesabını sorar ona. Göçük altında kalan on beş madencinin, sokak ortasında öldürülen bir serserinin, Paris barikatlarında, 'gözleri şarkı söyleyen' sokak çocuğunun hesabını sorar ve haykırır, "Ne diyorsun,/ kazanacak mısın,/kötü, somurtkan/pis hayat?/Yanıyorum,/yanıyorsun/sen,/İkimiz de/kan ter içinde./Ama sen bitiyorsun/zayıflıyorsun,/düşüyorsun güçten." Yeni bir hayatı müjdelemekten de geri durmaz, "Bu yüzden acımadan ısırtman/belki de/ecelin geldiğinden./O zaman,/hep birlikte,/senin yerine,/ter ve emekle/bir hayat kuracağız/istenen/ve gereksinen/ama/ne hayat olacak!"

Onun kavga ettiği hayat, yokolup gidecek olan hayattır, "Kuşkun mu var? Korkmuyorsun öyle mi?!/Ama her hareketimi hesapladım ben,/topladım bütün cesaretimi/ve yenilip gideceksin sen/yozaşmış, berbat hayat." Asla uzlaşmaz bu yozaşmış hayatla Vaptsarov.

İdam edilmeden önce karısını son kez gördüğünde onunla tokalaşırken bir kağıt parçası tutuşturur eline. Bir düşünün o anı, ölüme kor-

kusuzca giden bir adam... bir kaç dakika sonra yaşamdan koparılacak olan bir hayat, elinize bir şeyler tutuşturuyor gizliden... Hele bu birde en sevdiğiniz varlıksa nasıl anlatılır bu anda ki duygu... İnsan nasıl açar bakar o kağıda... Yüreği durmaz mı o anda... Kaybolacak korkusuyla boğulmaz mı insan ya da faşistlerin eline geçeceğinden korkmaz mı hiçbir şeyden korkmadığı kadar...

Korunması gereken en değerli hazine gibi korudu onu yoldaşı, karısı Boyka... Vaptsarov'un son isteğinin ne olduğunu sorduğunda, Boyka'nın, kocasından aldığı cevap, bir şairin sözlerini gelecek kuşaklara taşıma isteğinden başka ne olabilir ki. "Zaferden sonra yayınlattırsınız." Yoldaşlarına selam göndermeyi de unutmaz bu arada... Bir de Bulgaristan'da olan bir gelenek vardır, ölen kişinin mezarının başına yemek götürülmesi... Bunu istemez, 'onları zindanlarda olan yoldaşlarıma götürün' der. Boyka ile annesinin zindandaki yoldaşlarına götürdükleri sadece yiyecek olmaz, onların arasında, idam mangası önünde 'özgürlük uğruna düşen ölmez' şarkısını söyleyen yoldaşları Vaptsarov'un veda şiirinin tadı da vardır.

Komünist bir şairin iki vedası vardır bu kağıtta, biri çok sevdiği halkına ve yoldaşlarına diğeri ise çok sevdiği karısına yazılmıştır.

*Kavga amansız ve katı.
Kavga, dedikleri gibi destansı.
Ben düştüm. Verimi başkası alacak... o kadar.
Burada, bir kişinin lafı mı olur?*

*Kurşuna diziliş, dizildikten sonra kurtlar.
O kadar yalın ve akla yatkın.
Ama birlikte olacağız fırtınada,
halkım, çünkü sevdiğim seni.*

O halkıyla birlikte sevmiştir karısını, karısıyla birlikte sevmiştir halkını... yoldaşlarıyla partisiyle birlikte sevmiştir tüm bir hayatı... Kurşuna dizilmeden birkaç dakika önce, sevdiği kadınla nikah yapan yoldaşı Anton Popov gibi sevmiştir yaşamı...

*VEDA
Rüyalarında geleceğim bazen
Beklenmedik bir konuk gibi uzaktan.
Sokakta bırakma beni
Kapıyı sürgüleme üstümden.*

*Usulca gideceğim. Oturacağım ses çıkarmadan,
Gözlerimi dikeceğim seni görmek için karanlıkta.
Sana bakmaya doyunca
Bir öpücük konduracak ve çıkıp gideceğim.*

Boyka kapıları sürgüleyebilmiş midir bu Veda'dan sonra...

*Ve patırtısında
gürültüsünde
makinelere
olanca sesinle bağırman gerek,
sözlerin aşabilsin diye
aradaki boşluğu,
anlamalarını yitirmeden.*

*Ve yıllarca bağırdım ben
hayatım boyunca...
Duyuyordum bağırdığımı
herkeslerin
makinelere
fabrika
ve insanların
en kuytu
en karanlık köşelerde*

*Ve bütün bu haykırışlar
bir alışım oldu
zırladık hayatımızı onunla
öyle bir alışım ki
bir çubuk koydun mu tekerine
kırılır kolların o anda...*

*Ve sen, fabrika, bir de
kat kat
duman ve kurum
yağdırıyorsun üstümüze.
Boşuna! Sensin bize kaygayı
öğreten
Ve biz indireceğiz
güneşi yanibaşına.*

*Çalışmaktan yüzü kararmış
bunca insanı
ezinç içinde ezip geçen
fabrika
yorulmaz bir yürek var sende
binlerce yürekle birlikte çarpan.*

TOPRAKTAN YAŞAMI SUNANLAR

Toprağın işlenmesi altıbin yıllık bir birikim. Önce toplayıcılık vardı. Sonra insan ekmeyi öğrendi. Yıllar içinde aletler geliştirdi, planlamayı öğrendi. Pamuk, keten, fındık, şeker, çay, tütün, zeytin, ayçiçeği, kahve gibi tarım ürünleri, gıda ve giyim sanayisinin temelleri oldular. Hayvancılık ve orman sanayii de düşünülecek olursa kırsal yaşamın kendisiyle birlikte tüm kentsel yaşamın kaynağı olduğunu söylemek hiç de abartı olmayacaktır.

Ancak kırsal yaşam hakettiği değeri bugüne kadar göremedi. Pi-yasa, kotalar, tüccarlar, yasalar... Köylü emeğinin her geçen gün eriyip gittiğini, heba olduğunu, çalışıp karşılığını alamadığını gördü. Doğa olayları karşısında verdiği mücadele ya da uğradığı yıkımda yalnız kaldı. Toprağın verimsizleşmesi karşısında ya da daha fazla ve kaliteli ürün için ona dayatılan kimyasallar ve hormon kullanımı dayatmalarına yenik düştü. Akın akın şehirlere, başka ülkelere göçtü. Kültür çatışmaları yaşadı. Dışlandı, dışlandı, değişti, gelişti.

İŞÇİ EDEBİYATÇILAR

İşçi şairler, işçi yazarlar, işçi ressamlar tanırız. Onlar hem yaşamlarını alın teriyle kazananlar hem de kalemleriyle yaşadıklarını, yürek gözlerinin gördüklerini estetize edebilenlerdir. Toplumcu damar güçlüdür bu topraklarda... Toplumcu yazarlarımızdan her birine yer vermeyi isterdik işçi dosyası kapsamında ama bu mümkün olmadığından, bizde şöyle bir tercih yaptık, yalnızca işçi sınıfının içinden doğmuş olanları ele aldık. Emeğin dünyasını güzelleyen bu insanlar, toplumcu sanat anlayışıyla büyük eserler yaratmışlardır.

Bereketli Topraklar Üzerinde'nin yaratıcısı Orhan Kemal, Tatar Ramazan'ın yiğitlik, mertlik dolu yaşamını bize ulaştıran Kerim Korman, Halkalı Köle ile evlilik kurumunu yerden yere vuran Bekir Yıldız, Çukurova'nın sarı-sıcaklarında yaşam kavgası veren, ağalara karşı isyan eden İnce Memed'leri anlatan Yaşar Kemal...

Roman ve öyküleriyle edebiyatın önemli isimlerinden biri olan Orhan Kemal, gerçekçi bakışıyla insan-toplum ilişkisini ustalıkla yansıtmıştır. 15 Eylül 1914'te Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğan Orhan Kemal, babasının politik nedenlerle Suriye'ye gitmesiyle çocukluğunu orada geçirmek zorunda kalır. Matbaa işçiliğiyle başlayan çalışma hayatı, Adana'ya döndükten sonrada çırcır fabrikasında devam eder. Birçok toplumcu yazarımız gibi onun da yolu cezaevinden geçer ve Nazım'la 1940 yılında Bursa cezaevinde tanışır. O tanışma anını Orhan Kemal anılarında şöyle anlatıyor:

“Müdürün oda kapısında çelik bir gıcırta, kapı açıldı. Nefesimi kesmiş, gözlerimi kısmışım... Bir heykel sükunu içinde, azametli bir mermer heykel bekliyordum... Biran yüz yüze geliyoruz, sonra göz göze... Mavi mavi gü-

Orhan Kemal

Yaşar Kemal

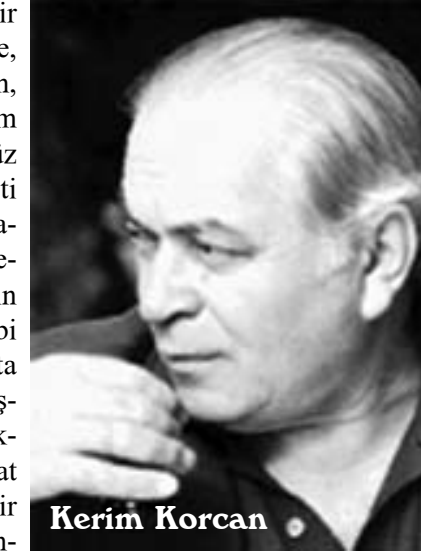
lüyordu. Bu gülüş muhakkak bir çocuğu hatırlatıyor... Temiz, taze, sıhhatli ve dost! Bir lahza şaşkın, bekledi. Galiba ne yapması lazım geldiğini ölçtü, yahut tanış bir yüz arandı... Sonra gözüne Necati ilişti herhalde, ona doğru yürümeğe hazırlanırken, Necati ona koştu ve beni tanıttı. El sıkıştık. Ayaklarının topuklarını, hazır oldaki bir er gibi birleştirerek, kendisini teşrifata zorladığı aşikar bir tarzda ciddileşmeye çalışarak: -Ben Nazım Hikmet! dedi.” Bu tanışma, onun sanat yaşamının belirginleşmesinde bir dönüm noktası oldu: “Benimle inceden inceye uğraşıyordu. O kadar ki, ‘yarı aydınlığımdan, yahut ‘küçük-burjuvalığımdan’ gelen ‘vıdıvıdıcı’ tabiatımla, bir takım huy ve telakkilerime varana kadar her şeyimle.”

Yaşamı zorluklar içinde geçen Orhan Kemal, yüreğinde iz bırakan her şeyi eserlerinde ele almıştır. Yaşadıkları, tanık oldukları, onun kaleminden bir öyküye, romana dönüşmüştür. Çalışan, alın teriyle yaşamını kazanan, kent kır arasında sıkışmış, dokuz-altı yollarında ter döken insanların dünyasını güzellemiştir. Emekçi insanların acılarını, çaresizliklerini, yoksunluklarını anlatırken bile, onun eserlerinde yaşama sevinci ve umut daima vardı. Onun karakterlerinde mutsuz insanlar vardır ama asla umutsuz değildir. “Bereketli Topraklar Üzerinde”de Orhan Kemal, ekmeğini Çukurova’nın sarı-sıcağında aramak zorunda kalan, üç köylü arkadaşı, Yusuf, Köse Hasan, Pehlivan Ali’nin aracılığıyla anlatır. “Bir Filiz Vardı” da ise, İstanbul’un varoşlarında oturan, hayalleriyle yaşamı arasında bağ kuramayan Filiz’in ölüme doğru giden yaşamını buluruz.

“Cemile”de Adana’lı işçileri, “Çamaşırcı Kızı” nda ise şehirlerde yaşayan insanların hikayesini, “Devlet Kuşu”nda Avare Mustafa ile komşu kızı Aynur arasındaki aşkı buluruz. Aşk ile ailesinin para tutkusu arasında kalan bir gencin hikayesi vardır devlet kuşunda. “Sokaklarda Bir Kız” da yaşamı toplumsal koşullar tarafından çizilmiş, pavyonlarda çalışmak zorunda kalmış bir ailenin kızı Nuran’ın hikayesi vardır. Orhan Kemal Nuran’ın kişiliğini savunarak, onun bu cehennemden kurtulmak için verdiği mücadeleyi anlatır. Orhan Kemal aynı zamanda bürokrasinin dünyasını da anlatmıştır eserlerinde. “Üçkağıtçı” da böyle bir karakter yaratmıştır.

Bekir Yıldız

Kerim Korcan

‘Haziranda ölmek zor’dur bilirsiniz... Haziran Nazım’ı, Ahmet Arif’i, Orhan Kemal’i ve Aysun’umuzu almıştır. Orhan Kemal sevdiği Nazım’dan bir gün önce 2 Haziran 1970’te ölmekle sanki dostuna mesaj verir gibidir.

Fransa’da sebzelerini ana yollara döküp trafiği kesti, Meksika’da, Bolivya’da ayaklandı. Çin’de, Küba’da, Vietnam’da iktidarı ele geçirdi. Sovyetler’de kolhozlarını kurdu, yönetime katıldı, Bergama’da doğanın siyanürle yok edilmesine karşı geleceği için savaştı. Ordu’da yüzbin kişi devleti sarstı...

Kimi fabrikada vasıfsız işçi, kimi işsizler pazarında işsiz, kimi emeğini ucuza satıp karnını doyurmak için ne iş olsa yaparım diyenlerden oldu.

Çocukları onların çektiklerini çekmesin, sınıf atlasın, şehirli olsun diye uğraşırken gelenekleriyle bugünün arasında kaldı, çatıştı. Kendi toprağını işlemekle kalmadı daha büyük toprak sahiplerine ırgat olarak gitti. Onların yolcululukları romanların, resimlerin, fotoğrafların, müziğin ve sanatın tüm dallarının konusu oldu.

Toprağı ekip, topraktan biçen yaşamı, toprağından edilen tarım işçileri... Aslında ne kadar içimizdeler. Elimizi nereye atsak onların elleriyle buluşur. Kocaman, nasırlı, işçi elleriyle... Derin çizgilerle çevrili gözleriyle buluşur gözlerimiz. Dokunduğumuzu ve gördüğümüzü farketmeden çoğu zaman...

The execution of the Haymarket Martyrs

Haymarket

14-15 saat ağır koşullarda yaşayan işçiler, kendinden sınıf olmaktan, kendisi için sınıf olma bilincine ulaştığında ilk giriştiği hareket iş saatlerinin düşürülmesi doğrultusunda oldu. 1884 yılında Chicago kentinde iş saatlerinin düşürülmesi için amansız bir kavga başlar. Uluslararası İşçiler Birliği ile Amerikan İşçi Federasyonu tarafından yürütülen savaşım. 1 Mayıs 1886'da işçi örgütlerinin Chicago'da toplanma karar alır. Albert Parsons, August Spies, Engel Fischer' gibi işçi önderlerinin isimlerini bu olaylar nedeniyle duyar ve öğreniriz.

Sermaye de gelişen işçi hareketine bildik tehditlerini yöneltmekten geri kalmaz: "Kenti yakıp yıkacaklar öyle mi? Bunun önünü almak için gerekirse Chicago'nun her sokak lambası direği bir işçinin cesetiyle süsleneyecektir.

Belki bunu yapamadılar ama dört işçi önderini darağacında katlettiler.

Beklenen 1 Mayıs günü geldiğinde, seksen bin işçi, karıları ve çocuklarıyla beraber yürüyüşe geçer zulme, baskıya, sömürüye karşı. Parsons ve Spies'ün gür sesleri miting alanını doldurur, sloganlar atılır. İşçiler dağılmak üzereyken kalabalığa ateş açılır ve orada altı kişi katledilir. Ertesi gün işçiler Haymarket'te saldırıyı protesto için biraraya gelir. Kısa sürede olaysız biten miting karşı, bir anda atılan bomba ortalığı cehenneme çevirir. Polisler rastgele ateş açmaya başlar. Her zaman olduğu gibi bombayı atanlar değil eylemciler bombacı olarak yargılanır. Gazeteler "Bombayı ha onlar, ha başkaları atmış önemli değil! Ortalığı birbirine kattılar, milleti tedirgin ettiler, kan dökülmesine yol açtılar. Yargılanmalı ve hepsi asılmalıdır" diye yaygarayı kopartır.

Burjuvazinin saldırı dalgası Amerika'yı kasıp kavurur, yüzden fazla insan tutuklanır. Yargılama sonunda beş işçi idam cezasına çarptırılır. Bunlardan Alman Lingg hücrelerinde canına kıyar. Parsons, Spies, Engel ve Fisher 11 Kasım 1887'de asıldılar. Başlarına siyah torbalar geçirilmeden önce Spies, "sessizliğimizin bugün boğduğunuz seslerden daha güçlü olacağı gün gelecektir" der. Ardından Fisher "Yaşasın işçiler" diye haykırır. Parsons'un son sözü ise şu olur; "halkın sesi kendini duyursun".

Yarattığı değerleri unutmayan işçi sınıfı bugünü de unutulmaz bir şekilde belleklere kazımak için, 1889'da Paris'te toplanan II. Enternasyonal'de 1 Mayıs gününün, dünya işçilerinin birlik ve dayanışma günü olarak kutlanmasını karar altına alır.

İlk 1 Mayıs kutlamaları 1890 yılında Amerika, Avusturya, Macaristan, Belçika, Almanya, Danimarka, İspanya, İtalya, Norveç, Fransa, İsveç'te kutlanır. Rusya'da ilk kez, 1891'de Petersburg'da yapılır. Fransa'da 1906'nın 1 Mayıs gösterilerinde onlarca işçi öldürülür. Almanya'da 1929'un 1 Mayısında polisin yasaklamasına karşı yapılan gösteride 33 kişi katledilir. Ve ardından yapılan tüm 1 Mayıslar burjuvazinin yoğun saldırılarına maruz kalır. Sermaye ile proletarya arasındaki uzlaşmaz çelişki kendini 1 Mayıslarda çok somut bir şekilde gösterir.

TÜRKİYE'DE 1 MAYIS

Türkiye'de ilk 1 Mayıs gösterisi 1909 yılında düzenlenmiştir ve 1922'ye kadar bir daha 1 Mayıs için düzenlenmiş gösteriye rastlanmamıştır. 1922 yılında İstanbul'da Saraçhane başında toplanan binlerce işçi Hürriyet-i Ebadiye Tepesine kadar yürürler. 1922 1 Mayısında Mersin Limanına demirleyen Fransız donanmasına karşı "Yaşasın 1 Mayıs, Kahrolsun Emperyalizm" yazılılamaları yapılır.

1923 yılında tütün işçileri ve Adapazarı'nın imalat-ı harbiye (savaş sanayi) işçilerinin gösterileri dikkati çeker. Birçok aydın ve Şefik Hüsnü tutuklanır bu gösterilerin ardından.

1924 1 Mayısı Ankara'da "8 saatlik iş", "hafta tatili", "1 Mayıs İşçi Bayramı" gibi taleplerle düzenlenir. Miting ardından tutuklamalar yaşanır ve "Amele Teali Cemiyeti" kapatılır, gazete ve dergilerin yayını yasaklanır.

1925 yılındaki 1 Mayıs'tan sonra, 1 Haziran'da 2739 sayılı yasa göre 1 Mayıs "Bahar Bayramı" olarak yasalaştırılır. Bu tarihten sonra artık kapalı kapılar ardında kutlanır 1 Mayıslar. 76 yılına kadar bu böyle devam eder. İşçi sınıfı tarihini unutturmak isteyen Türk-İş 24 Temmuz'u işçi bayramı olarak benimser. Çünkü 24 Temmuz Toplu İş Sözleşmesi, Grev, Lokavt ve Sendikalar Yasalarının 1963 yılında yürürlüğe girdiği gündür. İşçi sınıfını, sosyalist damardan koparmaktır bununla amaçlanan.

'76 yılında DİSK yöneticileri nihayet 1 Mayıs'ın anlamına uygun bir şekilde kitlesel olarak Taksim Meydanında kutlanması kararını alır. 12 Mart sonrası, işçi ve emekçilerin yaşadığı koyu baskı yavaş yavaş mücadelenin gelişimiyle birlikte geri adım atmaya başlar. 1976'nın 1 Mayıs sabahı, Edirnekapı Üsküdar, Aksaray, Eyüp gibi merkezlerden Taksim'e doğru akmaya başlar işçi kitleleri. Yüzbinler alanı doldurur. Taksim o gü-

UNUTUŞ

Şikago fabrika doludur. Kentin göbeğinde, en yüksek binaların çevresinde bile fabrikalar vardır. Şikago fabrika doludur. Şikago işçi doludur.

Haymarket semtine geldiğim de dostlarımdan, her 1 Mayıs'ta bütün dünyanın selamladığı işçilerin 1886'da asıldıkları yeri bana göstermelerini istiyorum.

"Buralarda bir yerde olmalı," diyorlar. Ama tam yerini bilen yok.

Şikago kentinde, Şikago şehitlerinin anısına anıt dikilmemiş. Ne bir heykel, ne bir taş, ne bir bronz levha. Hiçbir şey yok.

1 Mayıs tüm insanlığın gerçekten evrensel olan tek günüdür: dünyadaki tüm tarih ve coğrafyaların, tüm din ve dillerin, tüm kültürlerin kesiştiği tek gün. Oysa Amerika Birleşik Devletlerinde 1 Mayıs bütün öbür günler gibi bir gündür. 1 Mayıs'ta herkes olağan biçimde çalışır ve emekçi sınıfının haklarının gökten (ya da patronun elinden) zembille inmediğini hiç kimse ya da hemen hemen hiç kimse anımsamaz.

Haymarket'te yaptığım sonuçsuz araştırmadan sonra dostlarım beni kentin en büyük kitapçısına götürüyorlar. Ve orada köşe bucağı gözden geçirirken, salt rastlantıyla, sayısız sinema ve rock posterlerinin arasına karışmış olan eski bir poster buluyorum. Poster bir Afrika atasözünü görüntülemiş: "Aslanlar kendi tarihçilerine kavuşuncaya kadar av tarihleri avcuyu övecektir."

Eduardo Galeano
Kucaklaşmanın Kitabı

1 MAYIS MARŞI

*Günlerin bugün getirdiği,
baskı zulüm ve kandır
Ancak bu böyle gitmez,
sömürü devam etmez
Yepyeni bir hayat gelir,
bizde ve her yerde*

*1 Mayıs, 1 Mayıs
işçinin, emekçinin bayramı
Devrimin şanlı yolunda
ilerleyen halkların bayramı*

*Yepyeni bir güneş doğar,
dağların doruklarından
Mutlu bir hayat filizlenir,
kavganın ufuklarından
Yurdumun mutlu günleri,
mutlak gelen gündedir*

*Ulusların gürleyen sesi,
yeri göğü sarsıyor
Halkların nasırlı yumruğu,
balyoz gibi patlıyor
Devrimin şanlı dalgası,
dünyamızı kaplıyor*

*Gün gelir,gün gelir
zorbalar kalmaz gider
Devrimin şanlı yolunda
kül gibi savrulur gider*

*(sözler Bertolt Brecht'in 'Ana'
Oyunundan alınarak bestelen-
miştir.)*

ne dek böyle bir kalabalık görmemiştir. 76 1 Mayısı tarihe, o güne kadar kutlanan en kitlesel 1 Mayıs olarak geçer. Yaklaşık 400 bin işçi ve emekçi, kızıl bayrakları, flamaları, iş elbiseleri ve sloganlarıyla alanı doldurur. Bu artık karanlık duvarların yıkılmaya başladığı yıllar olur.

76'nın moral gücüyle bu kez daha da kitlesel olarak Taksim zappedilir işçi ve emekçiler tarafından. Taksim meydanına dört bir yandan sel gibi, 500 bin emekçi akar. 76'nın simgesi olan AKM'nin duvarına dev boyutlarda asılan zincirlerini kıran işçi pankartı bu kabarışın, büyümenin, güçlenmenin simgesinden başka nedir ki...

77 1 Mayısını 'kanlı 1 Mayıs' yapacak süreç 1 Mayıstan çok önce başlar. Tekelci burjuva basının köşe yazarları bir yandan komünistlerin 1 Mayıs'ta 'yıkıcı faaliyetlere' gireceklerini, kan döküleceğini yazarken, öte yandan da 'Disk ve Maocu grupların arasında çatışma çıkacağı bekleniyor' diyerek kanlı senaryolarını yazıyorlardı. Onların yaratmak istediği korku dağları, 500 bin işçi ve emekçinin sıkılı yumrukları ve haykırışları karşısında tuzla buz olur. Bu güç karşısında korkuya kapılan burjuvazi polisi ve panzerleriyle kitlenin üzerine saldırır. Kazancı yokuşuna doğru sürüklenen işçi ve emekçiler üzerine yüzlerce kurşun yağdırılır. Haymarkette olduğu gibi burada da devlet kendi suçunu gizlemek için 98 kişiyi olayların sorumlusu olarak tutuklar ve yargılar. 34 işçi emekçi katledilir.

Korku dağları yaratmak isteyen sermaye 1978 yılında 200 bin işçi emekçinin Taksim Meydanına, 1 Mayıs alanına akışını durduramaz. 78 1 Mayısı işçi ve emekçilerin burjuvaziye cevabı olur.

Gelişen işçi ve emekçi eylemleri, güçlenen politik hareket burjuvaziyi sıkıyönetim ilan etmeye kadar götürür. İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilir. Gelişen devrimi, ancak zor yöntemleriyle engelleyebileceğini bilir daha önceki deneyimlerinden burjuvazi. İşte tam da böylesi bir süreçte DİSK, 1979 1 Mayısını İzmir'de kutlama kararı alır. 79 1 Mayısı İzmir Konak Meydanında kutlanır. DİSK'in Taksimden, Kızıl Meydandan vazgeçmesi bu tarihle başlar ve bir daha Taksim'e çıkmaz. 12 Eylülle birlikte, 1 Mayısın yasaklanmasıyla yeni bir süreç başlar. Kitlelerin akın akın yenden Taksim'e yönelmesi için 1988'i beklememiz gerekecek.

Deniz Koçak

KIZIL KIYAMET KOPMUŞ

Ruhan MAVRUK

Düşlerimiz ve düşlediklerimiz de gerçekliğin bir parçasıdır. Düşlediklerimiz düş olur kimi zaman. Gökten bir yıldız kayar. Alır götürür bizi ı-sıklı galaksilere.

Kimi zaman da düşlerimize düşlediklerimizi ekleriz. Çınlattır zamanı bir ezgiyle, şiir olur.

Sabaha karşı saat dört gibi. Kapım hızlı hızlı çalıyor. Öteki gece telefonları, gece zillerinden farklı bu kez. Tatlı bir huzursuzluk var içimde.

Kurumlardan, sanat merkezlerinden dört beş kişi. Bir öğrenci genç, alnı kızıl bantlı iki anne... Gözlerinde ilkyaz fırtınası, gözlerinde zılgıtlar, halaylar...

Sokaklarda tanklar, paletler. Karanfil kokulu şarkılar çılgık çılgık.... Bu gece her şey kırmızı, her şey Çav Bella....

Zayıf sakallı bir genç yanıma sokuluyor. Komite üyelerinin beni beklediklerini, benimle konuşmak istediklerini söylüyor. Adliye binasına girip uzun bir koridordan geçiyoruz. Genç, yaşlı herkes karıncanın bahar telaşında. Duvarlardan resimler indiriliyor. Eşyalar dışarı çıkarılıyor...

Odalardan birine giriyoruz. Masa kurulmuş, yedi kişi yerini almış. Ortada oturan uzun, kıvrıkcık kirpikli, incecik genç kız.... “Sizden beklediklerimiz var” diyor. “Ama önce sormak istedik, nasıl bir görev isterdiniz? Sanat akademisinin yönetimi, rahat oturacağınız bir ev, şu hep erteleyip durduğunuz kitaplarınız için biraz destek.....”

Sesinde Fuçık ve Engels kadar, Zola’yı, Ehrenburg’u içmiş olmanın derinliği var. Bir dağı insan yüzüne benzettiğimiz olur. Ama ilk kez bir insan yüzü dağı anımsatıyor bana. Sarılı, morlu çiçekleri doruktan doruğa savrulan rüzgarları ile.....

Yüreğim boğazıma düğümlenmiş, haykırıyorum hemen:

“Hücrelerin kapısını ben açmak istiyorum. Sizden tek istediğim bu; onlarla aramdaki duvarı kaldırım. Sonra taşradaki bir sanat akademisinde bir öğretmenlik, varoşlarda etkinlikler, öyle bir şeyler işte...”

Birbirlerine bakıyorlar. Hiç te şaşırıyorlar. Acele edelim öyleyse, diyor içlerinden biri. Askeri bir jiple gidiyoruz, plakaları sökülmiş. Gardiyanlar tasfiye ediliyor, ellerinde birer poşet. İçlerinde ne olduğunu soruyorum. Gülümsüyor yanımdaki Marsella ise bakışlı genç. “Üniformalarını verdik ellerine, bu tek tip de bizden size anı olsun dedik”. Koşar adım terk ediyorlar binayı. Onların gözlerinde de hücrelerden fırlamış bir sevinç var.

Kilitler, kapılar birer birer açılıyor. Üç kapı üç kilit değil ama, hepsi....

Sel gibi akıyor insanlar dışarı. Bonzailer, albatroslar, başak çocuklar.... herkes fırtınalı, herkes yirmi yaşında... hangisi Özlem Aydın, hangisi Aslan Bahar bulamıyorum o kıyamet içinde. Sarmaşıklar gibi birbirine sarılıyor insanlar.

Artık gitme zamanı. Burada işimiz bitmiş. Sevinç çığlıklarının, marşların arasından ilk kez duyuyorum onu, genç bir kız bağıyor: “Abla, beni unuttun!”. Durduruyorum heyettekileri, bir şiir yakıp yeniden dolaşırız zindanları... Yok! Bütün hücreler boşalmış, ama ses gittikçe yükseliyor. Karların altında son umuduyla bağıran kuş gibi: “Ruhan abla, beni hep unutuyorsun!”. Bir kez daha bakalım diyorum. Kemal Eren dokunuyor omzuma: “Gidelim” diyor, “İnan, kimse yok burada. Zaten tüm kapılar açık bırakılacak. Sanat akademisi olacak burası”.

Gün şenliklerle akıp gidiyor. Gülüp, konuşuyoruz. F Tipi hallerini anlatıyorlar. Paylaştıkça çoğalıyor içimizdeki güneş. Duymuyorum onu.

Evlerimize dağılacamız tam, yine o ağır sis, yine o yanık kokusu yüreğimde. Dışarı çıkmak ister gibi kalbimi içerden tırmalıyor küçücük eller. “Bırakma burada beni!”. Yalnızlık korkulu bir düş gibi iniyor dağlarıma. Aysu Baykal’a sarılıyorum hemen: “Bu gece bende kal, konuşuruz acı, umut, coşku dolu günlerden...”

“Neyin var senin” diyor, “Çölden kaçarken son dikenli tele takılmış gibisin”.

Bilmiyorum, yorgunum belki de. İnsanız sonuçta.

Bir çilingir sofrası kuruyoruz yere. Gözleri pırıl pırıl. Şiirlerini okuyor bana. Şengül Kulaksız’ı görmüş yemekte. İkiz bebekleri olacakmış, kız... Bir hücre daha yıkılıyor içimde. Rüzgara serili mendiller gibiyiz. Tülden bir şafak gibi ağır ağır iniyor uyku. İçimdeki düzlükler fırtınasız....

Bir çılgılla uyanıyorum. Saate bakıyorum beş. Herkes kendi bedelini öder bu vakitlerde. Kimilerini infaz mangaları bekler, kimilerini uzun ve bomboş bir ömür. Yalnızlıkların kendileriyle hesaplaştığı vakitlerdir bunlar. Korkuyorum....

“Çıkar beni buradan. Ağaçlar bile yürüyor bu gece. Dikenli teller kaçıp gitti demirin özüne. Taş duvarlar ustasına koştı, başışla diye....”

Giderek daha içimde, daha yakınımda. Kaynağına doğru sürüklendiğimi hissediyorum. Musluğa koşup su çarpıyorum yüzüme. “Hastalandım galiba, Aysu’yu uyandırsam mı acaba!”. Göz kapaklarım nasıl da şişmiştir... Nasıl da çirkinimdir bu saatlerde. Ansızın onu görüyorum aynada: Kumral, uzun yüzlü, on dokuz yaşlarında bir kız öfkeyle bağıyor, bakıyor bana.

-Aman allahım, sen miydin! Ne olur rahat bırak beni. Hiç unutmadım, hiç karalamadım, hep onurla taşıdım seni.

-Asıl ben seni taşıdım. Ferat öldüğünden beri hiç sordun mu, bir gün olsun anladın mı yalnızlığımı?

-Denedim. Ama her seferinde kendime sığındım. Hangi Maveria’ya sokulsam, Sadom ve Gomore peşimdedi, albatroslar ölüyordu bir bir, Bonzailer de...

-Sen sevgini vermekten sakınmadın ki. Sevilmeden kaçtın hep. Onun için hep uzaklara tutuldun. Bu hücrede bekledim seni otuz yıl, akşamları kalemi eline alsın da kendimi var edeyim diye.

-Bağırma öyle.! Hani sen hep demez miydin “kadınlar birbirini anlamalı diye”.

-Zorla uyutulan bir çocuktum. Kilit vurdum yüreğime.!

-Sonra gelsen, güzel bir şiir yaparım seni, söz. Git şimdi çok yorgunum. Hem çok geç artık. Çizgiler oldu yüzüme...!

-Ben seni taşırım diyorum, anlamıyor musun!... Böyle giderse uykularını her gün biraz daha çalarım. Çıldırırım seni. Bak zincirlerini kopartmış tüm kuşlar, kanatları kan içinde. Hepsini sevdiğine koşuyor.

-Hani hep dosttuk. Hani Eylül aylarında sırtıma bir yağmurluk geçirdiğimde, iyi şiirler yazdığım da el ele veriyorduk. Herkes şaşırıyordu gençliğimize!

-Beni bunlarla avutamazsın artık. Bu öykünün mutsuz bitmesine izin verir miyim sanıyorsun. 12 Eylül’ler, Mart’lar görmüş bir çocuğum ben. Hadi çıkar sandıktan eski gülüşünü, saçlarını yıldızları tara, gir koluma...

Sabrı taşmıştı, aynadan fırladığı gibi kapıyı açıp merdivenlerden aşağı sürüklüyor beni. Dışarda hava i fişekler atılıyordu.

Onu görüyorum birden. Elleri cebinde, duvara yaslanmış, koltuğunun altında bir dergi. Biraz salaş, pasaklı hatta. Çocuksu bir sevinçle izliyor halay çekenleri. Sarı yalnızlığın rengidir, gri hüznün. Oysa acının tüm tonlarını örtecek kadar esmer. Dışardaki veya içerdeki, hangisini bilemem ama, o da kendi hücrelerini delip çıkmış herkes gibi.

“Ferat’a benziyor” diyorum. Sözümlü kesiyor yol arkadaşım, sabırsızca; “Hayır! Kendisine benziyor. Geriye bakma artık, son bir hücre kaldı!”

Bir araba farı vuruyor. Aydınlanıyor yüzü, incecik, uzun çocuğun. Derin çizgileri, saçlarına yürüyen akşamı görüyorum, umutlanıyorum birden.

-Geriye bakma, hadi, yanına git.

Yüreğimdiki rüzgarlar elime ayağıma dolaşiyor. Utangaç adımlarla sokuluyorum. Hiç de şaşırılmış bir hali yok.

“Seni bekliyordum” diyor. Derinden geliyor sesi, yıllar öncesinden. Sağ elinin iki parmağı yok.

Birden dönüp yol arkadaşımın yanağına bir öpücük konduruyorum: “Artık yolumuz ayrılıyor mu?”

Gülümsüyor, köpük köpük nehirler gözleri. “Hayır, asıl şimdi birleşiyoruz”.

Saçlarını savura savura yağmura karışıyor.

Bütün hücreler yıkılmış. Bonzailer geri alıyor bedeli ödenmiş yıllarını, kızıl kıyamet kopmuş.

ISSIZ ADA VE SAVAŞ ZIRHLISI

Ruhan MAVRUK

I

issiz bir adayım
yalnızlığınla çoğul
alışkın fırtınalara

balıkçılar iner,
sam yelleri selam getirir
sañil köylerinden

çimlerinde uyuturum
kaçak aşıkları

her dilden türküler öğrettim yapraklarıma
hem Zeybek, De Lori
hem El Condor Passa

şenlikler yaparız
yansısı iner danslarımızın suya

şiiir gönderir ay ışıklarıyla
zilgit çeker dalgalar
yanıkısı vurur kıyılara

göge bakarım
sevdiğlerimi özlediğimde
herbirinin bir yıldızı vardır
uzak galaksilerde tutsak
savaşçı çocukların
ve durur ellerinin izi
hala dağlarda

ölüm haberleriyle kırsa da
şubat dallarımı
mutlu bir adayım ben
yalnızlığıyla barışık
çoğul yağmurlarıyla

II

bir gün bir savaş zirhlisi
geçti yanından issiz adanın

söylencelerden tanınırdı
birbirlerini

bir selamlama atışı
soluk kadar kısa
bir bakışma

tüm şiirlerim ayaklandı
gitmek istediler seninle

senin gözlerinde uzaklar tutuştu
bu kadar acı bir kavuşma
olmamıştır diye

gün oldu sırtlayıp sevdiğin şarkıları
kaçtım adamdan
yollara vurdum kendimi

sen haramilerin sarayında
kırkinci odalarda ritliyle
ben bu haydut kent
en vefalı sokağı oldum

sonsuz kapılarım vardı
çıkamazlara açılan
firari rüzgarlarınızı sakladım, yuğdum

şimdi böyle mağralar kadar gizemli
ve esmerken sen
düşleşem de acemi ellerinin
sevecen duyarlılığını
bana hiç dokunmasan da olur
dizlerime yatırıp

saçlarına yavaştan yürüyen akşamı
anlat desem masallarını
içindeki çocuğu istiyorum

konuşmasak da olur....

ben yağmur olur çiselerim
hücrenin penceresine
gizlice görür giderim seni

III

karuşmak nedir ki sevdiğim
uzak kadar yakın değil hiçbir şey

düşün ki Hozat'ta bir yalnız ağaç
ve zühre yıldızı
nasıl da sevişirler geceler boyu
binlerce ışık yılına inat

aynılık nedir ki zaza gülüşüm
ben bu aşkı yıkılan duvarlardan
roma'nın tutuşan sokaklarından
çaldım da büyüttüm

ben bu aşkı
rimsesizler gömütüklerinde
çocuklarını arayan annelerin
yalnızlığına sardım da büyüttüm

uzaklaştıkça büyüyor gözlerin
hoş geldin,
seni yazdıkça büyüyor şiirim

seni yandııkça güzelleşen
bu ülke gibi seviyorum....

sokak lambası

“..... Gece karanlık, gecenin ortasında sessizlik, sessizliğin ortasında biri yüreğinde fırtınalar!... Gece hep böyle midir ? hep böyle sessiz! Sokak lambası işte orada en karanlık yerinde sokağın... bir parça ışık.... Kaç insan geçmiştir oradan, şimdiye kadar kaç acılı yürek.... Kimbilir yarından ayrıldığı için kaç ağlamıştır, demlemiştir derin çekişlerle acısını ve sigarasını, yüreğinde.... Hey sokak lambası nelere tanıklık ettin kaç insana, kaç acıya, sevince ve hüznü.... seni seviyorum ışıksın aydınlatırsın insanları ve sevmiyorum seni bazen aydınlatmıyorsun varoş sokağını....”

Çok uzaklardan geldim ben sokak lambası, haydi vur ışığını, görünsün yorgun ellerim. Söyle, nasır kaderinde mi var ellerimin? Ellerime tanık ol sokak lambası, boşver şimdi kaldırım taşlarını, benim gibilerin ellerini aydınlat; makine yarığı, çekiç darbesi, bıçkı yarası yani bizim ellerimiz benzemez hiç mi hiç benzemez burjuva ellerine. Bizim ellerimizden okunur geçmişin bugünün ve geleceğin hikayesi.

Uzakları bilir misin sokak lambası, kör müsün, sağır mısın? Uzaklar diye bir yerler var oralardan geldik biz. Oralardan açlığımızla birlikte? Sen açlığı bilir misin, kıtlığı bilmiyor musun bak öyleyse bak ellerime onlar sana anlatır.

Makine başında yabancı gibi çalışmayı bilir misin sokak lambası. Bir fabrikada çalışıyorum makineler yapıyoruz. Çamaşır yıkasın diye, ben yıkıyorum çamaşır larımı hala ellerimle. Buzdolabı yapıyoruz bozulmasın diye et ve süt ama ben ette yiyemem suyu da musluktan içerim kirli ve sıcak. Klimalar yaparız evler sıcak yada serin olsun bizim ev kışın buz gibi yazın cehennem... Bir fabrika da çalışıyorum sokak lambası ve usta ellerim ve yüreğim öylesine yabancı kendi hünerlerine....

Bak sırtlarına gelip geçen bunca insanın, aydınlat ışığınla yorgun omuzlarını, vardiya paydoslarında biraz daha iyi yan sokak lambası. Biliyorum pek güleç değil, yüzümüz, parke de değil bizim sokaklarımız, olsun, kırık dökükse de kaldırımlarımız sen aldırma aydınlat bütün gücünle yorgun yüzlerimizi. Bırak olmasın yüzümüzde gülümsemeler sen aldırma bakımsızsa da ellerimiz.... Bak yüreklerimizdeki inanç ve gözlerimizdeki kine, hak ediyoruz senin ışığını, aydınlat gözlerimizi, öfkemizi göster bir birimize. İşçiler öfkelerinden tanıklar kardeşlerini ve ana avrat patrona sövüş lerinden....

Düşün sokak lambası bir bak kendine hiç benzemiyorsun onların sokak lam balarına, sen paslı bir demir direğin başında eski bir ampul cılız ve yorgun. Oysa ışık lar içinde bulvarlar. Orada süslü sokak lambaları yıldız ve kalp şeklinde yanıyorlar, Leon ışıkları aydınlatıyor parkeli yolları ve lambaların gövdeleri özenle işlenmiş oymalı torna işi lale desenli. Boyaları da var tabi hiç pas tutmazlar!... O kadar aydınlıktır ki oralar kendi gölgeni bile göremezsin, orada köpekler bile bizden iyi yaşar, orada sokak lambası, orada ışıklar rengarenk orada fosforlu tabelalar orada güzel bacaklı kadınlar ve sevimli kafelerde aşıklar öpüşüyorlar her saat... Ne benim gibi elleri olan lara ne senin gibi varoş lambalarına yer yok orada.... aydınlat kendi bakımsız gövdeni de sokak lambası....

Sen şimdi bana, yağmurları anlatırsın yağmurlarda ışığında nasıl aydınlattığını. Bende sana, konduları basan sel sularını söyleyeyim o zaman ve yalın ayak yamalı çocukların çamurlarda yürüdüğünü.... Elbette senin de vardır gölgeli de olsa bir iki parça güzel hatıran belki altında yoksul aşıklar buluşmuştur, belki bir ana öpmüştür bebesini... Sıkıştır bir yoldaşının elini kimbilir belki de illegal

birinin buluşma yeriydin. Ama genede açlıktan ölenler çakılıp kaldığında bu sokakta üç beş parça hatıran fayda etmeyecektir sana, çektiğin acıyı hafifletemeyerek. Yine de acıya boğulup kalacak değilsin ya açlıktan ölenleri de aydınlat sokak lambası...

Ve sırtından namertçe vurulan, bu kentin en güzel çocuklarının anılarını aydınlat, vurulurken onlar, akarken gecenin içine kan, ısınırken kanla toprak, ısınırken kanla karanlık, ısınırken yer ve gökte yıldız ve nehirde sel sadece bedenler soğuyordu, genç ölümleri aydınlat sokak lambası... ama tek damla bile gözyaşı dökmeden!... Aslında tanırısın bu çocukları, daha dün küçüktüler daha dün çamurlu sularla oynular, daha dün senin yanından geçip okula gidiyorlardı ve şimdi adları duvarlara yazılmış, adları genç militanların yüreğinde birer yemin. Ve adları yeni bebelere konmuş... tanırısın onları, daha dün karşıdaki duvara sloganlar yazmışlardı. Ve senin gövden 21 Mart sabahı kocaman bir kızıl bayrak asmışlardı. Çocuklarını hatırlıyor musun sokak lambası, çocuklarını. Eğer unuttuysan onları boşu boşuna yanıyorsun boşu boşuna....

Biliyor musun nadir de olsa yolumuz düşüyor, sosyete bulvarlarına hiç unutma 15 gün önce gitmiştim Suadiye'ye, tertemiz bir sokak lambası çıktı karşıma ve en az orada oturanlar kadar yüksekte bakıyordu bana. "ayyyyi ne iğrenç, işçi parçası, kim çağırdı bu hamalı!" dediğini duydum. Suratını buruşturmuş bana bakıyordu, yüzünde kusmak üzere olan birinin ifadesiyle.... Attı tepemin taşı, bağırdım ulan asalağın lambası, senin gecelerindeki yaldızlı boya benim kanımdan yapıldı, sana ceryan veren o barajı yapan el, seni buraya diken el, seni her sabah temizleyen el bendim, seni biz yarattık ulan burjuva sokağının metresi". Aslında daha çok söyleyeceklerim vardı ama, aslında anasına bile sövecektim fakat istedim ki çıkıp da biri savunsun onu ve ben en ağır sözlerimi ona söyleyeyim... Oysa kimse çıkıpta sahiplenmedi, savunmadı süslü lambayı... Aslında bu anlamda sen şanslısın, gelip de burjuvanın biri ters bir laf etse sana hiç düşünmez sıkardım boğazını.

Havada seçim söylentileri var eğer doğruysa. Hiç tanımadığın insanlar gelecek, elleri pamuk elleri narin elleri makineye uzak olanlar. Bayraklarında böcek, bayraklarında at, bayraklarında it olanlar gelecekler ve saray soytarisına çevirecekler seni. Atlı itli böcekli bayraklarını ve başkan adayların posterlerini asacaklar. Sonra her gece kadınlar gelip keserek atlı itli böcekli bayrakların iplerini götürüp sobalarını yakacaklar ve demokrasiden ve seçme seçilme hakkından elde edecekleri tek fayda bu olacak bedava yakacak! Ve başkalarının karar verdiklerini seçecek halk!

Seçimlerde 3-4 ay sonra ise dozerler dayanacak kapılarımıza, gaz bombaları çevik kuvvet, sonra gençler sonra kadınlar sonra ateş alev sonrası kıyamete dönecek yine. Diyeceksin ki değer mi bu derme çatma konu için bu savaşa. Böylesine ölesiye karşı koymaya. Aslında bir burjuva için değmez ama bir işçinin hayatı çok etmiyor ki zaten. Bir gaz maskesinden ucuz olduğumuz için madende boğuluruz. Ve bir cıvatadan önemsiz olduğumuz için iş kazasında ölürüz. Çok pahalı değil bizim canımız ucuz bile değil bedava... Neyse işte yakında dozerler dayanacak kapımıza söylesene sokak lambası evlerimiz olmazsa, sen ne işe yararsın ki yada hiç gördün mü evsiz sokaksız bir lambayı?

Ama derin tasalara düşerek üzülmeye sakın ne de aydınlığında baktığın yorgun bedenlerimize

Ve nasırlı ellerimize. Karartma içini yoksulların üstüne düşse de ışığın, parıldamaya devam et. Çamurlar içindeki bu varoş sokağında... Korkma sonsuz değil bu yoksulluk, kader diye bir şey yok ki değişmez olsun yazgımız. Bitecek yürekte ve tende acı ama mutlaka ama ille de yasa böyle çekiçle döver gibi, taşı deler gibi madeni eritir gibi bir yasa...

İnin sokak lambası, sonsuza kadar çıplak ayakla dolaşmayacak çocuklarımız. Ve kadınlarımızın bedenleri çökmeyecek kırkına varmadan ve onlara bir bakan ya gözlerini çeviremeyecek yada yüreği ikinciye cesaret edemeyecek. En önemlisi de ellerimiz makineye kul değil efendi olacak makineyi kendisi için çalıştıran efendiler.

Ne iş kazası ne kırılacak ustaca kaza süsü verilmiş makine dişlisi. Düşünsene sokak lambası anasına sövmek için bile bir patron bulamayacağız, ve ne de sülalelerine rahmet okuyacağımız grev kırıcıları. Küfürlerimiz de gidecek kumarda el kalelere çekip gidecekler yoksullukla birlikte. Zaten onunla gelmediler mi?

Yakında sokak lambası biz kızılca bir kıyamet olup patladığımızda, göreceksin sosyete bulvarlarındaki korkuyu. Ve korkuyla bize çevrilen yüz binlerce namılu. Hayallerden çok tüfekler çarpışacak ve savaşın sonucunu süngüsünü en iyi kullanan belirleyecek... Yakında sokak lambası gövdene koca bir bayrak asacağım ve hemen yanına bir çocuk parkı dikeceğiz, atlı karıncada olacak dönme dolapta, ihtiyarlar için de serin bir köşe ve senin gövdeni de usta tornacılar işleyecek gül desenleriyle ve sonrada gece mavisine boyayacağım seni kendi ellerimle ki aşıklar buluşsun altında ışığın... işte o gün sen diyeceksin ki "oh be iyi ki sosyete bulvarında yaldızlı bir lamba değil de, varoшта bir sokak lambasıydım."

ATEŞİN VE SEVDANIN ZAFERİ

Güneş kendi kor özünden yarattığı rengarenk hayatın maviye ve yeşile; suya, toprağa ve rüzgara yürüyüşüyle birlikte, emekle kendini var eden insan ateşle buluştu sonra... Sonsuz ilerleyişini, sınırsız ilerleyişini aydınlatmak için, sonra sevdıyla tutuşmuş yüreği ve bilincinin ateşiyle ilerleyişinin önünde çağ çağ dikilecek karanlık ve soğuşun iktidarlarını yok etmek için...

Medya'da hayat en önündeydi bu yürüyüşün, ateşin ve bilginin; emeğin ve sömürünün, köleliğin ve özgürlüğün.

Yaşamın o canlı, o rengarenk, o karşı konulmaz akışının, insanlığın o bitimsiz durdurulamaz ilerleyişinin geçidiydi; doğudan ve batıdan, kuzeyden ve güneyden gelen, doğuya ve batıya, kuzeye ve güneye giden ilerleyişlerinin, yürüyüşlerin. Sayısız topluluk, halk ortaya çıkıp dağıldı, asırların akışında... Kimi sel baskını akınlarına dayanamadı bu yürüyüşlerin, yitirdi ateşini; kimisi de sıradağlarca, Zagroslarca dik durdu yüreğinin derin koyaklarıyla, özgürlük sevdasının ulaşılabilir doruklarıyla o doruklarda hiç söndürmediği ateşiyle...

Üç rengin halkıydı bu, güneşin, ateşin ve doğanın rengine bürümüşü yürüyüşünü. Sevdanın ve isyanın yürüyüşüydü bu; sevdası özgürlüğe, güneşin altında tüm insanlarla, halklarla, toprağı, suyu, rüzgarı ve şarkıyı paylaşmanın özgürlüğüne, isyanı ise köleliğe, toprağın ve suyun, rüzgarın tutsaklığına -lal edilmiş- şarkının... Sayısız akınlar düzenlendi bu yüzden Medya'ya. Ama bir kez olsun diz çökmedi önünde, boyun eğmedi yıkım, ölüm ve kölelik ordularının akınlarına. Sayısız kez sürüldü, yakıldı, kırıldı, yine de başı dik, yüreğinin yalımları bileylemiş, yüzünü güneşe dönüp sevdasına ilerledi... Filizkırın fırtınalarında toprağa, dallarına sınımsız sarılan, filizler gibi, tomurcuklar gibi, tutkuyla, inatla varoluşunun o yok edilemez direngeliği, varolup da gün ışığında güneşi içip, ay ve yıldızlarla gecelerce ezgilenmenin o doyumsuz mutluluğuyla sarıldı sevdasına... Boran baskını ihanetlerin en ağırında dahi yitirmedi ateşini. Çokça kanadı rengarenk düşleri, yüzyılları buldu; acı, yakıcı bir burukluk çıkıp durdu soluğunun ortasına. Ama daima isyana aktı tüm ezgileri, kederliğinin ve hasretliğinin ezgileri, hüznülüğünün ve sevinçliğinin ezgileri, sevgisinin ve aşklarının ezgileri daima isyanın ateşini besledi, halklar bah-

çesinde güneşten kendi payına düşen üç rengin sevdasını yenilmez kılan isyan ateşini.

Öylesine dehşetliydi ki uğradığı akın akın kırım- lar... Medya'nın dağları gömerdi başını bu halkın yüreğinin doruklarındaki bulutlara; yıldızlar sokulup birbirlerine gizlenirlerdi gözlerinin derinliğine; yüzünden aniden kanı çekilen insan sararıp solar ya, öyle çekilirdi Tigris ve Euphrates, solardı Medya'nın yüzü; Medya sığınır sevdasının tenine; kuşlar, ağaçlar, yürüyen uçan ne varsa gelir sığınır hepsi bu halkın sevdasına. Bir kendisi kalırdı dimdik, sevdasını köleleştirmeye gelenlerin karşısında; bir kez olsun dövüştür yenilmedi, boyun eğmedi. Yakıldı ateş oldu, yalımlarıyla ezgiledi sevdasını; asıldı dal dal, yapraklar gibi çoğalıp tomurcuklar gibi sardı dalları; atıldı yar yar, rüzgar olup yare sarılır gibi sarıldı sevdasının kollarına. Ama... ama asla.. asla diz çökmedi, eğilmedi önünde sevdasından başkasına... Her akın akın kırım sonrası yeniden yarattı Medya'yı, dağlarını, ırmaklarını, toprağını ve rüzgarını; terinden, yüreğinden, düşlerinden, aşklarından...

Elbette özgürlüğe sevdalı her halk yaşamıştır ve hala yaşamaktadır aynı kırımları. Ama insanlığın beşiydi, güneşin, toprağın ve yaşamın tüm zenginliğini cömertçe sunduğu, özgürlüğe doğru ilk adımın yeri yidi Medya. Orada yakılmıştı insanlığın yürüyüşüne engel karanlık ve soğuşun iktidarlarının başları dehaklara karşı isyanın ilk ateşi, baharın ilk günü. O yüzden çağlar boyu dört bir yandan her renkten ve her dilden dehaklar üzerine yürüdü özgürlüğün ateşini yakan halkın; intikamını alıp ilk atalarının, yeniden kurmak için saraylarını genç kızların ve erkeklerin teni ve düşleri üzerine...

Hani olur ya, toprağın o karşı konulmaz ilk uyanışında, dağ eteklerinde, zozanlarda bahar kokan pınarlar fişkirir en güzel ezgileriyle, sesleriyle doğanın; ne yapılsa da engellenemez, susturulamaz doğanın bu ezgileri, taş taş yığılıp durulsa da önünde, duvarlar örülse de koca kayalarla; pınarlar döner dolaşır bulur bir yolunu yine ulaşır güne, ve yeniden fişkirir varmak için o büyük deryalara. Öyleydi işte bu halkın sevdası, varacaktı insanlığın özgürlük deryasına.

Asırlar izledi asırları; bazen korlara durdu bazen alev fırtınalarına isyanı; ovalara aktı üç rengin sevdalı

halkı, kentler kurdu. Geçen her asır sevdasına kavuşmanın isyanıyla dolarken, sevdasıyla buluşmanın zafesini müjdeliyordu her gelen asır.

Duyuyordu yeryüzündeki halkların ardı ardına özgürlüğe sevdalı şarkılarıyla, kendi ateşleriyle, kendi dehaklarına karşı isyanı kazandıklarını ve bir bir sarayları sarstıklarını, kimilerinin de bu sarayları yıkıp sevdalarını sınıfsız sömürsüz bir yaşamla, o büyük aşka özgürlüğe doğru en büyük adımı attıklarını. Her biri, kendi paylarına düşen güneşin renkleriyle yürüseler de önceleri, ellerinde ancak dalgalanan kızıl bir meşaleyle yollarını açtıklarını...

Öyle büyümüşü ki özgürlüğe sevdası, patlamaya hazır ama bir rüzgarın yada bir bulutun dokunuşunu bekleyen fırtına gibiydi; güneşin bin bir rengini, yaşamın bin bir türünü doğurmaya hazır cemrenin ilk dokunuşunu bekleyen doğurgan toprak gibiydi. Özgürleşen halkların taşıdığı o dalgalanan kızıl meşaleyi beklemekteydi...

Ve Denizler alaca karanlıkta, rüzgar adımlarıyla yıldızlara tutunarak vardılar Nurhaklara. Bilinçlerinde taşıdıkları o dalgalanan kızıl meşaleyi yürekleriyle uzattılar Medya'ya... Medya'nın kızları ve oğulları sınıksı bağlanıp kuşanarak dağ dağ doruklara taşıdı bu meşaleyi. Tutuşturdular Medya'yı, üç rengin halkının sevdasını; bir adım, bir soluk, bir isyan uzaklıktaki zafer serhıldanını. Sinan düşleriyle, teniyle, yüreğiyle, avuçlayıp isyan ateşini savurdu Medya'nın dört bir yanına... Üç renkli sevdasını bu kızıl meşaleyle yeniden yarattı Medya halkı... Öğreniyor artık; ancak Denizlerin uzattığı kızıl meşaleyle yürüneceğini; yüzyıllarca bir kez olsun eğilmese de isyanlarını hep yenilgiyle sonuçlanmasının nedenlerini ve artık özgürlüğe nasıl erişeceğini. Yıkılmak için yürüyüşüne ve isyanına engel etrafında çevrili dört duvarı, dört dehakın köhnemiş çürümüş saraylarını; genç kadınlarını ve erkeklerini, akın akın, her gece doruklara uğurladı. Ay, onları patikalarda karşılayıp ellerine tutuşturdu ışığını, yıldızlar bir bir dizildiler adımlarının basacağı yere....

Üç rengin özgürlüğe sevdalı halkı bir isyan yakınlıktaki zafer serhıldanına yürür de dehaklar durur mu? Binlerce yıl önce dehak genç kadın ve erkeklerle nasıl doyuramadıysa ölüm korkusunun açıklığını; şimdiki dehaklar ise çocuk, yaşlı, bebek, genç, kadın-erkek, doyuramıyor durduramadıkları yok oluşlarının korkularını.... Sarsılınca dört dehakın köhne dört sarayı, yardıma koştı yeryüzünün tüm dehakları. Çullandılar üzerine, sadece halkın değil, suyuna, toprağına, dağlarına, rüzgarına, tüm canlılarına, seslerine, renklerine Medya'nın. Kimyasal bombaları, ölüm gazları, napalmı, kurşun yağmurlarıyla. Ama, ateşine dokunamıyorlardı

bu halkın, yüreklerinin doruklarında bilinçleriyle harladıkları ateşe...

İsyandan ve ateşten yorgun düşen, üç rengin halkının sevdasını, sömüren cahşlar yaratıldı. Her biri dehakların saraylarının surlarında muhafızlar gibi dikildi dağ dağ yürüyen Medya'nın kızları ve oğullarına karşı. Büyüdükçe halkın isyanı, yaklaştıkça zaferin serhıldanına bir bir ortaya çıkıyor, yüreğini bilinciyle halkın sevdasına sunamayanlar. Üç rengin ancak o dalgalanan kızıl meşaleyle özgürlüğe varacağını anlamayanlar. Anlayıp da varlığını dehakların sunaklarından akan genç-yaşlı kadın-erkek kanlarını, yanan insan teninin kokusunu üç rengin sözleriyle örtmeye çalışırlar.

Zaferin serhıldanını hazırlayan genç kızları ve erkekleri pusuya düşürülüp bir bahar şafağında güneşe gülümseyişe hazırlanan tomurcukları, filizleri keser gibi kesilirken zaferin çağrısını bekleyen kulakları, isyanın ateşini besleyen parmakları; yıldızsız bırakır gibi göğü çıkarılırken gözleri; parçalanması gibi medyanın dört parçaya parçalanırken beyinleri; tecavüz edilirken cansız bedenlerine; yakılırken şafak renginde bahar kokan tenleri, kır çiçeklerine konmak için rengarenk uçuşup yarışan kelebekler gibi dördünde, sekizinde, on birinde bir bir vurulurken çocukları göğsünün tam sol yanından, ortasından alınını; nice tohumlar vermiş başında apak bulutlar gibi rüzgarlı saçlarıyla bin yıllık çınarlar gibi açmış dallarını, asırların destan destan isyanlarını, isyan isyan aşklarını, yaprak yaprak anlatıp özgür yarıların yolunu aydınlatan ak-esmer çınarları kesilip devrilirken ihanet gecelerinde; bu halkın yüreğine gölgesi bile düşmedi, düşemez korkunun, ne de bilincine yılgınlığın, ne de yorgun düşenlerin yalancı bahar gibi tatlı ama ölümcül sözlerinin....

Bu halk üç renkli sevdasının ateşini, insanlığın kurtuluşunun dalgalanan kızıl meşalesiyle beslemişse; bulmuşsa bir kere sevdasını zafere taşıyacak o görkemli parlaklığı hep artan kızıl meşaleyle; bununla büyümüşse kuşak kuşak genç kızları ve erkekleri; büyümüşse bununla isyanını, tutuşturmuşsa dehakların saraylarını; dalga dalga Denizleriyle, dağ dağ Agitleriyle, Beritan şafakları alev alev aydınlatan zilanlarıyla yıkacak, yakacaktır dört bir yanını sarmış dehakların saraylarını... Bin yıllar önce, nasıl, ilk dehakın sarayını ateşe tutuşturmuşsa, nasıl müjdelemişse, artık, köleliğe boyun eğişin bitişini Medya'dan dört bir yana dalga dalga; bu defa müjdeleyecektir zaferinin karşı konulmazlığını; sınıfsız, sınırsız, sömürsüz özgürlük çağına akan yaşamın yeniden daha güçlü başladığını....

AĞUSTOS BÖCEĞİ OL SEN

İyi dinleyin çocuklar
Masallar dünyasında bir düzenbaz var!
O düzenbaz ki
Çevirir iyiyi-kötüye
Doğruyu-yanlış
Ve ne kadar az bilirsek o kadar iyi
Ve ne kadar körleşirsek o kadar duyarlı
Ve ne kadar az duyarsak
O kadar mükemmeliz!

İyi dinleyin çocuklar
Bizim de bir masalımız var
Düzenbazların dünyasına karşı
Şarkıların dünyasından yana savaştan

Bir varmış bir yokmuşla başladı bu masal
Karınca dediler
Yaz kış çalışmış durmadan
Durmada çalışmış
Ağustos böceği dediler
Bir tembel, bir tembel ki sorma!
Çalışırken karıncalar durmadan
Oturmuş bir çiçeğin dalına
Şarkı söylemiş

Bahar güzel, dünya güzel
Dalda çiçek, ağaçta yaprak güzel
Dolu dolu çekip de ciğerlerine havayı
Şarkı söylemiş Ağustos böceği

Karınca çalışmış,
Çalışmış karınca hiç durmadan
Bir gün olsun geçmemiş aklından
Kaldırıp başını, bakmak şu gökyüzüne

Bir gün olsun geçmemiş aklından
Hep böyle ha babam çalışmak niye?
Yaşamak için çalışmak gerekirmiş de,
Niye bu işin hep çalışmak kısmı düşüvermiş
karıncaya

Sormazmış bile karınca

Karıncalar çalışırken durmadan
Şarkı söylemiş Ağustos böceği
Şarkısını katmış dala, yaprağa, çiçeğe
Duymuş şarkısını onların
“yaşamak” demiş
“işte böyle güzel
işte böyle büyük
işte böyle ışıklı
güzel büyük bir şarkı!
Duydukça onu
Söyledikçe ona parlayan!”
Bahar yaza, yaz kışa dönmüş
Karıncalar çekilmişler yuvalarına
Ağustos böceği soğuktan titreyen elleriyle
Çalmış kapıları birer birer
“dostlarım
ben sizin için söyledim şarkılarımı
kattım neşemi yorgun gününüze
şimdi soğuk hava
tir tir titriyor içim ayazda
almaz mısınız eni de yuvanıza”
kapanmış yüzüne kapılar birer birer...

“Kim istedi senden çalıp oynamanı?
Çalışsaydın sende bizim gibi durmadan
Şimdi kalmazdın böyle ortada üryan!”
Hüzünle bükmüş boynunu Ağustos böceği
“Ben” demiş
“Vazgeçmem şarkı söylemekten

Kalsam da soğukta tir tir
Ölsem de şu karın altında açlıktan
Yaşamın şarkısını söyleyeceğim
Herkes sustuğunda bir gün
Ne sıcaklığı kalır şu yuvanızın
Ne de tadı ekmeğimizin”

Bitirince sözlerini devam etmiş yoluna
Hiç bir kapıyı çalmadan bir daha

Gitmiş Ağustos böceği
Sonra birer birer gitmiş sesler
Son şarkı susmuş
Son neşe kırıntısı da silinmiş yüzlerden

Yine bahar gelmiş, yaz gelmiş
Çalışmaya devam etmiş karıncalar
Çalışmışlar durmadan
Durmadan çalışarak
Kovalamış mevsimler mevsimleri
Ama bir şey olmuş karıncalara
Anlam veremedikleri bir şey
Çalışmak daha bir zorlaşmış sanki
Ağaçların, çiçeklerin, yaprakların rengi
Daha bir soluk
Daha bir tatsızmış boğazlarından geçen lokmalar
Ve sessizlik bazen
Sağır ediyor gibiymiş kulaklarını

Sonra çok sonra bir gün
Yine ışıklı bir yaz günü
Bir ses duymuşlar uzaktan
Neşeli, rengarenk
Mutlu ve güzel
Kayıtsız kalamamış karıncalar
Merakla yaklaşmışlar sese doğru
“İşte bu o Ağustos böceği!”

Ağustos böceği gittiği o günden beri, şarkısını
duyup da, şarkısını ona katanlarla kocaman bir yu-
va kurmuş.

Orada çalışmak zevk
Orada neşe görev
Orada şarkılar umut
Orada yaşam rengarenk bir çiçek

Karıncalar sesleri dinledikçe sarsılmışlar. Sesleri
dinledikçe anlamışlar neyi kaybettiklerini, o soğuk
kış gününde Ağustos böceğinin yüzüne kapattıkları-
rında kapıyı...

Ağustos böceği, kışın aç kalacağını bilerek, şar-

kılarıyla neşe, umut, düş katarken onların işine, ka-
rıncalar nasılda bencilce sırt çevirmişler Ağustos
böceğine...

Utanmışlar kendilerinden
Hem de çok utanmışlar
Uzak bir düş gibi bakarken
Ağustos böceği ve dostlarının yuvasına
Kederle başlarını eğip, yürümüşler
Birden bir sessizlik olmuş ama!
Tam o anda görmüş Ağustos böceği,
Başı önde giden karıncaları...
Sevinçle gelmiş yanlarına
Arkadaşları adına söz alan bir karınca
Gözlerini kaldırmadan, başlamış söze

“Biz anlamadık
Şarkıların, düşlerin
Ekmek kadar gerekli olduğunu yaşama
Kapatırken kapıyı o soğuk gecede yüzüne
Karıncalığımız da girdi yerin dibine
Boynumuz eğri bu yüzden
Bakamayız yüzüne”

Dostunun sırtına hafifçe dokunmuş Ağustos böceği,
“Önemli olan anlamak
duymak şarkıyı içinde
hiç bir zaman geç kalınmaz bu şarkıya
Haydi dostlarım,
Hep birlikte söyleyelim şarkımızı
Çalışmayı da
Yaşamayı da
Bir şarkı gibi paylaşarak
Daha güzel
Daha büyük yuvalar kuralım!”

Kocaman bir ateş yakmışlar. Kocaman bir halka
olmuşlar o ateşin başında doğanın tüm dost sakin-
leri... Dans ederek, şarkılar söyleyerek kutlamışlar
bu büyük buluşmayı...

O gün bu gündür, Ağustos böceğinin şarkılarını
öğretirler karıncalar çocuklarına... Yaşamlarından
düş hiç eksik olmasın diye... Bir gün bir yerlerde,
keman çalan bir karınca görürseniz hiç şaşırmayın!

*

*Ağustos böceği olmak gerektiğini öğrendiğim gün-
den beri, Ağustos böceğinin hikayesini hep anlatmak
istemıştim. Hiç Ağustos böceği görmeyen ben onun
bir de resmini çizmeye çalıştım. Ne kadar benzemiş-
tir bilemiyorum. Ağustos böceği hiç görmedim dedim
ya, bunun nedeni acaba beni küçük yaşta içeriye at-
tıklarından mıdır?*

Notları

Gezi

Bu yıl altıncısı düzenlenen Munzur Festivaline katılmak için Okmeydanı'ndan çıktık yola. Geçen yıllara göre İstanbul'dan katılımın az olduğu kaçmadı gözümüzden. Özellikle geçen yıl yapılmak istenen festivale izin verilmemesi ve yaşanan saldırılara rağmen alternatif etkinliğin yapılması birilerini kızdırmış olacak ki, son güne kadar spekülatif bir sürü söylenti dolaştı ortalıkta festivalin yapılmayacağına dair. Katılımın düşük olmasının en belirgin nedenlerinden biri buydu. Bir diğer can sıkıcı durumsa festivalin ana programını incelerken dikkatimi çekti, ana programda devrimci gruplara yer verilmemiş. Belediye valiliği memnun etmek için Grup Yorum'u ve Grup Munzur'u ana programa dahil etmemiş. Bunun yerine ilçelerde programlar koyarak gruplara burada yer verip insanların tepkilerini çekmek istememişti.

Yaklaşık 20 saatlik yolculuğun sonunda Tunceli il sınırına gelmiştik. Seyitli Köprüsünde bizi karşılama komitesi bekliyor diye düşünürken karşımıza asker çıktı! Tabii hemen bizi araçtan indirip kimliklerimizi topladılar. Yaklaşık 30-40 dakika beklemeden sonra kimliklerimiz geri getirildi ama içimizden iki kişinin giyabisi olduğu için gözaltına alındı. Biz o iki arkadaş için ne yapabiliriz diye uğraşırken kimliklerimizi tekrar istediler, sanırım iki arkadaşımız için çaba harcamamız ve asi tavırlarımız dikkatlerini çekti ki tekrar inceleme gereği duydular. Bir-birbuçuk saatlik bekleme sonrası, kimlikler geri geldi ama neredeyse kimliklerin diğer yarısı askerin elinde ve isimleri okumaya başladı. O da ne, benim ismimde okundu. Ee tabii böyle etkinliklere sakince gidip gelebildiğimiz nerede görülmüş. Bizi araçtan indirip karakol bozması bir yerin bahçesine aldılar. Mera-kımızı yenemeyip neden alındığımızı askere sorduk ama cevap verme lütfunda bulunmadı. Israrlarımız sonucu "sabıkalı" olduğumuz gerekçesiyle alınmadığımızı söyledi. Ama içimizde "sabıkalı" yoktu! GBT'mizde gördükleri yoğunluktan dolayı biz "şüpheli" ve hatta "sabıkalı" addettikleri için Tunceli'ye giremiyorduk. Haklı bir gerekçeleri dahi olmadığını anlatmaya çalıştıysak da pek ikna edici olamadık.

Bekleyişimiz saatlerce sürdü, İstanbul'dan gelen diğer araçlar geldi ve git gide kalabalıklaştı karakolun bahçesi. Neyse ki gelenlerin içinde bir avukat vardı ve gerekçeyi göstermeleri gerektiğini anlattı. Sanırım avukat bizden daha ikna ediciydi ki valiliğin yayınladığı genelge geldi. Geçen yıl Tunceli'de katledilen 17 devrimcinin mezarı için anıt mezar yapılacağı ve bunun için para toplanacağı, bölücü faaliyetler yürütüleceği vs. gibi gerekçelerle şüphelilerin festival kapsamınca il sınırına alınmaması gibi, neredeyse oraya gelecek herkesi kapsayacak genelliğe sahip bir gerekçeyle Tunceli'ye alınmıyorduk.

Yüzlerce insan alkışlarla ve sloganlarla askerleri protesto ederek kimliklerimizin verilmesini istedi. Ortam bir anda gerildi ve iki akrep dışarıya çıktı, kitlenin yanında konuşlandı. Askerlerin kitleye "kimliklerini alan gitsin" vs. gibi söylemleri kimsenin umurunda değildi. Bizimde geriye dönme gibi bir niyetimiz olmadığını iyice anlayan asker; yaklaşık beş buçuk saatlik bekleyişten sonra bize kimliklerimizi iade etti ve kitle alkışlayarak bizi aralarına alıp yola koyuldu.

Dört gün süren festival boyunca bir çok insanla tanıştık, ama en iyi ilişkileri orada inşaat işçisi olarak çalışan arkadaşlarla kurduk Oraya gittiğimiz ilk günden itibaren, hemen her gün, gelip, ihtiyaçlarımızı gidermeye çalıştılar. Gittiğimiz ilk gün yol yorgunluktan dolayı dinlenmek istedik ve başka bir ilçedeki yurda gittik. Sabah merkeze dönüşte yine bir arama noktası ve kimlik kontrolüyle karşılaştık ve tabii yolumuz yine karakola düştü. Sanırım ilk seferinde beş altı saat bekletmelerinden dolayı bu kez çok bekletmediler ve üst araması yapıp bıraktılar. Merkeze geldiğimizde arkadaşlarla konuşup ilçe dışına çıkmama kararı aldık.

İnşatta çalışan arkadaşlar, bize, gece için kendi battaniyelerini getirdiler Hep birlikte türküler söyleyerek oturduk. Standımız başında sonraki iki günde bir çok insanla tanışıp sohbetler ettik. Önsöz ve Kadın Dosyası üzerine. Bizim için verimli olduğunu düşündüğümüz bir etkinliğin daha bitimiyle yola koyulup, yeni Önsöz çalışması için kolları sıvadık. Bu da yeni sayımız için bir üretim. Ayrıca İstanbul'da vereceğimiz kısa bir molanın ardından yine yollara düşeceğiz. Nereye mi? Tabii ki Hacibektaş şenliklerine...

Kırlangıç Çiçeği

“Derler ki,

Dünyanın çukurlar ve tepelerden oluştuğu zamanlarda, küçük bir kırlangıcın yolu düşmüş bizim gezegenimize... Kırlangıç ürküntüyle bakmış, bu kara parçalarından oluşan gezegene... Yalnızca taşlar ve korkunç çukurlar olan dünyamızı yaşanılır kılmak istemiş. O sırada rengarenk bir gökkuşağı belirivermiş. İşte o zaman kırlangıcın aklına çılgınca bir fikir gelmiş,

Uçmuş.... Gökyüzünün sonsuzluğuna doğru... Gökkuşağından renkleri taşımaya başlamış yeryüzüne... Beyazları getirip, yeryüzüne bıraktığında; Papatyalar açmış... Kırmızılardan gelincikler... Sonra yeşil... Her taraf çayır çimen olmuş... Maviyi taşıırken yorgun kanatları daha fazla çekememiş bu yükü, ve kocaman bir yarıktan içeri düşüvermiş Mavi...

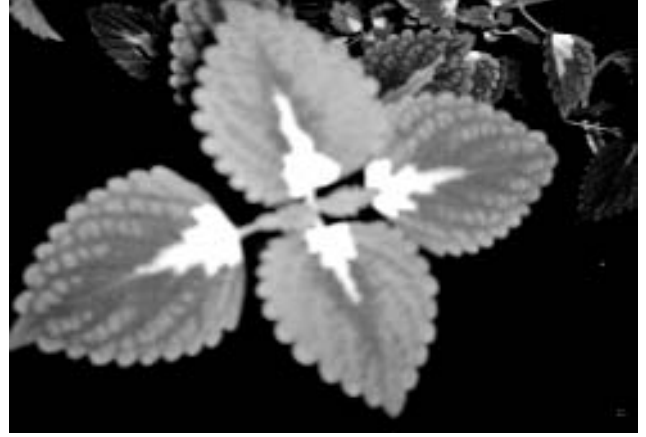
Kırlangıç çok üzülmüş. En fazla o rengi severmiş. Öyle ağlamış ki, gözyaşlarından çukurlar suyla dolmuş.

Derler ki, Deniz ondan mavidir, gözyaşı tuzludur”

Ve yine derler ki; küçük kırlangıç gökyüzünde uçarken etrafı betondan duvarlarla çevrili, içersinde en fazla üç kişinin yaşadığı, hücreleri görmüş. Ve yüreği parçalanmış küçük kırlangıç kuşumuzun. Nasıl yaşanılır buralarda diye düşünmüş. Kendisinden ne katabileceğini bulmak için önce incelemiş, gözlemlemiş tutsakların yaşamını.

Tutsak edilmiş bu güzel insanlar birbirlerinin yüzlerini dahi göremiyorlarmış. Yıllarca birkaç kişinin dışında hiçbir canlı yaşam görmeden nasıl yaşanılır anlamak istemiş. Tutsaklar yalnızca seslerini duyurabiliyorlarmış birbirlerine.... sesler duvarları aşar da geçer, ulaşır komşu hücrelere, havalandırmalara.... sesler vardır; şiirler okur, türküler söyler özlem dolu, seveda dolu, kavga dolu türküler.... zindanda.... Sesler.... ve insanlar yıllarca yüzlerini dahi göremeden sesleriyle anlaşılır yoldaş yüreklerle, dostlarıyla... Ve seslerinden, türkülerinden tanırlar birbirlerini... tel örgüleri, duvarları aşır da geçen türkülerinden....

Minik kırlangıç bir müddet izledikten sonra anlamış aynı hasret uğruna ölebilen insanların özlemlerini... ve koyulmuş işe. Yeşile doğaya hasret bu insanlara küçük bir mutluluk da benden olsun demiş. Kışa doğru yiyecek bu-

labilmek ve yaşamını sürdürebilmek için daha ılık ülkelere göç ederken gagasında taşıdığı, tohumları hücrelerin üzerinde uçarak, tutsakların bulunduğu havalandırmaya bırakıvermiş....

Kırlangıçların göç mevsimini takip eden ve o günlerde havalandırmaya çıkan tutsaklardan biri görmüş küçük kırlangıcı ve anlamış onlara küçük bir hediye getirdiğini.... Büyük bir mutlulukla toplamış havalandırmadaki tohumları.....

Tutsaklara sunduğu bu armağanın yerine ulaştığını ve yarattığı mutluluğu gören küçük kırlangıç; şarkılar söyleyerek süzölmüş gökyüzüne doğru... (Ve o günden sonra küçük kırlangıcı görenler bülbül gibi şakıdığını ve mutluktan dans ederek gökyüzünde süzöldüğünü söylüyorlarmış)

Küçük kırlangıcın getirdiği tohumları alan tutsak; çay otu, meyve ve sebze kabuklarından elde ettiği toprağa ekmiş bu tohumları. Tohumlar zamanı gelince yeşermiş ve hatta 2-3 cm büyüklüğe ulaşmış ve bir çiçek çıkmış ortaya. İşte bu çiçeğimiz hücre duvarlarını aşarak ulaştırılmış dost, yoldaş yüreklerle.... Ve büyük bir sevginin, emeğin ürünü olarak, büyümeye devam ediyor çiçeğimiz. Bu yüzdendir ki kırlangıç çiçeği koyduk adını. Hepimizin bildiği ismi ise cam güzeldir. Ama biz öyküsünü dinledikten sonra bu çiçeğe kırlangıç çiçeği isminin daha çok yakıştığını düşünerek bu ismi verdik.

Küçük kırlangıç kuşumuz bu çiçeği arada bir ziyaret eder mi bilinmez. Fakat o; benden bu kadar yeter dememiş, yine hücrelerin üzerinde uçmaya yeşile hasret bu yüreklerle yeni tohumlar taşımaya devam etmiştir.

“Anıları yazmak onları ölümden kurtarır”

Ay Dolunay

19 Aralık sonrası, Ümraniye zindanından çıkartılan kadın tutsaklar uzun bir bekleşin, ayrı bir işkenceye dönüşen işlemlerin sonunda Kartal zindanına alınırlar. Tüm gün boyunca yaşanan savaşın tüm izlerini, gazını, çamurunu, ağrısını, sızısını öfkelerinden hissetmeden üzerlerinde taşıyan kadınlar, Kartal zindanının girişinde bir de a-yakkabı araması dayatmasından geçerler. Asker zorla a-yakkabıları çıkartıp, ite kaka kadınları içeri alır. Şaşkın ve panik haldeki cezaevi müdürü konfor vaat eden konuşmasıyla karşılar kadınları.

“Her hücrede kalorifer yanıyor, sıcak suyu da açtık, üstelik sabunda var” diyen bu adamın hali, gülünç derecede trajik değil mi?

Rastgele hücrelere alının kadınların burada karşılaştıkları konfor karşısında gözleri yaşarır. Sıcak su akıyor, kaloriferlerde yanıyordu ama ne kimsenin üzerinde giyilebilecek bir parça kıyafet vardır ne de sıcaklığı hissedecek hal... Üstelik sıcaklık, elbiselere, saça-başa, her yerlerine sinmiş olan, yüzlerce gaz bombasının kokusunu daha da dayanılmaz bir hale getirir. Ha bu arada hakkını yememek lazım müdürün, sabunda unutulmamıştır! Alelacele adlilerden boşaltılmış pis hücrelerin ortasına atılan çarşafların üzerinde, büyük bir lütf gibi duruşuyla pek heybetli, bir kalıp sabun!

Kartal'a en son giriş yapan kadınlar, Ümraniye'de

aldıkları yaralardan dolayı ayrı tutulan ve hücrelere sonra getirilen kadınlardır. Son gelen yaralılar Kartal'ın altı kişilik bir hücresine konulurlar. Kiminin iki ayağı yaralı, kiminin tek bacağı, kolu... Ölüm orucunda olanı, açlık grevi yapanı... Hepsinin bakıma ihtiyacı vardır. Tutsaklar bu hücreye 'revir koğuşu' adını verirler. Onların oradan alınıp yoldaşlarının yanlarına geçmesi için epey zaman geçer. Peki bu zaman süresince yaralı tutsak kadınların hücredeki günlük yaşamı nasıl geçer hiç düşündünüz mü? Sonradan revir koğuşu sakinlerinden olan biri olan yoldaşımızın anlattıklarından öğreniyoruz bugünlerin hikayelerini...

Hiç kimse sağlam değildi ki diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılasın. Bizde tüm revir koğuşu sakinleri, birbirimize dayanarak günlük ihtiyaçlarımızı karşılamaya çalıştık. Tek ayağı yaralı olan iki ayağı yaralı olana yardım etti. Zıplaya-zıplaya, tutuna-dayana temizlik yapmaya çalışırken, sanırım epey bir gülünç manzara çıkmıştır ortaya! Bir de üstümüzde bir şey kalmamış, tüm kıyafetler gaz kokulu, pis... yaralardan dolayı rahat hareket etmek için yırtmıştık kimi yerlerini... Üstelik çok da üşüyoruz. Bizde çareyi çarşaf ve battaniyelere sarınmakta bulduk. Onlara sarılı halde ortalıkta dolaşırken ve o halimizle bir şeyler yapmaya çalışırken epey komik manzara çıkmıştır ortaya sanırım. Ama bir an var ki unutmam mümkün değil.

Revir koğuşuna getirildiğimiz ilk günlerin birinde, bir akşam, dışardan, arkadaşlardan birinin heyecanla karışık sevinçli sesi geldi.

-Arkadaşlar, çabuk havalandırmaya gelin! Gökyüzünde Ay var!

İçerdeki tüm arkadaşlarla seke seke, tutuna dayana, battaniye ve çarşafıya sarılmış hallerimizle havalandırmaya çıkmaya uğraştık. Ay görmenin sevinci nasıl anlatılır ki yaşadığımız o günlerin ardından. Herkes bir anıya dalmış, bu gümüş rengi güzelliği izlerken, bir arkadaşın sorusu hepimizi kopardı daldığımız iç dünyamızdan...

-Arkadaşlar bu ay biraz garip görünmüyor mu?

-Nasıl garip, her zamanki ay işte?

-Hiç ay görmedik sanki

-Bırak da tadını çıkaralım şu güzelliğin, doğanın bize sunduğu bir avuç güzellik işte

-Gerçekten de bir farklılık var. Size de biraz parlak ve çok yakın gelmiyor mu?

Biraz daha dikkatli bakınca, gördüğümüz şeyin ay olmadığını anlamamız fazla sürmedi. Onca emekle, onca sevinerek çıktığımız havalandırmada bize bakan şey Ay değilmiş meğer... Asker kulübelerinden içeri doğrultmuş bir projektördür gördüğümüz yalnızca.

Gümüş rengi güzelliği görme umudu başka sefere derken, tutsakların içlerinden bu yapma aya neler söylediklerini siz düşünün artık!...

KENDİLERİ KÜÇÜK, İDEALLERİ BÜYÜK DEV YÜREKLİ ÇOCUKLAR

Hasan Şahingöz

Tekirdağ F Tipi Zindanı

Dünyanın her yerinden gelmişlerdi. Gece gündüz gelmişler. Dağları, denizleri, çılgınca akan nehirleri, ucu bucağı görünmez ovaları aşa aşa gelmişlerdi. Siyah, sarı, beyaz, kızıl derili... Renk renk, her renkten gelmişlerdi. Kızlı erkekli gelmişlerdi. Birike birike binler, on binler, yüz binler olmuşlardı. Tek dilde, tek renkte kaynaşmışlar, tek bir yürek olmuşlardı. Verip el ele coşkuyla, inançla, neşeyle çığlıklar atarak yepyeni bir dünya kurmaya koyulmuşlardı.

Yalanı, hileyi, üç kağıtçılığı yok edeceklerdi. Baskıyı, zulmü ve işkenceyi yok edeceklerdi. Yağmayı, talanı, aldatmayı yok edeceklerdi. Vurgunu, soygunu, emeğe sömürüyü yok edeceklerdi. Renk ayrımı, cins ayrımını yok edeceklerdi. Parahaneleri, kumarhaneleri, fuhuşhaneleri yok edeceklerdi. Güzel olan her şeyin tohumunu ekeceklerdi. Ter ter, emek emek sevgiyi, umudu, adaleti, kardeşliği büyüteceklerdi.

Her dilden, her renkten, her cinsten... yüz binlerce çocuk bu amaçla el ele vermişlerdi.

Küçük bir çocuk yönetiyordu hepsini. Küçük çocuklardan oluşan bu topluluk, büyük bir topluluktü. Topluluğu yöneten çocuk, topluluğu oluşturan çocukların en küçüğüydü. Yaşca mı en küçüğüydü, bu pek bilinmiyordu. Ama bu yönetici bu topluluğa hakim, bu topluluğun önderi çocuk, topluluğunun boyca, bedence en küçüğüydü. Külhani bir yürüyüşü, kollarını aç aça, sağa sola savura savura bir konuşması, kendine oldukça güvenli bir duruşu vardı. Dişleri inci, saçları kıvılcık, kömür gibi gözleri, kömür gözlerinde renk renk kıvılcımlanan şimşekler çakan hareketler... karnı şiş; göbekli değil, şiş. Davul derisi gibi gerilmiş karnı, gergin şiş. Göbeği, hafiften çok hafiften dışarı fırlamış... Üst düğmelerinin bir ikisi açık gömleği tam aşağı inmiyor, şiş karnı üzerinde asılı kalıyordu. Bacağında pijama... Ayakları çıplak, dilim dilim çatlak, çatlakların kenarında kan izleri, çıkarıyorlardı hayatlarından kan izlerini...

Siyah, tüm çocukların lideri Afrikalı çocuk, sürekli çalışmaktan, sürekli konuşmaktan, sürekli koşturmaktan boncuk boncuk atıyordu siyah güzel teninden mis gibi kokan terini. Burnu akıyordu, aldırıyordu. Arı gibi bir oraya, bir buraya, bir o yana bir bu yana gidip gelen çocuklara talimat yağdırmaya devam ediyordu. Ortada, dev gibi bir çukurda yanan bu ateşi, dev yürekli onlarca çocuk ter içinde durmadan körüklüyordu.

Koşuşturan, harıl harıl bir arı gibi çalışan on binlerce çocuk terden sırlıslam olmuştu. Ter yüz binlerce çıplak ayağın altında tuzlu bir nehir gibi akıyordu. Hemen hepsinin üst kısmı çıplaktı. Çalıştıkları yer bir karınca yuvasının önüne benziyordu. Yukardan bakınca karınca gibi gözüküyorlardı.

Ellerindeki işi bitireceklerdi. Yüze yüze kuyruğuna gelmişlerdi.

Liderleri yine de arkadaşlarını gayrete getirmek istiyordu. Bu istek ortalıkta yanan ateşten daha güçlü yanıyordu içinde. İçindeki bu ateşle boyundan büyük bir kasanın üzerine çıkıyor:

Haydi, az kaldı,
Dayanın, az kaldı.
Bitti bitecek...
Getirin, durmadan getirin
Gün doğmadan bu iş bitecek
Bizim ellerimizde yepyeni
güzellikler
çiçekler içinde
bir ülke yeşerecek!

Hemen ardından bir işin ucundan tutmak için arkadaşlarının yardımına koşuyordu. Geçen saatlere aldırmadılar; “yorulduk”, “açıktık”, “tükendik”, “artık yeter” demediler. Çalışa çalışa mum gibi eridiler. Eridiler ama, neşelerinden, coşkularından, kararlılıklarından hiçbir şey kaybetmediler. Çalıştıkça coştular. Kötülükleri tükettikçe daha da neşelendiler, dur durak bilmeden türküler söylediler.

Nihayet gün ışımaya yakın yorgun, ama coşkulu, muzaffer seslerle gülemeye başladılar.

“Yalan bitti! Mülkiyetçiliğin işi tamam”

“Zulmün, sömürünün, baskı ve işkencenin köküne incir ağacını diktik”

“Ayrımcılıkların eli kulağında...”

“Bu da hortumculuğun, soygunun, yağma ve talanların sonu”

“Bu da savaşların ve işgallerin...”

Ve safak sökerken bitmişti işleri. Kötülüklerden bir kırıntı bile kalmamıştı geriye. Neşeden, sevinçten, mutluluktan çılgınlık atarak toplandılar ateşin etrafına. Dev gibi ateşin aydınlığında sarıldılar birbirlerine... Ateşin aydınlığında baktılar birbirlerinin yüzlerine... Ateşin aydınlığında kucakladılar birbirlerini... Tatlı bir yorgunlukla çöktüler ateşin etrafına...

Birden içlerinden en kalıplısı, en boylu poslusu heyecanla kalktı ayağa. Heyecanın verdiği kemellekle:

- İiiii de, bi bi bi biz kö kö kö kö kötü kötü kötülükleri ya ya ya yakıp kü kü kü kül eee et etikçe de de de dev dev devleti yö yö yö yön yön yöneten yönetenler ler lerlerden de ki ki ki kimse ka ka ka kalmadı ge ge ge geriye, dedi.

Hepsi şaşı bu işe. Çünkü canlı olan hiçbir şeyi atmamışlardı ateşe.

Küçüklerin büyüğü,

- Hiç mi? Dedi.

- Hi hi hi hiç, dedi öteki.

Şaşkınlığı büyüdü kalabalığın.

- Peki ya devlet? Diye sordu bir başkası.

Elma yanaklı, sarı saçlı bir çocuk verdi bu sorunun cevabını:

- Hayır, devletten de bir şey kalmadı geriye.

Şaşkınlığı daha da büyüdü kalabalığın... Heyecanla yeniden sordu küçüklerin büyüğü:

- Peki, ya ordular, tanklar, toplar... Parası, mülkü çok olanlar...

Hemen fırladı içlerinden üçü beşi... içeriyi aradılar, dışarıya baktılar, hiçbirine rastlayamadılar. Nefes nefese koşup geldiler.

- Yok yok, onlar da yok. Onlardan da bir şey kalmamış geriye, dediler.

Büyüdükçe büyüyen bir şaşkınlıkla baktılar birbirlerinin yüzlerine; sonra hep birlikte karnlarını tuta tuta kahkahalarla güldüler, hep bir ağızdan:

- Olsuuun, böylesi ne kadar iyi, ne kadar iyi, en iyisi böylesi dediler.

Hep birlikte kalkıp ayağa, halen yanmaya devam eden ateşin etrafında halaya durdular; halay türküleri eşliğinde çiçeklere büründüler.

Ayışığı - Ekin Sanat Merkezleri

3. Konferansı yapıldı.

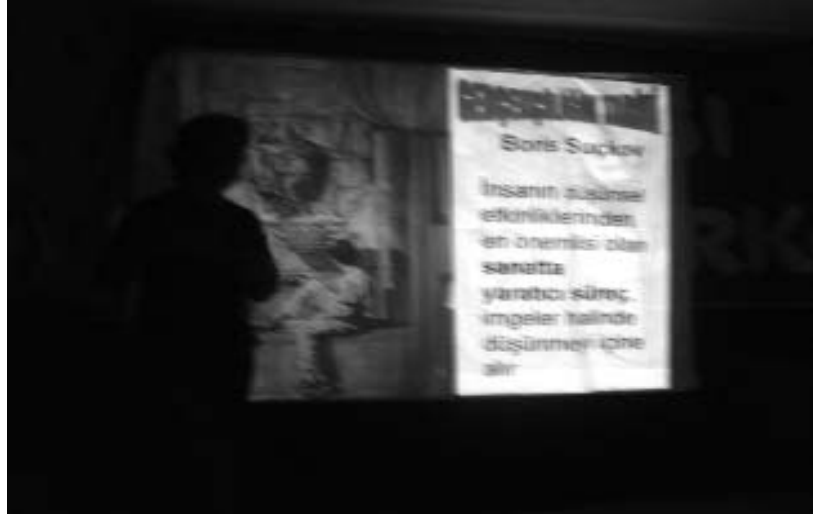
Ayışığı ve Ekin Sanat Merkezleri 3. konferansı 20 - 23 Temmuz tarihleri arasında Taksim Ayışığı Sanat Merkezi'nde gerçekleştirildi. 4 günlük konferansın ilk gününde Antep, İzmir, Sarıgazi, İkitelli, Gazi ve Taksim Ayışığı Sanat Merkezleri olarak bir yıl boyunca gerçekleştirdiğimiz faaliyet raporlarını sunduk. Sunumlar esnasında alınan notlarda göze çarpan ilk şey, yapılan etkinliklerin sayısı ve yoğunluğu idi. Etkinlikler, paneller, sergiler ve söyleşiler bir yıllık sürecin ne kadar verimli ve yoğun geçtiğini gösteriyordu bize.

Konferansın ikinci günün gündemimiz sanatın tarih içindeki seyriydi. Bir önceki konferansta kararlaştırdığımız üzere her bölge, tarih boyunca değişen toplum sal sistemlere denk düşen sanatın serüvenini inceleyecekti. Sırası ile ilkçağ, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplum dönemlerinde sanatın öyküsü anlatıldı.

Bu bölümün ardından tüm katılımcılar olarak, kurulan bir komplo sonunda tutuklanan Sarıgazi Ekin Sanat Merkezi çalışanlarımızın mahkemesini izlemek üzere Beşiktaş Adliye'sine gittik. Mahkeme sonunda yargılamaları devam eden arkadaşlarımızın ikisinin serbest bırakılması konferans ortamının daha da şenlenmesini sağladı.

Taksim Ayışığı Sanat Merkezi'ne geri döndüğünde İzmir Ayışığı Sanat Merkezi "Yarın Nerede" adlı kısa filmin tanıtımını yaptı.

Üçüncü gün yabancılaşma konusuna geçildi. Yabancılaşma nedir sorusuna Marx ve Engels'in bu konudaki yaklaşımları ortaya konularak cevaplar arandı.

Oturumun ikinci bölümünde şair Berrin Taş yabancılaşma kavramının sanata nasıl yansıdığını, sanatçının ürettiği eserlerde toplumla olan bağını nasıl kurması gerektiğini anlatarak, yabancılaşma kavramının sanatçı üzerindeki etkilerine dikkat çekti. Yabancılaşmanın sanat ve sanatçı üzerindeki etkileri oturumun serbest kürsü bölümünde de tartışılmaya devam etti.

Günün sonunda Gazi Ayışığı Sanat Merkezi Tiyatro Grubu ve gitar atölyesi öğrencileri hazırladıkları etkinlikleri sundular. Birkaç haftadır çalışmalarını sürdürmekte olan Gazi Tiyatro grubu bu kısa sürede kat ettikleri yol ve gösterdikleri başarılı performansla taktir topladı. Gazi gitar atölyesi öğrencileri ise ilk defa yaşadıkları sahne heyecanına rağmen sundukları dinleti ile izleyenlerin beğenisini kazandılar.

Gazi Ayışığı'ndan sonra gruplarımız, Denize Ezgi ve Emeğe Ezgi üyelerinin ortak olarak verdikleri dinleti ile konferansımız üçüncü günü de başarıyla tamamlandı.

Konferansın son gününde yabancılaşma konusuna devam edildi. Bu kez konuk konuşmacı İnsançıl Dergisinden Cengiz Gündoğdu şair ve yazar Cengiz Gündoğdu idi. Cengiz Gündoğdu konuşmasına, Engels'in işbölümünü ikiye ayırdığını anlatarak başladı. Sınıflı toplum öncesi varolan doğal işbölümünde insanlar tek bir iş üzerine yoğunlaşmıyor, bir çok alanda kendini geliştirebiliyordu. Sınıfların ortaya çıkmasından sonra ise özellikle kapitalist toplum döneminde yöntemli iş bölümünün sonucu olarak insanlar sadece kendi işlerinde uzmanlaşmak zorunda kalmış ve başka işlere zaman ayıramadığı için de sanat, boş zamana sahip tek sınıf olan burjuvazinin kontrolünde kalmıştı.

Oturumun devamında sanat merkezlerinin önümüzdeki yıla ilişkin hedefleri ve çalışma planları belirlendi. Bilhassa 1977 1 Mayıs'ının 30. yılı dolayısıyla 1 Mayıs 2007'de Taksim Meydanı'nda olunması gerekliliği anlatılarak, insanların bu konudaki duyarlılığının nasıl artırılabilirliği tartışıldı.

Dört günlük konferansımız, sonuç bildirgesinin hazırlanması ve sunulması ile sona erdi. Son derece yoğun ve verimli geçen dört günün ardından Grup Emeğe Ezgi seçtiği halk türküleri ve kendi bestelerinden oluşan müzik dinletisi ile katılımcıların yorgunluklarını atmalarını sağladı.

Konferans süresince sağlanan teorik doygunluğun ardından sanat merkezi çalışanları alınan kararlar doğrultusunda, belirlenen hedeflere ulaşmak için çalışmalara koyuldular.

Ayışığı - Ekin Sanat Merkezleri

3. Konferansı yapıldı.

İnsanlık tarihi boyunca yaratılan, işçilerin, emekçilerin kültürünü ve sanatını araştırıyor, geliştiriyor, üretiyor ve yaratıyoruz. 17 yıllık ekin-sanat mücadelemiz bu çabanın göstergesidir. Umudu kavgada gören ve bu kavgayı sanat alanında yarattığı üretimlerle sürdüren Ayışığı Sanat Merkezi ve Ekin Sanat Merkezleri olarak III. Konferansımızı gerçekleştirdik.

Konferansımız bir yıllık faaliyet raporlarının sunumu ve değerlendirmesi ile başladı. Bir önceki yıl sanat merkezi çalışanlarının çok yönlü gelişimini bir zorunluluk olarak belirlemiş ve kendimize Marx'ın şu sözünü rehber edinmiştik "sanattan zevk almak istiyorsak sanat bilgisine de sahip olmamız gerekir". Sanat alanında mücadele eden, bu alanda örgütlenmeler yaratmak isteyen, toplumcu gerçekçi sanat anlayışı doğrultusunda üretimler yapmak isteyen bizler için bu daha büyük bir zorunluluktu. Bu zorunluluğun gereği olarak sanat tarihi üzerine yaptığımız araştırmaların sonuçlarını, konferansa sunarak verimli tartışmalar yürüttük. Her bir parçayı biraraya getirerek insanlık tarihine bir de sanat tarihi açısından bakmış olduk.

Yabancılaşmanın sanata yansımaları üzerine yaptığımız iki günlük tartışma ile kapitalizmin sanatın gelişmesinde nasıl bir etkiye bulunduğu üzerine Cengiz Gündoğdu ve Berrin Taş'ın katkılarıyla verimli bir tartışma süreci geçirdik. Yabancılaşmayı onu var eden kapitalist sistemi aşmadan, ortadan kaldıramayacağımızı, sanata ve sanatçıya bu alanda çok büyük görevler düştüğünü ortaya koyduk.

Ayrıca konferans, içinden geçmekte olduğumuz süreçte işçi sınıfına dönük bir faaliyeti herşeyin önüne koyarak, tüm sanatsal üretimlerimizi, çalışmalarımızı bu amaca uygun olarak organize etmeyi görev olarak belirlerdi.

Bu anlamda "77 1 Mayıs'ının 30. Yılında Taksim'e" kampanyasına kendi alanından katılma kararı aldı. Somut olarak şu hedefleri önüne koydu:

1 Mayıs konulu bir tiyatro oyunu, belgesel çalışması, slayt gösterisi, fotoğraf sergisi, radyo programları... Ayrıca kampanyayı geliştirecek her türden yaratıcı propaganda yöntemi....

Ayışığı Sanat Merkezi adına bir WEB sitesinin kurulması....

Yayıncılık alanında ÖNSÖZ'le başlattığımız çalışmanın, şiir, öykü, roman, araştırma kitaplarıyla zenginleştirilmesi...

Üretimimizin daha geniş bir kitleye ulaştırılması için bunların CD kayıtlarının hazırlanması, internet üzerinden yaygın tanıtım..... Ayrıca sanat mücadelemizin bir CD'de toplanması....

Bir önceki konferansta görev olarak belirlenmiş olan konularda çalışmaların bu yıl da yapılması....

Tüm bu çalışmaların yapılabilmesi için bir yıllık bir sürenin uzun olduğuna karar veren konferans, 30-31 Aralık ve 1 Ocak tarihini ara konferans olarak belirledi. Somut görev olarak da sosyalizm projesi çalışmasının desteklenmesi için sosyalist ülkelerin devriminin ardından geçen beş yıllık inşaa sürecini araştırmasını hedef olarak belirledi. Ayrıca her bir kişinin somut bir ürünle, bu kendi yaratımı da olabilir, katılması kararı alındı.

Sosyalizm projesi ise ana konferansın konusu olarak belirlendi. İşçi ve emekçilerin iktidarı altında, devrimin hemen ardından, sosyalizm inşası için yaşamın her alanında yapılması gereken bir proje halinde konferansa sunulacak. Bugün ne durumda olduğumuz ve bu durumu hangi yol ve yöntemlerle nereye ulaştırabileceğimiz tartışılacak. Bu konuda uzmanlık alanı olan tüm dostlarımızdan, aydın ve sanatçılardan, uzmanlardan yardım alacağız. Tıpkı sosyalizmin kendisi gibi projesi de ortak çabanın bir ürünü olacak.

Sanat Tarihi

Sanat tarihi sorununun çözülmesi ve bir sistematige o-turtulması için, sanatsal gelişmenin kökeni sorunu anlaşılır hale gelmeliydi. Bu da ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru mağara duvarlarına çizilen resimlerin bulunmasıyla mümkün olabildi. 19. yüzyılın sonlarında Prine-ler’de en eski sanatın ilk anıtlarının, mağara duvarlarına çizilen resimlerin bulunmasıyla sırlar çözülmeye başladı. Buldukları karşısında şaşkına dönen kimi arkeologlar, bunların sahte olduğunu dahi söyleyebilmişlerdir. Bu anlamda arkeologların ve mağara araştırmacılarının sanat tarihine büyük katkıları olmuştur.

Sanat tarihi sorunun anlaşılmasında arkeolojiden sonra, en büyük katkıyı sunan alan etnografi olmuştur. Etnografi, sınıflı toplumlar öncesi, gentil toplumlar olarak yaşayan çeşitli halkların yaşayış biçimini inceleyen bilimdir. Arkeoloji ve etnografinin ardından, sanatın kökeni sorunda en büyük katkıyı dilbilimi sunmuştur. Dilbilimi, dilin gelişmesinin ilk evrelerini araştıran bir bilimdir. İnsanın dilini kullanmaya başlaması sanat alanında birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir.

Sanat tarihi konusuna şu soruları sorarak başlayalım; sanat tarihi süreci bize neyi göstermektedir, sanat tarihi neden farklı dönemlere ayrılmıştır, sanat tarihinde değişime uğrayan şey nedir, sanatsal etkinliğin kendi özü mü, yoksa yalnızca dış belirtileri mi, sanat tarihi değişimi nasıl olmaktadır, değişim anında geçmişle hiçbir benzerlik göstermez mi, hep bir yenileşme süreci midir?

Sanat tarihi konusunda bu ve buna benzer sorular 18. yüzyıldan itibaren sorulmaya başlanmış ve tartışmaların sonucunda yeni bir estetik bilimi dalı, yani sanat tarihi felsefesi doğmuştur.

Sanat tarihi süreci bize insanoğlunun sanatsal gelişimini göstermektedir. Sanat tarihini farklı dönemlere ayıran durum, insanlık tarihinde yaşanan farklı tarihsel dönemlerin varlığının bir sonucudur. Her tarihsel dönem kendi gerçekliğine uygun sanatsal algılayışı yaratmıştır.

Sanat tarihinde değişime uğrayan şey, sanatsal etkinliğin kendi özü değildir. Sanatsal etkinliğin özü nedir, önce onu cevaplayalım; insanın kendi dışındaki nesnel gerçekliği algılama ve onu tasarım yoluyla yeniden yaratma sürecidir. İlkel komünal dönemde mağara duvarına çizilen hayvan resimlerinden bugüne yapıla gelen sanatsal etkinliklerin özünde bu gerçeklik saklıdır. Yani sanatsal etkinliğin özü değişmemiş ama onun dış belirtileri sürekli değişikliğe uğramıştır. Öz ve biçim arasındaki ilişki sürekli hareket halinde olmuştur. Sanatsal yaratım yöntemleri değişmiş, buna bağlı olarak sanatsal beğeni, her dönem kendini farklı biçimlerde ortaya koymuştur. Yaratılan sanatçı ile tüketen kitle arasındaki ilişkiler sürekli değişmiştir.

Peki bu değişim nasıl olmuştur? Birinden diğerine ge-

çiş biçiminde değil, bir durumun öbürüne dönüşmesi biçiminde olmuştur. Diyalektik bir tarzda evrilererek, değişen bir süreçtir. Sanat tarihinin değişime uğraması, kendinden önceki gerçekliği özümleme yöntemlerinden, yaratımlardan, düşünüş biçimlerinden tam bir kopuş biçiminde olmuştur. Böyle olsaydı geçmiş çağların sanatı ileri ki kuşaklar için anlaşılabilir olurdu. Dünyayı sanatsal olarak özümleme bir bütün olarak yadsınıp yerine yeni yöntemler uygulanmış olsaydı, önceki kuşakların ulaştığı deneyimler, başarılar, kazanılan ustalık yokolup giderdi. Buradan da anlaşılacağı gibi, sanat tarihi kendinden önceki sürecin olumlu yanlarını alarak, kendini onun üzerinde geliştirmiştir. Bir sanatçının, sanatçılar tarafından kendinden önceki çağlara ait sanatsal üretimleri yeniden üretmek için uğraşması ne kadar yanlışsa, onları tamamen yadsıyarak, yepyeni şeyler yaratmaya yönelmesi bir o kadar yanlıştır. Eskiye yaşatma çabaları kimi zaman denenmiş, ama hep fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Çünkü, sanatsal kültürün hiçbir aşaması yinelenemez, yinelemeye kalktığımızda da taklitten öteye gidemez.

Bu soruya kafa yoran Marx, Ekonomi Politigin Eleştirisine Katkı’da, “zorluk, Yunan sanatının ve eposun belli bir toplumsal gelişme biçimine bağlı oluşunun anlaşılmasında değil, zorluk, bunların bize hala bir sanatsal haz verişinden, bir bakıma bir norm ve erişilmez bir örnek olmasından geliyor. (...) Yunan mitolojisinin yalnızca Yunan sanatının cephaneliği olmakla kalmayıp, o sanatı besleyen toprak görevini de yerine getirdiği bilinir.” Ama bugün bizler Homeros’u, Gilgamesh’i ve onlar gibi daha kimi eseri okurken büyük bir haz duyuyoruz. Doğa güçlerinin insanlık tarafından egemenlik altına alındığı bir dönemde mitoloji neden etkiler bizi, gerçekten düşünülmesi gereken bir durumdur. Dağın zirvesinde oturan Zeus, onun haberlerini ulaştırarak ayağı hızlı Hermes, insan kafalı, at vücutlu Hektorlar, denizler hakimi Poseydon’un kabaran öfkesi, ölümler dünyasının karanlık bekçisi Hades ve daha bir çok mitolojik kahraman neyi temsil eder bizim gerçekliği algılamamızda.

Tüm bu soruları kendine soran Marx, “insanlığın tarihsel çocukluğu, insanlığın en güzel açılıp gelişmesine ulaştığı o zaman artık bir daha geri dönmeyecek olan o gelişme aşaması, niçin bizi sonsuzluğa kadar büyülemekle devam etmesin? Huysuz çocuklar vardır ve büyük adam tavırları takınan çocuklar vardır. Antik çağın birçok halkları, bu kategoriye girerler. Yunanlılar normal çocuklardı. Onların sanatının bizi büyülemesi, o sanatın içinde büyüdüğü toplumun ilkel niteliği ile çelişki teşkil etmez. Bu büyüleme, tersine, o toplumun ürünüdür. Ve o sanatın doğmuş olduğu, ve ancak doğabileceği yeteri kadar olgunlaşmamış toplumsal koşulların hiç bir zaman geri gelemeceği gerçeğine bağlı bir büyümedir.

Bir sanat yapıtına ölmezliği bahşeden olgu, o yapıtı cisimleşen duygu ve düşüncelerin, kalıcı olması ve her dönem yeniden üretilmesi ve insan bilincinde yaşamaya devam etmesidir.

İlkçağ Sanatı

Sanat, binlerce tanımı olan, yüzlerce çeşitliliğe dönüşebilen, hem çok yaşlı hem de genç bir büyüktür. Neredeyse ilk insanla yaşittir. Bir çeşit üretimdir. İnsanın hem güdüsü, - sezgi, - hem de ilkel bilincin ilk ışığıdır.

İlkel dönemde insanların ağaçlara tırmanarak, ağaçlardan bir şeyler kopararak, ön ayakları yani elleri gelişim göstermiştir.

İlkel insan ilk olarak doğadaki taşı bulup (alet) ona şekil vererek ihtiyaçlarını karşılamıştır. Aletin ucunu sivirtip mızrak yaparak kesme, biçme ve avlanma işinde kullanarak ihtiyaçlarına olanak sağlamıştır. Taşa şekil vermesi bir sanat eserini gösterir.

İlkel insanın fiziki gelişimi ile birlikte ihtiyaçlarının değişmesiyle, insan eski alete bakarak ona yeni şekiller vermeye başlamıştır.

Avlanmaya başlamalarıyla birlikte dil ortaya çıkmıştır. Acılarını, sevinçlerini yansıtan sesler üretmişlerdir. Dilin ortaya çıkmasıyla insanlar birbirlerini taklit etmeye de başladılar.

Dilin aynı zamanda açık - seçik olması, asıl seslerin benzeştiği yerlerde bile nesnenin kendisine ancak uzak, "uzlaşmalı" benzerlikte bir eser olması da gerekiyordu.

Bir hayvanı taklit ederek, o hayvan gibi görünüp, onun gibi sesler çıkarırsan onu kendinde çekip sezdirmeden gözleyebilirsin. Avlanmak da kolaylaşır böylece.

Çalışma süreci için kullanılan ilk söz işaretleri topluca çalışanlara bir tek ritim sağlayan bir ağızdan söylenen ezgiler, sesler aynı zamanda topluluğu harekete geçiren buyruk işaretleriydi. (Bir uyarı bağırışının birden, edilgin bir tepki yaratması, bir sürüyü kaçırmaya gibi) Böylece her dilden anlatım aracında insan ve doğa üzerine uygulanacak bir güç birikimi bulunuyordu. Bu, tarih öncesi insanların sözcüklerin güçlü bir araç olduğuna yalnızca inanmaları sorunu değildi. Çünkü sözcükler yoluyla insanın çevresi üzerinde kurduğu üstünlük gerçekten artmıştır. Dil, yalnızca insan çalışmalarını akla uygun bir yolda düzenlemek, yaşantıyı tanımlayıp yaymak, böylece de çalışma etkinliğini arttırmakla kalmadı, aynı zamanda ayrı ayrı nesnelere belli sözcükler yakıştırarak onları doğanın koruyucu adsızlığından çekip insanların denetimi altına soktu.

İnsan, çalışmalarını dünyayı bir büyücü gibi dönüştürür. Bir ağaç paçası, bir kemik, bir çakmaktaşı, belli bir örneğe benzeyecek şekle getirilir. Böylece tıpa tıp o modele dönüştürülmüş olur. Maddesel nesnelere işaretlere, adlara, kavramlara dönüşür; insanın kendisi hayvandan insana dönüşür.

İnsan, varoluşunun kökündeki bu büyü, güçsüzlük duygusu ile birlikte güçlülük bilincini,ü doğa korkusu ile

birlikte doğaya üstünlük sağlama yeteneğini yaratma, her türlü sanatın başlıca özgüsüdür. İnsanların kullanabilmesi için taşa yeni bir biçim veren ilk alet yapıcı, ilk sanatçı idi. Bu nesneyi doğanın sonsuzluğu içinden seçip onu işleme yoluyla evcilleştirerek diğer insanların kullanabileceği bir alet olarak ortaya çıkaran ilk ad verici de büyük bir sanatçıydı.

Ritmik bir ezgi yoluyla çalışma sürecini düzene koyan, böylece insanın toplu iş gücünü arttıran ilk örgütleyici de bir sanat yaratıcısıydı. Hayvan kılığına girip benzeşme yoluyla avı yakalamayı kolaylaştıran ilk avcı, belli bir çentik ya da süsle bir aracı ya da silahı işaretleyen ilk taş devri insanı, bir hayvan derisini bir kayaya veya ağaca gererek aynı cinsten hayvanlara yakalamasını sağlayan ilk oymak beyi. Bütün bu insanlar sanatın öncü atalarıydılar.

Sanatın bir başka önemli özelliği de korkutucu, ürkütücü gücüyle düşman üzerinde üstünlük sağlamasıdır. Sanatın başka görevi, açıkça güç sağlamaktır. Doğaya, düşmana, gerçekliklere güç, toplu yaşama gücü insanlığın başlangıcında sanatın "güzellik"le uzun boylu bir ilintisi yoktu, estetik kaygısı ile hiç yoktu. İnsan topluluğunun savaşında kullandığı büyü bir alet, bir silahtı sanat.

Ava çıkmadan önceki dans topluluğun güven duygusunu gerçekten artırıyor, yüze sürülen savaş boyaları, atılan savaş çığlıkları savaşçıyı gerçekten daha kararlı yapıyor, düşmanı ürkütüyor. Mağaralara yapılan hayvan resimleri avcıya gerçekten bir güven, avına karşı bir üstünlük duygusu veriyordu.

Başlangıçtaki büyü zamanla dine, bilime ve sanata dönüştü. Sözsüz hareketlerle öykünmenin görevi belli belirsiz değişti. Büyü gücü sağlamak için yapılan benzetme, kurban kesmedeki törensel hareketler biçimine girdi. Doku Adası'ndaki ağaçkakan duası daha değişmemiş büyüydü. Ama bir takım Avustralyalı ilkel topluluklar kan dökme yoluyla öç alıyormuş gibi yaparak aslında ölüyü yatıştırma hareketleri yapınca bu artık "dram"a, sanat yaratıcılığına bir geçiş oluyordu. Bir başka örnek de Djagga zencilerinin ağaç kesmesidir. Ağaç kimin toprağında yetişmişse o adamın kız kardeşi sayıyorlar ağacı. Ağacı kesme hazırlığını bir kız kardeşin düğün hazırlığı gibi yapıyorlar. Ağacın kesileceği günden bir gün önce ona süt, bal vb. getirip "mana ufu (giden çocuk), kız kardeşim, sana bir koca veriyorum, seni alacak benim kızım" diyorlar. Ağaç yere devrilince de sahibi "beni kız kardeşimden ettiniz" diye başlıyor dövünmeye. Burada büyüden sanata geçiş açıkça ortadadır. Yaşayan bir varlıktır ağaç, ağacı kesmekle oymağın üyeleri onun yeniden doğmasını hazırlıyorlar. Bireyin bir topluluğa girmesini ve ölümünü topluluğun karnından yeniden doğması saydıkları gibi ağırbaşlı törenle sanatsal oyunun dengeli bir ustalık göstermesiydi bu. Ağaç sahibinin acı çekiyormuş gibi yapması eski bir korkuyu yani kötü büyüleri yankılıyordu. Tapınma törenleri dram sanatında ölümsüzleşmiştir.

FEODALİZMA VE SANAT

Feodalizm dönemine “ Yeni Ortaçağ”da diyebiliriz. Kesin tarih olmamakla birlikte kendi içinde bölümleri olan, yaklaşık 1500 yıllık süreci kapsıyor. 900’lü yıllarda başlayıp, 15. yüzyıla kadar uzanan bir süreç. 1500’lü yıllarda kendi içinde gelişmeler oluyor. İlk başları Ortaçağın ilk dönemlerine denk geliyor. Tabi, İlkçağ, Ortaçağ gibi ayrımlar sonradan yapılmış.

15. yüzyıldan sonra Rönesans’la birlikte ilerlemeler oluyor. Sanki Ortaçağın içinde değilmiş gibi. Ortaçağ’da çok kapalı bir toplum söz konusu. Bunu anlayabilmek için üretim ilişkileri, ekonomik ilişkileri görmemiz gerekiyor. Örneğin, köleci toplumdaki farklılık. Evet serfler, köle gibi çalışıyorlar ama, köle değil. Şöyle ki kendilerine ait küçük bir toprak parçaları var. Aslında o dönemde hiçbir şey kimseye ait değil. Oranın kullanma hakkı sana ait. Sen onu bir beyden alıyorsun, Beyde onu bir senyörden alıyor, senyör de onu bir lordtan alıyor. Ancak kullanma hakkını ya da işletme hakkını... Her şey sadece kralın. Kral onları parça parça bölüp verebiliyor. Tabi parasını ödedikten sonra söz senin oluyor ama mülkiyet gibi bir şey söz konusu değil.

Hiçbir toprak parçası birbirini tutmayacak bir şekilde küçük parçalara ayrılıyor. Bir düzen yok. Burası komple benim, şurası komple benim. Genelde bunlar bireylerin toprakları oluyor. Serfin kendi toprağı var, ama, kendi toprağından önce beyin toprağıyla uğraşmak zorunda. Şöyle bir ilişki var aralarında; “Ben bir beyim, benim toprağım öncelikli, ne yaparsan ancak oradaki işin bitince yapacaksın.” Dolayısıyla insanların kendi topraklarına ayıracakları vakit kısıtlanıyor, program da yapamıyorlar. Çünkü, ne zaman ne olacağı, beyin onlardan ne isteyeceğı belli değil. Bir de vergi ödüyorlar, kendi topraklarından çıkan ürünlerden de para aktarıyorlar. Serf gibi malikanenin beyi de toprağın mülkiyetine sahip değildi. O da yukardan başka bir lordun kiracısıydı. Lord bunu bir konttan, kont da dükten, dük de kraldan almıştı.

Serfler de kendi içerisinde gruplara ayrılıyorlar. Beyin evinde kalan, ona hizmet eden, toprakla hiç ilgilenmeyen insanlar var. Biraz önce bahsettiğim gibi bir parça kendi toprağı olan ama aslen beyin toprağında çalışan insanlar var. Bir de sadece beyin toprağında çalışan insanlar var. Kendine ait hiçbir şeyi olmayan. Onları bazen filmlerde görürüz, aylak, üstleri başları yırtık pırtık... karın tokluğuna çalışmak için gezerler. Kendine ait bir toprağı bir kulübesi olan, beyin toprağında çalışmayan sadece maddi olarak kirasını verenler var. Sonradan tüccarlar gidip gelmeye başlayınca bunlar önem kazanıp değeri artıyor.

Köle ile serf arasındaki temel fark; köle her yerde ve her zaman alınıp satılabilen bir maldır ama serf topraktan ayrı olarak satılamaz. Toprak satılırsa serfin beyi değişirdi. Başka bir beye geçirdi, ama kişi olarak satılamıyordu. Köleci toplumda şöyle ilan ediliyor: “Şimdiye kadar satışa sunulmuş en değerli ailelerden biri 35 yaşında aşçı bir kadın, 14, 21 ve 8 yaşındaki oğulları, alıcının isteğine göre hep bir arada ya da tek tek satılacaktır” diye. Ama feodal dönemde bu olamazdı.

Bu dönemde serflerin sanatsal faaliyetinden bahsedemeyiz. Çünkü insanlar için kilisenin baskısı, baskıdan çok bir düşünceydi bir kültürdü. Böyle olduğunu düşünüyorlardı. Mesela tiyatro yasaktı. Aslında yasak olan tiyatro değildi, düşünceler yasaktı. Tiyatronun verebileceğı, gösterebileceğı şeyler yasaktı. Tiyatro yapılıyordu, ama nasıl yapılıyordu. Kilise adamları ya yaptırıyorlardı ya da kendileri yapıyordu. Tama-

men dini konular anlatılıyordu. Din dışında hiçbir şey bu gösterilerde sergilenmiyordu. Sergilenmesi yasaktı. Tiyatro düşünsel olarak hiç ilerleyememesine rağmen biçimsel olarak ilerledi bu dönemde tiyatro. Nasıl ilerledi, biraz onun üzerinde duralım. Bir oyunda meleği oynamak istediklerinde ya da tanrıyı oynamaları gerekiyorsa arkadan gök gürültüsü kullandılar. Ya da tanrı arkadan kalın bir sesle canlandırıldı.

Görünmüyorlardı sahnede. Böylece imge kullanılmaya başlanıyor. Melek kanatları kullanıyorlar. Eski Yunan'da tiyatrodaki tema bir günde başlar biterdi. Gerçekçi olabilmesi için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Ama bu dönemde zaten kitaplarda insanların hiçbir zaman karşılaşmadığı şeyler konu ediliyor.

İncelediğimiz zaman istisnalar var ama hemen hemen hiç halktan insanlar, halkın yaşantısı yok. Aristokrat ve soylu aileler, onların yaşam tarzları, onların portreleri... Sanki bu insanlar hiç yaşamamış gibi. Burada da söylendiği gibi, çünkü soylular halkın kendileri için var olduğuna inanıyorlar. Yani onlar rahatça yaşayabilsin diye varlar, yoksa hiçbir anlamları da yok aslında. O dönemdeki resimlerde mal çok önemli. Zenginlik toprak ile ölçülür. Feodal dönem sadece Avrupa'da yaşanmıyor. Dünyanın çeşitli yerlerinde de yaşanıyor. Osmanlı'da soylular genelde aşkla-meşkle, kendileriyle, zenginlikleriyle ilgili şeyler yaparken, acılarına dair şiirler yazılıyor.

Feodal döneme ait iki karşılaştırmayı size sunayım birisi Kaptanzade Alırıza Beyin:

“Gel gitme kalmasın gözüm yollarda

Her taraf bu akşam sel fidan boylum

Çılgınca dağları soran bu karda

Aşılmaz o canlı bel fidan boylum”

Yine aynı döneme ait bir halk türküsü;

“Adı Yemen'dir güllü çemendir

Giden gelmiyor acep nedendir”

İkisinde de aslında konu, gidip de gelmeyen birileri aslında. Birinde gidip de gelmeyen sevgiliye “gel gitme” diyor. Diğerinde de Yemen'e savaşa gidenler anlatılıyor...

1500 yıllık Ortaçağ ya da feodal dönem, ilk zamanlar dinin etkisi altında geçiyor. Daha sonra savaşlar oluyor, dolayısıyla dünyanın değişik yerleri tanınip görünüyor ve alışveriş başlıyor. Doğuya gidip ipek getiriyorlar. Feodalın elinde pek çok altın var. Ama altının değeri yok. Dönüşüm olacak bir şey yok ortada, mal yok. Dolayısıyla atıl bir zenginlik. Savaşlarla birlikte doğudan getirilen mallarla ticaretle hareket kazanıyor. Yeni yollar bulunuyor. Böylece feodal dönemde kıpırdanmalar başlıyor. Tüccar diye bir şey çıkıyor ortaya. Savaşlar için gidenler oradan gelirken bir şeyler getiriyor. Açılıyor yollar... Sa-

vaşlarla açılıyor... Ekonomik yönden bir çok gelişim oluyor. Ticaretin gelişmesiyle birlikte dükkanlar açılmaya başlıyor, zanaatçılar çoğalıyor. Tüccarlar, ticari olarak dönüşüme yol açıyorlar. Loncalar kuruluyor. Bu çok önem-

li ... Tüccarlar bir araya gelip, kendi kurallarını koymaya başlıyorlar. Daha önce Kilisenin, Kralın sözü

geçerken yavaş yavaş Krala borç veriyorlar. Kral birinden borç almaya başladığından itibaren artık yavaş yavaş denge-

ler değişmeye başlıyor. Krala yazılan mektup,

“Bilmem ne zamanda almış olduğunuz borucu” diye başlayan bir cümleyle başlayabiliyor.

900 ile 1200 yılları arasında tamamen dinin etkisinde kalan bir sanat akımı hakim. Bizilika esas alınmış. Etiyenle Kilisesi, Almanya'daki Spaydır Kadetrالی, İtalya'daki Modena Katedrali işte bu düşünceyle kurulmuş.

12.yy'da Gotik sanatı var. Bu sanatın etkisi yaklaşık 300 yıl sürüyor. Bir müddet sonra sanat olmaktan da çıkıyor, bir tarz haline geliyor. Sadece mimari bir üslup olmaktan çıkıyor. Başka şeylere de kayıyor. Gotik mimaride, duvarlar önemini yitiriyor artık kemerler kullanılıyor. Sivri kemerli köşe biçim anlayışı, taş, ahşap ve mermer dekorasyona geçiliyor. 15.yy'la birlikte ekonomik alanda yeni bir sınıf ortaya çıktı: Burjuva sınıfı. Bu sınıfın gereksinimleri doğrultusunda kent konutları olan konaklar ve villalar yapıldı. Yani gotiğin çıkışı buradan geliyor. Burjuva sınıf, kendine göre daha farklı biçimler arıyor. Gotik dönem köprüler, hastane, manastır, belediye binaları, adalet binaları, çarşılar gibi çeşitli yapılar ortaya konarak, gelişmiş bir toplumun büyük mimarlık gereksinimlerine cevap verildi. Politik iktidarın niteliğine uygun olarak gotik sanat da merkezde yoğunlaştı.

12.yy'de dinsel, katı bir kavram olan Meryem Ana, 13.yy'da çocuğunu seven, şefkatli bir ana haline gelmiştir. Çatık kaşlı İsa, gotik yapılarda kemer payandalarına indirilmiş bir figür olarak inananları dinsel bir gülüşle selamlar. Gotik sanatı, mantığı ve matematiği mimariye uygulayarak yapıları yükseltmenin yöntemlerini de bulmuştur. Gotik, barbar kültürünün dışında kalan bir kültürü ifade edebilmek için kullanılmış ilk önce. Sonradan bu kültür iyi anlaşılıp takdir edilmeye başlayınca daha derin bir anlamda sadece mimari bir biçimi belirtmek amacıyla kullanılır olmuş. Daha yakın dönemde tümüyle dinsel yapılarla, özellikle katedraller ile bağdaştırılan bir terim haline geldi. Bu yapılar büyüklük ve yücelik hissi uyandırmalarıyla tanınır. Bol pencereci, pencere camları genelde renkli, çatılardaki okumsu kuleler dikkat çeken diğer özellikler arasında.

Rönesans dönemi, 15.yy'da başlamış, 16.yüzyılı da içine almıştır. Yeniden doğuş anlamına gelir. İtalya'da doğuyor. Avrupa'nın bir çok ülkesine yayılıyor. Ortaçağın

skolastik düşünce sistemi sanatçılar arasında büyük tepkilere yol açıyor. Kilisenin, din adamlarının, insanların inançları nedeniyle baskı yapmadıkları bir dünyanın özlemi başlıyor. Rönesans'la birlikte artık dinin sanat üzerindeki etkisi azalıyor. Ve sanatçılar kendi eserlerine imzalarını atabiliyorlar. Din dışında yapıtlar verebiliyorlar. Tabiata ait motifler yapabiliyorlar. Rönesanstan önce konusu tanrı ya da kitapta olan herhangi bir şey olmayan hiçbir şey sanatın konusu olamıyordu. Kilise bunu yasaklamıştı. Bu çağda bu aşıyor.

Rönesans'la birlikte gotik mimari ve resim sanatı öne çıkıyor. Konular zenginleşmiş oluyor. Din tasvirlerinin yanında tabiata ait motifler tüm canlılığıyla tuvallere taşıyor. Çeşitlenen konular yanında resim sanatçıları iç dünyalarını, kendi düşüncelerini özgürce işleyebiliyorlar. Bu dönemin ressamı arasında Leonardo Da Vinci, Mikalengelo, Rafael, Diotto sayılabilir.

16.yy'da Mikalengelo'nun başını çektiği manierizm geliyor.

17.yy'da rönesans'daki kazanımlar barok'da doruğa çıkıyor.

Bu üslubun oluşmasında, İtalyan Kilisesinin reformları ve 30 yıl savaşları karşısında kendini yenileme çabaları temel olmuştur. Barok resim sanatında insanlarda dini heyecan uyandırmayı amaçlayan çarmıha gerilme, din yolunda öldürülme, göğe yükselme gibi konuların yanı sıra mitolojik konular da bulunur. Rönesans'daki denge kavramı ve uyum ölçülerinin aksine büyük bir hareketlilik göze çarpar. Bu sanat tarzı dinin ve kilisenin egemen sınıf olarak gücünün artmasına yardım etmiştir. "Barok" işlenmemiş inci anlamına geliyor. Tam yuvarlak olmayan inci yani şeklini tam almamış inci anlamına geliyor. Kuyumculuk terimi. Garip ve rahatsız edici anlamında...

Müzikte karmaşıklık, aşırı süslü, abartılı bir anlatım hakim. Tabiat üstü şeylere yönelme ve coşkunculuk olarak özetlenebilir. Sade eserler de yapılmıştır.

Yeri geliyor bir barok esere bakıyorsunuz gayet sade. Bir başkasına bakıyorsunuz öyle değil bu birazda dönemin iç çelişkileriyle de doğru orantılı. Ortaçağ gibi bir çağdan. Bu aynı zamanda geçiş dönemi. Her şey iç içe. Hızlı bir süreç. Arka arkaya geliyor. Aydınlanma çağı aydınlanıyor ama 1500 yıllık bir gelenekten 100 yıl gibi bir sürede soyunma söz konusu. Düzensiz, tuhaf, eşit olmayan gibi, sade olan da var yanı sıra.

Devrin müzik yapısı, toplum müzik yapısına paralellik gösteriyor. Lüks içinde yaşayan bir soylu sınıfa karşılık halk oldukça fakir. Ayrıca din adamları ve soylu sınıfın halk üzerinde baskısı söz konusu. Oda müziği denilen müzik türü bu çağda ortaya çıkıyor. Barok'un bir kolu gibi ... Sanatçılar genelde bir soylunun yanında maaşlı olarak çalışırlar. Yine bu dönemin ünlü müzisyenleri arasında Bach, Vivaldi ve Haydn vardır.

Opera denemeleri yine bu zamanda başlıyor, 1600'le 1750'li yıllar arasında. Müzikte kontrast kavramı doğuyor. Aynı tınılardaki çalgılar, birbiriyle savaşırcasına, birbiriyle karşıtlık oluşturacak şekilde eserler vermiştir. O zamandaki konser salonları şimdikinden daha küçük, 300-400 kişilik salonlar...

Barok dönemle birlikte çalgı müziği büyük bir ilerleme gösteriyor. Yalnız çalgılar için bestelenen yapıtlar çoğalıyor.

Müziğin ve çalgı müziğinin birleşmesi de barok döneminde başlıyor. Ses için yapılan eserlerle, çalgılar için yapılan eserler birleşiyorlar. O dönemde piyano icat ediliyor. Ama barok dönemde piyano için müzik yapılmıyor. Oradan klasik müziğe geçiyor. Klasik müziğin dönüşümü, kamusal alandaki dolaşıma girmenin, müziğin aristokrasinin hegemonyasından çıkarıldığını gösteren bir örnektir.

Kapitalizm ve Sanat

Tek değeri daha fazla kar elde etmek olan kapitalizm, her şeyi olduğu gibi sanatı da pazar ilişkilerinin içine sokarak bir metaya dönüştürmüştür. Oysa ki insanın öz etkinliklerinden biri olan sanat üretimi, pazar ilişkilerine en yabancı olması gereken yaratıcı bir süreçtir. Kapitalizmde sanatçı, pazara mal üreten bir üreticiden başka biri değildir. Sanatçının düşünsel üretimde bulunması için gerekli olan özgür ortam, her şeyin metaya dönüştürüldüğü, alınıp satıldığı, kapitalizm koşullarında yoktur. Artık sanatçıyı da, ürününü de yöneten şey pazarın zorunlu yasalarıdır. Kimse ona ‘şunu yazacak, şunu çizeceksin’ demez, ama ‘pazarın görünmeyen eli’ her şeyi olduğu gibi onları da yönetir.

Kapitalizmin sanata yabancı olması ama aynı zamanda sanatın gelişmesine yol açması üzerinde durmak gerekiyor. Her toplumsal sistem gibi kapitalizmde, devraldığı eskinin yarattığı ayak bağlarından kurtulmak için ilk dönemlerinde, toplumsal gelişmede devrimci bir rol oynamıştır. Gelişme, kendini, önce ortaçağ karanlığına karşı başlatılan Rönesans’ta, ardından da Fransız devriminin “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” sloganında ifade etmiştir.

Teknik temeli devrimci olan kapitalizm, hızla, feodalizmin dar kalıplarını aşarak, yeninin her yerde önünü açmış, hızlı çalışan makineler, daha fazla değer birikmesine neden olarak, sermayenin büyümesini ve merkezileşmesini zorunlu kılmıştır. Bu, toprağa bağımlılıktan kurtulan köylülerin, ‘özgür köleler’ olarak azgınca sömürüsüne dayanılarak elde edilmiştir. Kilisenin bağınazlığından kurtulan bilim ve sanatın önü açılmış, sanatçılar özgürce eserlerini üretebilecek koşullara sahip olmuşlardır. Ama bu özgürlük, vaat edilen kadar uzun süremezdi, çünkü birbirine karşıt olan iki sınıf bu süreçte doğmuştu: Burjuvazi ve Proletarya. Eşitlik, özgürlük ve kardeşlik bu iki sınıf arasında mümkün değildi, çünkü burjuvazi kendi mezar kazıcısını yaratmıştı.

Burjuvazinin yarattığı dünyanın farkına varan sanatçılar, ‘yitirilmiş düşler’ düzenine karşı sessiz kalamazlardı. Büyük umutlarla selamlamışlardı kapitalizmin yükselttiği bayrağı, ama o bayrağın, kısa zamanda gericileşeceğini beklemiyorlardı. Nasıl ki işçi sınıfı bir başkaldırıya giriştiyse kapitalizme karşı, sanat ve sanatçı da ayaklandı. İşçi sınıfının başkaldırı hareketi nasıl ki çeşitli evrelerden geçtiyse sanatta benzer bir yol izledi.

‘Yitirilmiş düşler’ düzenine ilk başkaldırı Romantizmde ifadesini buldu. Romantizm küçük burjuva duyarlılığıdır. Bu duyarlılık doğrultusunda romantik sanatçılar kapitalizme eleştiriler yöneltmiştir. Romantiklerin ortak yanı, kapitalizme karşı duydukları nefret, açgözlülüğe karşı duyulan tiksinti idi. Kapitalizmin, metayı tek değer, çalışmayı en kutsal şey olarak göklere çıkardığı oranda, romantikler de insanın iç dünyasını, tutkularını yüceltmişlerdir.

Romantizm, bir yandan dünyaya geniş bir pencereden bakmak isterken ve bakarken, diğer yandan da kapitalizmin yükselttiği yeni değerler karşısında, geçmişe dönüş özellikleri de gösteriyordu. Burjuva devrimin vaatlerini göremeyen birçok aydın, sanatçı, Napoleon'a övgüler dizdiler. Bu romantik akımın gerici özelliği idi.

Kapitalizmin henüz tam egemenlik kuramadığı ülkelerde ise Romantizm bir başkaldırıydı. Romantikler, feodal gericiliğe ve baskıya karşı halkı ayaklanmaya çağırıyordu. Romantizmin bu ikili yanına rağmen, ortak kimi özellikleri de yok değildir. Sanatçının kendini ait bulamadığı bir düzende yaşadığı iç tedirginlik, kapitalizmin yarattığı ortamın oluşturduğu güvensizlik, halka ve halk sanatına duyulan ilgi ve bireyin yüceltilmesi... "Almanya'da dürüst amaçlı bir takım romantik şairler günümüzden kaçıp geçmişe sığınmaya ve ortaçağlara dönme özlemini duymaya yönelen şey, belki de günümüzün paraya tapıcılığından irkilmeleri, bencilliğin her yerde beliren çirkin yüzünden tiksimmeleri idi" (Heine)

Alman romantikleri, kapitalistlerden nefret ediyor, ama işçi sınıfına da güvenmiyorlardı, geleceğin toplumu kuracak bir güç görmüyorlardı onlara baktıklarında, o nedenle de geriye bakıyor ve derebeylik dönemine dönüşü istiyorlardı.

İlk romantiklerin düşüncesi olan "bölümmüş, parçalanmış bir dünyada yaşama duygusu, gerçekliği gizemli bir yoldan kavramak için, gerçeklikten, düşünce bağlantıları olmayan çağrışımlara kaçış", daha sonraki süreçte, burjuva sanatının ilkeleri oldu.

Bugün sıkça kullanılan, hatta kimileri tarafından devrimci sanatın yerine konulan, 'Halk Sanatı', Romantiklerin geliştirdiği bir kavramdır. Romantikler, kapitalist yabancılaşmaya karşı çıkarken, halk türkülerini, halk kültürünü savundu ve onu ortaya çıkardı. Yabancılaşma ve parçalanmaya karşı halk ruhu övüldü. Halkın ürettiği her şeye kutsal bir nesneye tapar gibi tapıldı. Geçmiş üretimlere eleştirel yaklaşılmadı. Saf olarak kalmış bir halk kültürüne hiçbir yerde rastlanılamaz. Bunlar ağızdan ağıza dolaşırken birçok değişikliğe uğramıştır.

Sanatsal kültürün hiçbir aşaması yinelenemez. Geçmiş üretimleri bugün yapmaya kalkmak taklitten öteye gitmeyecektir. Sorun, halk sanatını kutsamak değil, herhangi bir sanat biçimine uyguladığımız ölçülerle ona bakabilmektir. Toplumsal özü ve niteliğinin ne olduğunu belirledikten sonra onun değerini vermeliyiz. Kapitalizmin gelişimiyle halk sanatı artık varolan gerçekliği anlatmaya yetmez. Yeni gerçekliği anlatacak, yeni biçimlere ihtiyaç duyar sanatçı.

Sanat tartışmalarında sıkça rastladığımız 'Sanat İçin Sanat' romantizmle ilgilidir. Aynı zamanda amacı toplumu incelemek ve eleştirmek olan gerçekçilikle birlikte doğmuştur. Burjuvazinin, sanatı, metaya dönüştür-

me çabasına, karşı çıktı. Sanatçı, bir meta üretmek istemiyordu. Bu tepki zamanla bayağı yığınlara karşı seçkinliği yücelten bir akıma dönüştü.

İZLENİMCİLİK

İzlenimcilik, kalıplaşmış sanat anlayışına karşı bir başkaldırıdır. Akademik sanatın klasik üslubuna karşı bir başkaldırıdır. Courbet'in kendisine verilen nişanı geri çevirmek için Güzel Sanatlar Bakanlığına yazdığı mektup bu başkaldırının ilk adımı olarak görülebilir.

"Hainliğin her yanda çoğaldığı, çıkarıcılığın herkesi böylesine sardığı bir günde ise hiç kabul edemem... Bu onuru bana bağışlayanın hükümet eli olması da bir sanatçı olarak içimi rahatlatmıyor. Sanat konularında devleti yetkili görmüyorum"

Courbet'in bu tavrı, resmi akademik sanata savaş ilanlardı. Courbet izlenimci değildi ama onun resmi, müze ve atölyelerden sokağa çıkarması, doğaya taşınması, izlenimcilere örnek oluşturdu. İzlenimciler kendi çağlarının insanlarını ve nesnelere canlandırdılar tablolarında. Monet'in resimlerine baktığımızda o dönemin insanlarını, onların yaşamlarını ve eğlencelerini görürüz. Doğanın anlatımını buluruz tablolarında. Edebiyat alanında bu akım, kendini Doğalcılık (Natüralizm) olarak göstermiştir. İzlenimcilik, adını, Monet'in Akademiklerin bağnazlığına karşı olarak 1874'de Doğan Güneş İzlenim adını verdiği resminden alır. Bu resim akademik çevrelerde büyük bir öfkeyle karşılanır.

Cezanne, izlenimciliğin ustalarındandır. O izlenimci akımın ikili yanına dikkat çekmiştir. Ayrıntıyı resmetmek izlenimciliğin özelliğidir. İzlenimci, kendinde uyardığı duyguyu resmettiğini düşünse de aslında bütün vardır o tabloda, parçaların ayrılmazlığına vurgu yapar. 1886'da izlenimcilerden etkilenen yeni bir sanat kuramı ortaya atıldı; Yeni izlenimcilik. Bunlar Monet ve arkadaşlarının görüşlerini reddetmiyorlardı. Yeni izlenimciler, kesin kurallar ve ilkelerden kurulu akla dayanan bir yöntemi savundular. Yenilikçi olmalarına rağmen geleneksel olana inanıyorlardı. Delacroix'ten etkilanmışlardır. Signac bu akımın sözcüsüdür.

Bu anlamda Cezanne Yeni İzlenimci'dir. "Bir resim hiçbir şeyi betimlemez, hiç değilse başlangıçta, renklerden başka hiçbir şeyi betimlememeli." der Cezanne. İzlenimcilerin serbest ve aşırı derecede içgüdüsel resim yapma tekniğinin tehlikelerini sezdiğinden, resmi, bir sisteme oturtmaya çalışmıştır.

Resimde İzlenimcilik, felsefede olguculuğun karşılığıdır. Olguculuk, dünyanın bireyin duyuları dışında varolan nesnel bir gerçekliği değil, yalnızca benim yaşadım, 'benim' duyuşum olmasını öngörür.

Bu anlamda izlenimcilik dünyanın parçalandığını, insansızlaştığını gösteren kapitalizmin çöküşünü simge-

leyen bir akımdı aslında. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısıyla (1850-1925) yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Fransa’da başlayan ve daha sonra diğer ülkelere yayılan resim sanatı akımına verilen addır.

DOĞALÇILIK

Doğalcılığın ilk başlatıcısı Madam Bovary adlı eserin yazarı Flaubert’tir. Flaubert’in eserlerinde burjuva dünyasının bayağılığına, aptallığına, kötülüğüne büyük bir tepki vardır. Bu tepki tüm bir topluma duyuluyordu. Bu da insanlar karşısında yaşanan bir düş kırıklığından başka bir şey değildi. “İnsanlığın değişmez barbarlığı karamsarlık içinde bırakıyor beni. Çağdaşlarıma duyduğum yoğun tiksinti beni geçmişe itiyor...”

Doğalcılığın bir diğer temsilcisi Zola’dır. Zola için, insan, varolan koşulların öznesi olmaktan çok nesnesiydi. Zola, toplumsal yoksulluğu, kapitalizmin yarattığı çöküntüyü acımasızca eleştirirken, bu sorunun çözümünü bulamamış, yeni bir sınıf olan proletaryanın devrimci yanını kavrayamamıştır. Düşüncelerini siyasallaştırmaktan kaçınmış ilk kez Dreyfus duruşması için İtham Ediyorum’u kaleme almıştır. “Bugünün gerçeklerinin ayrıntılarıyla incelenmesinin ardından yarının gelişmesine bir göz atmak gerekir” sonucuna vardı ve Zola’nın bu görüşü toplumcu gerçekçiliğin habercisi oldu. “Bütün umut halktan yana olan yarının güçlerindedir”

Kapitalizmin çirkinliklerini, insanlıkdışı yanını gören doğalcılık, gelişen proletaryanın yeni toplumu kuracak bir sınıf olarak henüz kendini ortaya koyamamasından ötürü, çözüm umudu olmadan ele almıştır insanlığın sorunlarını. Doğalcılık gelişmesi içinde iki farklı tavır beraberinde getirmiştir. Doğalcılığın güçlü olan yanına vurgu yapan yazarlar, toplumsallığa yönelirken, zayıf yandan yana tavır alanlar kadercilik, simgecilik, gizemcilik, dincilik, tepkicilik gibi biçimlere yönelmişlerdir.

Fransız Devrimi “eşitlik, özgürlük, kardeşlik”, 1848 Devrimi ve Paris Komünü... Bu devrimlerin birbiri ardı sıra gerçekleştiği dönemde, sanat ve edebiyatın bu süreçten etkilenmemesi beklenemez. Sanatçılar, bu alt-üst oluş döneminde yan tutmak zorundaydılar, ya emekçi sınıfla birleşmeleri gerekiyordu ya da tepkiciliğe yönelmeleri. Bir üçüncü yolda yok değildi; Nihilizm.

Yabancılaşan sanat ve sanatçı artık gerçekliğin bütünsel yanını göremez duruma gelmiştir. Burjuva sanatın en önemli özelliklerinden birisi insansızlaştırmadır. İnsanın nesne durumuna düşmesinin bir sonucudur. Sanatın en önemli konusu olan insan, onun bir figüranı duruma gelmiş, insanın ortada olmadığı eserlere büyük değerler verilmiştir. Şairin kendini şiirinin dışında tutması, eserde kişisizleştirme, bilinçaltının dilini doğurmuştur. İnsan artık somut yaşayan insan değil, bilinçaltının oyunlarının yarattığı insandır. Edebiyat ve sanatta

insansızlaştırma, Amerika’da gelişen dehşet romanlarının doğmasına neden olmuştur. Bu romanlar insana düşmandır, insana karşıdır. Bunlarda insan hiçtir, başarı her şeydir. Başarı denilen şey de kapitalizmin her ne yoldan olursa olsun elde edilen başarısıdır.

İnsanın ve dünyanın parçalanması sanatta sık sık dile getirilen konulardandır. Parçalanma, kapitalizmin gelişimiyle, makineleşmenin yarattığı, üretim sürecinde, insanın parçalanması sorunudur. İnsan artık parça insan durumundadır. Bütünselliğini kaybetmiş, ürettiği ürünlerde kendi varlığını bütünsel olarak bulamaz olmuştur. Baudlaire, Alan Poe gibi şairler bu parçalanmış dünyayı anlattılar. Parçaları düş gücüyle ayırır yeniden ona biçim verirler.

Gerçekliği gizlerle, mistik unsurlarla örten gizemleştirme, burjuva sanatın bir başka özelliğidir. Gizemleştirmede yabancılaşmanın yarattığı bir sonuçtur. “Bir yandan dayanılmaz derecede karmaşık bir gerçekliği yalınlaştırma, onu temel özüne indirgeme isteği, bir yanda da insanları maddi değil de, temel insan ilişkileriyle bağlanmış gibi gösterme isteği sanatta ‘mit’i, efsaneyi yaratır. Klasik sanatın eski mitlerden yararlanması sadece biçimseldi. Romantik sanat ise, burjuva toplumun yavanlığına başkaldırırken ‘salt tutku’yu, aşarı, özgün ve değişik olan her şeyi anlatmak için mitlerden yararlanmayı seçti. Gerçekte geçerli olan bu yöntemin sakıncası, daha başlangıçta, tarih içinde gelişen insana karşı tarihdışı ‘öz insanı’, ‘zamanla koşullu’nun karşısına ‘değişmez’i çıkarmasıdır” (Sanatın Gerekliliği, s.94)

Ernst Fisher’in sözlerinden de anlaşılacağı gibi, gizemleştirme ve mit yaratma, toplumsal sorumluluktan kaçmayı sağlıyordu. Toplumsal ödevler, çeşitli kahramanlara, doğa üstü güçlere bırakılıyordu. Mitlere dönenler, gerçekliği zenginleştirdikleri, hayalgücünü sınırsızca kullandıklarını iddia ederler ama gerçekte onlar gerçekliği yoksullaştırırlar. İnsanı toplumdaki koparak, onu yalnız, alınyazısı karşısında güçsüz, herkesten uzaklaştırılmış, yalnız bir varlık durumuna getirirler.

Sanatın ve edebiyatın toplumsallıktan çıkması, kaçış konusunu işlemesiyle sonuçlanır. Her türlü toplumsal bağlardan, sorumluluklardan kaçmak edebiyatın konusu olmuştur. Sanatçıların ve yazarların toplumdaki kaçışı, endüstrinin gelişmesiyle, oyalama sanatının önünü açmıştır. Artık kasetlerin, kitapların bol miktarda basılıp dağıtıldığı koşullarda, hızlı ve bol miktarda üretim belirleyici olmuş, ucuz sanat kendine piyasada yer edinebilmiştir. Şu anda televizyonlardan, kitap raflarından, dijital ortam üzerinden bizlere sunulan, adına sanat denilen şeyler, ucuz sanatta hangi aşamaya geldiğimizin göstergesidir.

enver gökçe

...

Sana selam olsun

Sürgünler, mahkumlar, hastalar

Alacağın olsun

Seni İstanbul seni

Seni Bursa, Çankırı, Malatya,

Sizlere selam olsun üniversiteler!

Öğretmenleri alınmış kürsüler,

Öğretmenler

Sizlere selam olsun

Hürriyeti yazan eller, dizten eller

Sizlere selam olsun makinelere

Entertipler, rotatöfler, bobinler

Bu gülünç, aşağılık,

Namussuz şeyler dışında,

Sana selam olsun

Zincirin zulmün kar etmediği,

Kırbacın kar etmediği

Büyük tahammül!

Gel günlerim gel de dol!

Gel Aydınım, İzmirlim,

Gel aslanım Mamak'tan

Erzincan'dan, Kemah'tan

Düşmanlar selam ister

Gözden, gezden, arpacıktan

...

1920 yılında doğmuşum. Ankara'ya gelişimiz çok soğuk, hemen hemen kışın yeni başladığı zamana rastlar. O zaman dokuz yaşındaydım. Yağmurlu bir günde köyden ayrıldık. Arapkir'e oradan da Hekimhan, Kangal yoluyla Sivas'a kadar kara yoluyla ve kış vaktinde yolculuğumuzu sürdürdük.

Ankara yeni kurulabilen on beş bin nüfuslu küçük bir kasaba görünümündeydi. Şehir bugünkü Ulus ve Ulus'taki heykel çevresinde ve Samanpazarı denen yer etrafında, Ankara Kalesi'nin çevresinde toplanıyordu. Bundan böyle burada yaşayacaktık.

Derken 929 yılında o zamanlar, Ankara'da Hüseyin Aveni isminde bir zata yönettiği hususi bir ilkokul vardı. Oraya paralı girip okunuyordu. Okullar yeni başlamıştı. Ben gecikmişim zaten. Bu okula kayıt oldum. İlkokulu burada okudum ve bitirdim. 935 ve 936 yıllarında Cebece ortaokuluna devam ettim. Lise tahsilime gene Ankara'nın Gazi Lisesi denen ünlü okulda devam etmişim. 939 yılında öğrenimimi tamamladım.

Bu yıllarda yeni yeni okuyor, tad alıyor, geliyor ve kendimi yetiştiriyordum. Ta ilkokuldayken bu sevgi içimize atılmıştı. Celalettin Tevfik Bey adlı bir öğretmenin vardı. Bu öğretmen bana kendi derslerinde eski şairlerden ünlü şiirler okur ve okuturdu. Bana şiirin güzelliklerini anlatırdı. Bu öğretmene karşı, bana okuma sevgisi aşladığı için, saygım büyük olmuştur. (...) Bu hocalar beni yönlendirdiler edebiyata, ben de mümkün mertebe faydalandım. Bu hazırlıklarla Üniversite yaşamına başlamış oldum. Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde Türkoloji adlı bir bölüm vardı. Burayı seçtim.

İşte Üniversiteye devam etmem sırasında, daha doğrusu devrimci fikirlere olan yakınlığım dolayısıyla fakültenin ilk yıllarında itibaren, bazı derneklere ve yayınlara yöneldim. Bunlarla bağlantı kurdum.

Ülkü dergisi adlı ünlü Halkevi dergisinde çalışmaya başladım. Görevim düzeltmenlik ve dergi çıkarma tekniği üzerineydi.

(...)

Belirli hocalar dışındaki hocalarla ilişkimiz her şeyden önce bir talebe hoca münasebetinin dışına çıkmazdı. Yani siyasi bakımdan yahut diğer yönlerden her-

hangi bir fikir alış verişinde bulunmak olmazdı. Yalnız devrimci hocalarımızdan, Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi Berkes ve karısı Mediha Berkes'le aramız gayet iyiydi.

(...)

O zamanlar gençtik, sıhhatliyidik tabii. Her işi benimseyerek yapıyorduk. Bu yüzden bizim derginin çıkışında mesela Ant dergisinin çıkışında, ortaya getirilişinde büyük yararların olduğu doğrudur. Ve bu işleri hiç bir şey beklemeden kendiliğinden ve tabii olarak yapıyorduk.

(...)

Sanatçılık ilişkilerimiz gelişmeye başladı.

(...)

O gün iki şey vardı ortada benim için. Bir yanda Garip sanat anlayışı diğer yanda dinamik halk edebiyatının yüzü. Bunlar karşı karşıya getirilince ben elbette ki kendi sınıftan gelme halk ozanlarından taraftım. Bu yüzden ki o devrede bu şairlerin yanında olmam. Nitekim halk ozanları bu işte gerçek yerlerini göstermişler ve her zaman doğrunun ve güzelin yanında olmuşlardır.

Bu tavrımızı belirlemiştik.

945 yılında Garipçilerin edebiyatımıza egemen oldukları bir çağda dergi yayınlamaya ihtiyaç duymuştuk. Bu devre henüz toplumcu akımı güçlendirmeye çalıştığımız bir devreye rastlar. Orhan Veli ve arkadaşları o zaman devrimci şiirleri yoksayan ve yozlaştıran bir çalışma içindeydi. Ve bu sebeple biz Ant çevresine, küçük bir topluluk da olsak, devrimci sanat sorumluluğunu üstlenmiştik. Daha evvelden Yeni Edebiyat dergisi tarafından yürütülen akımın mümessili olarak karınca kaderince çalışmalarımızı sürdürüyorduk. Bu anti-faşist ve devrimci bir gençlik ve onun devrimci sanatı etrafında yeni bir akımın mümessili toplumcu sanatı ortaya çıkarmayı amaçlayan gençlerdik denebilir.

Bizim varlığımız aslında önemsizdi, küçüktü, ama doğrudu. Biz bu doğrudan dolayı bir aradaydık.

(...)

Bu devredeki edebiyat çalışmalarımızın yararlı olduğu kanısındayım. Buna rağmen onların bu tavrı yüzünden birçok yetenekli genç körelip gitti. Hatta denebilir ki Nurullah Ataç ve arkadaşları bu devrede bizim bu sınıfsal karşı koymamıza güçlenmemize, bilemeden yardım etmişlerdir.

O günkü tavrımızın sadeliği ortadadır.

948 yılında, o zaman anti-faşist bir dernek kurmuş-tuk. Türkiye Gençler Derneği davası denildi bu davaya. Bu derneğin yüz elli kadar üyesi olmuştur. Ve harp sonrası devresinin bir parçasıdır.

Dernek her türlü anti-faşist ve demokratik fikirli genci bir araya getiriyordu.

(...)

Derneğin bir çok yapıcı işe yönelmesi, Ankara çevresinde bulunan ırkçı Turancıları rahatsız etmeye başladı. Dernek fakülte ve Ankara çevresinde yaygınlaşmaya başlamıştı. Bu nedenle ırkçı Turancılar derneğin gidişine karşı bir takım eylemlere giriştiler. Gösteri yapmaya başladılar.

Biz o zaman safça, yirmi otuz kişi bir odacık yerde toplandık ve elimizde sopalarla gelenleri bekledik.

(...)

Turancılar saldırdı. Dernek yıkıldı bir kaç saat içinde. Kitaplar yırtıldı. Sokaklara atıldı. Dernek üyelerinden yakaladıkları bir kaç kişiyi dövdüler. Fakat dernek faaliyetine devam etti. Dernek etrafında bir takım provokasyonlar aldı yürüdü.

Sonucunda (...) gerekçe olarak dernek üyelerinin komünizm propagandası yaptıkları ileri sürülüyordu. Bu yüzden tutuklandık. Ankara cezaevine götürülüp tıkıldık.

Üç ay devam eden sorgudan sonra hiç kimseyi mahkum edemediler. Hepimiz beraat ettik. Böylece üç ay boşu boşuna geçti.

(...)

Bu devre 951 tevkifatının başladığı devredir. 951 Tevkifatı İstanbul'da Ekim ayında başlatıldı.

Gazetelerde okuduğumuza göre Sevim Tarı isminde bir kadın Paris'e giderken yakalanmış. Bunun üstünden bir süre geçti. Bundan sonra, buna dayalı olarak Tevkifat başlamıştı. Ben de bir kaç öğrenciden sonra Eylülde doğru tutuklandım.

(...)

Gene tabutluklar, falakalar ve her türlü insanlık dışı işlemler yapıldı. Ve sonuçta yüz altmış sekiz insan askeri mahkemede yargılandı. Gereği şekilde hepsi de cezalandı. Ben şahsen bu davada hiç bir fayda görmediğim için avukat bile tutmadım. Ayrıca bir çok gene hapisneden tanıdığım insanlar da savunmalarını kendileri verdiler. Epeyce direndik. Fakat sonuç olarak şunu söyleyeyim, yüz altmış sekiz kişi bu davada hepsi hüküm giydiler. Bunların isimleri ve aldıkları cezalar yayınlanmıştır.

Ben savunmamı kendim yaptım. Hatırladığıma göre o zaman çok iyi bir savunma hazırlamıştım. Yapılan isnatları reddettim. Bazı arkadaşlarımla olan temaslarımın kanuni olduğunu gizli bir örgüt tarafından yönetilmediğimi iddia ettim. Fakat kaile alınmadı.

Ben savunmamın özünde Marksizm'i istediğimi beyan etmiştim. Mahkeme bildiğini okudu. Sonuçta yedi seneye mahkum edildim. Ayrıca bu cezanın üçte bir bölümlük kısmı kadar da sürgün cezam vardı. Böylece mahkeme sonuçlandı ve herkesi cezaevlerine dağıttılar.

(...)

Adana'ya kadar parmaklarımızdan ve ellerimizden kelepçeli olarak getirildik. Siyasi koğuşa yerleştirildik. Adana'da Zeki Baştınar, Mihri Belli, Őevki Akřit'de bulunuyordu.

Yedi yıl Adana'da tamamlandı. Adana cezaevin-den sürgün yerine gönderilmek üzere salıverildim. Sürgünü geçireceğim Çorum'un Sungurlu kasabasına geldim.

Her gün Sungurlunun bir karakolundan İspat-1 vucut ediyorduk, kendimizi gösteriyor ve imza atıyorduk. Kalacak yerimiz yoktu, iş yoktu. Halimiz Allaha kalmıştı. Böylece sürgünümüz devam etti.

(...)

Hapishanede herkes kendine göre bir işle meşgul olurdu. Günlük hapishane hayatının dışında benim işim gene sanat oldu. Şiirle uğraşıyordum. Bu arada benim önemli yapıtlarımdan birisi olan "Yusuf ile Balaban"ı yazmaya başladım. O devrelerde böyle bir şiir çalışması yapacağım belliydi. Bir takım sıkıntılar başlamıştı ve şiirin ilk mısraları dökülmeye başladı. "Ve; zaman akar, zaman geçer/Zaman zindan içinde" dizeleriyle başlayan şiir kafamda şekillenmeye başladı. Ve sonuçta otuz şiirlik bir destanı kısa bir müddet içinde zannederim bir ay içinde bitirmiş oldum.

(...)

Hapishanede günlük çalışmalarım arasında Fransızca da önemli bir yer tutar. Orhan Suda ile o zaman aynı ranzada kalıyorduk. Bana dil bakımından çok yararları dokunmuştur. Orhan Suda ile her gün aynı ranzanın etrafında günümüzü geçirirdik. Ve çalışmalarımız bitince akşamları volta atardık. Böylece günler akıp geçti.

(...)

Eskiden beri tanıdığım Fethi Giray bir günlük gazete çıkarmaya başlayınca ben de iş için müracaat ettim. O zamanlar için küçük bir parayla gazetenin düzeltmenlik görevine başladım.

Bu gazete küçük tirajlı bir reklam gazetesiydi. Bir ara İsmail Gençtürk isimli genç bir delikanlı da bize yardımcı olarak yanıma verildi. İsmail Gençtürk'ün her haliyle bir memleket çocuğu olduğu belliydi. Biz onunla altı ay kadar beraber çalıştık. Nihayet gazete 963 yılına doğru kapandı.

(...)

Gazete kapanınca yeniden işsiz kaldık. Pablo Neruda'nın çevirilerini sürdürüyordum. Neruda bilindiği gibi dünyanın en büyük şairlerinden birisidir. Şiirle uğraşmam dolayısıyla Neruda'ya eğilimim gün geçtikçe artıyordu. Neruda çarpıcı ve büyük bir ozandır. Dünyayı ve insanları seven birisi. Başından da büyük olaylar geçmiştir. Gizli yaşadığı, sürgünde kaldığı yıllar olmuştur. Büyüklüğü biraz da buradan gelmektedir. Benim o-

na ilgim de bu bazı yakınlıklarımızdandır.

(...)

Ben sınıf edebiyatı yapıyorum.

Türk halkının hayatın her dönemde aktif olan, güzel olan, büyük olan bu halkın sanatını yapmaya çalışıyorum.

Bence sanat her şeyden önce bu sınıfın yaşam kavgasındaki gücünü, kudretini ortaya koymasındadır.

1940 yılına gelinen zamanlarda Türkiye'de çeşitli sanat görüşleri varolmuştur. Bilhassa endüalist sanat biçimine karşı ve toplumcu yanı olan cereyanlar bu devrede etkili olmuştur. Gayet tabi olarak bu toplumcu yanı kuvvetli olan akımın içindeydim. Ve içinde olacağım. Hani eski bir söz vardır: İnsan nasıl yaşarsa öyle düşünür. Bu çok doğrudur. Yani düşüncesini, yani bilincini onun sosyal hayatı, sosyal pratiği belirler. İnsana kendi çevresinde olan ilişkiler gene diyalektik bir bakışla açıklanabilir. Sanat ise daha karmaşık bir olaylar zinciridir. İyi, başarılı bir eseri meydana getirebilmek için önce sosyal bir içerik, sonra da estetik bir kılıf zorunludur.

Sosyal yönü ve estetik yönü kuvvetli eserler ancak başarılı olur. Ben büyük sanatçılarda bu içeriği ve estetik yanın kuvvetli olduğunu görmüşümdür. Örneğin, Nazım'da ve Neruda'da bu sosyal ve estetik yönler bir bütün halinde ortaya konmuştur. Güzel ve kuvvetli olmak buradan gelmektedir.

Bir sanatçının doğru, devrimci bir yönde bir şeyler verebilmesi için, pratik ve teori arasındaki işbirliği daima gözönünde tutması gerekir. Dünyayı ve olayları ancak diyalektik metodun ışığında kavrayıp yorumlayabiliriz.

Sanatla bilinçle duyarlık arasında tam bir uyum olmalıdır. Ne salt bilinç ne salt duyarlık tek başına yeterli değildir. Bir sanat eserinden, devrimci sanattan söz ettiğimizde, devrimci bir görüş açısından hareket ediyoruz. Yani dünyamızı insanca yaşanacak bir hale getirmek için şiir ve sanatı sosyo-politik bir mücadelenin tanımlayıcı araçları olarak görüyoruz.

(...)

İyi bir sanatçı olmak için önce kendini, halkını sevmesi daha doğrusu bu halkın içinden bu halkın en devrimci sınıfına bağlılık göstermesi içtenlikle bunu yapmak şarttır.

Hayatı tüm yönleriyle seveceksiniz

İyilik kötülükleriyle, pisliğiyle, fakat seveceksiniz.

Suyunu, dağımı, toprağını, çevreyi de kendisi kadar her şeyini seveceksiniz. Bunu sevdiğiniz bir sürede, bunları yapıtlarınıza geçirebildiğiniz ölçüde büyük ve yol gösterici olacaksınız.

Ankara 1977-1980

Yabancılaşma

Merhaba yoldaşlar...

Hoşgeldiniz... Öncelikle kusuruma bakmayın. Daha önceki oturumlarınıza katılmak istiyordum. Gelemedim. Daha önce ufak çaplı sohbetler yapmıştık burada. Onu biraz genişletmeyi düşünüyorum sadece.

Her bilim tanımla başlıyor işe. Bilim bir disiplindir ve tanımlarla başlar. Yani konuşacağımız dili kavramları tanımlamak gerekiyor. Program akışına baktığımda yabancılaşma kavramının çok farklı anlamlarda kullanıldığını görüyorum. Günlük dilde kullandığımız yabancılaşma kavramı da aldı başını gidiyor. Araştırdığımız zaman hemen her alanda bir yabancılaşma kavramı var. Ama yabancılaşmanın ne olduğunu tanımlamaya çalışmak bence bir başlangıç açısından önemli.

Hegel, 1807'de "Tin'in Görüngübilimi" adlı yapıtında yabancılaşma kavramını kullanıyor. Önce Hegel'in felsefesi. Hegel felsefesinde bir gerçek dünya var, yaşadığımız dünya. Yani Hegel maddeyi, maddi gerçekliği kabul eder. Bir de bu maddi dünyadan ayrı, "mutlak ide" yani mutlak fikir denilen bir şey var. Bildiğimiz maddi dünya bu mutlak fikrin yansımasıdır Hegel'de. Maddi dünya tarihsel gelişimi içerisinde yani evrim içinde kaçınılmaz olarak mutlak fikre varacaktır. Bu bir evrim sürecidir.

Bir idealist olarak Hegel önce dünyayı ikiye ayırır. Tıpkı idealizmin babası Platon gibi. Platon'un o bilindik mağara örneğiyle biraz daha anlaşılır kılalım konuyu. İdealar teorisini açıklamak için şöyle bir örneği vardır Platon'un; der ki, "bir mağara düşünün, mağaranın ağzında durmuşuz. Yüzümüz duvara dönük. Sadece ve sadece duvara. Gördüğümüz nedir? Sadece gölgelerdir. Gerçek olanı, o gölgelerin asıllarını, onlara sebep olanı göremiyoruz. Tıpkı bu örnekte olduğu gibi maddi dünya gerçeğin gölgesidir. Gerçek olan ideadır" Bu idealizmi ve ikiliği ortaya atan Platon'u izler Hegel. Platon'un "idea"sı, onda "mutlak idea" olur; gölgeler ise bildiğimiz madde olur. Maddi dünya "mutlak idea"nın yansımasıdır. Onun bozulmuş halidir. Gizemlileşmiş, yabancılaşmış halidir. Ve Hegel'de tarih, tarihsel gelişim süreci yabancılaşmanın aşılması yönünde işleyen bir evrim sürecidir. Yabancılaşmanın aşılması, yani "mutlak idea"ya kavuşma, onunla özdeşlik. Hegel Yunan felsefesine çok önem veren biridir. Hıristiyanlığı Yunan antik felsefesinden bir kopuş olarak, yabancılaşmanın derinleşmesi olarak kavrar. Dindeki reformlar ve 1789 Fransız Devrimi Hegel'e göre yabancılaşmanın aşılması yönünde büyük adımlardır. Hegel'de yabancılaşma öz olarak bu şekilde...

Hegel'in attığı pek çok kavram kendisinden sonra gelen düşünceyi derinden etkilediği gibi yabancılaşma kavramı da doğal olarak kendinden sonraki düşünürleri oldukça etkiledi. Yabancılaşma kavramını farklı bir anlamda kullanan bir başka Alman filozofu Feuerbach'tır. Feuerbach, Hegel'in yabancılaşma kavramını alıyor. Bunu dinin eleştirisinde kullanıyor. Dini, din kavramını şu şekilde ele alır Feuerbach: "Din, insan düşüncesinin, insan beyninin ürünüdür. Tanrı bir insandır. İnsanın kendisidir. Kendisini betimler insan. Ama insan beyninden, düşüncesinden çıkan bu kavram zamanla insan üzerinde tahakküm kurar." Feuerbach burada Hegel'den aldığı yabancılaşmayı yine insan düşüncesinden ya da toplumdaki çıkan ve toplumu tahakküm altına alan bir şeyi anlatmak için kullanır. Burada bir adım daha ilerliyor ve tahakküm kavramına ulaşıyoruz. Hegel'den farklı olarak Feuerbach, kavrama yeni bir anlam yüklüyor.

Dikkat ederseniz henüz günlük dildeki yabancılaşmadan bahsetmiyoruz. Kavramın çıkışı ve bilimsel içeriği üzerinde duruyoruz.

Bu kavramı Marx devralır ve bugüne kadar onu en etraflı ve en tam tanımlayan kişidir. Kavramın Feuerbach'daki özünü korur Marx. Yani "düşünceden veya toplumdaki çıkan ama onu tahakküm altına, egemenlik altına alan" içeriğine sadık kalır. Dinin bir yabancılaşma olduğu aşikardır. Ama Marx soyut insan veya soyut insan düşüncesinden değil, toplumsal ilişkiler içindeki somut insandan hareket eder. Din dünyevi ilişkilerin gökyüzüne çıkartılmış halidir. Göksel dünya maddi dünyanın, toplumun, toplumsal ilişkilerin yansımasından başka birşey değildir. Fakat yansı, dönüp dolaşmış ve aslına, yani maddi dünyayı egemenliği altına almıştır. Onun üzerinde tahakküm kurmuştur. Marx "Yahudi Sorunu" üzerine çalışırken konuyu etraflıca ele almıştır.

Marx sorgulamasını sürdürür. Yabancılaşmanın kökenine yönelir. Bu nokta önemli. Çünkü yabancılaşma çok farklı şekillerde çıkıyor karşımıza. Ama onun temelini, kökenini bilmek gerek. Zira ondan kurtulmak buna bağlı.

Şimdi, parayı düşünelim, para nedir? Marx'ın tahlillerine kadar para çözümlenemeyen bir sır olarak kalmıştır. İktisattaki tanımı "evrensel meta", yani karşılığında her türlü metayla değişebileceğiniz özel bir meta. Aynı zamanda bir ölçü birimi, meta değişiminde bir aracı, ödeme aracı... İnsanlar niçin paraya ulaşmak ister? Aristo'dan beri insanlık şunu biliyor, insanlar parayı para olduğu için istemezler, insanlar parayı para karşı-

lığında kendi ihtiyaçları olan nesnelere alabilmek için isterler. Yine de para bir gizem içerisinde çözümlenemeyen bir nesne haline dönüşüyor. Fetişleşiyor. Zamanla her şeyin ölçüsü haline geliyor. Artık savaşlar ölen insanlarla değil, maliyetlerle ele alınıyor. Artık insanların kendileri parayla ölçülüyor. Bilmem kaç milyonluk futbolcu, deniyor mesela. Hatırlayın Manifesto'yu, orada bütün ilişkilerin maddi çıkar ilişkisine nasıl indirildiğini, para ilişkisine nasıl dönüştüğünü anlatır Marx. Para demek ki koskoca bir toplumu tahakküm altına alan bir olgu haline dönüşüyor. Bu, yabancılaşmadır. Ama hala yabancılaşmanın kökenine gelmiş değiliz.

Çevrenize bir bakın, çalışan insanlar mutlu mu? Hepimizin sık sık kullandığı memurlaşma kavramını bilirsiniz. Memurlaşmayı niçin kullanırsınız? Yani burada kabaca mutsuzluğu, tatminsizliği anlatmanın bir yolu memurlaşma. Bir işçiyi düşünün. İşçiler aslında çalışkan insanlardır. Proleter kökenli insanlar, işçi insanlar harıl harıl çalışır. Buna rağmen çalışmak neden bir işçiyi rahatsız eder? Emeginin ürünleri ona ait değil, başka birine ait. Emegine yabancılaşma yani. Burada çok daha ince bir nokta var. Emeginin ürünü değil sadece, bizzat emeği onun değil! İktisada ters gibi değil mi? Zira biz işçinin emeğini, yani emek-gücünü sattığımızı biliriz. Zaten işçi demek, emeğinden başka satacak birşeyi olmayan demektir. Peki nasıl oluyor da ben işçinin emeğinin ona ait olmadığını söylüyorum?

Emek nedir? Emek, vücudunuzun, kasınızın, sinirlerinizin bir ürünüdür. Sizin bünyenizin bir parçası, vazgeçilmez bir parçasıdır emek. Kapitalist üretim ilişkisinde emek nasıl gerçekleşir? Emeğin gerçekleşmesi demek üretim yapmak demektir. Üretim yapmak için ne yaparsınız? Siz emek-gücünüzü satarsınız. Size ait olan şey sizin dışınıza çıktığı anda gerçekleşir. Emek sizin vücudunuzun bir parçası, ama siz onu bir meta haline getirip satmazsanız hiçbir işe yaramaz. Siz bunu satmak zorundasınız. Hani karnınız aç, doyuracaksınız, geçiminizi sağlayacaksınız. Barınacaksınız, giyineceksiniz değil mi. Onun için siz emek-gücünüzü meta halinde satacaksınız. Sattığımız anda artık o size ait değil. Yabancılaşmanın çıkış noktası budur. Marx'daki çıkış noktası. Emeğiniz sizin dışınıza çıkıyor. Emek gerçekleşebilmek için; emek konularıyla, yani o üreteceğiniz nesnelere ilişkiye girebilmek için sizin dışınıza çıkacaktır. Size ait olmayacaktır. Doğal olarak size ait olmayan emeğin, ürünleri de size ait olmayacaktır. Peki ama sizin vücudunuzun bir parçası size ait olmayan bir konuma girerse o üretim sizi neden ilgilendirsin, o iş sizi neden ilgilendirsin! Nasıl tatmin etsin... nasıl mutlu etsin sizi!..

Şu halde yabancılaşma emeğin metalaşmasına bağlı bir olgu. Emek, emek-gücü olarak meta haline geliyor. Ama bu, yabancılaşma kapitalizmle başladı de-

mek değil. Şu asla unutulmamalı. Kapitalizm, meta ekonomisinin en tam, en gelişmiş ifadesidir. O sihirli kavram, meta çıkıyor yine karşımıza. Genel olarak meta kavramı yabancılaşmanın başlangıç yerini bize verir. Ta köleci toplumda küçük üreticileri düşünün, hatta kapitalizmdeki küçük üreticileri düşünün. Kendi dükkanı, aletler kendisinin. Gidiyor bir yerlerden ham maddeleri alıyor. Oturuyor artık, ham çarık mı yapıyor ne yapıyor bir şeyler yapıyor. Çıkarttığı ürün kimin? Kendisinin. Burada baktığımız zaman biraz önce bahsettiğimiz süre de bir yabancılaşma yok. Ama şöyle bir yabancılaşma var. Ürettiği malı, pazara götürdü. Nasıl bir ilişki var. Değişim ilişkisi var. Aslında insani ilişki değil mi? İnsanın insanla ilişkisi. Yani alıcı satıcı. Para Lidyalılarından bu yana var. Ama basılı para olarak kavramazsak şöyle bir şey söyleyebiliriz. Eğer öküzü buğdayla takas etmek istersem, buğday ve öküzü bir ölçü birimiyle, diyelim demirle ölçersem, yani bir öküz şu kadar demir, bir çuval buğday şu kadar demir şeklinde bir ölçü, demir burada para demektir. Dönelim takasımıza. Biz pazarda alıcı ve satıcı olarak karşılıklı emeklerimizi, buğday ve öküzde cisimleşen emeklerimizi takas ediyorsunuz. Oysa bu ilişki bize doğrudan öküzle buğdayın, yani iki metanın ilişkisi olarak görünüyor. İnsani ilişki mallar arası ilişkiye dönüşüyor.

Hatırlayın o iktisadın ünlü formülünü: meta-para-meta (ve tüccar sermayesiyle birlikte para-meta-para). Bu meta-para- meta ilişkisi kapitalizme ait bir şey değil. Metaya ait bir şey. Ta kölecilikte rastlıyorsunuz buna. Ticari sermaye para-meta-paradır. Bu değişim ilişkisi, yani ister meta-para-meta (satın almak için satmak), ister para-meta-para (satmak için satın almak) olsun, bu ilişki kapitalizme değil, metaya özgüdür. Onun genetik şifresidir. Ama yabancılaşma tam ifadesini kapitalizmde buluyor. Çünkü kapitalizm meta ekonomisinin en gelişmiş halidir.

Kapitalist ilişki dediğimiz ilişki tohum halinde metanın içerisinde vardır. Marx o yüzden metanın tahliliyle başlar incelemelerine. Meta kendi içerisinde kapitalizmi barındırır. Tohum halinde. O serpilip gelişir, tüm topluma damgasını vurursa işte o sistem kapitalizm oluyor. Bunun anlamı şu. Toplumdaki her şey meta haline dönüşür.

Öyleyse sizin tartışacağınız sanatta yabancılaşma, ve aklınıza gelebilecek her türlü yabancılaşma kökenini meta ilişkisinde, ve onun tam gelişmiş ifadesi olarak kapitalizmde buluyor. Kapitalizmde emek kendisini gerçekleştirmek için emekçinin dışına çıkmak zorunda olduğundan, emeğin kendisi ve ürünleri dışsal bir olgu, işçiye karşıt bir güç haline dönüşüyor. Onu tahakküm altına alıyor. Ve bunun doğal sonucu tatminsizlik, mutsuzluk, memurlaşma oluyor. Kapitalist toplumda ücretiniz ne olursa olsun iş bir süre sonra sizi tatmin etme-

meye başlıyor. Mutsuz olmaya başlıyorsunuz. İşletmeler var. Adam 2000 lira civarında ücret alıyor. Bir satış elemanı. Onun dışında pirim alıyor. Yani yaklaşık 3-4 bin liralık bir maaş. Baktığımız zaman iyi bir yaşam. Ama 15 günlük yıllık izni ipe çekiyor. Hafta sonları, cumartesi günleri işe gideceği zaman ayaklarını sürüye sürüye gidiyor. Her şey bir angaryaya dönüşüyor. Neden? Aldığı para hiç fena değil. Altında arabası var. Yıllık tatile gidebiliyor. Ama buna rağmen mutlu değil. Tekdüzeleşmiş bir yaşamı görüyorsunuz. İş...sabah işe geliyor çalışıyor, öğle yemeği, yine iş, akşam ev. Arkadaşlarıyla gece hayatı dediğimiz şeyler. Ve ertesi gün aynı şeyler başlıyor, böyle gidiyor. İşin kendisi onun dışında. Yaşamını sürdürebilmek için o parayı kazanması gerekiyor. Bir tek onu düşünüyor. İşle bir alakası yok. O süreç içerisinde kullandığı emek kendisine ait olmaktan çıkıyor.

Yine toplumsal ölçüğe dönelim. Bu yabancılaşmanın sonuçları neler? İşçi üretiyor. Ne üretiyor? Bizim sık kullandığımız bir slogan var “kapitaliste servet, kendisine sefalet” yani emek artık kendi dışına çıkmasıyla birlikte proletarya kendisi için sefalet, mutsuzluk, alıklık yani zihinsel yetilerin kötüleşmesi buna benzer şeyler üretir. Kendi payına düşen sadece ve sadece budur. Bu bir ilişkiyse bu proletaryanın yabancılaşmasıdır. Pe ki bu burjuva için bir yabancılaşma değil mi? Yabancılaşmanın diğer kutbunda da onlar var. Aynı yabancılaşma burjuvazi içinse sefalet, lüks vb. şeyler yaratıyor. Marx’daki anlamı bu yabancılaşmanın.

Sermayenin formülünü hatırlayalım: Para-meta-para. Süreci başlatan para, sonuç yine para. Metayı atalım. Para ve para. Ama süreçten çıkan para, girenden daha fazla. Yani kapitalistin hedefi parasını artırmak, kar elde etmek. Kapitalist ilişkinin amacı, hedefi, Marx’ın deyişiyle yaşam ateşi bu! Üretim zoraki katlanılan bir bela. Kapitalizm üretimin kendisine yabancılaşıyor. Üretimle bir alakası yok.

Üretimin kendisi işçi için dışsal olgu haline geliyor ve işçiyi ilgilendirmiyor. Çünkü emeği onun dışına çıktığı anda üretim gerçekleşiyor. Marx buna işte üretimin dışsallaşması diyor. Üretim dışsal bir olgudur. Bu üretimin sonucunda çıkan ürün nedir? Meta! Bütün bir toplumsal yaşama, toplumsal üretim ilişkisine, toplumsal dokuya şeklini veren, özünü veren nesne haline geliyor meta ve her şey o kapitalist toplumda kendisini bir meta olarak ifade etmeye başlıyor. Bu nokta önemli işte. Marx’ın meta fetişizmi dediği nokta bu. Fetişizm nesneye tapma. Bu nesne maddi nesne olmak zorunda değildir. Örneğin, siz bir kavram yaratırsınız ona bir misyon yüklersiniz. Daha sonra onun tahakkümü altına girersiniz. Ne oldu o kavram bir anda fetişleşti, maddi nesne oldu, sizi egemenliği altına aldı. Siz ona tapınmaya başladınız. Bu olgu metanın kendisinde var. Paranın püf

noktası burda. Evrensel meta demiştik paraya. Ta kölecilik toplumundan beri insanlar para kazanmaya çalışıyor. Ama bu toplumdaki gibi değil. O zamanlar çok daha nüve halinde. Kapitalizme geldiğinizde her şey artık meta, para haline geliyor. Örneğin, transfer sezonundayız. 17 milyon euroluk futbolcu gibi haberler okuyoruz. Atmışlar kocaman bir başlık “17 milyon euroluk bilmem kim” diye. Buradan ne anlıyorsunuz? Meta fetişizmi öyle bir noktaya gelmiş ki biz bireyi, insanın kendisini parayla ölçmeye başlamışız. Her şeyi metaya dönüştürmekle kapitalizm yabancılaşmayı doruğuna çıkartıyor. Biz artık geline aşamada 19.yy’dan çok farklıyız. 19.yy insanları 17 milyon euroluk futbolcular gibi böyle abes benzetmeler yapmazlardı. Kapitalizmde artık ilişkiler meta fetişizmi gelebilecek en üst seviyeye geldi. Bundan ötesi yok. Günümüz toplumu ulaşılmış meta fetişizminin en üst noktasıdır. Serpiliş gelişmesini artık tamamen tamamladı meta ekonomisi. Ta kölecilikten bu yana meta yabancılaşmayı barındırıyor içerisinde. Ama tam ifadesini kapitalizmde buldu meta ekonomisi ve yabancılaşma. Çünkü kapitalizmle birlikte emeğin kendisi de meta haline geliyor. Kapitalizm, ayırıcı özelliği budur. Emeğin kendisini meta haline getirir. Bununla birlikte meta olmayan hiçbir şey kalmayacaktır. Metalaşmanın önu iyice açılır ve her şey metalaşır. Meta fetişizmi yani tıpkı tanrının egemenliği gibi, siz tanrı yerine metayı koyun. Evrensel meta olarak parayı koyun. Bütün bir toplumu küresel ölçekte tahakkümü altına alacak nesne çıkmıştır ortaya. İşte yabancılaşmanın doruk noktası burası. Bu sanata yansiyacak, insani ilişkilere, evlilik ilişkilerine vb. her şeye yansiyacak. Mal paylaşımı sözleşmesi gibi şeyler. Bakın ne güzel, kapitalizm, o meta ilişkisini artık kurumsal bir düzeyde aileleştiriyor. Zaten aile toplumun çekirdeğidir, minyatürüdür. Kapitalist toplumun çekirdeği de kapitalist ailedir. Artık buna resmi üniformasını giydirdik. Sözde pozitif ayrımcılık, kadınlara haklar vs. derler ama burada bile o meta fetişizmini görebiliyorsunuz.

Emeğimiz metaydı artık onu geçtik. Bizim bedenimiz meta haline geldi. Parça parça satıyoruz. Organ düzeyinde başka düzeyde. Ondan sonra “Adalet mülkün temelidir” yerli yerine oturuyor işte. İnsanın temelinde ne olsun ki:

Kapitalist üretim ilişkileri için hepimiz bir metayız. İstatistiki bir değerden öte bir anlamımız yok, olmaz da kapitalizm açısından. İşçiyiseniz maliyet unsuru olarak girersiniz. Döner sermaye kapsamına girersiniz. Burjuva iktisatta. Başka işte futbolcuysanız bacağınızı sigortalatırsınız. Birde o moda var. Bacağınızı sigortalıyorlar. Hani araba ev sigortalıyor ya organlarınızı da sigortalatabiliyorsunuz. Metalaşmanın bundan daha çarpıcı bir ifadesi olabilir mi?

YABANCILAŞMANIN

Sanata Yansıması

Cengiz GÜNDOĞDU

Engels Anti-Dühring’de iş bölümünü ikiye ayırır: Doğal işbölümü: Kapitalizm öncesi işbölümüdür. Ayakkabıcı olmak gelenekseldir. İnsan tek bir işe bağlı değildir. Antik dönemde testi yapan insan, aynı zamanda tiyatro yapar. Doğal işbölümünde yaratıcılığı engelleyen bir şey yoktur. Yöntemli işbölümü: İnsanı alıklaştırır. Çok iyi hekim olabilirsiniz, çok iyi mühendis olabilirsiniz. Ama insanın entelektüel etkinliği için zamana ihtiyacı vardır. Yöntemli işbölümü, insana zaman bırakmıyor. Sanat bir sınıfın elinde kalıyor. Proletaryanın elinden zaman alınmıyor ve sadece sanat üretecek burjuva sınıfının eline veriliyor. Zaman üç yüz yıldır burjuvazinin egemenliğinde.

Yabancılaşma bunun neresinde? Yabancılaşma çok sinsidir. Hayatı bize doğal gösterir. 3 yaşından beri keman çalan bir kemancıya “sanki doğuştan kemancı” denir. Ya hayatında hiç keman görmeyenler... Onlar doğuştan kemancı, gazeteci, yazarsa? İnsanda bütün etkinlikler gizil bir güç olarak vardır. Bu bir yabancılaşma. Estetik yaşamın bütün yönleriyle ilgilidir. Tüm hayatı kapsar. Estetik için burjuva estetikçiler yalnızca sanat eseriyle ilgilidir derler. Ama estetik bütün hayatla ilgilidir. Estetiğin bütün hayatı kapsadığını göstermek gerek. Burjuvalar, Balzac vb için deha diyor. Sanat sanki dehaların alanı... Bu durum insanlarda, ben bunları yapamam bilincini getiriyor. Bu da yabancılaşmanın getirdiği bir nokta.

Kendi yarattığı nesnelere, kendisine yabancı bir şey olarak çıkması durumu sanat alanında nasıl olur? Sanat eseri biriciktir. Kopernik’in bulduğu yasayı bir başkası bulabilirdi ama Anna Karanina’yı Tolstoy dışında kimse yazamazdı. Yarışmalar bu anlamda saçmadır. Ödüllendirmenin sonucu, birinci, ikinci, üçüncü neye ve kime göredir? Kimse neden ödül aldığını bilmez. Oysa yarışmaya katılan her eser biriciktir. Ödüllendirme kapitalizmin ciddi bir kurumu. Kimse bir sanat eseri için değer biçemez. Bu şiiirden çok haz alacaksın bundan daha az vb diyemez.

Bireycilik ve bireyselliği ayırır Marx. Bireyci bir yazar; “Görüyor musunuz bu benim yarattığım eser” der. Yabancılaşmayı aşmış bir insan ise; “bu bir türün eseridir” der. İnsanın her türlü eyleminin ardında insanlık tarihinin etkisi vardır. İnsan türünün etkinliği vardır. Benim söylediğim her sözün ardında Platon’un, Sokrat’ın, Spartaküs’ün yaptıkları var. Binlerce yılın mücadelesi var. Verilen mücadeleler var. Dışçıye şunu söyleyebilirsiniz:

“Bana uyguladığın işlemlerin hepsini sen mi buldun? 30 milyon yıllık insan çalışmasının emeği-etkinliği var her çalışmada. Kopernik ya da Kepler’in teorisiyle para kazanıyorsan Kepler’e telif hakkı vermelisin.”

Romancı yabancılaştığında ne yazar? Kendi öznel duygularını, gerçeklik sanar. Aldatılan erkek, yalnızlığını yazar. Selim İleri ‘dünya bir hiçtir’ der. Birey sıkıntılı

günlerinde yalnızlık duygusuna kapılabilir ama türün yalnızlığı değildir bu. Yaşadığımız ortam insanın yaratımlarıyla doludur. Küçük burjuvanın tipik yanı onun anlaşılabilirliği. İki bilinmeyenli, üç bilinmeyenli denklem gibidir. Yabancılaşan kişiye kızmamak gerekiyor.

Komünizm yasal uygulamalar sistemi değil, kültürel birikim dünyasıdır. İnsan türü birbirine katkı yapar. Komünizmde işten dolayı ayırım yok, meslek yok. Doğal eğilimler var. İnsan temelde tür olarak ortak yaşama uygun ve her şeyi yapabilme gizil gücüyle doğar. Çalışarak şiir yazılabilir. Komünist toplum bugünkü verilerle tasavvur edilemez. Sınırlı düşünüyoruz. Ancak nüvesini koyabiliriz. Aristo elektriği düşünemezdi. Kapitalizm tür bilincini kırıyor. Yabancılaşmada bütünlük kaybolur.

Meta fetişizmi ise soyut emeğin gizlenmesidir. Bankaya yüz bin yatırıp, yüz on bin alıyoruz. Eskiden insanlar bankadaki paranın ürettiğini sanıyorlardı. Nasıl 110 oluyor? İşçinin yarattığı artık değer sayesinde. İşte görülmemiş budur. Malın içindeki soyut emeği görmüyoruz. Metalar dile gelse söyleyecek. Newton der ki, elmayı düşüren yasa ile ayı düşürmeyen yasa aynıdır. Kapitalizmin bütünlüğü görülmediği zaman gerçeklik doğru kavranmaz. Lucaks, sanatçının mutlaka bu bütünlüğü görmesi gerektiğini söyler. Yoksa sanatçı gerçekçi olmaz. Burjuva eleştirmenler gerçekçileri bütünlükçü diye

eleştiriyorlar. Tabi ki bütünlüğü. Sanatçı içsel dünyasını yansıtmak için yazmaz.

Sanat alanında yalnız eleştirmenler de var. Çeşitli sanat alanlarında eleştiri yazıyorlar. Müzik eleştirmenleri, roman eleştirmenleri vb. Elif Şafak'ın kitabını 60 günde okudum diyor eleştirmen, kitabın çıkmasından 1 hafta sonra... Memur gibi çalışıyorlar. Beğenmediyse eleştiri yayınlanmaz. Metis yayın evi ilan vermezse gazete para kazanmaz. Kitap eklerinde üstü kapalı reklamlar yapılır. Gazeteye ilan vermiyorsan, maddi bağın yoksa, Irakla ilgili meseleyi sana sormaz Orhan Pamuk'a sorarlar.

Yabancılaşmanın sonuçları sıkıntı vermez insana. O öyledir. Öyleymiş gibi yaşanır gider. Tolstoy, köle ayaklanmasını anlatırken, köle sahiplerinin "özel işlerimi kim yapacak" diye düşündüklerini yazar. Onlar için çok doğal bir durumdur bunu sormak. Yabancılaşmanın sonucunu görmez yabancılaşan kişi. Nazım, Memleketimden İnsan Manzaralarında kağına biner gibi tren biniliyor, diye anlatır. Bir sorunumuz var, Marx 19.yy Kapital'i yazdı ve 21.yy insanı kapitali anlamada zorlanıyor. Daha gerideyiz. Aristo'yu anlayamıyoruz. Yabancılaşma çok vahim.

Yabancılaşmaya karşı ne yapalım. Yabancılaşmadan kurtulmanın ilk yolu kendini doğru koymak, kendini bilmekten geçiyor. Yabancılaşma o kadar yaygın ki, her toplum kendi tarihleriyle ilgili "demiri vb. hepsini biz bulduk" diye yazıyor. Milliyetçilik ayrı bir yabancılaşma. Kimlik aidiyet sorunu. Milliyet kişiliğin üstüne konuluyor. Türksen öğün değilsen itaat et.İnsanlığı esenliğe götürecektir olan din, mezhep, ulus değil, sınıftır.

Berrin Taş, "Şair Şiir ve Yabancılaşma" başlıklı oturumumuzun konuşmacısı olarak katıldı konferansımıza. Yaptığı sunumu burada yayınlamadığımız için hem Berrin Taş'tan hem de okurlarımızdan özür diliyoruz. Teknik bir hata sonucu kayıt yapamadık ve notta almadığımızdan birebir sunumunu sunamıyoruz. Tekrar bu aksaklıktan dolayı özür diliyoruz.

AFA (ayıışığı fotoğraf atölyesi)

YAŞAMAYA DAİR

Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela,
yani, yaşamının dışında ve ötesinde
hiçbir şey beklemeden,
yani bütün işin gücün yaşamak olacak.
Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani o derecede, öylesine ki,
mesela, kolların bağlı arkadan, sırtın duvarda,
yahut kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuvar
insanlar için ölebileceksin,
hem de yüzünü bile görmediğin insanlar için,
hem de hiç kimse seni buna zorlamamışken,
hem de en güzel en gerçek şeyin
yaşamak olduğunu bildiğin halde.
Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,
ölmekten korktuğun halde
ölüme inanmadığın için,
yaşamak yanı ağır bastığından.

AYIŞIĞI VE EKİN SANAT MERKEZLERİ 3. KONFERANSI GERÇEKÇİLİĞİN TARİHİ TAKSİM AYIŞIĞI

Boris Suçkov

İnsanın düşünsel etkinliklerinden en önemlisi olan sanatta yaratıcı süreç, imgeler halinde düşünmeyi içine alır.

Gerçekçilik; yaratıcı bir yöntem olarak, insanın zihinsel gelişmesinin belli bir evresinde, insanların doğayı ve toplumsal gelişmesinin yönünü anlamaya zorlandıklarını duymaya başladıkları bir zamanda, insanların önce belli belirsiz, sonra daha açık bir biçimde, insan eylemlerinin ve duygularının vahşi tutkularından ya da tasarlanmış bir tanrıdan gelmediğini, bunların gerçek, maddi nedenlerle belirlendiğini kavramaya başladıkları zamanda ortaya çıkmış tarihsel bir olgudur.

Sanatçı yarı gerçeklik gibi görünen bir şeyi kafasında kurduğu zaman bile aslında gerçekçilik dediğimiz bütünün bileşik parçalarını yeni bir biçimde düzenlemekten, yeniden ortaya koymaktan başka bir şey yapmıyordur.

“ Ne o? Altın mı?
Sapsarı, pırlıl pırlıl,
değerli altın mı?
Karayı ak; çirkinini güzel;
haksız haklı; alçağı
soylu;
Yaşlıyı genç; korkağı
yiğit yapmaya yeter
bunun bu kadarı...”

Sanatın ikili işlevi, yani birbirine kenetlenmiş bir biçimde, sanatın bilme ve estetiksel işlevi, ta başından sanatın doğduğu andan bu yana var olmuştur.

Gerçekçiler, kahramanlarının iç dünyalarını, düşünce tarzlarını ve davranışlarını koşullandıran kendi çağlarının özlü çatışmalarını çizebilmişlerdir. İnsan kişiliği üzerinde yıkıcı bir etkisi olan toplumsal kötülüğün kaynaklarını görebilmişlerdir.

Sanat gerçekçiliğinin büyük disiplinine ancak boyun eğebilir, ona yardım edemez, ama bu demek değildir ki sanat hep gerçekçi olmuştur.

Fourier ve Saint Simon, gelişme fikrini tarihe uygulayarak, tarihsel süreçteki itici gücün sınıf çatışması olduğu sonucuna varmışlardı

Gerçekçiler ezilen kitlelerin kurtuluş umudunu onların içinde değil üstlerinde aramışlar, kitlelerin gücünü kanıtlamasını eleştirel gerçekçiliğe bırakmışlardı. 19. yy büyük gerçekçilerinin ortak yanı bilgi açlığı ve araştırma ruhudur. Hukuk dahil tüm toplum alanlarını sıkı bir incelemeden geçirir, çok gezerler.

Avrupa'da ilk gerçekçiler kişiyi unutmaya pahasına çevreyi, olayları ardı ardına dizerek engelleri çıkararak dönemi incelemiş, ön romantiklerse güçlü bir öznel öge çizmişlerdir. Kahramanın iç dünyasıyla dış dünya arasında bir bağ kurmaya kalkışmadılar. Roman hemen bitebilir yüzlerce cilt sürebilirdi.

İlk kez Shelley, zorunluluğun yasaları tarihsel sürece de uygulanabileceğini işledi. Tarihte yer alan toplumsal değişimler gelişigüzel değil kaçınılmazdır. ... Devrim, insanlığın ileriye gelişmesi içinde yer alan mantıksal bir evredir. "Toplumsal ilişkiler kaçınılmaz olarak değişecektir hem de hiç durmadan."

Romantizm, dünya sanatı ve edebiyatını tarih duygusu ile zenginleştirmiş, yeni düzenin anlaşılmasını sağlamıştır. Tarihe kopuk değil hazırlayan sebepler, neden sonuç ilişkisiyle bakmışlardır. Romantizm, devrimden sonra toplumsal bilinçte yer alan değişimleri sadece yansıtmakla kalmadı. Yaşamın devingenliği, değişebilirliğini anlayıp tanımlama çabası içinde, tarihi incelemesinde önünde sonunda bir dönüş yapacak, geleceği kutsallaştırmak için geçmişi de anlamaya çalışacaktı.

Özü, klasikçilerin yapıtlarında yaşamın yenilenen, değişime uğrayan biçimlerini yansıtmaya engeldi... Çünkü anlatımı olduğu sanatsal düşünce tarzına yol açmış koşullar çoktan ortadan kalkmıştı. Klasikçiliğin temel özelliği dural bir yaşam kavramıdır.

Aydınlanmacıların devrimle birlikte toplumsal uyum düşü gerçeklikle karşılaştığında sarsıntıya uğradı. Çıkarların, davranışları belirlediğini buldular. "Sadece çıkarı ortaya koymak toplumu atomize eder" Engels

Gerçekçilik, Romantizm Ortak oldukları görüş; "Kapitalist gerçeklik bireyin yararına değildir." "Ne doğada ne de toplumda saf olay olmadığı gibi olamaz da"

Ayrılıkları

Gerçekçilik; folkloru incelerken halkın yaşamını, toplumsal ve düşünsel nesnel koşulları da çözümler. Sadece ayrıklar değil sıradan insanlar da kahraman olabilir. Toplumsal olaylar kurguya yön verir. İnsan sadece toplumun bir üyesi değil tarihsel sürecinde bir parçasıdır. Kahraman sınıfın üyesi tarihsel bir insandır. Sınıf bilinciyle donanmıştır.

Puşkin,

Rus köylüsünün kurtuluşunun kapitalizmde olmadığını görmüştür. Bireyciliği güçlü bir biçimde eleştirmiş, bireyciliğin iyiliğe, insanlığa düşman olduğunu göstermiştir. Bir halk ayaklanması kesinlikle yasal bir şeydi. Ezenle ezilenin uzlaşmazlığının farkındaydı. Kişiyi tarihle ve o günün çözümlenmesiyle birlikte ele alarak en öne geçti. Çevreden bağımsız görünen ne varsa çevrede belirginleştirilip, tipikleştirmiştir.

Kişiyi, sınıfsal konumu ve mahkumu ettiği özel mülkiyet sistemi ile birlikte işler. Kendi kahramanını eleştirisi düzenin eleştirisidir. Onegin' deki Tatyana, başkalarının mutsuzluğu üzerine kurulacak bir mutluluğu reddederek gelecekteki Rus roman kahramanlarının ilki olmuştur. Soruların cevabını devrimci kitlelerde aradı Feodal dönemde yaşadığı halde kapitalizmi mahkum etmiş eleştirel gerçekçiliğin temellerini atmıştı.

Eleştirel gerçekçilerde çağdaş toplumu reddedişin en yaygın biçimlerinden biri de toplumun kendiliğinden bir dünya algısı olan yapay saf yürekli birey açısından eleştirilmiştir. (Hasek'in Arslan Asker Svayk'ı, Charlie Chaplin'in Şarlo tipi gibi.)

Gerçeküstücüler, imgeyi nesnel içeriği olmayan bir biçim olarak ele almaları ve onu sözde dış dünyadan bağımsız, onun mantığından etkilenmeyen, sırf ozan ruhundan doğan karmaşık duyguların, çağrışımların ve duygulanımların bir aracı olarak göreyerek imge ile gerçek arasındaki bağı kopartırlar.

"Bütün alt bütün sınıflar bir sistem kurabilir ve yaşatabilir" Saint Simon (ütopyacı toplumcu)

(19 yy sonu ve 20 yy) Varoluşçuluk, Soyut sanat ve Gerçeküstücülüğün temelleri: Akıldışıcılık'ın temsilcisi

Nietzsche: "Bilmek, aklın dışında sezgidedir. Sadece nesnelere ve görüngüleri değiştirir." Sezgicilik' in kuramcısı Bergson: "Tüm bilinç sezgiyle oluşur." Leonid Andrey "Böyle gelmiş böyle gider" Beckett "insan yok sembol var ve her şey anlamsız" Richard Wagner Kaçınılmaz olana yani ölüme özlem duyar. Sisteme boyun eğmek ve korumak gerek.

1848 devriminden burjuvazi öğrendi ki kapitalizmin temel sorunu **işçi sorunuydu.** Çöküşme, Nietzsche ile birlikte burjuva ideolojisinin temeli oldu.

Chesterton'un ideal tipleri "Göreneklere takmıyor ama buyrukları dinliyordu" Lawrence "Phallik gerçeklik" (İnsanı cinsel içgüdülerle sınırlama, Freudcu düşünce) 20. Yy insanını, insanların yaşadığı dünyadan tümüyle kopmuş, tüm toplumsal bağ ve yükümlülükten kurtulmuş, yalnız et ve doğa olarak evrenle karşı karşıya kalmış bir halde görmek istiyordu. Romais sınıfın yerine grup çıkarlarını koymuştur. (Oybirlikçiler) ama grevdeki işçi grubuyla onların üzerine yürüyen asker grubu arasında hiçbir ayırım gözetmeden!

"İşçi çatışmaya elverişli hale getirilmiştir, kendisine dernek kurma hakkı, siyasal seçim hakkı verilmiş, öyle olunca da işçinin kendi durumunu işler acısı görmüş olmaya başlaması hiç de şaşırtıcı değildir. Ne bekleniyor ki?... Eğer belirli bir amaca ulaşılma isteniyorsa ona uygun araçların seçilmesi gerekir. Yoksa, hem köleleri olsun isteyen, hem de onları efendi olarak eğiten biri aptaldır ancak." Nietzsche

"Gerçekliği eleştirmek ama değişimin içinde yer almamak!" Flaubert (Madam Bowary)

Değişimi fark eden burjuvazi içinde de farklı görüşler gelişti. Kimisi termonükleer silahlara bel bağlarken, kimisi "balonu yavaş yavaş söndürmenin" yollarını aradı. Kimileri büyük, evrensel aileyi savunurken kimileri işçilerin hissedarlığı ile birlikte "ortak sahiplik" yollarını üretiyordu. (Halk kapitalizmi-halkla ilişkiler vb kavramlar bu dönemde doğar.) Amaç, kapitalistçe düşünen işçiler ile işverenler arasındaki çatışmayı ortadan kaldırmaktır. Bu kavramların kimisi tarihin gidişinden geri çevrilmesi için kandırılması, kimisi de kitlelerin ilerlemesini engellemek için kandırılması fikriyle beslenir.

Sheller: "önderlik ve hizmet etme" yani eşitsizliğin ön kabulü yeniden işlenir. Sartre: "Görüş ve görülüş" ilkesi, başka birini kendisi için bir nesne olarak düşünmektir. Sartre yaşamı nasıl "bulantı" olarak karşılırsa Camus da "saçma" olarak karşılamıştır.

Nasıl ki psikoloji (salt kişisel çözümleme ve ruh hali itilimi) gerçekçilikten uzaklaşmaksa aynı şekilde çevreye fazla önem verme Natüralizm de aynı uzaklaşmaydı. 19. yüzyılın sonlarında Avrupa’da bu iki eğilim hakimdi gerçekçi edebiyatta.

Avrupa merkezli devrim artık Rusya’ya kaymıştır. Orada epik tarzı doğurur. Gerçek epik, halk edebiyatında yeni tarihsel gelişimin ilk evrelerindeki toplumsal ilişkileri, gerçekçi özü yansıtan, birey ve toplumsal birliğine dayanır. Klasik gerçekçi romanın epikliği çevreyle koşullanmış bireyden gelir. 19. yy da Avrupa da epik unsur geri kalmıştır.

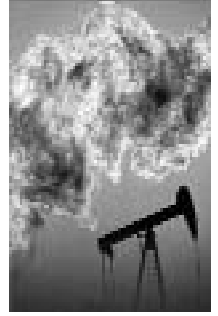

Lev Tolstoy: Eleştirel gerçekçiliğin son temsilcilerinden kabul edilir. Gerçekliğin epik niteliği ile kahramanın ruhsal içeriği ve eylemlerin tarihsel alanı arasındaki denge kurulabilmiştir. Halkın duygularını doğrudan yansıtmıştır. 19. yy’ da Avrupa’nın kaybettiği Rusyanın kazandığı duygu halkla bütünleşme ve özdeşleşme idi. Kitlelerin ilerleyen hareketini incelerken kitle içindeki bireye de derinlik katar. Toplumcu gerçekçiliğin ilk nüvelerini ekmiştir. Halkı temsil eden kişi, İdealleştirilmez, yaşamın gerçek çelişkilerinden doğar. Bu dönem ona en yakın yazar olarak Romanda geçen her kişi ayrı öneme sahiptir. Toplum, kişi, olay üçgeni birbirini etkiler, bağlı bir şekilde ilerler. Kimi zaman biri diğerinin önüne geçer ama kopmaz. İç monologu ilk kez kullanan odur.

Tolstoy, bu yepyeni bakış açısını getirmemiş olsaydı; halktan bir kişiyi, devrimci yoldan kendinin farkındalığını, edinme süreci içinde vermiş olan Gorki de olamazdı.

Eleştirel gerçekçilik, kapitalizme karşı pek çok veriyi toplamıştı ama toplumsal değişimleri çözümleyecek güçlere ulaşamamıştı. Kapitalizmin zorunlu çöküşünün nedenlerini de açığa çıkaramamıştı.

Evrensel bir felsefi öğreti olarak, bilimsel toplumculuk edebiyata, genel düşünsel ilkeleri getirir.

Öyle ki yazar, her tekil olayda, yaşamın sürekli akışkanlığı ve gelişmesinde görünen yeni çizgileri, her seferinde algılayarak ve araştırarak; imgeler halinde düşünce yoluyla, algılamış olduklarını genelleştirerek, değişme ve iç çelişkileriyle birlikte, yaşamın gidişine, gerçekçiliğe uygular bu ilkeleri. Böyle bir genelleştirme, bilme ile anlatımın birbirinden ayrılmaz olduğu bir bölünmez “yaratıcı edim” dir her zaman için. Yaşamı toplumcu bakış açısıyla görme yeteneği, toplumcu yaşam biçimiyle mümkündür.

Toplumcu Gerçekçilik

Maksim Gorki onun ilk temsilcisidir.

Aragon, Eluard, Nexö, Pratolini,, Pablo Neruda mantıksal bir biçimde benimsediler Gorki; Tarihi ileriye hareket halinde ve tarihsel iyimserlikle işler. Gorki de farkındalık bir süreçtir Kapitalizmin insanları aynı zamanda birbirine birleştirdiğini de ortaya çıkarmıştır. Emegün şiirleştirilmesi ilk kez kullandı. Lirikte epiği birbiriyle kaynaştırdı, kendisinden önceki sanat türlerinin içinden en güçlü yanları süzüp almış olmasıdır

Bir yazarın toplumcu gerçekçi olabilmesi için iktidarda olsunlar yada olmasınlar emekçiden yana tavır alması gerekir. Yani hem yazar hem de kahramanlar buluşlarının farkında olmalıdır.

Toplumcu gerçekçiliğin başlıca amacı her kişinin gönenliğidir. Eleştirel gerçekçi edebiyatta itici güç insanın kendi varoluşu, onuru ve idealleridir. Toplumcu gerçekçilik itimi kitlelerden alır. Toplumsal mutsuzluk sürdükçe bireysel mutluluk yoktur.

Toplumcu gerçekçiliğin bireyi toplumsal sorunları da çözmekle görevlidir. Edilgen değildir. İnsan çevresinin bir işlevi olarak değil, toplumsal gelişmenin etkin bir ilkesi, tarihin itici gücü olarak ele alınır.

Toplumcu gerçekçi edebiyat, kitlelerin başkaldırısının başarıya ulaşmasını güven altına alan, yön verici bir toplumsal gücün varlığını göstermiştir.

Şolokhov, toplumsal gerçekçiliği tam olarak kavradığı gibi yaşamı tüm renkleri ve yönleriyle, tüm ışık ve gölge oyunları içinde, derinlemesine inceleyerek sergiler.

Toplumcu gerçekçilik, kapitalizmi ve kapitalizmin yol açtığı toplumsal yaşamı düpedüz reddettiği için yanlıdır. Toplumcu düzen tragedyanın kökündeki nedenleri yaşamdan silip atacak güçtedir. Ama bu ancak insanın tarihin bilinçli yaratıcısı ve yapıcısı haline gelmesi koşulu ve doğrultusunda erişilebilecek bir şeydir.

2. Dünya savaşı ve atom bombasının yaratığı yıkım, varoluşçuluğun "saçma" ve "bulantı" felsefesinin dünyada daha etkili olmasına neden oldu. Bu sarsıntıdan yalnızca Toplumcu gerçekçiler sağlam çıkabildiler.

Modern eleştirel gerçekçilik, toplumcu gerçekçilikle güç birliği halinde ilerler. Bir yanıyla bütün dönemlerin yazın, estetik öğelerinden beslenirken, düşünsel alanda toplumcu gerçekçilikten kaynak alır. Toplumsal gerçekçiler de modern eleştirel gerçekçiliğin yöntem zenginliğinden güç alır.

Burjuvazinin gerçekçiliğe öfkesi, kendisine ayna tutulan Caliban'ın öfkesine benzer.

Nazım AKARSU

Tarih yıkıntıları kaldırdığında
Taşlar altında
Filistin'in kanayan gözlerini görecek
Kopmuş narin bir çocuk bileğini
Ve uçlarından kan damlayan
Sırma sırma saçları
Ve Beyrut'un sokaklarına saçılmış
örselenmiş bebek düşlerini
Yıkıntılar arasında kalan
ağıtları duyacak
bugün sağır olan kulakları

Lübnan'a saldıran
İsrail askerlerinin
anlamsız hincini duyacak
Ve belki de utancından ağlayacak
Yeni bir Nazi kudurganlığına
boyun eğdiği için

Tarih yıkıntıları kaldırdığında
Taşlar altında
Beyrut'un kanı çekilmiş damarlarını
görecek

Her sokağında
yavrusunu arayan
içinde insanı büyütmiş anaları
Ve isyanı türküleştiren gerillaları
Bombalar altında bile
yeşeren umutları
Acının içindeki gülümseyişi
Yürekten yüreğe dağılan şarkıları

Ve yaşama dair kıpırtıları
Tarih yıkıntıları kaldırdığında
Sabır taşını çatlatan
bir direnme azmi görecek
Taşla kırılan kanatlarını
çırpmaktan yorulmayan bir şahini
Ve öfkesinden yerinde duramayan
"taş generaller"i
bir haini görecek belki de
davasını satmaya hazırlanırken
alıcıların kurşunlarına hedef olan

Tarih yıkıntıları kaldırdığında
zamanın inatçı ellerinde
ve kendi rahminde olgunlaşan
bir özgürlük tutkusu görecek
ve onu yeraltında korumayı bilen
fedayinleri

ve filistin filistin
beyrut beyrut
büyüyen intifadayı
ve dünyayı dünya
insanı insan yapan
kavgayı
Bombaların, tankların, yalanların
yıkamadığı
Kanlı kefiyesinde parlayan kapkara
gözleriyle
ve zincirinden henüz kurtulmuş
morarmış bilekleriyle
özgür bir filistin görecek.

**Günde 18 saat
yer altında çalışan
Bolivya'lı maden işçisine sormuşlar:
"Sosyalizm nedir?" diye...
"Güneşi hergün görebilmektir" demiş.**

30. Yılında 1 Mayıs'da TAKSİM'e